

Pásztorné Földi Adrienne
Száll a madár... – Flugas la bírdo...
Elbeszélések – Rakontoj

Száll a madár... – Flugas la birdo...

Elbeszélések – Rakontoj
Fordítások – Tradukoj

Összeállította, írta és fordította:
Pásztorné Földi Adrienne

Címlapkép:

Palota – Szálló Miskolc – Lillafüred / Titolpaĝa bildo: Palaco – Hotelo en Miŝkolc – Lillafüred

<https://pixabay.com/hu/photos/üdülőhely-szálloda-hegyek-tó-5095819/>

Kompilis, verkis kaj tradukis: Adrienne Pásztor
© Pásztorné Földi Adrienne

A könyv megjelenési helye: <https://mek.oszk.hu/22200/22251/>

La aperejo de ĉi libro ĉe: <https://mek.oszk.hu/22200/22251/>

Felelős szerkesztő: Bakos József
Szöveggondozás: Bakos József
Borítóterv: Holnap Magazin Kiadó
Felelős kiadó: Bakos József – Holnap Magazin
E-mail: holnapmagazin@gmail.com
Web: www.holnapmagazin.hu
ISBN: 978-615-6296-66-5

Tartalomjegyzék – Enhavtabelo

Ajánlás.....	5
Dediĉo	5
Előszó	6
Antaŭparolo	7
Pásztorné Földi Adrienne: Költöző vízi madarak Miskolc térségében.....	8
Adrienne Pásztor: Migrantaj akvaj birdoj en areo de Miŝkolc.....	8
Pásztorné Földi Adrienne: A régi kert	10
Adrienne Pásztor: La malnova ĝardeno	12
Vasil Kadifeli: Mezei virágok	14
Vasil Kadifeli: Kampaj Floroj	16
Lenke Szász: A tapintatlan parasztasszony	18
Lenke Szász: Maldiskreta kamparanino.....	19
Julian Modest: Hűség.....	19
Julian Modest: Fideleco	20
Renato Corsetti: Hogyan lettem eszperantista, azaz Egyetlen mag sem vész el	22
Renato Corsetti: Kiel mi iĝis esperantisto aŭ Neniu semo perdiĝas.....	23
Kerstin Rohdin: Ki Szent Lúcia?	25
Kerstin Rohdin: Kiu estas Sankta Lucio	28
Siv Burell: John Bauer svéd festőről.....	30
Siv Burell: Pri John Bauer sveda pentristo.....	31
Petro Chrdle: Az eszperantó és én	32
Petro Chrdle: Esperanto kaj mi.....	33
Petro Chrdle: Alázat és türelem tanulása	34
Petro Chrdle: Lernado de pacienco kaj humileco.....	35
Pásztorné Földi Adrienne: Az új játék	36
Adrienne Pásztor: La nova ludilo	39
Said Baluĉi: Ferdoŭsi – Firdauszi.....	43
Said Baluĉi: Ferdoŭsio	49
Pásztorné Földi Adrienne: Az örvös galamb.....	54
Pásztorné Földi Adrienne: Palumbo	56
Waldemar Lipovicz: Az ifjúságom.....	59
Waldemar Lipovicz: Mia juneco	59
Peter Frey: A ravasz pudli	60
Peter Frey: La ruza pudelo	61
Medve Úr.....	61
Sinjoro Urso.....	63
Pásztorné Földi Adrienne: Az a bizonyos karácsonyfa.....	64
Pásztorné Földi Adrienne: Tiu certa kristnaska pino	68
Luiza Carol: Örömszág	72
Luiza Carol: Ĝojlando.....	74

Honore Sebuhoro: Gondolkodjunk el együtt.....	75
Honore Sebuhoro: Ni kuncerbumu	75
Marjorie Boulton: Az Egerek és a Király.....	76
Marjorie Boulton: Fabelo el Tibeto	79
Pásztorné Földi Adrienne: A szeretet ereje	81
Pásztorné Földi Adrienne: Forto de la amo	82
Sylvia Hämmäläinen: Planetális megfontolás	83
Sylvia Hämmäläinen: Planeda Pripenso	84
Sylvia Hämmäläinen: Tűzróka és Északi fények	85
Sylvia Hämmäläinen: Fajrovulpo kaj Nordaj Lumoj.....	87
Sylvia Hämmäläinen: Északi Fények, latin nevén: Aurora Borealis	87
Sylvia Hämmäläinen: Nordaj Lumoj, latine Aurora Borealis	88
Bajram Karabolli: Amikor 20 éves voltam	88
Bajram Karabolli: Kiam mi estis 20 jara.....	89
Bajram Karabolli: Tömeggyilkosság	91
Bajram Karabolli: La masakro	94
Bardhyl Selimi: Év végi ünnepek Albániában	97
Bardhyl Selimi: Jarfinaj festoj en Albanujo	99
Xhaferr Martini: A boldog ember inge	101
Xhaferr Martini: Cemizo de la feliĉulo	103
Raita Pyhälä: Az erdő és a finnek.....	105
Raita Pyhälä: Arbaro kaj Finlandanoj.....	108
Raita Pyhälä: A Tűzrókáról.....	109
Raita Pyhälä: Pri la Fajrovulpo.....	110
Guy de Maupassant: A börtörcék halála.....	111
Guy de Maupassant: Morto de la kerkeduloj	111
Stano Marček: Mi vonz engem Szlovákiához?	112
Stano Marček: Kio allogas min al Slovakujo?	115
Hori Jasuo: Rin leányka sírja.....	117
Hori Jasuo: Tombo de knabino Rin	119
Magdaléna Feifičová: Látogatás három svájci nővérnél.....	120
Magdaléna Feifičová: Vizito ĉe tri svisaj fratinoj	123
Krózus és Szolón	125
Krezo kaj Solono	127
Jindřiška Drahotová: A napforduló titka.....	128
Jindřiška Drahotová: Sekreto de Solstico.....	129
Jindřiška Drahotová: A könyvtár olvasójában történt.....	130
Jindřiška Drahotová: Okazis en legejo de biblioteko.....	130
Anekdota – Anekdoto	130
Elda Doerfler: Kék egű Mongólia	131
Elda Doerfler: Bluĉiela Mongolujo	133

Ajánlás

„Ezt a könyvet, a férjemnek, Pásztor Lászlónak ajánlom, aki szerető szívével 1975 óta áll mellettem, buzdítva engem az irodalmi munkálkodásra. Ezúton is köszönöm mindazt, amit értem és az egyetemes kultúra gazdagítása irányában tett.”

Pásztorné Földi Adrienne szerző,

ennek a könyvnek a kezdeményezője és a külföldről érkezett eszperantó nyelvű szövegek magyar nyelvre fordítója

Dediĉo

„Ĉi tiun libron mi dediĉas al mia edzo László Pásztor, kiu kuname staras apud mi ekde la jaro 1975- a inspiranta min al la literatura agado. Ankaŭ ĉi-maniere mi dankas kion li faris por mi kaj en intereso de la pliriĉigo de la universala kulturo.”

Adrienne Pásztor, aŭtoro,

iniciano de estigo de tiu ĉi libro, kompilanto de la esperantolingvaj tekstoj kaj ilia hungariganto.

Előszó

Kedves olvasók!

Egy miskolci séta során megmutattam a városomba látogatóknak a Bükk hegység fenséges mészkő-hegyei között eredő, a városba beérve már megduzzadt Szinva patakot, az általa végigjárt tájakat és a rajta átvezető 92 híd által összekötött sok utat. Számtalan madárral találkoztunk. Itt élőkkel és költözőkkel egyaránt. Megcsodálhattuk a formájukat, színüket és a hangjukat. Elképzelhettük azokat a tájakat, melyeken átrepültek, és közben mennyi mindent láttak. Úgy mondtuk egykor a gyors iramú lóra is, hogy száll, mint a madár, mint a képzelet, mely a pillanat töredéke alatt messzi tájakra is elér.

Csodás tájakon fut át a bő vízhozamú Szinva forrás vize. Annak ellenére, hogy a város egyik nagy területének az ivóvíz ellátását szolgálja, mégis jut belőle a szemet gyönyörködtető vízzuhatagba is, melyet Lillafüreden a Palota Szálló melletti vízesésként József Attila költőnk szobra mellől csodálhatnak meg az oda kirándulók. Ennek a pataknak a vizét a város szélén túli Sajó nevű folyó viszi tovább a Hernádba, a Hernád a Tiszába, a Tisza a Dunába, a Duna a Fekete-tengerbe és onnan az óceánba. Ennek a könyvnek a történetei Miskolcra indulnak el, de a magyar nyelvre lefordított elbeszéléseivel a világ legkülönbözőbb vidékein járt életutakból ad ízelítőt az olvasóknak. Mesébe illő történeteket a napjainkból, sőt egy alkalommal még a nagyon régi korba is visszatérünk. Bár a könyv legtöbb, a hétköznapi életből vett eseményeket átélte emberek életútját mutatja, de akad olyan is, amely egy egész népet ábrázolja. Amilyen az élet: szomorú történeteket, és vidámakat olvashatnak itt. Egy-egy írás betekintést enged az emberi lélek legmélyebb rejtelseibe is. Száll a madár, száll a képzelet, és összeköt a sok híd között az eszperantó nyelv is, amelyről történt ennek a könyv-anyagnak a magyar nyelvre fordítása.

Itt köszönöm meg a munkáját: az összes írónak és fordítónak, akik az egyetemes kultúra gazdagítása céljából küldték el az írásukat ebbe a kiadványba, a magyar nyelvi lektorét, Bakos József kiadóét a Holnap Magazintól, Dr. Renato Corsetti úrét, aki az Eszperantó Akadémia tagjaként az eszperantó szövegek lektora volt, a próbaolvasóként: Raita Pyhälä és Sylvia Hämäläinen-ét, valamint Dr. Bodnár Ildikóét, aki a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar (BTK) Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszékének nyugalmazott egyetemi docensként a perzsa epikus költő, Firdauszi Sah-Námé c. eposzából a Said Baluchi úr által eszperantó nyelvre fordított „tragédia” vers-részleteknek a magyar nyelvre áttett verseinek a lektori munkáját végezte.

Kérem, fogadják szeretettel ezt a könyvet, melyben a magyar nyelvre fordításokat én végeztem. A történetek olvasásával kellemes időtöltést kívánok a magam és a többi közreműködő nevében.

Miskolc, 2021. július 15.

Pásztorné Földi Adrienne
szerző és fordító

Antaŭparolo

Karaj legantoj!

Dum iama Miŝkolc-urba promenado mi montris al la ekskursantoj vizitantaj miaurbe, la rivereton Szinva (sinva) fontanta inter la majestaj kalkŝtonrokoj de la montaro Bükk, sed atinganta jam la internan urbon ĝi estas ŝveliĝanta, kaj ĝin trapontas 92 pontoj kunligantaj multegajn vojojn. Dum nia vojaĝo ni renkontis multegajn birdojn kaj ĉi tie vivantajn kaj migrantajn. Ni povis admiri iliajn plumarojn, figurojn, voĉojn. Ni povis imagi la pejzaĝojn de ili traflugitajn kaj divenadis, kiom multe ili povis rigardi interesaĵon. Tiel ni imagis iam la rapidgalopan ĉevalon, ke ĝi flugas kiel birdo, flugas kiel la fantazio, kiu dum eroj da momento kapablas atingi regionojn forajn unu de alia.

La granda akvoflua fonto-akvo dume riĉiĝanta per la proksimaj riveretaj akvoj trafluas belajn pejzaĝojn de mia urbo. Malgraŭ tio, ke ĝia akvo servas la trinkakvo-provizon de granda tereno de urbo Miŝkolc, restas el ĝi por la okulojn ĝuiganta rivereta rapidfluo, kiun povas admiri la ekskursantoj apud la Hotelo Palaco Lillafüred-a, kiel akvofalon en la apudeco de la skulptaĵo de la ŝatata hungara poeto Atilio József. La akvo de ĉi tiu rivereto malproksimen fluas, en la urborande fluantan riveron Ŝajo, ĝi unuiĝas kun la rivero Hernád, kaj ĝi kun la Tiso. La Tiso kun la Danubo fluanta en la Nigran-Maron kaj plu en la oceanon. Pripensu, tra tiuj lokoj kiom multegaj pontoj povas ekzisti kun multegaj vojoj, se tra la eta rivereto Szinva (sinva) kondukas 92 pontoj kaj malgrandaj kaj grandmezuraj kunligante multegajn vojojn kaj per tiuj multajn homojn.

Ĉi tiuj historioj kondukantaj la leganton el urbo Miŝkolc, montros la trairadintajn vivovojojn de la homoj vivantaj en la plej diversaj mondopartoj. Vi povos legi pri fabelaj historioj, eventoj pri estaĵoj, pri unuopaj homoj ekvivintaj ĉiutagajn okazintaĵojn determinintajn ilian vivon kaj eĉ ankaŭ vivojn de tutaj popoloj. Kia la vivo estas: kaj malgaja, kaj ĝojplena. Kaj plorinda kaj ridinda. Fojfoje vi povos enrigardi ankaŭ la plej profundan misteron de la homa animo. Flugas la birdo, flugas la fantazio, kaj kunligas nin inter la multaj pontoj ankaŭ la lingvo Esperanto, de kiu okazis la hungarigoj de ĉi tiuj tekstoj.

Ĉi tie mi dankas la laborojn de la kontribuantoj de ĉi tiu verko pro la pliriĉigo de la universala kulturo: al la verkistoj, tradukintoj menciitaj en la enhavtabelo. Al la aparte menciitaj personoj: József Bakos: lektoro de la hungaralingvaj tekstoj (kiel eldonisto ĉe la Eldonejo Holnap Magazin), al d-ro Renato Corsetti, lektoro de la esperantolingvaj tekstoj, (membro de la Esperanto-Akademio), al la provlegantoj: Raita Pyhälä kaj Sylvia Hämäläinen, krome al Dr-ino Ildikó Bodnár: (emerita docentino el la Miŝkolca Universitato, el ĝia Fililogia Fakultato, de la Katedro pri Aplikata Lingvistiko kaj Tradukscienco) kiel lektorino de la hungarigitaj elektitaj poemoj el la tragedio-parto de la fama persa epopeo Ŝahnameo, verkita de Ferdoŝio, esperantigita de s-ro Said Baluchi.

Mi petas vin akcepti bonkore ĉi tiun libron, kiu enhavas plej grandaparte tradukaĵojn de esperantlingvaj rakontoj de aliuloj krom la miaj. La hungarlingvaj tekstojn mi esperantigis, kaj same mi hungarigis la Esperanto-tekstojn.

Bonan amuzon mi deziras kaj mianome, kaj en nomo de la aliaj aŭtoroj, kontribuantoj.

Miŝkolc, 15. Julio 2021.

Adrienne Pásztor
aŭtoro kaj tradukanto

Pásztorné Földi Adrienne
Költöző vízi madarak Miskolc térségében

Nem hiszem, hogy lenne akár egyetlen ország is a planétánkon, mely nem figyelne szívesen a köztünk a földön csipegető, magokat, hulladékokat felszedő, vagy az égen vonuló madarakat. Ők a földi élet részei, hozzánk tartoznak.

Az én városom Miskolc, a Bükk hegység déli lejtőjén terül el, de a hegység szikláiból jut Nagy-Miskolc területére is szemet, lelket gyönyörködtető látvánnyal. A sziklákat fedő vékony talajrétegen fák, bokrok, kemény és puha szálú füvek nőnek, a forrásokból kicsorduló víz, az erek, patakok mentén a vizenyős területek növényei között más és más madarak fészkelnek éppen úgy, mint ahogyan más madárfajok élnek a sziklák üregeiben. Tavasszal, amikor a tél rideg merevsége feloldódik, ezernyi madár dala csendül réten, erdön egyaránt. Minden feléled, felvidul, mert a hosszú téli alvás után újraindul az élet a növények sejtjeiben és a madarak fészkeiben. A Bükki karszton sok a vízforrás, sok a vizes élőhely, melyeknek megvan a saját madártársadalma és más országokból is járnak ide madarak telelni.

A Miskolchoz tartozó Vadasparkban éppen úgy, mint a Mályi Madárvédő Állomáson csaknem minden évben előfordul néhány eset, amikor bevisznek oda a város szélén talált madarakat, amelyeknek életmentő táplálékadásra vagy a sérülése miatt orvosi segítségre van szüksége.

Herman Ottó 19. századi nagy magyar természettudós, a francia becsületrend kitüntetettje, akinek a múzeum jellegű egykori nyaralója Miskolc – Lillafüreden a Szinva part közelében látogatható meg, többek között a madarak hasznáról és káráról is írt könyvet. Igazán figyelemre méltó alkotás. Amikor ott jártam a múzeumban, engem a balatoni halak leírásáról készült könyve és az ősi halászati módszereknek a saját rajzaival díszített leírása fogott meg. Annyira tetszett, hogy máig sem felejtettem el. Amikor Splitben az Adriánál jártam, ott 1973-ban még ezzel az ősi halászati módszerrel fogták a halászok a halakat a szálló vendégeinek az ebédjéhez. (A csónakokról a víz alá eresztett hálóba, a halászok nagy dorongokkal a tengervizet verve kergették be a halakat.) A horvátországi halászat látványa óriási élmény volt. Ez a halászat nagyban történt. A mi Miskolc-környéki vízi madaraink, patakokban, folyókban, tavakban, lápokban halásszák az élelmüket.

Itt Borsod megyében még két másik helyen is van ilyen madárvédő, madársegítő állomás, melyek munkájára szükség van, mert élővizeinkre, így a Szinva patakra is, a klímaváltozás miatt egyre többször érkeznek és a végül itt telelnek át az északi tájakról érkezett, vagy nem tudni miért, de itt maradt gólyák. Amikor Miskolc megszűnt a vasgyártás fellegvára lenni, sokan fájlaltuk, mert az emberek tömege maradt munka nélkül. Később ők máshol találtak munkát, és mint minden rosszban van valami jó is, megtisztult a Szinva patak vize, ahová most már rengeteg erdei és mezei állat jár le inni és kócsagok, gémek, fekete és fehér gólyák, vadkacsák sok apróhalat, békát és vízi rovarot találnak a habjai között. Sajnos szemét is van, mely károsítja a madarakat, olykor halált okozva. Sok madárnak nagy az eszmei értéke, kár minden egyes elpusztult madárért. Ha ezen a bolygón tovább akarunk élni, akkor a környezetünket tisztán kell tartanunk, meg kell óvnunk a káros hatásoktól.

Adrienne Pásztor
Migrantaj akvaj birdoj en areo de Miŝkolc¹
(Költöző vízi madarak Miskolc térségében)

Mi ne kredas, ke ekzistus eĉ unu sola lando sur nia planedo, kie oni ne atentus volonte la birdojn irantaj inter ni homoj, alprenantajn kiel nutraĵojn aŭ nestajojn: semojn, forĵetaĵojn, aŭ la birdojn migrantajn, kiuj flugas super nia kapo surĉiele. Ili estas eroj de la tera vivo, al ni apartenantaj.

¹ La rakonton el la hungara lingvo esperantigis Adrienne Pásztor.

Mia urbo Miŝkolc situas ĉe la suda deklivo de la nord-hungara montaro Bükk, sed ĝiaj karstaj kalkŝtonrokoj troveblas ankaŭ sur la teritorio de Grand-Miŝkolc, per sia spektaklo ĝuigantaj kaj okulojn kaj korojn. Sur la maldikaj grundotavoloj kovrantaj la rokojn kreskas diversaj arboj, arbedoj, molaj kaj malmolaj tigaj herboj. Laŭ la akvo plufluanta el la fontoj, el la riveretoj, inter la kreskaĵoj vivantaj sur la akvodensaj lokoj, diversaj akvaj birdoj nestas samtiel, kiel denove aliaj vivas inter la kavoj. Printempe, kiam la rigideco de la vintraj tagoj mildiĝas, eksonas kantado de miloj da birdoj, arbare, kampe. Ĉio reviviĝas, revigliĝas, post la longa vintra dormo denove ekiras la vivo en la ĉeloj de la kreskaĵoj kaj en la birdonestoj. Sur la Bükk – a karsto estas dense akvofluo de fontetoj, multas la akvaj vivlokoj, kiuj havas proprajn birdajn sociojn, sed ankaŭ el aliaj landoj alvenas birdoj por vintrumi.

Al la Bestĝardeno apartenanta al Miŝkolc, samkiel al la Birdoprotektada Staciejo, ĉiujare oni enportas birdojn trovitajn urborande, aŭ surkampe, kiuj bezonas nutraĵon por la vivdaŭrigo aŭ pro sia vundiĝo veterinaran helpon per medikamentoj por savi ilian vivon.

Ottó HERMAN 19-jarcenta granda hungara natursciencisto, la distingito per ordeno de la franca Honora Legio, kies muzeosimila somerdomo viziteblas en proksimeco de la Szinva-riveretbordo en Lillafüred (parto de Miŝkolc), inter aliaj skribis libron ankaŭ pri „La Utilo kaj la malgajno de la birdoj”. Ĝi estas vere priatendinda verko. Kiam mi estis vizitanta en tiu muzeo, min tre interesis ankaŭ lia alia verko, pri la fiŝoj de la hungara lago Balatono nomita hungara-mar, per propraj desegnaĵoj montranta la praan fiŝkaptistan metodon. Tiu estas ĝis nun neforgesebla. Kiam en urbo Split, ĉe la Adriatiko mi estis vizitanta en 1973, mi vidis, ke tie el la kristalpura marakvo la fiŝistoj kaptis kaj kolektis fiŝojn sammaniere, per la praa metodo priskribita de Otto HERMAN. (El la boatoj la fiŝistoj subakvigis grandan relon kaj post paso de ĉ. duona horo, ili revenis kaj ekpelis la fiŝojn en la reton per batego de la marakvo per grandaj dikaj bastonoj.) Tiu spektaklo estis tre grava travivaĵo. Tiam en Kroatujo la fiŝistoj multegajn tre belaspektajn fiŝojn kaptis por tagmanĝo de la hotelologantoj. Niaj Borŝod – departamentaj akvaj birdoj kaptas fiŝojn por nutriĝi en riveretoj, lagoj, marĉoj.

En nia regiono ankaŭ en du kromaj lokoj estas trovebla simila birdodefendanta, birdohelpanta stacio. Iliaj laboroj bezonatas, ĉar al la miaregionaj akvaj vivlokoj pro la klimata ŝanĝiĝo ofte alvenas birdoj de aliaj nordaj regionoj. Poste ili restas vintrumi apud la rivereto Szinva (sinva) aŭ en la turistloko Lillafüred (lilafured) sur la lago Hámori, aŭ ĉe la lago de Mályi (maji), aŭ sur la varmakva boatlago de Miŝkolc-Tapolca, kie troveblas ankaŭ la same termakva grota banejo. Kiam mia urbo ĉesis esti plu la nord-hungara ĉefloko de ferfabrikado, ni bedaŭregis, ja plurmiloj da gelaboruloj senlaboriĝis. Tamen poste ili trovis laboron en aliaj lokoj kaj la akvo de la rivereto Szinva komencis puriĝi. Nun jam multaj arbaraj kaj kampaj bestoj, birdoj iras al la riveretakvo por sensoifigi kaj nutri sin. Oni povas vidi tie multajn grandajn egretardeojn, kaj aliajn ardeojn, malofte ankaŭ purpurardeon, nigrajn kaj blankajn cikoniojn, sovaĝanasojn kaj aliajn akvajn birdojn kiuj trovas ĉiam malgrandajn fiŝojn, ranojn kaj akvajn skarabojn en la ŝaŭmoj de Szinva. Pere de la puriĝo de la akvo de Szinva, komencas restariĝi la ekvilibro, ĉar renoviĝas la naturo. Al la plena bonstato nur unu gravaĵo mankas: tio, ke la loka loĝantaro kaj la ekskursantoj ne disĵetadu rubaĵojn kiel ili nun faras. Akceptu ĉiuj, ke tio endanĝerigas ĉiujn vivantojn. La rubaĵoj volviĝas sur la korpoj de bestoj, kaj se aliaj bestoj manĝas tion, tio damaĝas iliajn intestojn kaj kaŭzas morton. Multaj birdoj havas altvaloregan simbolan valoron, kion tamen devas punpagi la damaĝinto. Granda perdo estas ĉiu neniiginta, perdita birdo! Se ni volas plue vivi sur ĉi tiu tero, ni devas defendi nian vivmedion, ja ni respondecas pro ĝia pureco! Ni devas gardi kaj la teron kaj la sure ekzistantajn akvojn, por ke ili estu puraj, sen damaĝaj efikoj en intereso de la tuta vivularo!

Pásztorné Földi Adrienne A régi kert

Az a nagyon régi kert, amelyről ez a történet szól, egy valamivel újabb ház körül terült el. Valamikor, egy vízenyős terület hasznosítására, de pihenő kertnek hozták létre. Eredetét bizonyította, a kert végében, az ágait a földig engedő, vastag, kérges törzsű szomorúfűz fa, mely körül a föld mindig nedves volt.

Ez a régi kert, a házzal a falun kívül, az utolsó háztól távol, kőkerítéssel körülvéve állott. A kapuja, vaskeretben egyetlen vaslemez volt, kilincs helyett vastag, sárgarézből készült gömb szolgált. A területet a házzal, pihenőnek szánta a dolgos hétköznapiak után, a városban lakó emberpár. Jól esett a csend, a nyugalom, a nagy kiterjedésű pihenőhelyet körülvéző béke. Amíg kicsik voltak a gyerekek, minden nyarat itt töltöttek, de azután, ahogy felnőttek, mint a fecskék a fészkeikből, úgy hagyták magukra az öreg szülőket. Izgalmas életre vágytak. Nyáron a tengerhez utaztak, aztán messzebbre is elrepültek, télen az Alpokba mentek síelni. Már fiatalokként akarták mindazt elérni, amire az öregségüknek egy egész élet kellett. Az öreg házaspár nem ment velük. Nekik, ez a kert volt a világ. Csak tavasztól őszig éltek kint, de örök munkálkodással töltötték a szálló időt. Körülvette őket az általuk ültetett, és a vad természet millió csodája, és ők, nem győztek eltelni velük. Eljöttek olykor-olykor az unokák, akik itt olvastak meséket a szőlőlugasban, vagy a susogó tűlevelű fenyő alatt. Tollaslabdázta, vagy fociztak, de sokáig soha nem maradtak.

Történt azonban, hogy az öreg pár, egyszer elköltözött, és nem jött vissza többé. A muskátlik, a petúniák, a dáliaágumók elpusztultak a téli fagyban. Helyettük, a következő évben senki sem ültetett újakat. Két év múlva, már mindent benőtt a fű, az ágyásokat elborította a gyom. Visszavette a természet a területet, mely egykor csak az övé volt.

A kert fáit, senki sem metszette meg, hogy a környezetük ősi szépségét az újdonság varázsával gazdagítsa. A lugas szőlőtőinek ágai a földön futottak tovább, mert nem volt, aki megmetssze őket. Az elvadult kertben álló ház eresze alá beköltöztek a denevérek. Itt-ott, darázs-fészek is akadt rajta, a ház padlására a pele költözött be. Minden évszakban tele volt éneklő madarakkal, mert macskától, kutyától nem kellett tartaniuk. A sziklakerti virágok között gyíkok napoztak, a kakukkfű ezután dúsabban virágzott. Most is, minden évadban virágzott valami, de azoknak, már csak az énekes rigó és a szálló felhők örültek, no meg a sün, mely időnként meglátogatta az elvadult kertet. A fák még roskadoztak a gyümölcsöktől, de egyeseké már zölden lehullottak a fák alá betegség és trágyahiány miatt. Minden évben új levéltakaró került rájuk. Az itt nyíló kosborok (vadon élő magyar orchidea fajok) mellett száz más vadvirág is itt kezdte el nyitogatni a szirmait. Az egykor büszke rózsatövek már sok vadhajtást hoztak, mégis büszkén emelték fel a koronás virágfejük a nap felé, mert őket úgy ismerte a kert, hogy ők a virágok királynői. „Én, még mindig a legszebb, a legpompázatosabb virág vagyok! Ti hozzám fel sem értek” – önmagát dicsérve nézte le a többi virágot a gögös rózsza, amíg meg nem jelent egy arra araszoló hernyó, amely meg kívánta kóstolni a rózsalevelet.

Azután, tetvek jelentek meg rajta, és szívták a nedveit. A rózsza sokat szenvedett, mert míg az ember annak idején megvédte, ő a saját védelmére képtelen volt. Lassan haldokolni kezdett, míg a vadon élő mezei virágok pompásan érezték magukat a védett kertben. Amikor a rózsza dicsekedett, ők összemosolyogva csak annyit jegyeztek meg, hogy: „Ha hamarosan nem jön ide ember, aki téged valós királynővé tegyen, hamar meg fogsz halni. A száradó gallyacskaid, levélkéid a mi jólétünket fogja szolgálni. Ne dicsekedj, inkább, imádkozz, hogy legyen, aki segít rajtad!”

Ezután pár nappal történt egy szokatlan esemény. A kerítésre felmászott egy falubeli kisfiú, akit izgatott a napfényben szikrázó rézgömb az örökké zárt kapun. A titokzatosság miatt vágyva vágyta meglátni, mi rejtőzik a magas kerítés mögött. Árva gyerekként nevelőszülőknél élt a faluban. A szülők komoly szeretettel vették körül, és nem voltak túl szigorúak. Azt mondták, oda mehet ahová akar a nyári iskolai szünidőben. Azt tehet, amit akar, de, ha bajba kerül, a felelősséget magának kell vállalnia a tettei után, mert nem fogják megvédeni akkor sem, ha tudnák. Megkapta az intelmeket: „ne lopj, ne ölj, ne csinálj senkinek se bajt, kárt!” Az intelmek meghallgatása után mehetett bókászni, felfedezni a világot. Így jutott el ehhez a kerthez. Felmászott a kőfalú kerítésre, majd felmérte, hogyan tud onnan baj nélkül bejutni a kertbe, és onnan vissza ki.

A kertbe beugorva amikor széttekintett, elfogta az öröm. Úgy érezte, ilyen gyönyörűt, mint ez az öreg kert, az öreg, poros ablakú házzal együtt, olyan csoda, amilyennel eddig nem találkozott. „Ide máskor is eljövök” – döntött. „Jó itt lenni, és még van szőlő, alma, körte is, amit senki sem szed le, amiket nyugodtan megehetek.” Így jött el máskor is. S ha már itt volt, kedvtelve tette azt, amire a nevelőszülők nem kötelezték otthon. Elkezdte gyomtalanítani a virágágyást a rózsák körül, kiszabadította a kakukkfűt, az ibolya töveket és a többi évelő növényt a nyúlak való hosszú és keményszárú fű közül. Ám máshol a vadon termő füvekben és mezei virágokban lelte az örömét, azokat úgy találta gyönyörűeknek, ahogyan voltak.

Később, felkötötte a trombita folyondár szétfutott ágait éppen úgy, mint a szőlővesszőket. A teraszon talált egy kicsi szekrénykét, mely nem volt kulccsal bezárva. A benne levő kertápolási, növénytermesztési könyveket kíváncsian vette kézbe. Ha már kézbe vette a címlapjukon fát, bokrot, virágokat ábrázoló könyveket, bele is olvasott némelyikbe. A szívéhez szorította őket, mint drága kincseket. A kertben, a rend, hamarosan megmutatkozott. Határtalan boldogság töltötte el, míg nevelőanyja frissen sült buktáját majszolta az öreg kerti ház napsütötte teraszán ülve. „Szeretnék itt élni, és gondozni a kert növényeit” – mélázott el. Amikor este a nevelőapja megkérdezte, mi szeretne lenni, ha megnő, azt válaszolta, hogy növényeket szeretne gondozni, virágokat nevelni, és közben élvezni a melengető napfényt. Amikor később, elmesélte, hogy hova jár naponta, a szülők már cseppet sem csodálkoztak a fiuk vágyán. Elmentek megtudakolni, eladó-e az öreg ház a kerttel, hogyan lehetne azt megvásárolni.

Az örökös nem akarta eladni egy darabban az egészet, mert úgy gondolta, házhelyekként értékesítve, több pénzt kaphatna érte. Ám, vevő nem volt rá. Azután azt kérdezték meg a tulajdonostól, megengedné-e, a kert gondozását. Úgy engedte meg, hogy csinálja a gyerek, ha kedve telik benne, de ő nem óhajt fizetni a kert ápolásáért egyetlen fillért sem. A megállapodást írásban rögzítették azzal a megjelöléssel, hogy Péter fenntartja a vásárlási szándékát. Ám, a szülők mást is gondoltak. Lefényképezték a kert minden részletét az eredeti, az elvadult állapot szerint. Legyen bizonyíték arra, honnan indult el a gyerek.

Péter, a főiskola elvégzése után, amikor már a falu kertészmérnöke volt, ismét felkereste a kert tulajdonosát, hogy szeretné megvásárolni a kertet a házzal. Sikertelenül megegyezniük. Ettől kezdve Péter már módszeresen, terv szerint végezte a terület művelését. Úgy vélte, ez a csodálatos kert terület talán úgy alakult ki, hogy az Isten a teremtéskor össze-vissza dobálta a különböző talajokat. Volt itt homokos, löszös terület, fehér és sárga agyagos, kavicsos, kemény homokkő, barna erdei föld, szikes terület, zsíros szántóföldnek való talaj, lápos hely, és még sorolhatnám tovább. Erre a területre, az ő Tündérországaiba beköltözése sok újdonságot hozott. Kutakat fúratott, belőlük öntözőberendezések létesültek, majd egy szökőkút is. Születtek gazdasági és sétautak, sőt padok is. Egyre érkeztek új és még újabb növények azoknak a területeknek megfelelően, amilyenekre a növényeknek igénye volt. A természetes magaslat csúcsára kilátót épített, melynek a tetőteraszáról meszszelátóval látható volt az egész kert területe, sőt a városszéli közúton haladó járművek üvegtábláján megcsillanó kósza napsugár is.

Ám, az idő múlásával, a falu és a közeli város terjeszkedésével a kert fennmaradása veszélybe került. Szükség lett volna rá építési területként. Péter kertész félt, hogy veszendőbe mennek a régi, és a már általa idetelepített növényritkaságok. Hiszen rajta nagy területen volt sík, volt dombos rész, volt odahordatott sziklákból épített növény élőhely, mely a fagyot és a szárazságot egyaránt tűrő növényekből állott, volt aranyhalas, tündérrózsás tó az egykori mocsár rendezése révén. Féltette a kertjét.

Péter úr sokat kérvényezett és könyörgött különböző városi és minisztériumi embereknek az ő tündérkertjének megmaradása érdekében. A város tájépítésze végül úgy döntött, hogy az összeépült város és falu között, ez az ősi, nagy értékű kert váljon védett kertté. Hadd teljen benne mindenkinek öröme, amelynek a padjain bárki megpihenhet, amelynek a növényei láttán mindenki erőt meríthet a mindennapokhoz. A sétányain öregek és fiatalok egyaránt sétáltak, a kis tavirózsás tavon szitakötők bontogatták a hátya szárnyaikat.

Az öreg kert megújult, és ezáltal megőrizte a természet örök szépségeit.

Adrienne Pásztor
La malnova ĝardeno²
(A régi kert)

Tiu tre malnova ĝardeno, pri kiu parolos ĉi tiu historio, situis ĉirkaŭ la domo iom pli nova ol la ĝardeno. Iam, ĝi estis elformigita por utiligo de iu teritorio havanta dense akvaĵojn, tamen ĝi estis kreita kiel ripozo-cela ĝardeno. Ties devenon pruvis malmolaŝela diktrunka plorsaliko trovebla ĉe la rando de la parcelo. Ĝi lasis siajn branĉojn kreski ĝis la tero, kiu tie ĉiam estis malseka.

La malnova ĝardeno kune kun la domo situis for de la vilaĝo, ĉirkaŭbarita per ŝtonmuro. Ĝia pordego konsistis el unu granda ferkadro konsistanta el unu sola fera lameno, anstataŭ klinko, meze, el kupro preparita kuproglobo servis.

La enurbe loĝantaj geedzoj aĉetis la terenon por ripozi senĝene post la laborplenaj tagoj. Ripoziga estis tie la silento, la trankvileco, la grandampleksan teritorion ĉirkaŭanta paco. Dum iliaj infanoj estis malgrandaj, ili pasigis tie ĉiun someran ferion, sed post kiam ili plenkreskis, ili elflugis kaj postlasis la gepatrojn same kiel hirundidoj elnestiĝas. La gejunuloj sopiris vivon ekscitoplenan. Ili vojaĝis somere al la maro, poste flugis ankaŭ pli malproksimen, vintre ili iris por skii en la Alpoj. Ili jam junaĝe volis atingi ĉion, kion la gepatroj atingis dum sia plena vivo. La maljuna paro ne iris kun ili. Por ili ĉi tiu ĝardeno estis ĉio, la mondo. Ili vivis ĉi tie nur de printempo ĝis aŭtuno, sed per ĉiama agado pasigis la flugantan tempon. Ĉirkaŭprenis ilin la milionoj da mirakloj de la mem plantitaj kreskaĵoj kaj de la sovaĝa naturo kaj ili ne povis pleniĝi per ili. Foj-foje vizitis ilin la genepoj, kiuj legis fabelojn tie en la vinberlaŭbo, aŭ sub la susuranta foliara pinarbo. Ili volanis, aŭ piedpilkoludis, sed neniam restis ili longe.

Tamen, foje okazis, ke la maljuna paro transloĝiĝis kaj ne plu revenis. La pelargonioj, petunioj, dalioj neniĝis en la vintra frostoj. Anstataŭ tiuj sekvajare neniu plantis novajn. Post du jaroj ĉion kovris herbo, la florbedojn enkreskis senutilaj fiherboj. Reprenis la naturo la terenon, kiu estis pli frue nur ĝia. Ĉe la ĝardenaj fruktoarboj jam neniu faris formigajn aŭ junigajn tranĉadojn de la arbokronoj, por ke ili estu pli produktemaj, la fruktoj estu pli dolĉaj, pli belaj koloraj kaj per tiuj la tutbildo de la ĝardeno estu plie rava. Ekde tiam surtere kuris plu la branĉoj de la vinberujoj, ĉar ankaŭ ilin neniu tranĉis por ke ili estu plu plie fruktodonaj. Sub la tegmentorandan pluvo-defluilon enloĝiĝis vespertoj. Kelkloke troviĝis eĉ vesponestoj, en la subtegmentejon enloĝiĝis granda gliro. Ĉar birdoj neniam devis timi katojn, hundojn, la ĝardeno ĉiam plenis per kantantaj birdoj. Inter la rokaĝardenaj floroj lacertoj sunbanis sin, la timiano abunde portis florojn. Ankaŭ nun floris ĉiam io, sed pro tiuj nur jam la kantturdo kaj la fluganta nubo ĝojis kaj la erinaco, kiu de tempo post tempo vizitis la sovaĝiĝintan ĝardenon. La fruktoarbaj branĉoj dum du jaroj la fruktojn pene tenis, poste la fruktoj de kelkaj arboj jam falis verdaj pro malsano kaj pro manko de sterko. Ĉiuaŭtune post la falo de la florkrono de la fruktoarboj nova falfoliaro ekkovris la mature subfalintajn fruktojn, ja neniu volis havi ilin. Apud la ĉi tie florantaj orkidoj (la sovaĝe vivantaj hungaraj orkidacaj specioj) ankaŭ multcentoj de aliaj floroj ekfloris. La iam, fieraj roztrunkoj kreskigis multajn sovaĝajn ŝosojn, subterajn sovaĝajn stolonojn, tamen fiere levis sian kronan florkapojn al la suno, ja ilin ĉiu nomis „Reĝinoj de la floroj.” „Mi estas eĉ ankaŭ nun la plej bela, la plej pompa floro, dum vi tute ne povas simili al mi – diris la plej bela orgojla rozo, dum kio aperis raŭpo ĝuste tiam tiudirekte rampanta, kiu deziris gustumi la rozfolion. Poste aperis afidoj sur ĝi kaj suĉis ĝiajn sukojn. Dum la homo defendis la rozon per venenoj, ĝi estis belega vere, sed ĝi komencis agonii sen defendo, dum la kampaj floroj sentis sin bonege. Dum la rozo fanfaronis, la kampaj floroj ridete flustradis, se baldaŭ ne venos ĉi tien homo por defendi vin, vi mortos baldaŭ. Viaj sekiĝintaj folioj, branĉetoj servos nian bonfarton. Ne fanfaronu, plie preĝu, alvenu ĉi tien homo por helpi vin. Kelkajn tagojn post ĉi tiu senespera tago okazis nekutima evento. Algrimpis la barilon knabeto vilaĝa, ĉar ekscitis lin la scivolo pri tio, kio povas esti malantaŭ la ĉiam fermita pordego sur kies kupro klinkoglobo tiome fajreras la suno. Pro la mistero li sopiris vidi tion, kio kaŝas sin malantaŭ la pordego. Kiel orfo vivis li ĉe eduk-gepatroj en la vilaĝo. La laŭkomisiaj gepatroj ĉirkaŭprenis lin

² La rakonton esperantigis Adrienne Pásztor en 2021.

per serioza amo kaj ne estis tro severaj. Ili diris, ke li rajtas iri dum la somera ferio, kien li volas. Li povas fari kion volas, sed se li estos damaĝita, la respondo li mem devas entrepreni post siaj agoj, ĉar la gepatroj eĉ tiam ne defendos lin, se eble ili povus. Li ricevis la atentigojn: „Ne ŝtelu, ne murdu, ne faru damaĝon, al neniu faru malagrablaĵon!” Post la encerbumo de la aŭditaĵoj, li iris kien li volis por malkovri, ekkoni la mondon. Jene li atingis ĉi tiun ĝardenon. Li surgrimpis sur la altan ŝtonbarilon, poste disrigardis, kiel li povos eniri la ĝardenon sendamaĝe kaj de tie denove iri eksteren same sendamaĝe.

Saltante en la ĝardenon, li pleniĝis per forta ĝojo. Tiel li sentis, ke same belegan lokon, kia estas ĉi polva fenestra domo kune kun la ĝardeno, tian miraklon li renkontis neniam. Li decidis tuj: „Ĉi tien mi revenos ankaŭ alifoje. Estas bona la esto ĉi tie, kaj troveblas ankaŭ vinbero, pomo, piro, kiujn neniu rikoltas, do mi povas manĝi trankvile”. Ĉi tiel li revenis ankaŭ aliajn fojojn kaj se li estis jam tie, por sia amuzo li faris, kiun fari la gepatroj ne devigis lin hejme. Li komencis senherbaĉiigi permane florbedojn, elliberigis la timianon- kaj la violeto-trunkojn kaj la plurajn plurjarajn kreskaĵojn elinter la malmol-tigajn herbojn ŝatataj de kunikloj. Sed aliloke li ĝueĝis pro la sovaĝe kreskantaj herboj kaj kampaj floroj, kiujn li trovis tiel admirindaj kiaj ili estis. Pli poste li kunligis kaj ligis al la trunko la diskurintajn branĉojn de la trumpeta rampaĵo, kio multe beligis la terenon per siaj viglaj koloraj floroj. La aranĝado de la vinberŝoso estis jam nur la tiutaga fina ago. Sur la dombalkono alitage li trovis ŝranketon kun pordeto neŝlosita. Li trovis en ĝi librojn per instruoj pri ĝardenflegado, la folioj jam flaviĝis. Scivole li manprenis la librojn, kaj se jam manprenis la arbojn, arbedojn montrantajn volumojn, li scivole ellegis kelkpaĝojn. La librojn li premis al sia koro, kiel altvalorajn trezoraĵojn. En la ĝardeno baldaŭe montriĝis ordo. Lin plenigis senlima ĝojo dum li manĝetis la marmeladajn kukojn bakitajn de la edukpatrino, dum li sidis sur la sunradia teraso de la malnova ĝardena domo havante sursine la grandan trezoron valorantajn librojn. „Mi ŝatus ĉi tie vivi kaj prizorgi la kreskaĵojn” li revadis. Kiam vespere lia eduka patro demandis, kio li ŝatus esti plenkreskiĝonte, senhezite li respondis, ke li ŝatus prizorgi kreskaĵojn, florojn planti kaj dume ĝui la varmigan sunradiadon. Kiam poste li rakontis kien li vizitas ĉiutage, la gepatroj miris jam pri nenio. Por helpi la filon, ili vizitis la posedanton por demandi kiom kostas la tuta teritorio kune kun la domo, ĉar ili volas aĉeti la ĝardenon kaj la domon. La posedanto ne volis vendi ĝin al unu sola civitano, ĉar li volis gajni multe da profito el la granda tereno tiel, ke la tereno servu kiel domparceloj. Sed, ne anoncis sin aĉetantoj. Poste la posedanto pensis, ke ĝin li vendos al la proksima urbo, kiu povos konstrui sur tio grandajn betondomegojn por la loĝantaro. Sed, ĉar la urbo ne volis aĉeti la terenon, la posedanto ne povis vendi tion. Je petego de la infano la posedanto permesis la terkulturadon sen iu ajn pago liaflanka. Ili konsentis en tio, ke la infano produktas tie ion, li rajtos forporti ĝin, tiel tio estos lia gajno, sed la domuzo estis malpermesita. Tiam post la surpaperigo de ilia kontrakto la gepatroj fotis la detalan staton de la domo kaj la sovaĝiĝinta tuta tereno por vidi poste, en kia stato estis la tuto ĉe la transpreno, por iu ajn okazo estu tio la pruvo de kia stato ekagis ilia filo Petro. En la kontrakto estis fiksita la inklino, ke Petro kaj la gepatroj persistas ĉe ilia aĉet-deziro. La knabo unue finis agrikulturan mezlernejon, poste ĝardenkulturistan universitaton. Post ĝia fino li estis dungita en la vilaĝo kiel fruktoĝardenista inĝeniero. Tiam li denove petis la posedanton forvendi la tutan terenon kune kun la domo. Poste ili sukcesis interkonsenti kaj la posedanto forvendis ĝin al li.

Ekde tiam la ĝardenistinĝeniero Petro jam sisteme, laŭplanite finis tie la terkultivadon de la tereno. Li tion opiniis, ke ĉi tiu admirinda ĝarden-tereno tiel elformiĝis, ke Dio je la terkreado disemise ĵetadis la diversajn terspecojn. Estis ĉi tie sabla, leŭsa tereno, blanka kaj flava argila, ŝtoneta, ŝtonplena, malmola sabloŝtona alinome grejsa tereno, bruna arbara tero, sodiĝo de grundo (kie la grundo enhavanta natrio-karbonaton aspektas preskaŭ ekflorinta), grundo por grasa plugkampo, marĉeta tereno, kaj mi povus vicigi plu ilin. Multan novaĵon kaŭzis lia enlokiĝo al ĉi tiu „fe-lando” lia. Li borigis putojn, el tiuj establiĝis akvumadaj instalaĵoj, poste ankaŭ unu fontano. Kreiĝis vojoj por la ĝardenpriservaj laboroj kaj vojoj por promenadi, eĉ ankaŭ benkoj. Unu post la aliaj alvenis ĉiam novaj kreskaĵoj konvene al tiuj terspecoj, kiujn la kreskaĵoj bezonis. Sur la pinto de la natura altaĵo li konstruis elvidejon, el kies tegmenta teraso per teleskopo videblis la tuta surfaco de la

ĝardeno kaj eĉ en pura aero ankaŭ la vaganta sunradio ekbrilanta sur la vitrofenestroj de la urborande pasantaj aŭtoj.

Sed, per la tempopaso kaj la plietendiĝoj de la vilaĝo kaj la urbo, la ekzisto kaj konserviĝo, la postvivo de la ĝardeno estis en danĝero. Ĝi estis bezonata kiel nova konstrutereno. Petro ĝardenisto timis, ke neniigo la ĉi tien plantitaj kreskaĵraroj. Ja sur tiu granda tereno estis ankaŭ plata, monteta parto, estis kreskaĵa vivejo konstruita el la tienportitaj kalkoŝtonaj rokoj, kies plantaro konsistis el plantoj same tolerantaj kaj la grandan sekecon kaj la fortan froston, estis tie orfiŝojn havanta nimfea lago, post la prizorga aranĝo de la iama marĉo. Li timis la valoron de sia ĝardeno.

Sinjoro Petro multajn petleterojn skribis peticiante al diversaj urbaj kaj ministeriaj funkciuloj en intereso de la konservo de sia mirakloĝardeno. Fine tiel decidis la ĉefa pejzaĝ-inĝeniero de la urbo, ke inter la kunkonstruiĝinta urbo kaj vilaĝo restu defendita tereno ĉi tiu praa kaj grandvalora ĝardeno. Donu tiu ĝojon al ĉiuj homoj, sur kies benkoj iu ajn povu ripozi, la belecojn de la plantoj rigardante iu ajn povu refreŝiĝi. Sur ĝiaj promenvojoj promenis kaj maljunuloj kaj junuloj, sur la malgranda nufara lago (nimfeolago) striaj libeloj malfermadis siajn membranajn flugilojn.

La malnova ĝardeno renoviĝis, kaj tiel ĝi eksavis la eternan belecon de la naturo.

Vasil Kadifeli
Mezei virágok³
(Kampaj floroj)

A szünidő már közeledett, de ő, nagyon egyedül érezte magát, és az életét szürkének, kietlennek látta. Tanár volt a szomszédos iskolában, bár szeretettel és szenvedéllyel tanított, idegennek érezte magát az életben. Nem ápolt kapcsolatot sem a tanártársaival sem a külső világgal. Az iskola és a háza az egyik városszéli területben volt, mely után a táj zöld növényessé változott, és mezőkké. Egyedül élt egy öreg házban, melyet az anyjától örökölt, mely közel volt az iskolához. Néhány évvel ezelőtt halt meg az anyja hosszú betegség után. Apja sok évvel ezelőtt halt meg, csaknem azonnal, ahogy ő az egyetemet befejezte.

Az egyetemi évek alatt volt egy szívbéli barátnője, akivel szerették egymást. Tavasszal minden reggel az egyetemre gyalog menve mezei virágokat szedett, hogy megörvendeztesse őt. Ám a tanulmányok befejezése után véget ért a barátnőjével is a jó és boldog idő. Kedvesének haza kellett mennie a városába, amely az országnak egy távoli részén volt. Így, elváltak és soha többé nem látták egymást. Akkor, több mint húsz éve, a technológia még nagyon alacsony színvonalú volt, nem voltak zsebtelefonok, az embereknek nem volt otthoni telefonjuk sem, sőt, még csak egy csatornás volt azt állami TV. Próbált írni neki leveleket, de az a módszer sem igazán működött, s levelezésük nem tartott sokáig. Utána meghalt az apja, neki dolgozni kellett, hogy megkeresse a mindennapi kenyérre valót. Végül, elvesztették egymást.

Azután, a helyi ivóban megismerkedett egy nővel ugyanabból a körzetből. Hamarosan összeházasodtak, de a házasságuk nem nagyon sokáig tartott. Mindketten érezték, hogy annyira nem szerették egymást, és lehet, hogy ez a kapcsolat az ő számára csak eszköz volt arra, hogy feledje a kedvesét. Mivel nem voltak gyermekeik, közös megegyezéssel, veszekedések nélkül váltak el. Akkor fordult az édesanyjához, aki akkor már beteg volt, egyedül élt. Most már ő gondoskodott róla a még hátralevő néhány évig, az öröklétbe távozásáig. A halála után teljesen egyedül maradt már 43 évesen. Az iskolában voltak tanárnők, de ő sohasem kezdeményezett velük iskolán kívüli kapcsolatot, és egyébként azok nagyrészt férjezetek voltak. Bár időnként jött néhány új lány, a koruk nem volt megfelelő a számára, de ezen kívül ugyanazon iskolában egy szerelmi ügy sem volt kíváncsú.

³ A „Hristo Gorov – Hrima” nevű 2018-évi irodalmi pályázaton első díjat nyert elbeszélést Törökországból Isztanbulból az elbeszélés írója bocsájtotta a rendelkezésemre, hogy eszperantóul és magyar nyelvre fordítva is megjelenhesen ebben a kötetben.

A lakóterület, ahol élt olyan volt, hogy minden közösségi szolgáltatás utoljára érte el. Ráadásul, most télen ástak fel minden utcát a földgázcsövek lefektetéséhez a gázbevezetés érdekében, ami miatt az utcák egész télen sárosak voltak, és a lakosságnak nehéz volt a rajtuk járás.

Legvégül, a tavasz megérkezésével szüntek meg a munkák az utcákban, és az élet kissé jobbá vált. A városnak ezt volt az utolsó területe, amely megkapta a földgázt és most neki az otthonába történő gázbekötést kellett elintéznie, hogy legalább profitáljon az egész télen át tartó szenvedéséből.

Az egyik reggel, amikor nem kellett tanítania, az újonnan berendezett gázhivatal felé irányította a lépteit. Napsütéses tavaszi reggel volt, a gázhivatal egy régi szép házban volt közel a mezőkhöz, és egy szép kert övezte. A gázhivatal felé gyalogolva látta, hogy a kertekben és a parkokban már virágzanak a mezei virágok, és a gázhivatal kertjében lonc cserje van, mely a koratavaszi meleg időben már kivirágzott és megtöltötte a levegőt a finom illatával. Különös, hogy ő, aki eddig boldogtalan volt sokáig, most valahogyan ismét fiatalnak és örömmel telinek érezte magát. Bement a hivatalba, és az információs résznél megkérdezte hol foglalkoznak a gáz bekötéssel. A férfi az információtól a 6-os szobába küldte. A szobába lépve egy szőke nővel találkozott, nagyon széppel, nagyon vonzóval, nagyon bájossal. Az asztalán egy váza volt sokszínű mezei virágokkal. Valószínű, hogy az a nő, és azok a virágok emlékeztették őt vissza az egyetemi évek alatti barátnőjére. Közelebb ment és társalogni kezdtek. Volt valami nagyon megnyerő a hangjában és kedvesen mosolyogva beszélt hozzá. Zavarba jött, nem tudott koncentrálni, hogy megértse milyen okmányokat kell összegyűjtenie a gáz bekötéshez. Végül is, a hölgy leírt mindent egy papírra és odaadta neki. Megköszönte és távozott. A hivatalból kimenet ismét megérintette a nap szépsége, a loncvirágok illata. Minden egészen másnak tűnt, mint az előző napokban, és a kertekben a mezei virágok színessé tettek az egész napját és a szívét örömmel töltötték meg.

Visszatért az iskolába, és tanított, de folyamatosan a gázhivatalban levő nőről ábrándozott. Meg kell valahogyan ismerkednie vele a gázhivatalon kívül, ismernie kell, tudni milyen életet él, mit szeret, mit csinál és ismerni még sok más részletet az életéből. A tanítás után nem akart hazamenni, inkább a központi téren a kávézó felé indult. Meglepetésére, a szépség a gázhivatalból, a kávézóban ült kávéát iszogatva és újságot olvasva. Az asztalokon vázácskákban mezei virágok, de azok, az ő asztalán voltak a legszebbek az egész kávézóban, mintegy visszatükrözték a szépségét.

Nem tudott mit tenni. A szíve azt mondta, hogy közelednie kellene felé, az esze azt, hogy ne zavarja őt. Legvégül elhatározta, hogy beszél vele. Azt hazudta, nem értette milyen okmányok kellenek még a gáz-bekötéshez. A nő azonnal visszaemlékezett rá, és ez jó jel volt számára. Engedélyt kért leülni, amit megkapott. Ő is rendelt kávéát. Kicsit beszélgettek a dokumentumokról, utána a szép időjárásról, és más jelentéktelen dolgokról. Gondolva, hogy nem kellene túl sokáig ott ülni, és zavarni őt, engedélyt kért a távozásra és elment. Hazaérkezve egészen más férfi volt. A lábai egyáltalán nem érezték a teste súlyát. Mintha repült volna. Már vagy húsz év óta ez az egyetlen nap volt a legszebb az életében. Aznap éjjel nem tudott aludni nyugodtan.

A következő napon szórakozottan tanított, mert egész nap rá gondolt. A tanítás után összegyűjtötte a dokumentumokat a gáz bekötéshez, és este felkereste ugyanazt a kávézót. Ismét a kávézóban találta őt kávéát iszogatva, és valamilyen újságot olvasva ugyanannál az asztalnál. Szép volt, mint a mezei virágok az asztalán levő vázácskában. Megközelítette, üdvözölte és mutatta az okmányokat. Ő ránézett és bólintott. Holnap, mondta, elfogadja a dokumentumokat és megkezdheti az intézkedést. Kicsit beszélgettek, és úgy tűnt neki, hogy a nő is érdeklődött iránta.

Újra engedélyt kért a távozásra, hogy ne legyen túl untató a számára.

Másnap, a szabad óráiban amikor nem tanított, a gázhivatalba ment. A loncvirágok illata még töményebb volt, mint előző nap. A 6-os szoba felé irányította a lépteit, hogy bemutassa a dokumentumokat annak a szép nőnek, aki újra rámosolygott, és szívélyesen beszélt hozzá. Élvezettel szolgált ki, előkészítette a gáz-bekötést és tájékoztatta, hogy azt az ő házába két héten belül bekötik.

Mert nem volt több ideje, visszament az iskolába, de semmi sem segített eltávolítani az agyából, a nő szeméről, a hajáról, a róla való más gondolatait, a róla való ábrándozását. Elhatározta, hogy találkozni fog vele a gázhivatal előtt és javasol neki... mit? Még azt se tudta mit mondjon neki, de ebben az esetben a találkozást illetően nagyon határozott volt. Az iskola után azonnal hazament és

át öltözött. Utána mezei virágokat ment gyűjteni a szomszéd kertekből, csokrot kötött belőlük és elindult a gázhivatal felé.

Néhány perc múlva a szép nő megjelent a kijáratnál. Meglátva őt, néhány lépést tett felé, de akkor egy másik, egy magas és szép férfi találkozott vele éppen a gázhivatal előtt. Megölelték, megcsókolták egymást, bizonynal jó ismerősök voltak már hosszú ideje.

A nap elsötétült, összeszorult a szíve. Az utcasarokhoz vágta a virágcsokrot, a másik irányba fordult, és nehéz léptekkel elindult haza. A szívében teljes reménytelenséget érzett egész úton hazafelé.

A másik férfi üdvözölte a szép nőt: „Szép napot húgom, hogy vagy? Régen nem láttalak. Most már jobban érzed magad a válásod után?” Beszélgetni kezdtek és elsétáltak ugyanabba a kávézóba, ahol az asztalokon kis vázában mezei virágok virítottak.

Vasil Kadifeli Kampaj Floroj⁴

La ferioj jam estis alproksimiĝantaj sed li sentis sin tre sola kaj sian vivon senkolora. Li estis instruisto en najbara lernejo sed kvankam li instruis kun amo kaj pasio, li sentis sin fremda al vivo kaj ne havis interrilatojn kun la aliaj instruistoj kaj la ekstera mondo. La lernejo kaj lia domo troviĝis en iu distrikto en la rando de la urbo, post kiu la pejzaĝo ŝanĝiĝis al verdaĵoj kaj kampoj. Li vivis sole en malnova domo, kiun li heredis de sia patrino, kaj kiu estis proksime al la lernejo. Lia patrino mortis antaŭ kelkaj jaroj pro longtempa malsano. Lia patro fropasis antaŭ multaj jaroj tuj post kiam li finis la universitaton.

Dum la universitataj jaroj li havis koramikinon, kaj ili amis unu la alian pasie. Li printempe, ĉiu matene piedirante al la universitato kolektis kampajn florojn por donaci ilin al ŝi. Sed post la fino de iliaj studoj, finiĝis ankaŭ la bona kaj feliĉa tempo kaj lia koramikino devis foriri al sia hejmurbo, kiu estis en tre fora parto de la lando. Tiel ili disiĝis, kaj poste ili neniam plu vidis unu la alian. Tiam antaŭ pli ol dudek jaroj, la teknologio

ankoraŭ estis tre malaltnivela, ne estis poŝtelefonoj, oni eĉ ne kutimis havi hejman telefonon, eĉ estis nur unu ŝtata kanalo en la televido. Li provis skribi al ŝi leterojn sed tio ne multe funkciis kaj ilia korespondado ne daŭris tiom longe. Plue mortis lia patro kaj li devis labori por gajni sian panon. Do, en la fino ili perdis unu la alian.

Post tio, en loka trinkejo, li konatiĝis kun virino el la sama distrikto, kaj post iom da tempo ili geedziĝis sed ilia geedziĝo ne daŭris tiom longe. Ili ambaŭ sentis, ke ne tiom multe amis unu la alian kaj eble tiu rilato, por li, estis rimedo por forgesi sian antaŭan koramikinon. Ĉar ili ne havis infanojn, ili kun interkonsento kaj sen kvereloj divorcis. Tiam li moviĝis apud sian patrinon, kiu jam estis malsana kaj vivis sole, do li zorgis pri ŝi dum kelkaj jaroj ĝis ŝia morto. Post ŝia forpaso li restis tute sola kaj nun li estis kvardek tri jaraĝa. En la lernejo estis aliaj instruistinoj sed li neniam provis havi profundan rilatojn kun ili ekster la lernejo, plue ili plejparte estis edziniĝintaj. Kvankam de tempo al tempo venis kelkaj novaj fraŭlinoj, ilia aĝo ne estis taŭga por li kaj krome amafero en la sama lernejo ne estis dezirinda.

La distrikto en kiu li vivis estis tia, ke ĉiu publika servo atingis ĝin laste. Kaj nun, dum la vintro oni fosis ĉiujn stratojn por instali tubojn de natura gaso kaj la stratoj dum la tuta vintro estis kotokovritaj kaj la piediro fariĝis tre malfacila por la loĝantoj. Finfine kun la alvenanta printempo finiĝis ankaŭ la laboro sur la stratoj kaj vivo iomete pliboniĝis. Ĉi tiu estis la lasta distrikto de la urbo, kiu

⁴ Unua premio pro la rakonto en la Internacia Literatura Esperanto Konkurso „HRISTO GOROV – HRIMA” 2018, Bulgario. La ĉi tiea aperigo de la rakonto kaj ĝia hungara varianto permesata estas de la aŭtoro: Vasil Kadifeli, el Istanbul, Turkujo.

ricevis la naturan gason kaj li nun devis fari peton por gaskonekto al sia hejmo por almenaŭ profiti el sia suferado dum la vintro.

Iu matene kiam li ne devis instrui, li direktis sin al la nove establita gasoficejo. Estis sunbrila printempa mateno kaj la gasoficejo estis en malnova bela domo proksime la kampoj kaj ĝin ĉirkaŭis bela ĝardeno. Dum li promenis al la gasoficejo, en la ĝardenoj kaj parkoj jam estis florantaj kampaj floroj kaj en la ĝardeno de la gasoficejo estis lonicera arbusto, kiu pro la frua printempa varma vetero jam floris kaj ĝiaj floroj plenigis la aeron per belaodoro. Strange, kvankam li dum tiom longa tempo estis malfeliĉa, nun li iel sentis sin denove juna kaj ĝojplena.

Li eniris la oficejon kaj demandis al la informejo, kie li devas prezenti la peton por la gaskonekto. La viro en la informejo sendis lin al ĉambro ses. Enirante la ĉambron li renkontis blondan virinon, tre belan, tre allogan kaj tre ĉarman. Sur ŝia tablo estis vazo kun multkoloraj kampaj floroj. Ŝajne tiu virino kaj tiuj floroj rememorigis al li lian koramikinon dum la universitataj jaroj. Li alproksimiĝis kaj komencis konversacii. Estis io tre alloga en ŝia voĉo kaj ŝi estis parolanta al li afable kaj ridetante. Li konfuziĝis kaj ne povis koncentriĝi por kompreni kiujn dokumentojn li devis kolekti por la gaspeto. Finfine ŝi notis ĉion sur papereto kaj donis ĝin al li. Li dankis kaj foriris. Dum li eliris la oficejon frapis lin denove la beleco de la tago kaj laodoro de la loniceraj floroj. Ĉio ŝajnis tre malsame ol la antaŭaj tagoj kaj la kampaj floroj en la ĝardenoj kolorigis lian tagon kaj plenigis lian koron kun ĝojo.

Li revenis al la lernejo kaj instruis, sed li daŭre revis pri la virino en la gasoficejo. Li iel devis konatiĝi kun ŝi ekster la oficejo, koni ŝin, scii kian vivon ŝi vivas, kion ŝi amas, kion ŝi faras kaj koni multajn aliajn detalojn. Post la lernejo li ne volis iri hejmen sed li direktis sin al la kafejo en la centra placo. Je lia surprizo, ŝi, la bela blondulino el la gasoficejo, estis en la kafejo trinkante kafon kaj legante ian revuon. Sur la tabloj estis vazetoj kun kampaj floroj sed tiuj en ŝia tablo kvazaŭ respegulante ŝian belecon estis la plej belaj en la kafejo.

Li ne sciis kion fari. Lia koro diris, ke li devus alproksimiĝi al ŝi, lia cerbo diris, ke li ne devus ĝeni ŝin. Finfine li decidis paroli al ŝi kaj li iel mensogis, ke li ne komprenis, kiujn dokumentojn li devus kolekti por la gasaplikado. Ŝi tuj rememoris lin kaj tio estis bona signo por li. Li petis permeson sidi kaj li ankaŭ ordonis kafon. Ili iomete babilis pri la dokumentoj, kaj poste iomete pri la bela vetero kaj aliaj negravaj aferoj. Pensante, ke li ne devis sidi tro longe por ne ĝeni ŝin, li petis permeson kaj foriris. Revenante

hejmen li estis tute alia viro. Liaj piedoj tute ne sentis sian korpopezon. Li kvazaŭ estis fluganta. Post eble dudek jaroj, ĉi tiu estis la plej bela tago en lia vivo. Tiunokte li ne povis dormi trankvile.

La venontan tagon li instruis senatenteme ĉar dum la tuta tago li pensis pri ŝi. Post la lernejo li kolektis la dokumentojn por la gaskonekto, kaj vespere li vizitis la saman kafejon. Li ŝin trovis denove en la kafejo trinkante kafon kaj legante revuon en la sama tablo. Ŝi estis bela, kiel la kampaj floroj en la vazeto sur ŝia tablo. Li alproksimiĝis al ŝi, salutis kaj montris la dokumentojn. Ŝi rigardis al ili kaj kapjesis. Morgaŭ, ŝi diris, ke ŝi akceptos la dokumentojn kaj komencos la aranĝon de la peto. Ili iomete babilis kaj ŝajnis al li, ke ŝi ankaŭ interesiĝis pri li. Sed li denove petis permeson por ke li ne estu tro enuiga al ŝi.

La venontan tagon, dum siaj liberaj instruhoroj li reiris al la gasoficejo. Laodoro de la loniceraj floroj estis pli densa ol en la antaŭa fojo. Li direktis sin al la sesa ĉambro por prezenti la dokumentojn al tiu bela virino, kiu denove ridetis kaj afable parolis al li. Ŝi servis lin kun plezuro, preparis la peton por la gaso kaj informis lin, ke la gason oni konektos al lia hejmo ene de du

semajnoj. Ĉar li ne havis tempon, li revenis al la lernejo, sed li ne povis helpi sin forigi ŝian imagon antaŭ siaj okuloj kaj siajn pensojn pri ŝi el sia cerbo.

Li decidis renkonti ŝin antaŭ la gasoficejo kaj proponi al ŝi... kion? Li eĉ ne sciis kion diri al ŝi, sed ĉifoje li estis decidema. Li, post la lernejo, tuj iris hejmen kaj ŝanĝis vestojn. Poste li eliris kaj kolektis belajn kampajn florojn el la apudaj ĝardenoj, faris bukedon el ili kaj direktis sin al la gasoficejo. Li decidis atendi ŝin en loko iom fora al la elirejo de la gasoficejo. Kelkaj minutoj poste la bela virino aperis en la elirejo. Vidante ŝin li ekpaŝis unu du paŝojn al ŝi, sed tiam alia viro, alta kaj bela viro, renkontis ŝin ĵus antaŭ la oficejo. Ili brakumis kaj kisis unu la alian ŝajne ili estis bonaj konatoj ekde longa tempo.

La tago malheliĝis, lia koro premiĝis. Li forĵetis la florojn al la stratangulo, turnis sin en la alia direkto, kaj kun pezaj piedoj komencis alpaŝi hejmen. Li sentis grandan senesperon en sia koro dum la tuta vojo hejmen.

La alia viro salutis la belan virinon: „Saluton fratino, kiel vi fartas? Jam estis longa tempo revidi vin. Ĉu vi sentas vin nun pli bone post via divorco?” Ili komencis interparoli kaj piediri al la sama kafejo kun la kampaj floroj en vazetoj sur la tabloj.

Lenke Szász
A tapintatlan paraszasszony⁵
(Maldiskreta kamparanino)

Május volt és én fiatal tanítónő. Ragyogott a nap, minden zöldellett. Volt két szabad óráam az iskolában. A professzori szobába sohasem süttött be a nap, mert az épület északi oldalán volt. A kollégák elmentek az osztályokba. Csak a cigarettájuk füstje maradt ott. El innen! – ébredt fel bennem a vágy. Ki a természetbe! De mit mondanának a kolléganőim, ha én a nő, egyedül mennék a mezőre? És a falusiak, ők vajon mit gondolnának: egy nő egyedül mit keres a falun kívül? Ám, a vágyam, hogy kimenjek a napsugárral teli természetbe a csúnya, füstös helyiségből, erősebb volt a várható szóbeszédnél. Azon kívül, reméltem, hogy az én kis „kirándulásom” titokban marad, senki meg nem lát majd ott azon a helyen.

Dobogó szívvel indultam el. Félórás gyaloglás után szép helyre értem: mindenhol csak a zöld, az a friss világoszöld szín, ami a tavasz kezdetét jellemzi! Mindenhol énekeltek a madarak és én boldogan feküdtem le a gyepe. Senki sem kérdezett meg útközben, hová megyek, és senki sem látott engem fekvé. Megnyugodtam és boldogan élveztem a májusi napot a széles, domboldali réten. Azért is élveztem annyira a boldogságot, mert csak kevés időm volt, hiszen időben kellett visszaérnem az iskolába az órát megtartani. Még van egy óra szabadságom! Senki nem zavar engem, s utána majd gyorsan visszamegyek az iskolába. Megérte, hogy a félénkséget legyőztem. „Ha az ember visszariad minden szóbeszédtől, lemond az élet élvezetéről”, gondoltam bátorítva magamat.

Egyszer csak felültem és körbenéztem, és... ó, jaj! Nem túl messze egy paraszasszony állott, és engem nézett. A szívem megdobbant, a nyugalmam eltűnt. Látszólag közömbösen másik irányba néztem – hiszen nem zavar engem! ... Semmi rosszat nem tettem. Jogom van élvezni a természet szépségét, még egyedül is! Védtem magam szótlanul. A paraszasszony folyamatosan merően nézett rám. „Nincs neki mit csinálnia? Miért érdekli őt, hogy én mit csinálok?” – gondoltam felháborodottan. – Fekve maradtam. – De, ha én fekszem, azt gondolhatja, hogy nem vagyok egyedül... – No, felültem és igyekeztem egészen nyugodt maradni, mintha egészen normális dolog lenne, hogy a fiatal tanítónő egyedül van a fűben a kietlen mezőn. Időnként a paraszasszony felé lestem. – Menynyire tapintatlan, most is engem néz! Mit gondol? Miért nem végzi a munkáját? Szentelen! – megharagudtam. – De ne gondolja, hogy megijesztett engem! Már közeleg az ideje a visszaindulásomnak! – De nem megyek úgy vissza, mintha üznének! Ugyanabba az irányba megyek, és nyugodtan fogom elmellőzni!”

Azt tettem. Közelebből jobban láttam őt. A szentelen paraszasszony... madárijesztő volt.

⁵ Lenke Szász eszperantó nyelvű elbeszélését Pásztorné Földi Adrienne fordította magyar nyelvre és jelentette meg mindkét nyelven a szerző engedélyével 2021-ben.

Lenke Szász
Maldiskreta kamparanino⁶
(A tapintatlan parasztasszony)

Estis maja tago, kaj mi estis juna instruistino. Brilis la suno, ĉio abunde ekverdis. Mi havis du liberajn horojn en la lernejo. En la profesoran ĉambron neniam eniris la suno, ĝi estis en la norda parto de la konstruaĵo. La gekolegoj eniris en la klasojn. Nur la fumo de iliaj cigaredoj restis. Eksteren! vekiĝis en mi la deziro. En la naturon! Sed kion dirus miaj koleginaj, se mi, virino, irus sola en la kamparon? Kaj la vilaĝanoj, kion ili pensus: Virino, sola kion faras ekster la vilaĝo? Sed mia sopiro iri en la sunplenon, printempan naturon el la malhela, fumoplena ejo estis pli forta, ol la timo pro onidiro. Krome mi esperis, ke mia „ekskurseto” restos sekreta, neniu ekvidos min en tiu loko.

Kun batanta koro mi ekiris. Rapide piedirante, post duonhoro mi estis en bela loko: Ĉie verdaĵo, tiu freŝa helverdo, kiu karakterizas la komencon de la printempo. Birdoj kantis ĉie, kaj mi feliĉe ekkuŝis sur la herbejon. Neniu demandis min survoje, kien mi iras, neniu vidas min kuŝantan. Mi trankviliĝis kaj feliĉe ĝuis la majan tagon, tute sola en la vasta surmonteta herbejo. Despli mi ĝuis la feliĉon, ĉar mi havis nur malmultan tempon, ja mi devis reiri ĝustatempe en la lernejon, mi devis fari instruhoron. Sed mi havas unu horo da libereco! Neniu ĝenas min, poste mi reiros rapide en la lernejon. Meritis venki la malkuraĝon. Se oni rezignas pri ĉio pro onidiro, oni rezignas ĝui la vivon, mi pensis kuraĝigante min.

Foje mi eksidis, ĉirkaŭrigardis kaj... ho, ve! Ne tro malproksime kamparanino staras, kaj rigardas min. Mia koro ekbatis, mia trankvilo malaperis. Mi rigardis ŝajne indiferece en alian direkton – ja ŝi ne ĝenas min! ... Nenion malbonan mi faras. Mi rajtas ĝui la belecon de la naturo eĉ sola! Mi defendis min senvorte.

La kamparanino daŭre fiksrigardis min. Ĉu ŝi ne havas kion fari?! Kial interesas ŝin, kion mi faras? – mi pensis indigne. Mi restis kuŝanta. Sed, se mi kuŝas, eble ŝi pensos, ke mi ne estas sola... Mi do eksidis kaj klopodis ŝajniĝi tute trankvila, kvazaŭ estus tute normala afero, ke juna instruistino estas sola en la herbo en la senhoma kamparo. De tempo al tempo mi kaŝrigardis al la kamparanino. Kiel maldiskreta ŝi estas, ankaŭ nun ŝi rigardas min. Kion ŝi pensas? Kial ŝi ne faras sian laboron? Ŝi estas impertinenta! – mi koleriĝis. Sed ŝi ne pensu, ke ŝi timigis min! Tutkaze, jam proksimas la tempo de mia reiro. Sed mi ne reiros kvazaŭ pelata de ŝi! Mi iros ĝuste en tiun direkton, kaj trankvile preterpasos ŝin!

Tion mi faris. De pli proksime mi vidis ŝin pli bone. La impertinenta kamparanino estis: ... birdotimigilo.

Julian Modest
Húség⁷
(Fideleco)

A park, vastag puha hótakaró alatt aludt. A sétányok látogatók nélkül csendesek voltak. A fák ágai ezüstösen fénylettek a hótól, és rajtuk a jégkristályok visszatükrözték a reggeli napfényt. Csak bizonyos csikorgó lépések hallatszottak a hólepte ösvényen. Neda néni és a kutyája Rad sétált. Lassan lépdelték egymás mellett a még alvó parkban.

Minden reggel, ugyanabban az órában volt a parkban Neda néni Raddal, mindketten végigjárva az utat a központi parki kaputól a legtávolabbi fasorig. Időről-időre Rad elkalandozott Neda nénitől és hol előre szaladt, hol hátra, valamit ellenőrzött az ösvényen, utána ismét visszatért és nyugodtan folytatta Neda néni kísérését. Ő, hatvanöt éves volt, az ágakon nyugvó hóhoz hasonló színű ezüstös haja, áttetsző kék szemei és kedves mosolya volt.

⁶ Ĝi aperis en Heroldo de Esperanto, en 2011. La nunan aperon de ambaŭ tekstoj permesis la aŭtoro.

⁷ A novellát írta: Julian Modest, 2019. január 14-én Szófiában, eszperantóra fordította Georgi Mihalkov, eszperantó nyelvről magyar nyelvre: Pásztorné Földi Adrienne tette át 2020-ban és jelentette meg itt mindkét nyelven a szerző engedélyével.

Ezen a reggelen Neda néni és Rad újra a parkban sétált és amikor elindultak a parki kapu felé, hogy hazamenjenek, Neda néni hirtelen erős fájdalmat érzett meg a mellkasában, mintha valaki késsel megszúrta volna. Megingett, de nem esett el, csak leült a közeli havas padra. Rad azonnal megérezte, hogy valami baj történt, és nyugtalanul ugatni kezdett. A park bejáratánál volt a parkőr bódéja, aki az apró ablakból látta, ahogy Neda néni a padra hanyatlott. Kijött a bódéból, a padhoz ment, ahol a néni ült, és megkérdezte:

– Asszonyom rosszul érzi magát?

– Igen. A szívem nagyon erősen fáj.

– Máris hívom a Gyors Segítséget – mondta a férfi, kivette a zsebéből a zsebtelefonját (mobiltelefonját), és telefonált. Neda néni nehezen lélegezve ült a padon. A fájdalom folyamatosan tartott. Egy pillanatra gyengült, de utána ismét erős szúrást érzett. Rad mozdulatlanul állt és nézte őt, mintha kérdezni akarta volna, hogy mi történt, és a sápadt arca miért rángatózik.

A Gyors Segítség (a mentők) autója hamar megérkezett. Az orvos, ahogy közeledett Neda néni felé, rátekintett és azonnal megértette, hogy mi történt. Besegítették az autóba, mely sebesen, szirénázva elszáguldott. Rad mozdulatlanul ottmaradt a padnál, ahol Neda néni ült. A parkőr visszament a bódéba és lapozgatni kezdte a reggeli újságot, de húsz perc múlva az ablakon át, amint kitekintett, látta, hogy Rad még mindig a padnál áll.

– Különös – mondta az őr –, a kutya még mindig ott van.

Másnap reggel, amikor a parkőr a parkba megérkezett, ismét látta Radot a pad mellett állni. A kutya úgy állott ott, mint tegnap, és bizonyára az egész éjszakát ott töltötte.

Az órák múltak. A parkba jöttek emberek sétálni, de Rad nem mozdult el a pad mellől.

– A kutya el fog pusztulni itt az éhségtől – mondta magának a parkőr. – Hazaviszem és adok neki enni.

A szolgálat lejárta után, odament Radhoz, megfogta a pórázát és hazament vele. A parkőr közel lakott a parkhoz. Radot egy fához kötötte a háza udvarán, adott neki vizet inni és ennivalót.

– Mától, a vendégem leszel – mondta Radnak. – Amikor a gazdaasszonyod visszajön a kórházból, ismét vele még majd.

Mégis, nagy volt a meglepetése az őrnek, amikor másnap reggel Rad nem volt az udvaron.

– Biztosan nem tetszett itt a kutyának – mondta, és elindult a parkba.

Még jobban meglepődött, amikor látta, hogy Rad a parkban van, a pad mellett állva, amelyen Neda néni ült.

– Ó, te már előttem eljöttél ide – csodálkozott az őr.

Rad, csak a fejét fordította felé, azután a járda felé nézett, amerre két nappal azelőtt eltávozott a Gyors Segítség autója Neda nénivel.

A parkőr ismét hazavitte Radot délután, de reggel újra a parkban volt.

– Világos – mondta a parkőr –, itt akarod megvárni a háziasszonyodat.

Még egy hét múlva is ott állott Rad a parkban a padnál, melyen Neda néni ült.

Julian Modest

Fideleco⁸

(Hűség)

La parko dormis sub la mola neĝa kovrilo. La aleoj silentis senhomaj. La arbobranĉoj neĝargentis kaj la glaciaj kristaletoj sur ili respegulis la matenan sunlumon. Aŭdiĝis nur ies grincantaj paŝoj sur la neĝkovrita pado. Onklino Neda kaj ŝia hundo Rad promenis. Ili paŝis malrapide unu apud la alia en ankoraŭ dormanta parko.

⁸ Julian Modest *Hűség* c. elbeszélését, a szerző-fordító kérésére fordította magyar nyelvre Pásztorné Földi Adrienne 2021-ben.

Ĉiun matenon dum unu sama horo onklino Neda kaj Rad estis en la parko kaj ambaŭ trairis la vojon de la centra parka pordo ĝis la plej malproksima aleo. De tempo al tempo Rad deflankiĝis de onklino Neda kaj kuris jen antaŭen, jen malantaŭen, kontrolis ion sur la pado, poste ĝi denove revenis kaj daŭrigis kviete akompani onklinon Neda. Sesdek kvinjara, ŝi havis arĝentkoloran hararon, similan al la neĝo sur la branĉoj, diafanajn bluajn okulojn kaj karan rideton.

Ĉi-matene onklino Neda kaj Rad denove promenis en la parko kaj kiam ili ekiris al la parka pordo por reveni hejmen, onklino Neda eksentis fortan doloron en la brusto, kvazaŭ iu per tranĉilo pikis ŝin. Onklino Neda ŝanceliĝis, sed ne falis, nur sidiĝis sur la proksiman benkon neĝkovritan. Rad tuj eksentis, ke io malbona okazis al onklino Neda kaj ĝi maltrankvile komencis boji. Ĉe la enirejo de la parko estis la budo de la parkogardisto, kiu tra la fenestreto vidis, ke onklino Neda svenis. Li eliris el la budo, proksimiĝis al la benko, kie ŝi sidis kaj demandis:

– Sinjorino, ĉu vi malbone fartas?

– Jes – respondis onklino Neda. – Mia koro tre forte doloras.

– Tuj mi vokos a Rapidan Helpon – diris la viro, elprenis el la poŝo sian poŝtelefonon kaj telefonis.

Onklino Neda sidis sur la benko, spirante peze. La doloro daŭris. Por momento ĝi iom malfortiĝis, sed poste tuj denove forte pikis ŝin. Rad staris senmova kaj rigardis ŝin, kvazaŭ deziris demandi kio okazis kaj kial ŝia pala vizaĝo konvulsias.

La aŭto de Rapida Helpo venis. La kuracisto proksimiĝis al onklino Neda, alrigardis ŝin kaj tuj komprenis kio okazis. Oni helpis ŝin eniri la aŭton, kiu rapide sirensone forveturis. Rad restis senmova ĉe la benko, kie sidis onklino Neda.

La parkogardisto eniris la budon kaj komencis trafolumi la matenan ĵurnalon, sed post dudek minutoj li rigardis tra la fenestreto kaj vidis, ke Rad ankoraŭ staras ĉe la benko.

– Strange – diris la gardisto – la hundo ankoraŭ estas tie.

Venonttage matene, kiam la gardisto venis en la parkon, li denove vidis Rad, starantan ĉe la benko. La hundo estis tie kiel hieraŭ kaj certe la tutan nokton ĝi pasigis ĉe la benko.

La horoj pasis. En la parkon venis homoj promenadi, sed Rad estis tie, ĉe la benko.

– La hundo mortos ĉi tie pro malsato – diris al si mem la gardisto. – Mi kondukos ĝin hejmen kaj donos al ĝi manĝi.

Kiam la deĵoro de la gardisto finiĝis, li proksimiĝis al Rad, prenis ĝian rimenon kaj ekiris kun Rad hejmen. La gardisto loĝis proksime al la parko. Li ligis Rad al arbo en la korto de la domo kaj donis al ĝi akvon kaj maĝaĵon.

– De hodiaŭ vi estos mia gasto – diris la gardisto al Rad. – Kiam via dommastrino revenos de la malsanulejo, vi denove iros al ŝi.

Tamen granda estis la surprizo de la gardisto, kiam la sekvan matenon li vidis, ke Rad ne estas en la korto.

– Certe al la hundo ne plaĉis esti ĉi tie – diris la gardisto kaj ekiris al la parko.

Pli surprizita li estis, kiam vidis Rad en la parko, starantan ĉe la benko, sur kiu sidis onklino Neda.

– Ho, vi venis antaŭ mi – miris la gardisto.

Rad nur turnis kapon al li kaj poste alrigardis la ŝoseon, kien antaŭ du tagoj ekveturis la aŭto de Rapida Helpo kun onklino Neda.

Posttagmeze la gardisto denove prenis Rad kaj ekiris hejmen, sed matene Rad denove estis en la parko.

– Klare – diris la gardisto – vi deziras esti ĉi tie kaj atendi vian dommastrinon.

Pasis semajno, sed Rad ĉiam estas en la parko ĉe la benko, ĉe kiu svenis onklino Neda.

Renato Corsetti

Hogyan lettem eszperantista, azaz Egyetlen mag sem vész el

(Kiel mi iĝis esperantisto aŭ Neniu semo perdiĝas)

Tizenhat éves koromban, a német nyelvet tanultam: Véletlenül történt, hogy azt tanultam. 1938-ban amikor Olaszország Németországgal szövetséget kötött, az iskolák minisztériuma azt gondolta, hogy Olaszországban az embereknek a jövő nyelvét kell tanulniuk. Német tanárokat foglalkoztattak, de amikor a háború olyan előre nem látható véget ért, és senki sem akarta többé tanulni a németet, de az olasz törvények miatt egyszerűen nem lehetett csak úgy megszüntetni a német tanárok foglalkoztatását, no ők tovább szolgáltak, és minden lehető trükköt bevetettek, hogy találjanak számukra tanulókat. Az én iskolámban szabály volt, hogy akik utoljára iratkoztak be, automatikusan azokba az osztályokba lettek küldve, amelyek németet tanultak. Én egyike voltam azoknak, egyszerűen azért, mert a szüleim későn mentek beírni engem. No, németet tanuló lettem, és volt egyszer egy lehetőség Németországba menni a katolikus ifjúság ifjúsági táborának keretében Bajorországba. No, én az első alkalommal mentem el külföldre, és a táborban maradtam.

Egy nap eljött a táborba – mely az Eiseinstein nevű városka mezején volt – egy öregember, aki átment a táboron és mindenkinek adott egy különös képeslapot. Az egyik oldalán nagy betűkkel az ESPERANTO/ESZPERANTO szó szerepelt, és az, hogy azt nemzetközi szinten beszélnek, továbbá mindkét oldalon információk voltak írva a nyelvről, és mintegy egyedüli illusztráció, egy zöld csillag volt rajta. Érdeklődés nélkül néztem meg a képeslapot és a gyenge német tudásommal megkérdeztem a tábor helyi német vezetőjét: „Ki az az ember aki a képeslapokat osztogatta?” Ő nagyon határozottan válaszolt: „Egy ostoba, hozzánk közel lakó emberről van szó.”

Ez volt az első lehetséges vége az eszperantó és köztem levő történetnek.

Lényegében többé nem érdeklődtem a dologról, de véletlenül nem dobtam el a képeslapot és hazavittem Olaszországba. Néhány évvel később az egyetemre menetelem előtt, rendeznem kellett a gyermekkori dolgaimat, előkerült azt a képeslap.

Ám mivel nekem rengeteg rendezendő tennivalóm volt, most másodszor lett vége az eszperantó és a köztem való kapcsolatnak.

Két év múlva az egyetemen én egyre inkább érdeklődni kezdtem a nyelvek iránt, s egy nap egy könyvüzlet kirakatában megláttam egy eszperantó tankönyvet. Megvásárolni azt teljesen természetes volt az én számomra, aki abban az időben szórakoztam az arab és a szuahéli nyelvek tankönyveivel. És a következő időszakban – vizsgák nélkül – átolvastam az egész könyvet. Akkor szerettem volna megérteni, tényleg sikerül eszperantóul beszélni minden modern dologról. Akkor a legmodernebb dolog a TV volt. Ám nem ismertem egyetlen eszperantóul beszélőt (eszperantistát sem), és nem volt anyagom sem ezen a nyelven. A nagy kíváncsiság és óhajlás miatt, hogy igazoljam a feltételezésemet, hogy az emberek nem tudnak beszélni eszperantóul televíziókról és magnetofonokról, felírtam a címét egy Eszperantó Intézménynek és hivatkozva a tankönyvre, kértem eszperantó nyelvű újságokat. Megjött a válasz, hogy az Eszperantó Intézménynek nincsenek szétküldhető újságjai. Pont. Vége. Igazában, újra ennek a kalandnak a befejezése előtt álltam!

Egy nap, a szomszédnak a kidobott újsághegyében találtam egy olasz, de Bulgáriában megjelent újságot, a kiadvány címnegyedében elhelyezett önálló oldallal (a kolofonnal), amely a szerzői jog, a kiadó és a nyomda adatait tartalmazta, és azzal az információval, hogy ez több nyelven is megjelenik, ideértve az eszperantót is, és, ha valaki meg akarja rendelni, Olaszországban, azt Rómában tudja megrendelni a kommunista könyvesboltban. Elmentem oda, és megrendeltem az eszperantó nyelvű variációt, mely csodálatosan csak néhány hónap múlva érkezett meg. Átolvastam és láttam, hogy benne sikerült szólni a gyárról, ahol traktorokat gyártanak, és mint minden kezdő, azonnal írtam nekik egy levelet és javasoltam néhány nyelvi reformot. Már nem emlékszem miket. Ők, valószínűleg még csak nem is válaszoltak, és én egyedül maradtam, nem tudva, miként találjak más eszperantistákat Rómában. Újra komoly kockázata volt a történet befejezésének, mert időközben munkába álltam és megváltozott az életem. Akkori elképzelésem szerint én lehettem az egyedüli eszperantista Rómában. Már nem emlékszem melyik angyal hozott össze az Olasz Eszperantó-Federáció címével. Lehet, hogy valamilyen újságcikk lehetett, de már nem emlékszem rá. Azonnal írtam, és

kaptam egy információt egy Rómában folyó eszperantó tanfolyamról. Azonnal részt vettem rajta és megállapítottam, hogy az, öreg asszonyok csoportja volt, akik az eszperantó kurzus ürügye alatt ténylegesen társadalmi összejövetelt tartottak. Megállapítottam, hogy mindent értek, de nem tudok beszélni, mert addig soha nem beszéltem. De a kor nagy gát volt a húsz éves ifjú és a hetvenéves hölgyek között. Ettől az utolsó problémától mentett meg engem egy fiatalember, nálam valamivel fiatalabb, akivel ennek a kurzus-összejövetelnek a második összejövetelén találkoztam. Magabiztosan hazudta nekem: „Nem, az eszperantisták nem mind ilyen öregek. Rómában létezik egy ifjúsági eszperantó csoport. Neked részt kell venned az összejövetelükön.” Részt vettem a találkozójukon, és végül megértettem, hogy az ifjúsági eszperantó csoport gyakorlatilag ő és a húga, de a kapcsolat meg lett alapítva, és örök barátai lettünk egymásnak. A neve: Mauro La TORRE⁹ volt.

Évek múlva megpróbáltam megtalálni azt az egykori „ostoba öreget” abból a bajor faluból, de nem sikerült, mert időközben meghalt.

Erkölcsei tanulság: Egyetlen, egyetlen mag sem vész el. Az lehet, hogy sok évet igényel majd, hogy szárba szökkenve gyümölcsöt hozzon. A kezdeti postai levelezőlaptól kezdve addig a pillanatig amíg eszperantistává lettem, körülbelül 10 év múlt el, de mégis ...

Ne féljenek! Vessék és vessék el folyamatosan az információ magjait. Vajon a nemzetközi ifjúsági táborban azoknak a fiataloknak, akik részben, vagy alig beszéltek németül, az öreg német által ajándékozott német nyelvű amatőr postai levelezőlap nélkül én tanultam volna eszperantót? Ki tudja?

E könyv szerkesztőjének a megjegyzése: Renato Corsetti úr (1941-ben született Rómában), a La Sapienza egyetemi tanulmányai illetve a doktori cím megszerzése után 1964-től (a gazdálkodás, a vállalatsszervezés szakokkal foglalkozott, majd a szociolingvisztikával¹⁰ és a tanulás lélektanával. A nyelvnek és a hírközlésnek a pszihopedagógiájával¹¹ foglalkozott professzorként Rómában az egyetemen, az 1990-es évek közepétől több éven át, mint bankigazgató dolgozott Itáliában. És nyelvész lett, majd több ifjúsági (TEJO) eszperantó nyelvterjesztési mozgalmi funkció betöltése után elnöke lett az Olasz Eszperantó Federációnak, majd 2001-2007 között elnöke volt az Egyetemes Eszperantó Szövetségnek (UEA), és az Eszperantó professzora lett az AIS-nak (Akademio Internacia de la Sciencoj /A Tudományok Nemzetközi Akadémiája), 2020-tól ismét tagja a MONATO (Hónap) nevű irodalmi eszperantó újság tanácsadói csapatának: https://eo.wikipedia.org/wiki/Renato_Corsetti

Renato Corsetti

Kiel mi iĝis esperantisto aŭ Neniu semo perdiĝas¹²

(Hogyan lettem eszperantista, azaz Egyetlen mag sem vész el)

Mi estis 16-jara kaj mi lernis la germanan. Mi lernis la germanan pro hazardo. En la jaro 1938-a, kiam Italujo alianciĝis kun Germanujo la Ministerio pri Lernejoj pensis, ke en Italujo oni lernu la lingvon de la estonteco kaj dungis instruistojn de la germana, sed la milito havis tiam neantaŭvidatan finon kaj neniuj plu volis lerni la germanan, sed pro la italaj leĝoj oni simple ne povis maldungi la instruistojn de la germana, do ili pludeĝoris kaj oni uzis ĉiujn eblajn trukojn por trovi por ili lernantojn. En mia lernejo la regulo estis, ke tiuj, kiuj enskribiĝas laste estas aŭtomate

⁹ Mauro La Torre (1946-2010) a wikipédia szerint: https://eo.wikipedia.org/wiki/Maŭro_La_Torre/ sok könyvet és cikket írt a hasonló tanulás felülbecsléséről (értékeléséről), a számítógépes tanításról, az automatikus szövegelemzésről, az eszperantó tanulásáról, és hasonlókról. Elnöke volt egy ideig a Pedagógus Eszperantisták Nemzetközi Ligájának (ILEI) és tagja volt az AIS-nak. 2000-ben az ÉV ESZPERANTISTÁJA -nak választották.

¹⁰ Mi a szociolingvisztika: http://mnytud.arts.unideb.hu/tananyag/szoclingv_alap/bartha_szocl.pdf

¹¹ A pszicholingvisztika dióhéjban a tanulás lélektana: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pszicholingvisztika>
A pszichopedagógia: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyógypedagógia>

¹² Pri Renato Corsetti vi povas legi ĉe: https://eo.wikipedia.org/wiki/Renato_Corsetti
Pri Maŭro La Torre, vi legeblas ĉi tie: https://eo.wikipedia.org/wiki/Maŭro_La_Torre

sendataj al klasoj, kie oni studas la germanan. Mi estis unu el tiuj simple pro tio, ke miaj gepatroj iris malfrue enskribi min. Do, mi estis lernanta la germanan, kaj iam aperis la ebleco iri al Germanujo en la kadro de junulara tendaro de la katolika junularo en Bavarujo. Kaj mi iris la unuan fojon al eksterlando kaj restis en la tendaro.

Iun tagon venis al la tendaro, kiu estis ie en la kamparo de urbeto, kies nomo estas Eisenstein, maljunulo, kiu iris tra la tendaro kaj disdonis al ĉiuj strangajn poŝtkartojn, kie en unu flanko estis grandlitere skribite *Esperanto, die internationale Sprache* kaj ambaŭflanke estis informoj pri ĉi tiu lingvo kun verda stelo kiel la sola ilustraĵo. Mi trarigardis la poŝtkarton sen granda intereso kaj per mia fuŝgermana demandis la estron de la tendaro, loka germano: „Kiu estas tiu homo, kiu disdonas poŝtkartojn?” Li respondis tre firme: „Temas pri stultulo, kiu loĝas ĉi tie proksime.”

Unua ebla fino de la historio inter mi kaj Esperanto.

Mi fakte ne plu interesiĝis pri la afero, sed hazarde mi ne forĵetis la poŝtkarton kaj reportis ĝin hejmen al Italujo. Kelkajn jarojn poste antaŭ ol ekiri al la universitato, mi devis reordigi miajn ‘infanajn’ aĵojn kaj jen reaperis tiu poŝtkarto.

Sed mi devis ekstudi en la universitato kaj havis amason da aferoj por prizorgi, kaj do duan fojon okazis eble fino de la historio inter mi kaj Esperanto.

Post du jaroj en la universitato mi pli kaj pli interesiĝis pri lingvoj kaj jen iun tagon hazarde mi vidis en librovendejo lernolibron pri Esperanto. Aĉeti ĝin estis tute nature por mi, kiu en tiu tempo amuziĝis per lernolibroj de la arba kaj de la suahila. Kaj en la sekva periodo sen ekzamenoj mi simple tralegis la libron. Tiam mi volis kompreni, ĉu vere oni sukcesas paroli en Esperanto pri ĉiuj modernaj aferoj. Tiam la plej moderna afero estis la televido. Sed mi konis neniun esperantiston kaj havis neniun materialon en Esperanto. Pro granda scivolemo kaj deziro pruvi mian hipotezon, ke oni ne sukcesas paroli en Esperanto pri televido kaj magnetofonoj mi skribis al adreso de iu Instituto pri Esperanto citita en la lernolibro kaj petis revuojn en Esperanto. Venis la respondo ke la Instituto ne havas revuojn dissendeblajn. Punkto. Fino. Vere mi ankoraŭfoje estis antaŭ la fino de ĉi tiu aventuro.

Iun tagon mi trovis en amaso da forĵetitaj ĵurnaloj de najbaro iun revuon en la itala aperigita en Bulgarujo, kiu enhavis la informon en la kolofono, ke ĝi aperas en kelkaj lingvoj inkluzive de Esperanto, kaj ke oni en Italujo povas aboni ĝin ĉe la komunisma librovendejo en Romo. Mi iris tien kaj abonis la version en Esperanto, kiu mirakle alvenis post nur kelkaj monatoj. Mi tralegis ĝin kaj vidis ke ili sukcesas paroli ankaŭ pri fabriko, kie oni kontruas traktorojn kaj kiel ĉiu komencanto mi tuj skribis al ili leteron por proponi kelkajn reformojn de la lingvo. Mi ne plu memoras kiujn. Ili, prave, eĉ ne respondis, kaj mi estis lasita sola cerbumi kiel trovi aliajn esperantistojn en Romo. Ankoraŭfoje estis serioza risko pri fino de la rakonto, ĉar intertempe mi eklaboris kaj mia vivo ŝanĝiĝis. dum mi ankoraŭ estis la sola esperantisto en la mondo, laŭ mia tiama imago. Mi ne plu memoras, kiu anĝelo iam renktigis min kun la adreso de la Itala Esperanto-Federacio. Eble temis pri artikolo, mi ne plu memoras. Mi tuj skribis, kaj ricevis informon pri Esperanto-kurso en Romo. Mi tuj partoprenis kaj konstatis, ke temas pri grupo da maljunaj sinjorinoj, kiuj renkontiĝas per la preteksto de Esperanto-kurso por fakte havi socian kunvenon. Mi tuj konstatis, ke mi komprenas ĉion, sed ne povas paroli, ĉar mi neniam parolis ĝis tiam. Sed la aĝo estis vere tro granda baro inter dudekjarulo kaj sepdekjarulinoj. Savis min el tiu lasta problemo junulo, eĉ pli juna ol mi, kiun mi renkontis la duan fojon en tiu kurso-kunveno. Li aplombe mensogis al mi: Ne, esperantistoj ne estas nur tiel maljunaj. En Romo ekzistas junulara Esperanto-grupo. Vi devas partopreni ilian renkontiĝon. Mi partoprenis la renkontiĝon kaj en la fino komprenis, ke la junulara Esperanto-grupo praktike estas li kaj lia fratino, sed la kontakto estis stairgita, kaj mi restis kaj ni iĝis vivlongaj amikoj. Lia nomo estis Maŭro La Torre.

Post jaroj mi provis retrovi la maljunan stultulon en tiu bavara vilaĝo, sed mi ne sukcesis, ĉar li intertempe mortis.

Morala konkludo: Neniu informa semo perdiĝas. Ĝi eble bezonas jarojn por porti siajn fruktojn. De la komenca poŝtkarto ĝis la momento, kiam mi fariĝis esperantisto pasis prokimume 10 jaroj, sed tamen...

Ne timu. Semu kaj semu konstante. Ĉu sen tiu amatora poŝtkarto en la germana donacita de maljuna germana esperantisto al la gejunuloj de internacia tendaro, el kiuj parto ne parolis la germanan, mi estus lerninta Esperanton? Kiu scias?

Kerstin Rohdin
Ki Szent Lúcia¹³?
(Kiu estas Sankta Lucio¹⁴)?

Az előjelek: „A korai ősidőben semmi sem létezett: sem homok, sem tenger, sem egy kicsit meleg föld. Nem volt ég, nem léteztek mindig éhes szájak, fű sem létezett. Délről a nap a holddal együtt tette a jobb kezét az ég pereme köré.¹⁵ A nap nem tudta hol lakik. A hold nem tudta, milyen ereje, hatalma, képessége van. A csillagok nem tudták, hol állnak...” Így volt Skandináviában több ezer évvel ezelőtt. Úgy van Skandináviában napjainkban is, hogy télen a sötétség uralkodik. Nyáron a világosság, a fény. Az emberek, akik ott laknak, nem tudják, nappal van-e vagy éj, a nappaliéjben. Észak Svédországban¹⁶, Lappföldön¹⁷ télen a nap nem találja az útját a horizonton egy egész hónapra át¹⁸. Ez azt jelenti, hogy sötétség van. Az emberek félnek, vajon egyáltalán visszajön-e a nap, hogy ennivalót és fényt adjon nekünk. Régen az emberek minden szükséges tennivalót elkövettek az istenek meggyőzése érdekében, hogy visszaadják az életet nekünk. Az év legrövidebb napján az emberek Uppsalában¹⁹ (Stockholm mellett) a régi templomban (ma katedrális) gyűltek össze és próbálták rábeszélni az isteneket, az étkeknek és a fénynek a számukra visszaadására. Minden fellelhető élelmet az isteneknek szolgáltak fel és velük együtt ülték meg a tort. Frissen vágott karácsonyi malacot (Julo-malacot) sütöttek, és ünnepélyesen fogyasztották el az istenekkel. Együtt kóstolták meg az új erjesztésű karácsonyi sört. A skandinávok²⁰ még ma is fogyasztanak disznóhúst karácsony Julo-ünnep alatt, hogy meggyőződjenek arról, hogy az istenek visszaküldik a napot, a fényt, a meleget. (Julo: régi skandináv szava a karácsonynak, és egyben eszperantó szó is). Az emberek és az istenek ettek, táncoltak, és énekeltek a nap után vágyakozva, kérlelve a visszajövetelre.

Történt, hogy később néhányszor misszionáriusok érkeztek az új vallás a Krisztianizmus /a kereszténység/ bevezetése érdekében. Ezek utálták, elutasították, amit a skandinávok tettek, hogy újra örülhessenek a fénynek, és a melegnek. A misszionáriusok tudtak írni és meséltek az ő utálkozó érzéseikről.

Sok idő elteltével, amikor már a skandinávok is tudtak írni, összegyűjtötték a legendákat az Eddan nevű könyvben, és az izlandi Snorri Sturlasson²¹ mintegy „kiadta” azt. Az évszázadok alatt a skandinávok különböző módokon próbálták meg visszahívni magukhoz a fényt. Az emberek fadarabkákkal írt „betűkkel”, az úgy nevezett rúnákkal²² próbálták az időt kiszámítani a magvetéshez, az

¹³ Szent Lúciáról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Szent_Lúcia

A Kerstin Rohdin által eszperantóul írt elbeszélést Pásztorné Földi Adrienne fordította magyar nyelvre 2021-ben és jelentette meg mindkét nyelven ebben a kötetben a szerző engedélyével.

¹⁴ Pri Sankta Lucio: https://eo.wikipedia.org/wiki/Lucia_el_Sirakuzo

¹⁵ Azt a tényt, hogy Svédországban a nap nyáron északkelet-délnyugati irányban halad az égen, a régi svédek úgy képzelték az ősidőkben, hogy ugyanúgy tér is vissza a fény, s mivel ők északon élnek, úgy vélték, hogy a két égitest mozgása észak-déli irányú: az elbeszélés szerzőjének a magyarázata szerint.

¹⁶ Svédországról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Svédország>

¹⁷ Lappföldről: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Lappföld>

¹⁸ A júniusi napfordulóról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Fehér_éjszaka

¹⁹ Uppsalaról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Uppsala>
https://hu.wikipedia.org/wiki/Gamla_Uppsala

²⁰ Skandinávok: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Skandinávia>

²¹ Snorri Sturlasson-ról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Snorri_Sturluson

²² A svéd-norvég rúnáírásról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Rúnáírás>

aratáshoz, és a különböző földművelési munkákhoz. Léteztek római kalendáriumok: a Julianus²³ és a Gregoriánus vagy Gergely naptár. 1582-ben váltottak a Gergely naptárra. A tudósok nem voltak teljesen képesek pontosan meghatározni a földgolyó forgását. Még most is használatban van a Gergely²⁴ naptár, és a leghosszabb nap december 13-ról december 23-ra változott. De, hogy Szent Lúciát (Szent Lúcsiát) kiengeszteljük (elégedetté tegyük), mi Svédországban még azt mondjuk; a leghosszabb éjszaka Szent Lúcia éjszakája; a december 13-a. A misszionáriusok és az új hit ellenére az emberek óvatossak, körültekintőek voltak, és nem akarták mindjárt elhagyni a régi isteneiket. Elmentek a régi Uppsala templomába és Odinhoz²⁵ imádkoztak, hogy találja meg és küldje vissza a napot és a fényt, és Tor küldjön esőt, hogy nőjenek a magvak. Tor, az égen lovagolt, és a mennydörgés zaját keltette. A két isten: Frej (férfi) és Freja (nő) növesztették meg a mezőkön az eljövendő betenni való falatot.

Három-négy „korszaka” volt a fénynek és Luciának. A Lucia név a latin lux szóból ered, melynek a jelentése: fény. Szép nő volt Siracusai Lúcia, egy rómainak a menyasszonya. Lúcia gazdag és keresztény volt. A vőlegény nem örült annak, hogy a választottja keresztény, és hogy Lúcia a hozományát a szegényeknek adta. Azért, hogy e tetteért megszegyenítsék, nyilvánosházba akarták küldeni, de mivel az megghiúsult, meg akarták égetni. Ám a tűz lángjai nem égették el a testét, így végül karddal ölték meg. Mielőtt meghalt volna, kiszúrta a saját szemeit. Egyszer azonban, amikor a sírját felbontották, a szemei érintés nélkül, épen voltak a helyükön. Lúcia így vált a szembetegek és a szemorvoslás védőszentjévé, szimbólumává.

A 17. és 18. században ez a legenda a Siracusai Lúciáról,²⁶ és az északi megkülönböztetett öltözetű személyekről szóló monda, keverékké vált. Az a Lúcia hosszú fehér ruhát viselt a derekán piros szalaggal. A fején nagy koronát viselt égő gyertyákból. Az a fény, mely elvette a sötétséget. A hagyomány átment Svédország nyugati részébe. Az a szokás először a kastélyokból indult el a gazdag családoknál alakult ki a Julo-ünnep (karácsony-ünnep) előtt, amikor az emberek általában sokat esznek. Hogy a hosszú böjtöt el tudják viselni, az embereknek sokat kell ennie a böjt előtt. Nos, nagyon korán, amikor még teljes sötétség uralkodott, bejött egy szép nő hosszú fehér ruhába öltözött, mintha éppen az ágyból kelt volna ki. Utána következtek a követői szintén hosszú fehér ruhákban, a mindig zöld áfonya szárból font koszorúval a fejükön, a kezükben égő gyertyával. A fehér ruhás nők sora gyertyákkal világította meg a tanyaházaknak az árnyékos udvarát. A tanyák férfiai úgy ébredtek, hogy távolról éneket hallottak. Ilyenkor ők lassan ébredtek és azt képzelték, hogy az égben, a mennyországban vannak. Sőt még inkább azt képzelték, amikor megéreztek a jó illatot és meglátták mindazt a sok finomságot, amit a fiatal nők hoztak be. Sonkát, májat, sok mindent a karácsony előtti disznótorból, melyeket meg kellett kóstolniuk. Fontos volt, az új sört is megkóstolni. Hiszen sokat dolgoztak a disznóöléssel és a betakarítással is. Egy speciális kenyeret is megkóstoltak a sörmusttal.²⁷ Lehet, hogy egy kicsit belekóstoltak a különleges, az úgy nevezett: „szaliva hal”-ba²⁸ is. Halat joga van enni az embernek a böjt előtt és alatt is. A nők énekeltek a sötétben. Utána mindenki lassan eszik várva, amíg egy kissé világosodni kezd a láthatáron. Vajon napjainkban az emberek tudtában vannak, hogy ilyenkor áldoznak az isteneknek és imádkoznak hozzájuk, hogy a fény és a meleg visszatérjen a világba? Így ünnepelték a téli napj egyenlőségét a kastélyokban és a gazdag családoknál Svédország nyugati részén. Vannak elbeszélések arról, hogy

²³ A Julián naptárról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Julián_naptár

²⁴ A Gergely naptárról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Gergely_naptár

²⁵ Odin-ről: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Odin>

²⁶ Siracusai Lúcia nevét Szirakúziainak ejtjük.

²⁷ A sörmust erjesztett sör – a vele készített kenyér jobb ízű, mint a vízzel süített. Az erjesztett sört gyakran használják a karácsonyi kenyérhez. A svéd neve: vörtbröd.

²⁸ Ez a halétel, az úgynevezett (szaliva, másként) lesiva-hal (lúgos-hal) tőkehalból készült. A halakat a norvég parti vizekben halászták. A megtisztított halat utána kívülről bekenték tartósító szerekkel, és felfüggesztve szárították, amíg olyan száraz nem lett, mint a faanyag. Norvégiában láthatók amint egész nyáron át őszig száradnak. Szeptember 12-december 24-ig naponta cserélt bő vízben mosták át a felhasználásig, hogy kimossák belőlük a tartósítószeret. Ennek a halnak a neve svédül: „lut-fisk”, angolul: „lye”.

ha kelet Svédországból, például Stockholmból jöttek vendégek, és ezekkel a „látványokkal” ébresztették őket, azok ordítottak a félelem miatt.

Időnként ez a hagyomány alábbhagyott a társadalomban, és az ország különböző helyein, de főleg ott, ahol nem nőtt eléggé sok erdő, hogy legyen elég áfonya. Sok évig, különösen észak Svédországban Szent Lúcia kora reggel jött, de időről időre, ő kávéval és sáfránysárgán fénylő fűszeres Lúcia-karikafánkkal kínálkozott, melyet csak a karácsonyi idő előtt lehetett megvásárolni. Biztosan mindenki érezte, hogy jön a kellemesebb idő.

A 19. és a 20. századokban sok otthonban, főleg a mezőkön élők Lúcia-reggelit kínáltak fel. A lányok seregéhez társulnak az úgynevezett „csillagfiúk.” Kezdetben ők énekelve jártak körbe pénzt vagy élelmet kérni az emberektől az iskolai tanulmányaikhoz. Abban az időben fizetni kellett az alapfokú képzést követő tanulmányokért. Néhány fiú a városokban tanult a püspöki tanszéki iskolákban, hogy papok vagy tanítók lehessenek „főiskolákban”. Nem sokan értek el ilyen magas tanulmányokat. Néhányszor a parókia papja segítette a tehetséges tanulónak a tanulmányok megfizetését.

A lányok abban az időben igencsak ritkán értek el „magas ismereteket”. Csak az utolsó évtizedekben volt joguk a nőknek, hogy papnak tanuljanak. Az utóbbi években lehetett nő, püspök. Svédországban a legutolsó években lett az érsek nő. 1927-ben Velencébe²⁹ utazott egy országos svéd lap újságírója. Természetesen sok szép dalt hallott ott. Az egyik dal Szent Lúciáról szólt.³⁰ Stockholmba hazatérve visszaemlékezett a régi hagyományra, mely már majdnem feledésbe merült. Az újságíró, írt egy szép verset a régi szavakkal Szent Lúciáról, aki fényt, meleget hozott és vele élelmet az embereknek.

A kör bezárul, Lúcia kávéval és süteményekkel jön kora reggel. Ez történik az otthonokban. Most minden nagy és kisváros az újságokban történő szavazással választ egy szép fiatal nőt: szépséget, akinek jó szívűnek és segítőkész embernek kell lennie. A városi újságok olvasói december előtt adják le a voksukat a városi Lúciára (a város szépére), ő ló-vontatta régi típusú szekéren ül. Az őt követő nők, mögötte haladnak. Fehér ruhát viselnek, fejükön áfonyaszárakból font koszorúval, a kezükben gyertyával. Az emberek Lúcia-éneket és több más Julo-dalokat énekelnek. Különböző helyeken énekelnek. Lehet, hogy először a templomban, ahol teljesen sötét és csend van. Lúcia az ő tiszteletbeli kisasszonyaival jön be, először halkán énekelve, utána egyre hangosabban mindaddig, amíg az oltár előtt nem állnak. Ott adják elő a programjuk szerinti különböző karácsonyi dalokat. Nagyon megindító látvány a sötétben ülve látni, ahogyan a templom megvilágosodik a gyertyáktól és az éneklés erősödik ahogyan közelednek a lányok. Lehetséges, hogy az ezeréves imádkozás a melegért és a fényért, sikeres lett?³¹

A fiatal lányok tömege folytatta a programját a kórházakban, az öregotthonokban, és az öregek találkozó helyein. Mindenhol isznak kávé, és a sáfránytól sárgán fénylő Lúcia-süteményeket eszik, amiket meg lehet vásárolni /Julo/karácsony előtt! Vajon a sok éves törekvéssel imával, és a különböző isteneknek való áldozással sikerül végül fényt és örömet adni az embereknek? A későbbi években több szervezet is elkezdett rendezni Lúcia-ünnepségeket az összejövetelein. Az eszperantókluboknak is vannak Lúcia ünnepei, amikor Lúcia-dalokat énekelnek eszperantóul.³² Az iskoláknak reggeli Lúcia-daléneklést tartanak.

Egy időszakban Lúcia-ünnepet tartottak a munkahelyeken. Az óvodákban tanultak Lúcia-dalt énekelni, és utána mentek a közeli öregek otthonába énekelni. Találják ki: vajon sírtak az öregek a megihatottságtól és a visszaemlékezéstől arra, amikor még ők maguk személyesítették meg Lúciát? A tanulók még reggel meglátogatták a tanáraikat, énekeltek, és azok kávéval és süteményekkel kínálták meg őket. Úgy látszik, ez már nem nagyon népszerű. Hallottam, hogy most a tanulók éjjel ünnepelnek, és utána, reggel mennek az iskolába tanulni. Valószínűleg nagyon élénke a hallgatók a tanítási órák alatt!

²⁹ Az újságíró rátalált szent Lúcia emlékére Olaszországban, és a svédeket hozzászolgáltatta ahhoz, hogy ez a régi, a fény iránti vágyódásukkal kapcsolatos, hagyományuk új köntösben tovább éljen.

³⁰ 20-21. A mai Lúcia dalról és az ünnepségről: <https://www.nyest.hu/renhirek/az-ego-haju-lany>

³¹ <https://skandinavhaz.wordpress.com/2012/12/13/a-feny-unnepe-azaz-szent-lucia-napja-svedorszagban/>

³² Az eredeti Lúcia dalszöveget Birger Viggén tette át eszperantó nyelvre.

A Nobel-ünnepece decembreben van. A ŝallodában, ahol a Nobel-díjban rēsesūlt lakott, a dí-jazott hálótermébe Lúcia-dalokat énekelők mentek be, akik nagy rémūletet keltettek. Ez most ismert esemény. Többé senki nem fél. A Lúcia-rendezvények pénzť gyűjtenek a ŝegény diákoknak. Az 1927. évi velencei utazás talán a legsikeresebb tett volt az emberekek a fény és a meleg adására. Az is érdekes, hogy a régi tradíció hogyan tud megváltozni az idő múlásával új megjelenési formá-kat találva magának, új kōntōst ōltve magára. Most az emberekek már nincs ŝűksége a napra, hogy legyen fényűk. Elegendō csak megéríteni egy gombot, és elektromos lámpák világítanak a nap helyett. Gondolom, hogy ez a hagyomány, mely sok ŝállal ŝōvődött, csak Svédországbn lé-tezik, és a svédek között Finnországbn.

Kerstin Rohdin
Kiu estas Sankta Lucio³³
(Ki Szent Lúcia?)

Aŭguro: „En frua pratempe nenio ekzistis, nek sablo, nek maro, nek varmeta tero. Ĉielo ne ekzistis, nesatigeblaj buŝoj ne ekzistis, ne ekzistis herbo. De sudo la suno metis, kune kun la luno, sian dekstran manon ĉirkaŭ la rando de la ĉielo.³⁴ La suno ne sciis kie ĝi loĝis. La luno ne sciis kiun potencon ĝi posedis. La steloj ne sciis kie ili staru...” Tiel estis en Skandinavio antaŭ miloj da jaroj.

Tiel estas en Skandinavio hodiaŭ. Dumvintre regas malhelo. Dumsomere regas helo. La homoj, kiuj loĝas tie ne certas ĉu estas tage aŭ nokte en la diurno. En norda Svedujo, en Laponujo dum la vintro la suno ne trovas sian vojon super la horizonto dum tuta monato. Tio signifas, ke regas mallumo. La homoj timas ĉu la suno iam revenos por doni varmon, lumon kaj manĝaĵon al ni.

La homoj faris siajn plej grandajn klopodojn por konvinki la diversajn diojn, ke ili redonu la vivon al ni. Dum la plej mallonga tago de la jaro la homoj kolektiĝis en la malnova templo de Uppsala (apud Stokholmo) kaj provis persvadi la diojn redoni manĝon kaj lumon al ili. Oni donis ĉiun troveblan manĝon al la dioj kaj festis kun ili. Oni fritis novbuĉitan Juloporkon kaj festmanĝis tion kune kun la dioj. Kune oni gustumis la novfermentitan Julbieron. La skandinavoj eĉ hodiaŭ manĝas porkviandon dum la Julofesto por certiĝi, ke la dioj resendos la sunon kaj lumon. (Julo estas malnova skandinava vorto por Kristnasko, ankaŭ Esperanta). La homoj kaj la dioj manĝis, dancis kaj kantis petante la sunon reveni.

Okazis, ke kelkfoje venis misiistoj disvastigi la novan religion „kristanismo”. Ili abomenis tion, kion faris la skandinavoj por rehavi la lumon kaj la varmon. La misiistoj kapablis skribi kaj ili rakontis pri siaj abomenaj sentoj. Post longa tempo, kiam ankaŭ la skandinavoj kapablis skribi, ili kolektis la rakontojn en libro nomita Eddan kaj la islandano: Snorri Sturlason³⁵ kvazaŭ „eldonis” ĝin. Dum jarcentoj la skandinavoj provis diversmaniere revoki la lumon al si. Per lignopecoj faritaj literoj nomitaj „runoj”³⁶ tranĉitaj en ĝi la homoj kapablis kalkuli la tempon por semado, rikoltado kaj diversaj laboroj en la tero. Ekzistis ankaŭ romiaj kalendaroj; La juliana kaj la gregoriana. En 1582 oni decidis ŝanĝi al gregoriana kalendaro³⁷. La sciensistoj ne kapablis tute ekzakte kalkuli la cirkuladon de la terglobo. Ankoraŭ nun oni uzas la gregorianan kalendaron kaj la pli longa nokto de la jaro ŝanĝiĝis de la 13-a de decembro ĝis la 23-a de decembro (proksimume). Sed por kontentigi Sanktan Lucion (svede Luĉio) ni en Svedujo ankoraŭ diras, ke la plej longa nokto, la nokto de Sankta Lucio estas la 13-a de decembro. Malgraŭ misiistoj kaj nova dio la homoj estis singardaj kaj ne volis

³³ Pri Sankta Lucio: https://eo.wikipedia.org/wiki/Lucia_el_Sirakuzo (Kerstin Rohdin verkis la rakonton en 2021 kaj permesis ĝian aperigon.)

³⁴ Klarigo de la rakonto-verkisto. „Vere la suno iras dum la jaro de nordo al sudo, de sudo al nordo, ĉar somere la suno supreniras nordoriente kaj leviĝas sudokcidente.”

³⁵ https://eo.wikipedia.org/wiki/Snorri_Sturluson

³⁶ https://eo.wikipedia.org/wiki/Runaj_alfabetoj

³⁷ pri la Gregoria kalendaro: https://eo.wikipedia.org/wiki/Gregoria_kalendaro

tuj forlasi siajn malnovajn diojn. Oni iris al la templo en malnova Uppsala kaj preĝis al Oden³⁸ ke li trovu kaj resendu la sunon kaj la lumon, ke Tor sendu la pluvon por ke kresku la semoj. Li rajdis surĉiele kaj kreis tondran bruon. La gedioj Frej kaj Freja kreskigis la estontan manĝon sur la kampoj.

Ekzistas kvazaŭ tri aŭ kvar „epokoj” pri la lumo kaj Lucio. La nomo Lucio devenas de la vorto lux, kies signifo estas: lumo en la lingvo latina. Lucio de Sirakuso estis bela virino, fianĉino de romiano. Ŝi estis riĉa kaj ŝi estis kristanino. La fianĉo ne ŝatis tion. Lucio donis sian doton al malriĉuloj. Oni volis konduki ŝin al putinejo, sed tio ne sukcesis. Tiam oni provis bruligi ŝin sed la flamoj ne volis bruligi ŝian korpon kaj fine ŝi estis mortigita per glavo. Antaŭ ol ŝi estus mortiginta, ŝi elpikis siajn proprajn okulojn. Foje kiam oni malfermis sian tombon, trovis ŝin kun sendifektaj, netuŝitaj okuloj. Ekde tiam ŝi estiĝis la patronino, la simbolo de la okulmalsanuloj kaj la okulkuracado.

Dum la 17a kaj 18a jarcentoj fariĝis miksaĵo la historio de tiu Lucio de Sirakuso kaj la nordaj diverspecaj alivestitaj figuroj. Tiu Lucio portis longan blankan vestaĵon kun ruĝa rubando ĉirkaŭ la talio. Surkape ŝi portis grandan kronon kun lumantaj kandeloj. Lumo kiu forprenu la malhelon. Tiu tradicio eniris la okcidentan parton de Svedio. Tio komenciĝis en kasteloj ĉe bonhavaj familioj. Antaŭ la Julofestoj oni manĝis multon pro la okazonta fastotempo. Por tion elteni oni multon manĝis por prepari sin por la fasto.

Do tre frue kiam ankoraŭ regis profunda malhelo envenis bela virino vestita en longa blanka vesto kvazaŭ ŝi ĵus estus sin levita el la lito. Post ŝi sekvis vico de virinoj ankaŭ vestitaj en blankaj vestoj, kun kronoj de vakciniaj (ĉiam verdaj plantaj) tigoj surkape. Ili portis kandelojn enmane. Tiu aro de blankestitaj virinoj kun kandeloj lumigis la korton de la farmbieno, kiun ombroj kaŝis. La viroj de la farmbieno vekiĝis aŭdante la kanton defore. Ili iom post iom vekiĝis kaj imagis, ke ili estas en la ĉielo. Eĉ pli ili tion imagis, kiam ili eksentis bonodoron kaj vidis ĉiun bongustaĵon, kiun portis la junulinoj. Ŝinkon, hepaton, multon de la buĉado kion oni provis havi antaŭ Julo. Ankaŭ estis grave gustumi la novan bieron. Oni ja multon laboris pri la buĉado kaj la rikoltado. Oni ankaŭ gustumis specialan panon kun biermosto³⁹.

Eble oni povis iom gustumi la specialan lesivan-fiŝon⁴⁰. Fiŝon ja oni rajtas manĝi antaŭ kaj eĉ dum la fasto. La virinoj kantas en la malhelo.⁴¹ Poste ĉiuj manĝas malrapide ĝis iom heliĝas ĉe la horizonto. Ĉu la homoj konscias, ke ili ofertas kaj preĝas al la dioj, ke la lumo kaj varmo revenu en la mondon? Tiel oni festis la vintran solsticon en kasteloj kaj bonhavaj familioj en la okcidenta parto de Svedujo. Estas rakontoj, ke se gastoj el orienta Svedujo ekzemple de Stokholmo venis kaj estis vekitaj de tiaj „spektakloj” ili krie ektimis.

Iom post iom tiu tradicio evoluis malsupren en la socio kaj diversloken en la lando pleje en regionoj kie oni kultivis kaj kie ne kreskis tro multe da arbaro kaj ne estis vakcinioj.

Dum pluraj jaroj speciale en okcidenta Svedujo venis Sankta Lucio en frua mateno, sed iom post iom ŝi regalis per kafo kaj spickuketoj kaj lucifesta kringo, kiu lumas flave de safrano, kiun eblis aĉeti nur por la kristnaska tempo. Certe ĉiuj sentis, ke venas pli agrabla tempo. Dum la 19a kaj 20a jarcentoj en multaj hejmoj, speciale en la kamparo oni regalis per Luciomatenmanĝo. Aldoniĝas al la aro da knabinoj ankaŭ „stelknaboj”. Komence ili ĉirkaŭiris kantante por peti monon aŭ manĝon de la homoj por siaj lerneaj studoj. En tiu tempo oni devis pagi por studoj post la baza lernejo. Kelkaj knaboj studis en katedral-lernejoj en la urboj por fariĝi pastoroj aŭ instruistoj en „altaj lernejoj”. Ne multaj atingis tiel altajn studojn. Kelkfoje la pastoro de la paroĥo helpis al talenta

³⁸ <https://eo.wikipedia.org/wiki/Odino>

https://eo.wikipedia.org/wiki/Nord-germana_mitologio

³⁹ Biermosto estas fermentata biero.

⁴⁰ Noto de la rakontoverkisto: La tiel nomata lesiva-fiŝo, povis esti el moruo. Oni kaptis la fiŝojn ofte en norvegaj marakvoj. Poste de ekstero tiuj estis ŝmirfrotantaj per kemiaĵoj por konservi la fiŝojn kaj dum monatoj ili estis pendigitaj por sekiĝi, tiel ke la fiŝo fariĝis seka kiel ligno. En Norvegio oni povas vidi fiŝojn penditajn tutan someron ĝis aŭtuno. De la Anna-tago: 12/9 oni kvazaŭ lavas la fiŝojn ĝis 24/12. Oni devis ŝanĝi akvon ĉiun tagon por bone ellavi el ĝi la konservan kemiaĵon. Tre singarde devis oni kuiri la fiŝon. Se oni estis malbonŝanca la fiŝo solviĝis dum la kuirado. Nomo de la saliva-fiŝo svede: „lut-fisk”, angle: „Lye”.

⁴¹ Jen bildoj: pri la brulanta harara fraŭino – hungarlingva teksto – pri la Lucia festaj eventoj, kanto: <https://www.nyest.hu/renhirek/az-ego-haju-lany>

knabo pagi la studojn. La knabinoj en tiu tempo ege malofte atingis „altajn studojn”. Nur dum la lastaj jardekoj virinoj rajtis studi por esti pastoro. Dum la lastaj jaroj virino povis esti episkopo. Dum la plej lastaj jaroj en Svedio virino eĉ fariĝis ĉefepiskopo. (En Svedujo estas luterana eklezio).

En 1927 vojaĝis ĵurnalisto el tutlanda sveda gazeto al Venecio. Tie li kompreneble aŭdis multajn belajn kantojn. Iu temis pri Sankta Lucio. Kiam li revenis al Stokholmo li memoris pri la malnovaj tradicioj, kiujn oni preskaŭ forgesis. Iu verkisto verkis belan poemon per malnovaj vortoj pri Sankta Lucio, kiu portis lumon, varmon kaj eĉ manĝon al la homoj.

La cirklo fermiĝas, Lucio venas kun kafo kaj kukoj en la frumateno. Tio okazis en la hejmoj.

Sed nun ĉiu urbo kaj urbeto elektas per voĉdonado en la gazetoj belan junulinon, sed ŝi estu ankaŭ bonkora, helpema homo. Antaŭ decembro la legantoj de la urbaj gazetoj voĉdonis pri la urba Lucio. Ŝi sidas en malnovspeca ĉaro, kiu estas tirata de ĉevalo. Ŝiaj postsekvantinoj iras malantaŭ ĝi. Ili estas blanke vestitaj kun krono de tigoj el vakcinioj kaj kandeloj enmane. Oni kantas Luciokanton kaj plurajn aliajn Julokantojn. Ili kantas diversloke. Eble unue en la preĝejo, kie estis tute malhele kaj silente. Lucio kun siaj honorfraŭlinoj envenis kantantaj unue mallaŭte, poste pli kaj pli laŭte ĝis ili staras antaŭ la altaro. Tie ili faras sian programon kun diversaj Julokantoj. Estas tre kortuŝe sidi en la malhelo vidi kiel la preĝejo lumiĝas per la kandeloj kaj la kantado laŭtiĝas ju pli proksimiĝas la knabinoj. Ĉu estas tiel, ke la miljara preĝado por reveno de varmo kaj helo sukcesis?

La aro de junulinoj daŭrigas sian programon en malsanulejoj, en maljunulejoj. En renkontejoj por maljunuloj. Ĉie oni ankaŭ trinkas kafon kaj manĝas Luciokukojn flavajn de safrano, kion eblas aĉeti nur antaŭ Julio! Ĉu la multjara klopodo kaj preĝo kaj ofero al la diversaj dioj sukcesis en la fino doni lumon kaj ĝojon al la homoj? Dum postaj jaroj multaj organizoj aranĝis Lucio-festojn dum siaj kunvenoj. Ankaŭ esperantokluboj havas Luciofestojn kaj kantas Luciokantojn en Esperanto⁴². La lernejoj havas matenan Luciokantadon.

En iu periodo oni havis Luciofeston matene en sia laborejo. Infanoj en infanvartejoj lernis kanti Luciokanton kaj iris al proksima maljunulejo por kanti. Divenu: Ĉu la maljunulinoj ploris pro kortuŝo kaj eble memoro pri kiam ili mem estis Lucio? La gelernantoj en la matenoj vizitis siajn instruistojn, kiuj kantis kaj regalias ilin per kafo kaj kukoj. Ŝajnas, ke tio ne plu estas tre populara.

Mi aŭdis, ke nun la gelernantoj festas dum la nokto kaj poste iras matene al la lecionoj de la lernejo. Verŝajne ili estas tre viglaj aŭskultantoj dum la lecionoj!

La Nobelfesto okazas en decembro. En la hoteloj kie loĝas la nobelpremiitoj iuj envenas Luciokantante en la dormoĉambron de la premiito, kiu kelkfoje tre teruriĝis. Nun tio estas konata evento. Neniu plu timas. Lucioaranĝoj kolektas monon por malriĉaj infanoj. La vojaĝo al Venecio en 1927 eble estis la plej sukcesa ago por doni lumon kaj varmon al la homoj.

Estas ankaŭ interesa, ke tre malnova tradicio povas ŝanĝiĝi dum la paso de la tempo kaj trovi novajn vestojn por si. Nun oni ja ne bezonas la sunon por havi lumon. Sufiĉas tuŝeti la butonon kaj elektraj lampoj lumas anstataŭ la suno. Mi pensas, ke tiu ĉi tradicio kiu estas plektita de multaj fadenoj ekzistas nur en Svedujo kaj inter svedoj en Suomio.

Siv Burell⁴³

John Bauer svéd festőről

(Pri John Bauer sveda pentristo)

Mint John Bauer, én is több éven át éltem Jönköpingben⁴⁴, így jól ismerem a történiáját, melyről most így adok ismertetőt:

John Bauer, Jönköpingben született 1882-ben. Abban az időben a városok kicsik, az erdők nagyok voltak. John szeretett az erdőben kóborolni. Szedett a zsebeibe: virágokat, mohát, különös

⁴² La originan Lucia-kanton esperantigis: Birger Viggen.

⁴³ A Siv Burell által küldött történetet Pásztorné Földi Adrienne fordította esperantó nyelvről magyar nyelvre 2021-ben és jelentette meg mindkét nyelven, Siv Burell engedélyével.

⁴⁴ Pri Jönköping: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Jönköping>

kinézetű köveket és pálcikákat, melyeket otthon lerajzolt. John nem volt szorgalmas tanuló. Ellenkezőleg. A tanárai komikus portréinak megrajzolásának szentelte magát a matematika füzetében és sorozatot vázolt fel ezekből az írófüzetében. Osztálytársai nevettek a rajzokon, de a tanítói utálták.

A mély erdőkben mesebeli lények; trollok⁴⁵ laktak. Ők barnák és zöldek voltak, mint az erdő maga. Nagy kő mohával lehetett a trollok görbe háta. Tizenhat évesen fejezte be az iskolát és Stockholm⁴⁶-ba költözött, mert ott festőiskolába ment. Hamarosan az emberek megláthatták John Bauer rajzait az újságokban, hiszen 19 éves korában maga díszítette rajzokkal az első meséit. John különböző országokban is járt, festett és tapasztalt festővé vált.

Egy társát vette feleségül Esztert, a festőcsoportból. Småland-ban⁴⁷ a romantikusan szép Bunn tó mellett költöztek be egy házba. Ő volt a modellje csaknem mindegyik, mesebeli hercegnőről készült képének.

Sokszor dicsérték John-t a mesés festményei miatt, bár ő nem érezte magát magabiztosnak és gyakran volt kedvtelen, levert. Azt képzelte, hogy az emberek magasról, utálattal, megvetéssel tekintettek rá a festőre, aki csak meséket fest. Ezért át akartak költözni Småland-ból (szmaland) Stockholmba. Hiszen a felesége is festett, és Stockholmban mindketten továbbfejlődhetnek volna, és John befejezhette volna ott a trollok festését.

1918. november 28-án este szálltak fel a „Per Brahe”⁴⁸ nevű hajóra Gränna-ban a 3 éves fiukkal. A hajó terhe súlyos volt – Huskvarna varrógépeket⁴⁹ szállított, és Gränna-i gyümölcslekváros üvegeket. Óriási szélvihar tombolt, de a hajó mégis megkezdte az utazását és északnak vette az irányt a Vättern⁵⁰ tavon. Sohasem érték el kikötőt. A sötét éjben az erős szélben a hajó felborult és alászállt a tó mélyére. Mindenki megfulladt.

Néhány személy úgy értelmezte a katasztrófát, hogy a trollok vissza akarták tartani Smålandban John Bauert, ami a vízitündér segítségével sikerült nekik.

Siv Burell
Pri John Bauer sveda pentristo
(John Bauer svéd festőről)

Kiel John Bauer, ankaŭ mi plurajn jarojn pasigis en Jönköping, kaj tial mi bone konas lian historion, pro kio mi povas ĝin nun komuniki.

John Bauer naskiĝis en Jönköping en 1882. Je tia tempo la urboj estis malgrandaj kaj la arbaroj grandaj. Plaĉis al John vagi en la arbaroj. Li plukis en siajn poŝojn: florojn, muskon, strangaspektajn ŝtonojn kaj stangetojn, kiujn li hejme desegnis. John ne estis diligenta lernanto. Kontraŭe. Li dediĉis sin al desegnado de komikaj portretoj de siaj instruistoj en la matematika kalkulkajero kaj li skizis seriojn en la skribkajero. La samklasanoj ridis je la desegnoj, sed la instruistoj malŝatis ilin.

En la profundaj arbaroj loĝis la troloj. Ili estis brunaj kaj verdaj kiel la arbaro mem. Granda ŝtono kun musko povus esti la kurba dorso de trolo. 16-jara li finis la lernejon kaj transloĝiĝis al

⁴⁵ A trollokról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Troll>

A trollok ábrázolásáról: <https://pixabay.com/hu/photos/search/trollok>

⁴⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/Stockholm_megye / a fővárosról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Stockholm>

⁴⁷ Småland-ról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Småland_tartomány

⁴⁸ A 17. században Per Brahe, Finnország kormányzója elősegítette a vidék népességének növekedését azzal, hogy az itt letelepedőknek tíz évre adómentességet adott... <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kainuu>

⁴⁹ 1620-1689: Huskvarna „Jönköping Rifle Factory” néven alakult a svéd király rendelete alapján eredetileg, majd 1872-1912: a világ egyik legrégebbi iparvállalata a Huskvarna új utakat keresett a kibontakozáshoz 1877-ben. Ezzel kezdetét vette egy megújuló és törekvő időszak, mely új termékek megjelenésének széles skáláját eredményezte, mint például: a Varrógépek (1872), vadászfegyverek (1877), kandallók (1884), daráló gépek (1890), az első svéd írógép (1895), kerékpárok (1896), motorkerékpárok (1903) és gáztűzhelyek (1912) gyártása ... <https://lancfureszes.hu/content/5-a-huskvarnarol>

⁵⁰ Vättern Svédország második legnagyobb tava a Vänern után, mind felszínét (1893 km²), mind térfogatát (77,6 km³) tekintve. Legnagyobb mélysége 128 méter, átlagos mélysége 40 méter: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Vättern>

Stokholmo, kaj tie li eniris pentrolernejon. Baldaŭ oni povis vidi desegnojn de John Bauer en gazetoj kaj kiam li havis 19 jarojn li ilustris siajn unuajn fabelojn. John vojaĝis al diversaj landoj, pentris kaj fariĝis pli sperta pentristo. Li edziĝis al kurskamaradino, kiu nomiĝis Ester. Ili ekloĝis en domon ĉe la lago Bunn en Smolando. Estis ŝi, kiu pozis kiel modelo por preskaŭ ĉiuj liaj bildoj de fabelaj princinoj.

Oni multe laŭdis John pro siaj fabelaj pentraĵoj, sed tamen li sentis sin malaplomba kaj ofte deprimita. Li imagis ke homoj malŝate rigardis de alte pentriston, kiu nur pentris fabelojn. Tial li intencis transloĝiĝi de Smolando al Stokholmo. Lia edzino ja ankaŭ pentris kaj en Stokholmo ambaŭ havus eblecon evolui kaj tie John finus pentri trolojn.

Vespere la 22-an de novembro en 1918 ili enŝipiĝis sur la „Per Brahe” en Gränna kune kun sia tri-jara filo. La ŝipo havis pezan ŝarĝon – kudromaŝinojn de Huskvarna kaj bokalojn de frukt-marmelado de Gränna. Ŝtormegis, sed tamen la ŝipo komencis la vojaĝon kaj direktis sin norden sur la lago Vättern⁵¹. Ili neniam atingis havenon. En la malhela nokto en la forta vento la ŝipo renversiĝis kaj iris al la fundo de la lago. Ĉiuj dronis.

Kelkaj personoj interpretis la katastrofon tiel, ke la troloj volis reteni la pentriston John Bauer en Smolando kaj per helpo de la akva feo ili sukcesis.

Petro Chrdle

(Csehországban, az Egyetemes Eszperantó-Szövetség /UEA/ tiszteletbeli tagja)

Az eszperantó és én⁵²

(Esperanto kaj mi)

Mint szakközépiskolai tanuló, 17 évesen jelentkeztem egy eszperantó tanfolyamra, de a tudásom az örökös kezdő szintjén maradt. Több év után változás következett be az életemben. A feleségem, a lányaim anyja, találkozott egy számára jobban megfelelő férfival, tölem tíz évvel fiatalabbal. A válás után az én természetes reakcióm volt, hogy néhány egymást követő estén teljesen lerészegedtem. A részegségből egy eszperantó levelező kurzus mentett meg. Nos, esténként a felejtés érdekében az ivás helyett szorgalmasan eszperantót tanultam. Viszonylag gyorsan sajátítottam el körülbelül a kétharmadát az alaptanfolyam tananyagának, és időközben újra rátaláltam más tevékenységekre, melyek nem engedtek engem részegségbe esni. Ám az eszperantó tanfolyamot nem fejeztem be. Véletlenszerűen 1982-ben akkor bukkantam fel Budapesten, amikor ott a „Nemzetközi Számítógépes Konferencia – Interkomput 82” zajlott, amelyen a munkanyelv az eszperantó volt. Szerencsére meglátogathattam részidőben, és az erősen hatott rám. Megtudtam, hogy az eszperantó megfelelő még komplikált technikai kérdésekről szóló előadásokra és párbeszédre is. Azon kívül tapasztaltam, hogy én, mint kezdő, viszonylag jól megértettem az előadásokat és a kérdések megvitatásait. Ráadásul, megismerkedtem Helmar FRANK professzorral, aki még az előadás alatti lelkesedésével fertőzött meg engem, a San Marinóban alapítandó (AIS:) Tudományok Nemzetközi Akadémiájának tervével. Következésképpen mi nem csak összebarátkoztunk, hanem én lettem az AIS (eszperantóul: Akademio Internacia de la Sciencoj) vagyis az AIS szenátori titkára, nos lényegében az ő titkára. Ebből eredt, hogy a konferenciáról már azzal a szilárd elhatározással utaztam haza, hogy megtanulom azt a csodálatos nyelvet, és annak a szakmai alkalmazásának szentelem magam; akkortól kezdve váltam megrögzött eszperantistává. Azután sokat tettem az eszperantóért és az eszperantóval. Például: mint választmányi tag és az UEA /Egyetemes Eszperantó-Szövetség/ elnökségi tagja, az ILEI /Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj/: az Eszperantista Pedagógusok Nemzetközi Ligájának a/vizsgáztatója, a Cseh Eszperantó-Szövetség elnöke, jelenleg Csehország fődelegátora (főküldöttje) az UEA felé. Az én kongresszusi és művelődési ügynökségemben és a hasonló KAVA-PECH nevű kiadómban az eszperantót munkanyelvként használom a cseh, az angol és a némettel

⁵¹ Pri la lago Vättern: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Vättern>

⁵² Petr Chrdle, KAVA-PECH, (+420 736 645 455) eszperantó nyelvű szövegét magyar nyelvre fordította és mindkét nyelven megjelentette a szerző engedélyével: Pásztorné Földi Adrienne.

egyenrangúan. Az általam 210 kiadott könyvnek a harmada eszperantó volt – és hála azoknak, az én kiadóm a cseh rekordok könyvébe bejegyzést nyert, mint saját kiadványoknak a világ legtöbb országába kivivő kiadója. „Profesia uzo de Esperanto kaj ĝiaj specifaj trajtoj”/ „Az eszperantó hivatásszerű alkalmazása és annak sajátos vonásai”/ című műben, az abban a tevékenységben megszerzett saját tapasztalataimat összegeztem. A feleségemmel Sztanjo-val együtt (2000-ben halt meg) írtam a tankönyvet: *Esperanto od A do Z* /Eszperantó A-tól Z-ig/. Míg az én utolsó könyveim; a gyermekkönyv fordítások: *Tri knaboj*/Három fiú, /*Krepuskulino kaj Terurul*/Hajnalka és Terurul/, és az életrajzi könyv: *Sen laco por paco pri la unua ina nobelpremiito pri paco; Bertha von Suttner* /Fáradhatatlanul a békéért, az első, békéért dolgozó Nobel-díjas nő Bertha von Suttner/.

Megemlítendő még a fordításom: *Jaroslav Hašek: La brava soldato Švejk* /Jaroslav Hasek: Svejka a derék katona – mely tipikus cseh humor.

Petro Chrdle

(Ĉeĥio, honora membro de UEA)

Esperanto kaj mi

(Az eszperantó és én)

Kiel studento de faka mezlernejo, en la aĝo de 17 jaroj, mi aliĝis al iu kurso de Esperanto, sed restis ĉe la nivelo de eterna komencanto. Post pluraj jaroj okazis subita ŝanĝiĝo en mia vivo. Mia edzino, la patrino de miaj du filinoj, renkontis pli konvenan viron, dek jarojn pli juna ol mi, por kunvivi. Post la divorco, mia natura reago estis, ke mi kelkajn sinsekvajn vesperojn profunde ebriiĝis. De ebrieco min savis koresponda kurso de Esperanto. Do dum la vesperoj anstataŭ drinki por forgeso mi diligente lernis Esperanton. Mi relative rapide ellernis proksimume du trionojn de la baza kurso, kaj intertempe jam retrovis ankaŭ aliajn aktivecojn, kiuj ne lasis min fali en ebriecon. Sed la kurso de Esperanto mi denove ne finis. Hazarde mi ekaperis en Budapeŝto, kiam okazis la internacia prikomputila konferenco „Interkomputo 82”, dum kiu la laborlingvo estis Esperanto. Mi havis bonŝancon viziti ĝin parttempe kaj ĝi forte influis min. Mi eksciis, ke Esperanto estas konvena eĉ por la prelegoj kaj diskutoj pri malsimplaj teknikaj aferoj. Krome mi spertis, ke mi, komencanto, relative bone komprenis la prelegojn kaj diskutojn. Kaj mi konatiĝis kun prof. Helmar FRANK, kiu eĉ infektis min per sia entuziasmo dum la prelego pri la fondota Akademio Internacia de la Sciencoj en San Marino. Ni sekve ne nur amikiĝis, sed mi eĉ fariĝis senata sekretario de AIS, do fakte lia sekretario. Rezulte: mi forveturis de la konferenco jam firme decidita bone ellerni tiun miraklan lingvon, kaj ankaŭ dediĉi min al ĝiaj fakaj aplikoj; kaj ekde tiam mi fariĝis ĝisosta esperantisto. Sekve mi faris multon en por- kaj per-esperanta agado: Ekzemple kiel komitatano kaj estrarano de UEA, ekzamenanto de ILEI, prezidanto de Ĉeĥa Esperanto-Asocio, ktp., momente kiel ĉefdelegito de UEA por Ĉeĥujo. En mia kongresa kaj kleriga agentejo kaj samnoma eldonejo KAVA-PECH mi uzas Esperanton kiel laborlingvon samrajte kun la ĉeĥa, angla kaj germana. El la 210 libroj eldonitaj de ĝi, triono estas en Esperanto – kaj danke al tiuj mia eldonejo estas eĉ enskribita en la Ĉeĥa libro de rekordoj kiel la eldonejo eksportanta proprajn eldonaĵojn en la plej multajn landojn de la mondo. En la verko: *Profesia uzo de Esperanto kaj ĝiaj specifaj trajtoj* mi resumis miajn spertojn de tiu agado. Kune kun mia dua edzino Stanjo (forpasis en 2000) mi verkis la lernolibron: *Esperanto od A do Z* (Eo de A ĝis Z). Kaj miaj lastaj verkoj estas traduko de la infanlibro *Tri knaboj*, *Krepuskulino kaj Terurul* kaj la biografia libro *Sen laco por paco pri la unua ina nobelpremiito pri paco Bertha von Suttner*. Menciindas krome mia tradukaĵo de verko de *Jaroslav Hašek: La brava soldato Švejk* – kiu estas tipa ĉeĥa humuro.

Petr Chrdle, KAVA-PECH, +420 736 645 455)

Petro Chrdle

Alázat és türelem tanulása⁵³

(Lernado de pacienco kaj humileco)

Háton fekve már a harmadik hete arra törekedtem, hogy visszaemlékezzek arra a pillanatra, mely annyira hirtelen változtatta meg a terveimet, és mostanáig nem tudom eldönteni, hogy több boldogtalanságot vagy több boldogságot éreztek-e. Mondhatom, nem volt jogom mozogni, de történhetett volna az esemény sokkal rosszabban is.

Az, hogy abban a gyönyörű húsvét vasárnapi délutánon megtöltöttem levegővel a biciklim légsöveit és körülbelül négy év óta először belelendültem a mozgásba, amit mindig szerettem, teljesen érthető. Igazán élveztem a biciklizést a bicikliúton Dobřichovice-tól a prágai városrész Radotin felé, egyre gyorsítva, és büszkén, hogy újra tudok. Mint fiatalon!

Körülbelül félúton érdeklődéssel néztem jobbra a Berounka folyón túlra, és csodáltam az ott legelő lovakat. De ó, jajj! Az útra visszatekintés után vettem észre egy előttem álló, a bicikliről leszállott nőt és világos volt, hogy a baleset elkerülhetetlen. Hogy ne ütközzek vele össze, a fékezésen kívül hirtelen derékszögben irányt változtattam balra is, jobbra is, és a testem már repült a levegőben.

A földön feküdtem tele fájdalommal, de világosan emlékeztem, mint döntöttem el otthon az indulás előtt, hogy a bicikliúton tervezem az utazást, és nem a közúton, ami miatt a veszély híján nem érdemes feltenni a sisakot. De most a földön fekve megállapítottam, hogy a sisak mégis a fejemen van. Nem volt rá más magyarázatom, mint, hogy az őrangyalom rám tette, hogy megvédje az életemet, mert a fejem az aszfaltos bicikliút és a füves rész közötti beton padkán feküdt.

Járóbeteg szakellátás, kórház, COVID 19 kontrollvizsgálat, röntgenvizsgálat, végül az ítélet: a kar nagyon komplikált törése, könyöksérülés és combnyaktörés a csípőben.

A karom komplikált operációját várva meg kellett oldanom a kapott kérdést a combnyakat illetően. Az ugyanis eltört, mégis a kapcsolódó részek nem tolódtak félre, remélhettem annak az előnyét, vajon próbáljam megvárni, vajon a törés összeforr (összenő) (minimum 10 hét alatt nem garantáltan), vagy a karom operációja után vessem-e alá magamat a második műtétnek, nevezetesen, hogy mesterséges csípőt ültessenek be. A kar operáció több mint 4 órán át tartott és a majdnem teljes 5 órás érzéstelenítés után nagyon kényelmetlenül (kellemetlenül) éreztem magamat. Lehet, hogy azért, mert én eldöntöttem előnyösebb türelmet tanulni és remélni, hogy a csípő törése összeforr.

A fekvés alatt elég sok időm volt elgondolkozni nem csak a mostani állapotról, hanem annak az okáról, az eddigi és az ez utáni életemről. Mint örök derülátó, aki mindenben mindig pozitív vonásokat keres, több pozitívumot is találtam ezzel az alkalommal.

Először: élek, ami nem így lett volna, ha nem lett volna rajtam sisak. Másodszor: megsebesült a baloldala a testemnek, nos hát, a negyedik héttől már fogom tudni használni a számítógépet, és dolgozni fogok, ami a bal kezemmel alig sikerülne. Harmadszor: a zsebtelefonomnak nem történt baja, a háton fekve tudok a telefonnal maradni (korlátozottan, és internettel) kapcsolatban maradni a barátaimmal és a munkatársaimmal. Azon kívül megtudtam, hogy hála az én tökéletes barátaimnak, és kollégáimnak a kiadóm tud működni nélkülem is.

Mint a burzsoá, lustálkodtam, és telefonon adtam ki az utasításokat, hogy ki mit csináljon! Így lettek terv szerint átadva a nyomdákba cseh nyelven a dátumok két újdonság számára. Hála Jindřich Košťálek-nek, (akinek ezért nyilvános köszönet) mert el lett küldve a Belgiumba való új könyvek árukészlete, melyeket ezalatt filmre vittek a Flandriai Eszperantó-Liga számára, és folytatták a tárgyalást a SAT-tal (a Világ Eszperantista Munkásainak a Nemzetközi Szervezete) és a nyomdákkal a mielőbbi termék és a PIV 2020-as (A 2020. évi Teljes Illusztrált Szótár) szétküldése érdekében.

És főleg a türelmen kívül meg kellett tanulnom (és még tanulom, mert ezt írom még a rehabilitáló kórházból, ahol lábadozni fogok nem tudni mennyi ideig) az alázatosságot. Csak most sebesülten értettem meg, hogy én a személyiségemben túl büszke voltam az én fizikai képességeimre, miután

⁵³ Petr Chrdle eszperantó nyelvű elbeszéléseit Pásztorné Földi Adrienne fordította magyar nyelvre 2021-ben a szerző engedélyével és jelentette meg e-könyvben mindkét nyelven a MEK-nél.

élénk gyakorlással és mindennapos mozgással (reggeli torna, járás – ebben az évben már naponta minimum 10 000 lépést tudok tenni – amelyhez rendszeres úszás és asztalitenisz társul) kezdem érezni magam fizikailag ugyanolyan erősnek, mint ahogyan a sikeres de kellemetlen rákkezelés után, mely annyira legyengített, hogy nem tudtam pihenés nélkül felmenni a lépcsőn a lakásomhoz.

Én hát köszönettel vettem ezt a leckét az alázatosságról és megértem, hogy én rendes öregember vagyok, akinek a cselekvéseikor figyelembe kell vennie tárgyilagosan a határait a 75 éves kora miatt, köztük a rövidebb reagálást, és a csontoknak a fiatalkorinál sokkal törékenyebb voltát.

És miért írom le ezt most? Mert tapasztalatom szerint a negatív példákra sokkal könnyebb emlékezni, mint a pozitívakra, és én, a példával akarom figyelmeztetni az olvasókat:

„Óvatosak legyenek, mert valójában, a pillanatnyi figyelmetlenség váratlanul és nagyon komolyan meg tudja megváltoztatni az önök életét! Ne kövessék a példámat!”

Petro Chrdle
Lernado de pacienco kaj humileco
(Türelem és alázat tanulása)

Kuŝante surdorse jam la trian semajnon mi strebis rememori la momenton, kiu tiel abrupte ŝanĝis miajn planojn kaj ĝis nun mi ne povas decidiĝi, ĉu mi sentu pli da malfeliĉo aŭ pli da feliĉo. Mi preskaŭ ne rajtis moviĝi; sed povintus esti multe pli malbone.

Ke mi dum la belega vetero de la paska dimanĉa posttagmezo aerplenigis la aertubojn de mia biciklo kaj startis la unuan fojon post proksimume kvar jaroj la aktivadon, kiun mi ĉiam ŝatis, estas certe kompreneble. Kaj mi vere ĝuis la veturadon sur la biciklo-pado de Dobřichovice al la praga urboparto Radotín, pli kaj pli rapidigante kaj en mia interno fierante ke mi denove povas. Kvazaŭ junulo!

Proksimume duonvoje mi rigardis kun intereso dekstren trans la riveron Berounka kaj admiris tie pastigantajn ĉevalojn. Sed ho ve!!! Post la rerigardo antaŭen mi ekvidis antaŭ mi starantan debicikliĝintan virinon, kaj estis klare, ke la karambolo estas neevitebla. Por ne kolizii kun ŝi, mi krom bremsado subite rektangule ŝanĝis la direkton kaj maldekstren kaj dekstren, kaj jam mia korpo ekflugis tra la aero.

Kuŝante en doloroj surtere mi klare rememoris, kiel mi hejme antaŭ la ekvojaĝo decidiĝis, ke mi planas veturi nur sur la biciklo-pado, ne surŝosee, do pro manko de danĝero ne necesas surmeti kaskon. Sed nun kuŝante surtere mi konstatis, ke kasko tamen troviĝas sur mia kapo. Mi ne havas alian klarigon, ol ke mia gardanĝelo surkapigis ĝin al mi por savi mian vivon, ĉar mi kuŝis per la kapo sur la betonrando inter la asfalta biciklista vojo kaj herbejo.

Ambulanco, malsanulejo, Covid-19-kontrolo, rentgena esploro, fine verdikto: tre malsimpla rompiĝo de la brako, vundita kubuto kaj rompita femurkolo en kokso.

Atendante komplikitan operacion de la brako mi devis solvi la ricevitan demandon rilate al la femurkolo. Ĉar ĝi estis rompita, tamen la kontaktpartoj ne ŝoviĝis flanken, mi povis esprimi mian preferon, ĉu provi atendi, ĉu la rompitaĵo kunkreskos (minimume dek semajnojn, sen garantio), aŭ post la operacio de la brako subiĝi al dua, nome la enmeto de artefarita kokso.

La operacio de la brako daŭris pli ol kvar horojn kaj post preskaŭ kvinhora kompleta anestezio mi sentis min tre malkomforte. Eble pro tio mi decidiĝis prefere lerni paciencon kaj esperi, ke la rompitaĵo en la kokso kunkreskos.

Dum la kuŝado mi havis sufiĉe da tempo por cerbumi ne nur pri la nuna stato, sed ankaŭ pri ĝia kaŭzo kaj pri mia ĝisnuna kaj venonta vivo. Kaj kiel eterna optimisto, kiu ĉiam ĉe ĉio serĉas pozitivajn trajtojn, mi trovis plurajn pozitivajojn ankaŭ ĉi-kaze.

Unue, mi vivas, kio ne devus esti, se mi ne surhavis la kaskon. Due, vundita estas la maldekstra flanko de mia korpo, do ekde la kvara semajno mi jam povas uzi la komputilon kaj labori, kion mi per la maldekstra mano apenaŭ sukcesus. Trie, mia poŝtelefono restis nedamaĝita, do eĉ kuŝante surdorse mi povis resti telefone (kaj kun limigoj ankaŭ rete) en kontakto kun miaj amikoj kaj

laborpartneroj. Kaj plie, mi eksciis, ke danke al miaj perfektaj amikoj kaj kolegoj mia eldonejo povas funkcii ankaŭ sen mi. Kiel burĝo mi do maldiligentis enlite, kaj telefone disdonadis ordonojn, kiu kion faru! Tiel estis laŭplane transdonitaj en presejojn la datenoj por du novaĵoj en la ĉeĥa, danke al Jindřich Košťálek (al kiu mi pro tio publike dankas) estis ekspedita stoko da novaj libroj al Belgio, kiuj estis dume finproduktitaj por Flandra Esperanto-Ligo, kaj daŭrigis la traktado kun SAT kaj la presejoj pri la baldaŭa produkto kaj dissendo de PIV 2020.

Kaj ĉefe, krom la pacienco mi devis lerni (kaj ankoraŭ lernas, ĉar mi skribas tion en rekapablighospitalo, kie mi ankoraŭ konvaleskos ĝis nun nekonata tempo) ankaŭ humilecon. Nur nun vundita mi ekkomprenis, ke mi estis en mia egoo tro fieri pri miaj fizikaj kapabloj, post kiam mi sukcesis per vigla ekzercado kaj ĉiutaga moviĝo (matena gimnastikado, paŝado – ĉi-jare jam ĉiutage min. 10 000 paŝojn – al tio regula naĝado kaj tablotenis) senti min same fizike forta kiel antaŭ la sukcesa sed malagrabla kuracado de kancero, kiu febligis min tiugrade, ke mi ne povis senripoze eĉ supreniri la ŝtuparon al mia loĝejo.

Mi do danke akceptas tiun lecionon de humileco kaj ekkomprenas, ke mi estas normala maljunulo, kiu dum siaj aktivecoj devas konsideri la objektivajn limojn pro la 75 jara aĝo, inter ili ankaŭ pli malrapidan reakcion kaj multe pli facilan rompiĝemon de la ostoj ol dum la juneco.

Kaj kial mi skribas tion? Ĉar laŭ mia sperto negativaj ekzemploj estas pli bone rememoreblaj ol pozitivaj, mi volas per mia ekzemplo averti la legantojn: Estu singardemaj, ĉar vere momento de malatento povas subite kaj tre serioze ŝanĝi vian vivon! Bonvolu ne sekvi mian ekzemplon!

Pásztorné Földi Adrienne Az új játék

Egyszer, régen, nagyon régen, élt egy jószívű öreg juhász ember, akihez fűződik ez a történet. Kicsi házának rezedás ablakából az előtte elterülő végtelen mezőre lehetett látni, de tiszta időben előtűnt a távoli erdőszél, ahonnan egy erecske vize csordogált át a mezőn, majd egy kis tóba torkollott. A tóban csíkbogarak, vízipókok és békák éltek. Sás, nád, káka, békalencse dúsan tenyészett benne. Borsa apó ide hajtott a nyáját inni. Egyedül élt, mert a felesége már régen meghalt. A lánya, Ajándok, a férjével: Leventével, és az egyszem kicsi fiúkkal: Csabával a közelében lakott, míg a két fia a családjával a falu túlsó végén élt. Kis birtokán állott a háza, a juhok szállását is ott építette fel az egyéb épületekkel együtt, hogy minden a keze ügyébe essen.

Bár a juhász idős volt már, hajtotta az örökös tenni vágyás. A nyáj őrzése mellett gondozta a kis veteményesét, olykor-olykor faragott is valami szépet a saját kedvére, vagy az övéi örömeire, de legjobban a legkisebb unokáját szerette taníttatni. Amikor a szántóföldi munka dandárja volt, a kis Csaba a napjait, mindig az anyai nagyapánál töltötte el, így a szülők nyugodtan végezheték a munkájukat. Eseményt, csak az ő otléte hozott az életébe, akinek barna, göndör fürtű haja alól kikandikáló okos szemei határtalan boldogsággal töltötték el. Kis unokájával, a nyájjal és a hűséges társával; Bodri kutyával járta be a tágas mezőt. Amíg a nyáj legelt, és Bodri a jószágokat felügyelte, ők falatozva üldögéltek a dús fűben, figyelve az égen átvonuló felhőket, vagy a tavacska vize felett röpködő szitakötőket, és a réten vadvirágról vadvirágra röppenő dongókat, lepkéket. Borsa apó mesélt az erdő és mező állatairól, az embereket és az állatokat gyógyító növényekről, az ehető gombákról, és Tündérország lakóiról. A kisgyermek legjobban azt szerette a nagyapónál tartózkodásban, amikor este a ház elé kitett vizeslócán egymás mellett ülve nézték a csillagfényes égboltot, vagy hűvösebb időben bentről a szobából figyelték az ablakon át, a sziporkázó csillagokat. Az égbolton átívelő ezüstfehér csillagmező mindig elbűvölte a kis legényt nem csak a csillagok messzesége miatt, hanem a nyugalom miatt, mely a tündéri szép csillagmezőből áradt.

Csaknem minden este kérdezett valamit a gyermek, és nem tudott eltelni a tudni vágyással. Nagyapóka megmutatta neki az érdekesebb nevű csillagokat, és mesélt is: a Nagymedve csillagról, a Fiastyúkról, Gönczöl táltos szekérééről mely lovak nélkül is fut, a Tündérkirálynő palotájáról, a Tejútról, és másokról. Minden alkalommal másról. A csillagok nézése, a tiszta levegő, a lágyan

fúvó esti szél annyira elandalította a kisgyermeket, hogy nagyapó a beszélgetések végén, már az ölében vitte be a házba és tette le az ágyra aludni a kis unokáját.

Egy ilyen gyönyörű este után, éjjel felhők borították be az eget, és másnap egész napon át esett az eső. Csabikának játékot kellett adni a kezébe, hogy ne unja magát. Fiúnak fiús játék kell! Mégis, mit adjon? Eszébe jutottak, a régen, még az apjától tanult, nád belsejébe vésett rovás írásjelek. Amíg ezeket a jeleket belekarcolták a szoba keményre döngölt, és padlóként szolgáló földjébe, jól eltelt az idő, aztán amikor a nap újra kisütött, és végre kihajthatták a nyáját, új elfoglaltság után kellett nézniük.

A juhász most azon kezdett gondolkodni, hogy eddig még nem faragott semmit, pedig hamarosan jön az Álom hava⁵⁴ (december) és benne jönnek egymás után az unokák születésnapjai. Azokat követi december 21-e, a fény újjászületésének⁵⁵ az ünnepe. Majd december 24-e, a kiterjesztett szárnyaival a földet átölelni látszó kerecsen vadászsólyom⁵⁶-nak az ünnepe. Akkor, illik adni valamilyen ajándékot a falu nemesurának is, aki azt a napot ünneppé tette megnyújtva vele a Téli napforduló ünnepségének az idejét. Annak a megünneplését ugyan tiltotta az egyház, pogány szokásnak mondva, de amit a falu ura akart, azt nem tilthatta meg. Az uraság ugyanis azt tartotta, hogy mivel a napforduló megújulást hoz, mert onnantól kezdve több lesz a fény, és a megújulásnak a madár jelképe a sólyom, ezért december 24-én⁵⁷ tartandó a tenyésztett fiatal sólymok reptetése, a legügyesebbek megünneplése, így hódolva nem csak a madarak iránti tiszteletnek, hanem az ősrégi hagyományoknak is. Ha a sok ide látogató idegen úr sólymai nem, hanem csak az övéi nyernek, mert azok a legügyesebbek, a faluban minden gyerek kap tőle valamilyen ajándékot. Azon a napon kell a falunépnek étellel, itallal ellátni a vendégeket, a nemesúrnak járó éves, ingyenesen végzendő munkák (robot) kivásárlása fejében. A reptetés után vadászat következik. Akinek a sólyom madara, amit levadászott, azt a tulajdonosa hazaviheti. Így, senki sem tér haza üres kézzel. Nagyszerű mulatság ez, mert bámulni való is akad bőven a férfi és a gyereknépnek, no meg az utána megmaradó elemőzsia sem jön rosszul a lakosságnak. Marad bőven a sok ételből, és italból. A maradékot a falu népe megkapja. Az képezi, a Jézus születése megünneplésekor; december 25-26-i ájtatosság idején az ünnepi élmüket. Amikor végre az úri nép eltávozik, minden falubeli házacskában néhány kihajtatott zöld faágacska⁵⁸ köré rakják le a szülők a gyermekeiknek szóló ajándékaikat. Még este is, amikor apó egyedül ült a padon a ház előtt, akkor is töprengett.

– Mit adjak az unokáimnak? Valamit adnom kell, a legjobban a kicsi Csaba várja!

Borsa nagyapó a két könyökét a térdén nyugtatva ült, két kezével a fejét fogva gondolkozott, és végül erdei állatok megfaragása mellett döntött, mert az unokái az erdőbe nem mehetnek el, hogy ott csodálhassák meg azokat, mert, ha nem az iskolában vannak, a családjuk földjén segítenek a szülőknek.

Amit kigondolt Borsa apó, a keze megcsinálta. Fürgén futott a fúró, és a véső, egymás után születtek meg a faragott erdei állatok. Mindegyik unokájának egyformán jutott mindegyik állatkából. Csodás volt az őzek ágas-bogas agancsa, aranyosak voltak a nyulacskák, és a róka maga volt a legigazibb ravaszdi, mert a ravaszága látszott a kis arcáról. A vadmacska kölykök éppen olyan bájo-

⁵⁴ Azért nevezik decembert az Álom havának a magyarok ősei, mert akkor már alszik a természet.

⁵⁵ A decemberi nap-éj egyenlőség napja: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Napforduló>

⁵⁶ Magyar őseink ekkor ünnepelték a fény ujjá születését, melynek az előestéjén (23-án) a tűzgyújtási szertartással született ujjá a lélek, mert melegséggel és hittel telítette meg az embereket. Ekkor kezdődött régen az új év: <https://internetfigyelo.wordpress.com/2009/12/24/kerecsen-kerecseny-a-feny-unnepe/>

⁵⁷ December 24-ét a régi falusi nép, a termő ág ünnepének is nevezett, mert addigra virítottak ki vagy legalább is kiszüldültek a termőrégyes gyümölcsfa-ágacskák, melyek tavaszt varázsoltak a zord télbe. Később ez a nap képezett átmenetet Jézus születésének, a reménynek a megünnepléséhez.

⁵⁸ Szerzői megjegyzés: az 1970-es években a családban még élt a gyümölcsfák termőrégyes ágai kihajtatásának az ősi szokása. December 4-én Borbála/ Barbara (az egyik védőszent) napján tettük vízbe a legkorábban a 9 fajta gyümölcsfa gallyat, hogy december 24-re kivirítsanak, de legalább kiszüldüljenek. A kihajtás mértéke, az ágak behozatalakor uralkodó kinti hőmérséklettől és a lakásbeli melegtől függött. Úgy tudtuk, ahány nap kellett bent a kivirágzásához, annyi hét kell kint hozzá a természetben. A hozzá fűződő másik hit az volt, ha a gallyak kivirágzanak karácsonyra, jövőre férjhez megy a lány. A gallyak látványa nagyon szép volt, a virágok és a zöld levelek hangulatossá, meghitté, ünnepélyessé tették a lakást.

sak, szeretni valók voltak, mint, a házi macskák kölykei. Még az állatok szőre is ki volt dolgozva, de legszebb mégis a sólyom volt. Az unokák el voltak ragadtatva.

Sajnos, mégsem sokáig örültek, mert néhányan, a tehetősebb gazdák gyermekei közül megirigyelték a boldogságukat. Nemhogy dicsérték volna, lebiggyesztett szájszájlellyel fitymálták le a csodaszépen kifaragott fa állatkákat. „Ezek vackok! Nem hasonlítanak az élőkhöz! Még hangjuk sincs!” – kiabálták Csabika után. Ő, a nyelvét öltögette a csúfolkodók felé, majd egyszer csak, kibuggyant belőle az öregje védelmére, hogy az ő nagyapókája tud beszélő játékot is csinálni, csak most ilyet készített, mert úgy hozta a kedve. A többiek nevetve kiabálták:

– Majd hisszük, ha látjuk, te hazudós!

A gyerek durcásan kiáltotta vissza, hogy:

– Igenis tud, mert Ő nagyon ügyes! Majd meglátjátok!

Néhány nap múlva, kicsit szégyenkezve ezzel a kéréssel állítottak be az unokatestvérek nagyapóhoz:

– Nagyapóka, nem tetszik ugye megharagudni, ha kérünk valamit?

– Ó, dehogy, dehogy! Csak kérjétek nyugodtan! – válaszolta, a kíváncsi öregember.

– Olyan játékot is szeretnénk, amely tud beszélni, aminek a hangja hasonlít a harkály kopácsolásához, vagy a gólya csőr összecattanásával kiadott hanghoz, esetleg a szarka cserregéséhez. Jó? Ugye tud nagyapóka olyat is csinálni? – kérdezték reménykedve.

– Szóval, olyat, ami valamilyen hangot tud kiadni – szögezte le nagyapó, és máris néhány ráncsal gazdagodott öreg arca a rátörő gond miatt. Hát még akkor hogyan meglepődött, amikor a gyerekek elmesélték neki, hogy mi történt a faluban! – Eddig még nem csináltam olyat, de, megpróbálhatom, – nyugtatta meg őket az öreg.

A gyerkőcök hazamentek, de minden nap eljöttek megtudni, van-e már olyan állatka. Nagyapót zavarta ez a sürgetés, mert ismerve a faluban történeteket, nyugtalanította az is, mi lesz, ha mégsem tud csinálni olyan beszélő játékot, és miatta szégyenben marad nemcsak Csabika, de ő maga is a falubeliek előtt. A tóparton ülve vette észre a kiszáradt körtefát. Kivágta, hazavitte, a kérést lehántotta. Olyan szép, barnás-vörös színű, és finom erezésű volt a faanyaga, hogy apó eldöntötte, abból lesznek majd kifaragva a játékok. Tudta, hogy minden új játéknak az előzőtől eltérően más formájának kell lennie. Azt is tudta, hogy ennek is forognia kell a hang kiadásához, csak azt nem tudta, hogy ezt a jellegzetes hangot hogyan tudná előidézni.

Egyik nap ismét a tóparton, a fűben fekvé gondolkozott, hogy milyen legyen az ígért játék, amikor elszenderedett. Egy szárny érintésére ébredt fel éppen akkor, amikor egy kis madár közvetlenül a mellette levő vakondtúrás, és egy vastag szálú fűcsomó közé reppent védelmet keresve egy ragadozó madár elől. Apó, az üldözöttre dobta a fővegét, majd az üldözőt keresve a tekintetével, az égen megpillantott egy felhőt, melynek alakja a falu bírójának a fali órájára hasonlított. – Ez, égi jel! – gondolta –, mert megnézhetné a bíró úr óráját, hátha annak a működéséből meríthetne ötletet, milyen legyen a kért játék szerkezete.

Reggel elsietett hozzá, és megkérte mutassa meg a fali órája szerkezetét, engedje meg, hogy rövid ideig figyelhesse az időmérő működését, hátha ötletet tudna meríteni belőle egy új játék készítéséhez. A bíró, először nem örült a juhszagú látogatónak. Azonban látva annak a könyörgő tekintetét, mégis megengedte, hogy belépjen az ő tiszta szobájába. Nagyapó ámulva bámulta az óraszerkezet fogaskerekeit és azt, hogyan kattan egy parányit a szerkezet, amikor a nagymutató elhalad a kicsi felett, továbbá, hogyan üt az óra, amikor a nagymutató eléri a 12-es számot. „Ó, ez az!” – csapott a homlokára, amikor megértette az óra működésének a lényegét. „Ilyen fogaskereket kell beledolgoznom a fa játékba, mert ez fogja a hangot kiadni” – jött rá a hang kiadásának a technikájára.

Megköszönte a bíró szívességét, hazament, és máris nekilátott a munkának. Először nyelet készített a játékkatrészek forgatásához. Hogy a játéknak a hangja hasonlítson a Kereplő verébsármány⁵⁹ nevű madár hangjához, hogy „kereplő” legyen a forgatás közben, egy falemezt, a fogaskerék módjára kifaragott kerekecske mozgásirányába épített be... Amikor az első működő új játék elkészült, nem bírt magával a rátörő örömtől. Gyorsan elkészítette a többi játékot is, és rohant velük az

⁵⁹ Íme, a kereplő madár – más néven a – Recsegő (kereplő) verébsármány:
<https://www.google.com/search?q=Recsegő+verébsármány>

övéihez, hogy ajándékával még időben érkezzen, és a kizöldült és virágzó kökény fehér, és a rózsaszínű mandulavirágokkal teli ágacskákkal teli vázához tegye azokat a „Termő ágak” ünnepén. Óriási volt az unokák csodavárása, de még óriásibb az öröme az ajándékok láttán.

Annyira nagy volt az új játék: a kereplő és a többi más játék okozta öröm, és a falubeliek előtt a siker, hogy nem csak a falusiak rendeltek belőlük, hanem a falu bírója, a nemes úr, és a többi sólyomröptető is. Olyan gazdagon megfizették Borsa apó munkáját, hogy nem kellett tovább juhászként dolgoznia, mert a játékkészítések árából mindenre jutott pénz.

Egy év múlva a falusiak egy falugyűlésen arról határoztak nagyapó távollétében, hogy ha már az öregapó a szegény családok gyerekeinek ingyen csinált játékokat, most már a falu népének illik valamivel őt megjutalmazni. Elhatározták, hogy felköszöntik a születése napján. Gyertyás köszöntést terveztek kereplőhangjával aláfestve. Az kedves, szívhez szóló, szeretet és tiszteletteljes lesz, és mégsem kerül semmibe. Amikor eljött a terv végrehajtásának a napja, és csaknem teljesen besötétedett már, kivonult a nép nagy csendben Borsa apó háza elé. Ám a kivitelezésbe hiba csúszott, mert nem kezdtek el énekelni, hanem helyette kiabálva kezdték éltetni az öreget, és a kereplőhang mellé nyomatékknak verték a valaki által hozott dobot. Nagyapó felébredt álmából a nagy kiabálásra, zajra, kutyaugatásra. Azt hitte, ég a ház, és miatta a jószágai, ha kifutnak a mezőre, a leselkedő vadak prédájává válhatnak az éjben.

Épen amikor kilépett a háza elé, farkasüvöltés harsant fel az akol irányából. Nem egy, hanem egy egész falkáé. A falubeliek először megrettentek, aztán egyre erősebben verték a dobot, tekerték a kereplőket, kiabáltak, hogy megijesszék, elűzzék a vadakat.

Másnap reggel a falu bölcsei, amikor megvizsgálták az akol környékét, megállapították; azért nem vették észre az ordasok és az emberek egymás szagát, mert a szél más felé vitte a szagukat. Ráadásul az ordasok el voltak foglalva a megfelelő hely megtalálásával, ahonnan megtámadhatják a juhodályt. Amikor felhangzott a zenebona, és a farkasok meglátták a hulló csillagoknak vélt fényeket a földön világítani (a falusiak mécsesei képében), úgy megijedtek, hogy üvöltve, hanyatt-homlok rohantak vissza az erdőbe.

Az azóta eltelt időben kereplőkkel farkast nem üztek el Magyarországon, csupán a torkos seregéyeket riasztják el vele a falusiak a szőlőskertjeikből.⁶⁰ Ám, az érdekes hangja miatt a falusi zenekarok egyik hangszerévé vált, mely így nem csak játék lett, hanem hasznos eszköz is.

Adrienne Pásztor

La nova ludilo

(Az új játék)

Foje, antaŭ longa tempo vivis mialande bonkora, maljuna ŝafisto, al kiu ligiĝas ĉi tiu historio. El la rezedo – florpota fenestro de lia malgranda domo, li povis elrigardi al la antaŭdome situanta kampo. En senvapora vetero videbla estis la fora arbara rando, de kie akvo de rivereto fluetis tra la herbejo por, ke poste ĝi enfluu malgrandan lagon. En la lageto vivis ditiskoj, akvaj araneoj, flavventraj bombinatoroj kaj ordinaraj ranoj. Karekso, kano, junko, lemno abunde kreskis en ĝi. Avĉjo Borŝa irigis tien la ŝafaron trinki. Li vivis sola, ĉar lia edzino mortis jam antaŭlonge. Lia filino Ajandok kun ŝia edzo Levente kaj ilia fileto Ĉaba vivis en lia proksimeco, dum la du liaj aliaj infanoj kun siaj familianoj loĝis sur la transa flanko de la vilaĝo. Lia domo staris sur lia malgranda terbieno, kie li konstruis ankaŭ la ŝafejon kune kun la ceteraj agrikulturaj konstruaĵetoj tiel, ke li havu ĉion ĉemane. Kvankam la ŝafisto estis jam maljuna, instigis lin la ĉiama agemo. Krom la gardado de la grego de vilaĝaj ŝafoj, li prizorgis la malgrandan legomejon, kolektis al la vintro fungojn por sekigi, berojn de sovaĝrozo, kratago kaj prunelo por teoj kaj aliajn kuracplantojn por bestaj kaj homaj kuracadoj, sed li ankaŭ lignoskulptadis pro propra emo por ĝojigi siajn familianojn. Sed, plej multe li ŝatis instrui sian plej junan nepon. Kiam okazis la plej multaj kampaj laboroj, la malgranda Ĉaba pasigis plurajn tagojn ĉe sia patrinflanka avo, por ke la gepatroj povu neĝenate fari siajn laborojn. Specialan

⁶⁰ A kereplőről kép elérhetőség: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kereplő>

okazintaĵon signifis nur la ĉeesto de ĉi nepo en lia vivo, ĉar ties saĝaj okuletoj elrigardantaj sub la bukla bruna hararo plenigis lin per senlima feliĉo. Kune kun lia nepeto kaj la fidela hundo nomita Bodri, li traniris la larĝan herbejon.

Dum la ŝafaro paŝtiĝis kaj Bodri priantis la brutojn, ili manĝadante sidis en la densa herbo kaj atentis la nubojn trapasadantajn sur la ĉielvolbo, aŭ la libelojn flirtantajn super la laĝetoakvo, kaj la burdojn kaj papiliojn flugadantajn de unu sovaĝfloro al la alia. Avĉjo Borŝa rakontis pri la bestoj arbaraj kaj kampaj, pri la herboj kuracantaj kaj homojn kaj bestojn, pri la manĝeblaj fungoj, kaj pri loĝantoj de Felando. La infaneto pleje ŝatis en la restado ĉe la avo, kiam vespere sidantaj unu apud la alia sur la antaŭdomen metita benko, ili rigardas la stelluman ĉielon. Aŭ en pli malvarmeta vetero el la ĉambro ili povas rigardi la trembrilantajn stelojn. La ĉielvolbon traarkanta stelkampoj ĉiam fascinas la malgrandan knabon, ne pro la malproksimo, sed por la trankvilo inundanta el tiu fabela loko. Preskaŭ ĉiuvespere la infano demandis ion kaj ne povis ne demandi plu pro lia konstanta scio volo. Aveto montris al li la plej interese nomitajn stelbildojn, ankaŭ fabelante pri Granda Urso, Plejado, pri la – Göncöl (gencel) ŝamana – ĉiela ĉaro, kiu pasas senĉevale (alinome: Granda Ursino), pri palaco de la Fe-reĝino, pri la Laktovojo kaj ceteraĵoj. Ĉiufoje pri aliaĵo. La rigardado de la steloj, la pura aero, la milde bloveta vespera vento tiome faris la infaneton dormema, ke je fino de la rakontado, la avo portis endomen surbrake lian nepeton kaj metis sur la liton por dormi.

Post iu tia belega vespero, nokte la ĉielon kovris nuboj kaj sekvontage tuttage pluvis. Li devis doni ian ludilon al la nepo por ke tiu ne enuiĝu. Al knabo knaban ludilon necesas doni! Sed kiun? Li cerbumis kaj fine rememoris la skribsignojn ellernitajn de sia patro. Tiuj estis per tranĉilo gravureblaj sur lignopeceto eĉ ankaŭ skribeblaj per fulga akva lignopeceto en la internon de kano kaj sur ŝtonon. Lia patro nomis tiun skribmanieron: runoskribo de sikuloj kaj hungaroj, per kiu iam la enmilitaj estroj mesaĝis unu al alia pri la militaj artifiko. Dum la avo kaj la nepo enĉizis tiujn skribsignojn en la malmolan argilplankon de la ĉambro, la tempo forpasis. Alitage kiam la suno denove ekbrilis kaj la herbejo sekiĝis kaj ili povis fine elirigi la ŝafaron, ili devis okupiĝi pri aliaj aferoj.

La ŝafisto nun rememoris, ke ĝis nun nenion li lignoskulptis. Nu li devos jam komenci, ĉar proksimiĝas la Monato de Songô (decembro estas la monato de Songô, ĉar tiam jam dormas la naturo) kaj en ĝi unu post la alia estas la naskiĝtagoj de la nepoj. Tiujn sekvos la 21a de decembro la festo de la renaskiĝo de la lumo, la solstico⁶¹, kies alvenon laŭdate determinas la Gregoria kalendaro⁶². Poste la 24a de decembro⁶³: la festo de la tartarfalko montranta sin nobla ĉasbirdo ĉirkaŭbrakumanta per siaj etenditaj flugiloj la teron desupre el la ĉielo. La aveto pensis, ke je la 24a de decembro li devas doni ian donacon ankaŭ al la nobela sinjoro de la vilaĝo, kiu tiun tagon refaris festo, kiu plilongigis la tempon de la solstico. La festadon de la solstico malpermesis la

⁶¹ Pri la solstico: <https://eo.wikipedia.org/wiki/Solstico>
<https://szitakotoklub.webnode.hu/news/a-feny-szuletese/>

⁶² Pri la Gregoria kalendaro: https://eo.wikipedia.org/wiki/Gregoria_kalendaro

⁶³ La 24an de decembro estis festataj la renaskiĝo de la lumo, (ĉar de tiam plimultos la lumo) kaj la tartarfalko; la birdo, la simbolo de la lumo. La hungara vorto karácsony (karaĉonj) devenas el la hungara nomo de tiu birdspecio nomita kerecseny-sólyom. Laŭ la arkeologoj, la hungara totembesto povis esti la tartarfalko aŭ ĝia pli granda specio.
<https://eo.wikipedia.org/wiki/Tatarfalko>
<https://www.google.com/search?q=A+kerecsensólyom+a+fény+ünnepe>

Ties festo komenciĝis antaŭtage per fajrobruliga ceremonio, dum kiu la animo puriĝante pleniĝis per varmo kaj kredo. Malnovtempe tiam komenciĝis la nova jaro.
<https://internetfigyelo.wordpress.com/2009/12/24/kerecsen-kerecseny-a-feny-unnepe>

Aŭtoro noto: Dum a 1970-aj jaroj miafamilie ankoraŭ vivis la praa kutimo, ke je Tago de Borbála/Barbara (la nomtago de la konata defenda sanktulino) je la 4a de decembro, ni metis en vazon da akvo 9-specajn fruktoarbajn branĉetojn por ĝermigi, florigi ilin ĝis la 24a de decembro. Ni sciis el spertoj, kiom da tagoj necesas al la verdfoliigo kaj ekfloriĝo de la branĉetoj en la ĉambro, tiom da semajnoj estis bezonataj al la ekstera ennaturo floriĝo de la produkt-burĝonaj branĉetoj. Vere, la ĝermiĝo dependis de la temperaturo de la naturo je la enporto de la branĉetoj kaj de la ĉambra varmo. La alia popola opiniado estis: se la branĉoj ekfloriĝas je kristnasko, la enfamilie estanta edziniĝpreta fraŭlino edziniĝos sekvajare. La okuloj ne povas satiĝi per la spektaklo de la florantaj branĉoj, ja ili donas pian, festan etoson al la ĉambro.

eklezio kiel paganan kutimon. Tamen kion volis la vilaĝposedanto, kontraŭ tio nenion povis fari la pastro, ĉar el la ĉasviandaĵoj profitis ankaŭ li mem pro la ricevita sovaĝbesta viando-porcio por festo de naskiĝo de Jesuo. Krome, se la falkoj de la nobela sinjoro venkas estantaj la plej lertaj kaj en la flugo kaj en la ĉasado, ĉiuj vilaĝaj infanoj ricevos de li ian donacon.

Nome la nobela vilaĝhavanto diras, ke ĉar la solstico kaŭzas renoviĝon kaj apud la maljunaj birdoj la novaj birdoj signifas la renoviĝon de sia birdaro, li devas flugigi la breditajn junajn falkojn por vidi iliajn ĉaskapablojn. Tiam li festas la plej lertan ĉasfalkon, la simbolon de la lumo. Jene li omaĝas al la honoro de ĉi birdoj kaj al la praa tradicio. Post la falkoflugigado sekvas la ĉasado perfalka. Kion falko kaptas, tion rajtas hejmenporti la falkoposedantaj ĉasistoj, kaj tiel neniu iras hejmen malplenmane. Tiutage la vilaĝanoj senpage devas provizi abunde la gastojn per ĉiuspecia manĝaĵo kaj trinkaĵo – kiel elaĉeton de iliaj devigaj senpagitaj sed ne plenumitaj jaraj laboroj finendaj al la terposedanta nobela sinjoro. Dum tiuj eventoj estas multaj gapmireblaj okazintaĵoj kaj por la viroj kaj por la infanoj, pro kiuj, la tuto estas tre bona amuzo. Post la festado multaj manĝaĵoj restas, kiujn la terposedanto lasas donace al la popolo. Tiuj manĝoj servos poste kiel festaj nutraĵoj de la vilaĝanoj por la tempo de la 25-26-a decembra pia festado okazanta pro la naskiĝo de Jesuo. Kiam fine ĉiuj gastoj foriras, la gepatroj hejmenrapidas por meti siajn donacojn ĉirkaŭ kelkajn jam verdfoliĝintajn kaj florantajn fruktoarbo-branĉetojn je la festo de la Produktantaj branĉetoj.⁶⁴

Avo Borŝa sidis lace kaj zorgopremate ripozigante siajn kubutojn surgenue kaj tenanta sian kapon inter la manoj. Li cerbumis. „Kion mi donacu al miaj nepoj? Pleje la donacon mem la eta Ĉaba atendas!” Fine li decidis pri la lignoskulptado de arbaraj bestetoj, ĉar liaj nepoj ne povas viziti la arbaron por admiri ilin tie, ĉar la nepoj aŭ estas en la lernejo aŭ helpas siajn gepatrojn sur la kampoj. Tiel okazis, kiel li pripensis. Kion pripensis la avo, liaj manoj realigis ĉion. Vigle kuris la borilo kaj la gravurilo, kaj unu post la alia naskiĝis la arbaraj bestetoj admirinde bele lignoskulptitaj. Ĉiuj nepoj ricevis el ĉiuj bestetoj. Admirinda estis la multbranĉa kornaro de la cervoj, la kunikloj, kaj la vulpo mem estis la enkorpiĝinta ruzeco, ja pri ties vizaĝtraĵoj videblis la ruzeco. La sovaĝaj katidoj same ĉarmaj estis kiel tiuj de la doma katino. Eĉ la haroj de la urso estis bele prilaboritaj, sed pleje belis la falko. La nepoj estis ravitaj.

Bedaŭrinde tio ne daŭris longe, ĉar kelkaj el la infanoj de la pli riĉhavaj terbienhavantoj enviis ilian feliĉon. Tiuj ne laŭdis la ludilojn, sed plie per mokantaj vizaĝoj subtakse parolis pri la ludbestetoj. „Ĉi tiuj estas aĉaĵoj! Ili ne similas al la vivantaj! Eĉ sonon ili ne eligas!” – kriis tiuj al Ĉabeto. Responde, li montris sian langon al la mokadantoj, kaj neatendite, je defendo de sia avo ekŝprucis el li, ke lia avĉjo povas fari ankaŭ tiun parolantan ludilon, sed nun li faris ĉi tian, ĉar tiel plaĉis al li. La pluraj infanoj ridetante kriadis:

– Ni kredos, se ni vidos, vi mensogulo!

La infano ofendiĝinte rekriis:

– Li tamen scias, ĉar li estas tre lerta! Vi ekvidos!

Post kelkaj tagoj, iom honteme la kuzoj vizitis avon kaj timeme demandis lin:

– Ĉu vi ne koleretos avĉjo se ni petos ion de vi?

– Ho, tute ne! Petu trankvile miaj karaj nepetoj, kiun mi povus nei de vi? – respondis la scivolema avo.

– Ni ŝatus ankaŭ tian ludilon, kiu scias paroli, kies sono similas al la bekofrapo de la pego, aŭ al kunfrapado de beko de la cikonio, eĉ al la kanto de la pigo. Ĉu ni pravas, ke vi povas fari tian? – demandis ili esperante la respondon jesan.

– Nu tian, kiu eligas ian sonon – konstatis la avo la esencon de la peto kaj tuj per kelkaj faltoj riĉiĝis lia maljuna vizaĝo pro la novvenintaj zorgoj. Sed, pli grandan surprizon li ekhavis, kiam li ekaŭdis la rakonton pri la okazintaĵo envilaĝa.

– Ĝis nun mi ne faris tian, sed eble mi povos provi – trankviligis li la vizitantojn.

La infanoj hejmeniris, sed aperis ĉiutage por vidi ĉu la ludiloj pretiĝas? Avon Borŝa tre ĝenis ilia urĝigo. Li sciis tion, ke la ludilo devas esti ne bestoforma sed alifigura. Eĉ ankaŭ tion li sciis, ke ĝi

⁶⁴ A 17. században Per Brahe, Finnország kormányzója elősegítette a vidék népességének növekedését azzal, hogy az itt letelepedőknek tíz évre adómentességet adott... <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kainuu>

devas rotacii al la eligo de sono, sed kiel ĝi funkciu por eldoni la petitan sonon, tion li tute ne povis imagi. Li petis la nepojn ne veni ofte, lasu lin cerbumi, ja li vizitos ilin kiam la ludiloj pretos. Krome, nervozigis lin la scio; kio okazos, se li ne povos fari la petitan ludilon. Pro tio restos en honto antaŭ la vilaĝanoj ne nur Ĉabeto, sed pleje li mem.

Iutage sidante sur la lagobordo, li rimarkis desekiĝintan piroarbon. Li dehakis, hejmenportis, forigis ties ŝelon. Tiom bele brun-ruĝa kaj fajne nervura estis ties lignomaterio, ke li tuj decidis el ĝi fari la ludilon, pri kiu li devas pli multe cerbumi. Alitage kuŝante sur la lagobordo en la densa herbo pensadante pri la ludilo, li ekdormetis. Hazarde li vekiĝis pro survizaĝa tuŝeto deflugilo ĝuste tiam, kiam birdeto flugis inter la talpmonteton kaj unu grandan dikan herbotigon ŝirmejon serĉante en lia tuja apudeco por defendi sin kontraŭ ĉasbirdon malsatan. La avo ĵetis ĉapelon al la pelito, poste la pelanton perrigarde serĉante li ekvidis unu nubon surĉiele, kies formo similis al formo de la murhorloĝo de la vilaĝa juĝisto.

– Ĉi tiu estas helpa signo de la ĉielanoj! – pensis li, ĉar bona ideo estas la estonta rigardo de tiu horloĝo, eble li povos kapti penson kiel funkciu la ludilo.

Matene li vizitis la juĝiston petante permeson por rigardi la funkcion de la murhorloĝo, el kio eble li ricevos ideon al la ludilo. La juĝisto ne volis lasi eniri en sian belan puran ĉambron la ŝafodoraĉan vizitanton, sed vidante ties petegajn okulojn, li plenumis la peton.

Avĉjo gapmiregante rigardis la funkcion de la dentaj radoj: kiel eldonas ili unufojan mallaŭtan voĉon, kiam la granda montrilo pasas super la malgranda, pluse kiel eldonas la horloĝo fortan voĉon kiam la granda montrilo atingas la numeron 12-an. „Ho, bone! Mi scias jam! Tio necesas!” – batis li sur la frunton per mankavo, kiam fine li komprenis la esencon de la funkcio de la horloĝo – ĉi tian dentoradon mi devos enkonstrui en la ludilon por certigi la petitan specialan sonon – konstatis la maljunulo senŝarĝiĝinte pro la zorgoj turmentigaj.

Li dankis la volontecon de la juĝisto kaj rapidiris hejmen kaj alveninte tuj eklaboris. Unue, li faris tenilon al la teno kaj la rotaciigo de la ludilpartoj. Al tio, ke la sono de la ludila rotaciado similu al la sono de la birdo nomita latine: *Spizella Pusilla*⁶⁵ estanta pasero-specio, aŭ al voĉo de la cikonio, li enkonstruis unu etan lingnolamenon en la movdirekton de la lignoskulptita rado simila al la horloĝa dentorado.

Kiam la unua funkcia ludilo pretiĝis, apenaŭ li povis toleri la lin plenigitan ĝojegon. Rapide li pretigis ankaŭ la plurajn ludilojn kaj kuregis per ili al la familianoj, ke per siaj donacoj li povu alveni ĝustatempe por meti ilin apud la florvazon plena per florantaj blankaj prunel-kaj rozkoloraj migdalbranĉetoj dum festo de la „Produktaj branĉoj”. Grandega estis la mirakloatendo de la nepoj, sed pli grandega estis ilia feliĉo vidinte kaj elprovinde la donacojn.

Tiom grandega estis la ĝojo kaŭzita per la knarilo⁶⁶ kaj la pliaj ludiloj, kaj la sukceso antaŭ la vilaĝanoj, ke ne nur la samvilaĝanoj mendis el ili, sed ankaŭ aliuloj. Aĉetis el ili kaj la juĝisto kaj la nobela sinjoro kaj la aliaj falkoflugigantoj. Avĉjo Borŝa ne plu laboris kiel ŝafisto, ne plu estis malriĉa, ĉar la ludilfabrikado estis bona por akiri sian porvivaĵon krome el la enspezoj li povis subteni siajn familianojn.

Post unu jaro, la vilaĝanoj decidis saluti oĉjon Borŝa dum lia naskotago, ja li faras ludilojn ankaŭ al infanoj de la malriĉaj familioj. Nu, li meritas ekhavi ian donacon. Ili monon ne havis por aĉeti ion al li, tial ili decidis, ke okazu persone lia festado ĉe kandelo lumoj. Sed, kiam la antaŭdecidita vespero alvenis, eraro estiĝis en plenumo de la plano. La vilaĝanoj ne ekkantis, sed anstataŭe komencis kriadante vivuadi la maljunulon per knarilo muzikante. Pluse iu portis tamburon kaj komencis bati ĝin. Pro la son-kaoso la ŝafhundoj ekbojegis.

La maljunulo vekiĝis timiĝante pro bruo estiĝanta eble pro la dombrulo. Li kaptis sur sin la vestojn kaj rapide iris antaŭ sian domon. Li timis ankaŭ, ke la ŝafoj ne forkuru en la nokto al la kampo, ĉar tiam ili povus iĝi predoj de la ĉasantaj bestoj. Ĝuste en momento de lia apero antaŭ la

⁶⁵ La birdonomo ne havas egalan nomon en esperanto. La birdo-specio similas la la pasero, tio estas ĝia specio. Jen bildo pri ĝi: https://www.wikiwand.com/hu/Kereplő_verébsármány

⁶⁶ Pri la knarilo: <https://eo.wikipedia.org/wiki/Knarilo>

pordo, neatendite eksonis lupa blekego. Ne unu hurlis, sed tuta lupogrego. La vilaĝanoj unue timiĝis pro la ebla lupoatako, sed poste ili pli forte kriadis kaj knarilis, tamburbatadis por peli la lupojn.

Sekvatage la saĝuloj de la vilaĝo konstatis, ke la bestoj kaj la homoj tial ne sentis la odoraĉon unu de alia, ĉar la vento alidirekten blovis la odorojn. Krome la lupoj estis tre okupitaj pri la loko-elekto, de kie ili volis ataki la ŝafejon. Sed kiam la lupoj ekaŭdis la bruadon kaj ekvidis la vilaĝanajn kandellumojn brili, supozante, ke la falantaj steloj lumas plu sur la tero, pro timiĝo ili kaose rekuregis en la arbaron. En tempo de tiam pasinta oni ne pelis lupon per knarilo en Hungario. Nur el la vinberejoj oni kutimas forpeli la frandemajn sturnojn per knarilo. Sed pro ĝia speciale interesa sono ĝi fariĝis speciala muzikilo de la vilaĝaj muzikorkestroj. Tiel ĝi fariĝis ne nur ludilo, sed ankaŭ tre utila ilo. Jen bildo pri la lignoskulptita knarilo:

Paska knarilo, laŭ la hungara vikipedia artikolo: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kerepl%C5%91>

Said Baluĉi

(szaid balucsi)

úrtól az általa eszperantóra áttett, 2021-ben az eszperantó nyelvű „Impeto” kiadónál: „Antologia skizo de la persa literaturo” – „A perzsa irodalom antológiai vázlata” címen megjelent kiadványból kaptam az alábbi, a lábjegyzetben jelzett engedély alapján magyar nyelvre áttett szövegeket Firdauszi nagy művéről a Királyok Könyvéről. Az IMPETO szövegében 33 író és 23 költő műve elevenedik meg Belucsi úr fordításban. A lefordítandó verseket kijelölték számára, tehát a szöveg-választás nem önként történt.

Said Baluĉi⁶⁷

Ferdoŭsi⁶⁸ – **Firdauszi**

(940-1020)

فردوسی

Hasszán fia Abul-kászim Manszúr, Firdauszi⁶⁹ Tusi, a legnagyobb iráni epikus költő, és vetélytárs nélküli mestere a perzsa verses eposzírásnak. Iráni irodalmárok szerint, a műve, a „Sah-Námé,” egyike a világ leghíresebb eposzainak.

⁶⁷ Az antológia vázlatnak a perzsáról eszperantóra fordítójának a neve: Szaid Balucsi-nak ejtendő.

⁶⁸ A perzsa Ferdoŭsi nevet Devecseri Gábor, a Sáhname/Királyok könyve/ magyar nyelvre fordítója a magyar kiejtés szerint Firdauszi néven említi: <https://terebess.hu/keletkultinfo/devecseri.html>

⁶⁹ Firdauszi-ról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Firdauszi>

Sah-Námé⁷⁰ (versfolyam): 977-1010, Firdauszi könyve. Eposz, 120 000 sor, tehát 60 000 párv. A sah szó, mint az eszperantóban a: ŝaho (sah), a jelentése legelőször: „sah /király”. Mégis, mert a sah mindig az első személye az országnak, az emberek a szót az elsőbbség, az elsődlegesség, a tökéletesség, a kiváltság stb. megmutatására használják.

Például a „Sah-kar” jelentése: fő mű, fő munka, a „sah-rah” jelentése: fő út stb. No, a „Sah-Name” betű szerinti jelentései: „fő könyv”, és „könyv a sahokról /királyokról”. A költő, mint minden más költő játszott ezzel a szókombinációval. Ténylegesen a könyv, a sahokról (királyokról) és főemberekről szóló könyv, mert a história hozzájuk tartozik! Ha tudunk valamit más nem-sah emberekről, csak a sahoknak a velük való barátságának köszönhető. „Sah-námé” mítoszokról mesél, hősookról és Irán történelméről a kezdetektől a Szasszanida dinasztia széthullásáig (az arab újmuizmulmánok hóditásáig Krisztus után 651-ben.) A főszereplő Rosztam, iráni Herkules. Sok bel- és külföldi szakember hasonlította Ferdoŝio/Firdauszi eposzát Homerosz Iliászához. Sok népnek megvan a maga eposzai. Gyakoriak az eposzi művek versekben és prózában. De, a Sah-Námé/A Királyok Könyve, sok iráni szerint, a „nemzeti hovatatartozás dokumentumává” vált. Miért annyira fontos az irániak számára? Szerintem, az eposz tartalmán kívül, mely túlzottan tiszteletet parancsoló hangnemben mesél a most legyőzött és sikertelen népnek a múltbeli nagyszerű dolgairól, a nyelv maga vált az ellenállás eszközévé. Az arab hóditás után, sok Zarathustra (Zoroaszter)⁷¹ az uralkodó váláshoz tartozva Bharat⁷²-ba (az Indiai Unióba) menekült, ahol most is parszik⁷³-nak nevezik őket. Sok harcos karddal állt ellen, ölt, és meghalt. És körülbelül 200 év múlva a legtöbbje akarva-akaratlan megtért, elfogadta az új vallást, követve az ő saját helyi, félig függő, félig önálló uralkodóját. Sok területet az iszlámista arab kalifák volt török harcosai (mamlukok)⁷⁴ uraltak.

Sok iráni hiszi, és véli, hogy hála Sah-Náménak, amiért mi még beszéljük a perzsa nyelvet és ha nem lenne Firdauszi 30 éves munkája, amit egyetlen király sem támogatott, mi irániak, mint sok más legyőzött nép, arab nyelven beszélénk.

Firdauszi a parszi (farszi) nyelvet beszélte, bár tudta a közép-perzsa iszlám előtti nyelvet is. Ő az új arab eredetű ábécé-vel írt, mert az akkori uralkodó szultán (Máhmud de Gazni/Gaznavida, 971-1030) a bagdadi kalifák alárendeltje volt. Máhmud török és szunnita⁷⁵ muizmulmán volt. Furcsa, hogy a törökök is használták a Sah-Námé mítoszi és eposzi elemeit, hogy megbecsülést szerezzenek maguknak a perzsákkal szemben! Sah-Námé szerint: Ferejdun: a világsah; a világ királya felosztotta a világot a három fia között: Nyugatot Szálmnak adta (Szarm-Róma), a keletet Tur-nak adta, (Turföld-Turkesztán-Törökök. Az emberek nem tettek világos megkülönböztetést a törökök és kínaiak között!) és a világ szívét, Iránt, Irág-nak adta (IR Irán-ban Árja népekre hivatkozik: Irániak, általában, azonban nem mindegyik legyőzött kisebbség véli a saját fajtát és nyelvét „Indo-Árja”⁷⁶ vagy „Indo-Európai”⁷⁷-nak, és nagyon büszke miatta.) Az ottomán török uralkodók udvaraiban, Bharat-ban a Mogul császárságnak az udvaraiban, néhány más körülvevő országban, a perzsa (a farszi) nyelvet beszéltek. Firdauszi a Sah-Námében igyekezett amint lehetett, a leginkább nem használni a belekeveredett arab szavakat. A könyv sok perzsa eredetű szót őrzött meg.

Klasszikus alap lett a perzsa/farszi nyelv számára, és azzal a nyelvvel vigasztalta az iráni nép a lelki sebet.

Az első megjelenésétől kezdve, a nép maga, tekintet nélkül a kormányzat utálatára (megvetésére) használta, szerette, felolvasta a közösségi összejövetei helyeken, az elbeszélések szerepeit eljátszotta...

⁷⁰ A Sáh-Name-ről magyarul: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sáhnáme>

⁷¹ A zarathusztrizmusról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Zoroasztrizmus>
és a zoroasztrákról: <http://www.kislexikon.hu/zoroaszter.html>

⁷² Bharat államról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/India>

⁷³ A párszokról: <http://lexikon.katolikus.hu/P/párszik.html>

⁷⁴ Mamluk-mamelukokról: <http://lexikon.katolikus.hu/M/mamelukok.html>

⁷⁵ A szunnita iszlámról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Szunnita_iszlám

⁷⁶ Az indoárja nyelvekről: https://hu.wikipedia.org/wiki/Indoárja_nyelvek

⁷⁷ Az indo-európai nyelvekről: https://hu.wikipedia.org/wiki/Indoeurópai_nyelvcsalád

És ily módon egyetlen könyvnek sikerült megőriznie a jelentős alapját a nyelvi, irodalmi, kulturális és nemzeti ellenállását a legyőzött népnek, és annak a népnek bátorságot adott kikövetelni a saját nyelvét, és végül visszaszerezni azt. Bár egyesek szerint „az iráni nép leányt adott és anyát kapott”.

Firdauszi szélsőséges nacionalista volt? Egyáltalán nem! Lehet, hogy sok szakember kritizálni fogja ezt az én mostani kijelentésemet. Mégis, a Sah-Náménak a terjesztése nem perzsa irániak között, és nem iráni népek között, világosan mutatja, hogy Ferdoūsi/Firdauszi tudatosan írta meg az eposzát nem csak a perzsáknak. Firdauszi nem értett azzal egyet, hogy az igazság csak egy vallásnál van:

Ĥerád ra o ĝan ra hámi sánĝád U
Dár ándišeje sáhte kej gonĝád U

La racion kaj la animon elfaras Li,
Ĉu eblas enigi Lin en la elfaritan penson?

Az eszet és lelket hozza létre Ő,
a kész gondolatba vajh bevihető?

Az ilyen kijelentés, mely azon a ponton alapul, hogy az Istenhez viszonyulás nem feltétlenül az imámok és a mohamedán törvénytudók iránti engedelmisségen alapul, filozófiai harc volt a vallási dominancia ellen. A kalifa a maga idejében vallási vezető és az állam vezetője is volt. A vallásnak az állammal egyesülésével, mint a korábbi iráni kormányok modellje, olyan hatalmat adott a kalifák kezébe, akik halállal büntették az ellenséget, ellenfeleket és disszidenteket azzal érvelve, hogy ők Istennek az engedetlenjei, mert Isten mondta: Kövesd Allahot, engedelmeskedj a prófétának és kövesd az uralkodóid szavát!

Politikai nézőpontból, Firdauszi nem volt kegyes senkihez. Ő jó, igazságos és emberi cselekedeteket követelt:

Ŝávád ĥaje dár zire morĝan tábah,
Hár angáh ke bidagár ĝást šah.

Eĉ ovoĵ sub la kokinoj putriĝas,
Se la ŝaho maljustulo fariĝas.

Megzárul a tojás még a tyúk alatt,
Ha igazságtalanná lesz a nagy sah.

A mű másik fontos arculata a tisztelete más vallások és nemzetek iránt. (Rostam⁷⁸) Rusztem Firdauszi Herkulese nem muzulmán, sőt még zoroasztránus sem, ő csak Isten imádója, és ha valamilyen további magyarázatról lenne szó, mitraista: napisten-imádó volt! Arra kell figyelni, hogy Firdauszi idejében az iszlám dominált, előtte a zoroasztrizmus. A Mitraizmus⁷⁹ már legyőzött vallás volt Perzsiában és a Római Birodalomban is. Rusztem, a leghíresebb és legszeretettebb iráni hős, félig iráni! Apja Zal iráni és az anyja Rudabe, Mehráb Kabolinak a lánya. Mehráb fia volt Záhhaknak. Záhhak arab volt és úgy ismerték, mint Iránnak a legnagyobb ellenségét!

No, az irániak legszeretettebb nemzeti hőse, anyai oldalról arab volt. Ez véletlen lehet? Egyáltalán nem.

A másik példa Eszfándjar, akit harcban Rusztem megölt. Eszfándjar a fia volt Gostaszp-sahnak, és Aveszto (Aveszta)⁸⁰ szerint az ő anyja Hutaosza, perzsa nemes asszony volt. Mindazonáltal Firdauszi szerint, Eszfándjar anyja Katajun, hercegnő volt a Római Birodalomból! Az irániak legfontosabb hősei csak félig irániak!

⁷⁸ A Rostam nevet mi magyarok Rusztem-nek ejtjük/L: Devecseri Gábor fordítását./

⁷⁹ Mitraizmus: Mitrás-kultusz, a perzsa napisten imádása, amely az első században igen elterjedt a Római Birodalomban: <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-bibliai-nevek-es-fogalmak-lexikona-C7907/m-C83B8/mitraizmus-C84EA/>

⁸⁰ Avesto nem személy, hanem könyv, a zoroasztrianizmus szent könyve, magyarul az Aveszta.

**Íme a válogatott versek, Firdauszi: Sah-Námé c. eposzából Szaid Baluchi úr
eszperantó nyelvű fordítása alapján magyar nyelvre átültetve:**

Rostam

روستم

Rajdanto naskiĝis el idoj de Sam
Kiun nomis Patro Dástan: Rostam
Li venis kiel arkosaŭr' rorante
La mondon bruligi elspirante
Li ade supren, malsupren galopas
Nin li glave kaj klabe stopas
Mia viv' ĉe li polvon egalas
Ĉielon klabo lia batalas
Nian armeon li tute ekstermas
Heroo aperas, kolosego ĝermas

Flagon mian li rimarkis en angul'
Klabe atakis min tiu strangul'
Li venis, zonon mian forte tiris
Kvazaŭ li artikojn al mi ŝiris
Tiel li levis min desur la ĉeval'
Kvazaŭ mi pezas je kulo, ne rival'
Ŝiriĝis al mi la kiras' kaj la zon'
Li kaptis min per krifoj de leon'
Leono ne estas forta kiel li
Piedoj sur Tero, kap' en ĉiel' li
Savi min el la manoj de tiu mont'
Kostis al mia armeo tro da hont'

Milito inter Irano kaj Turano

Leviĝis tumulto, batala rumor'
Brilis sagoj, glavoj, regadis horor'
Du korpusojn egaligis atako
Kiel anojn de la sama barako
Bruoj de gongoj, krioj de fuĝo
Pliis ol tondra forta muĝo
Timigis la fer-ungoj de l' leonoj
La korojn de leopardaj kolonoj
La teron ruĝigis lia sangorabo
Per ia bovkaposimila ferklabo
Kien ajn ĉevalo lia sin direktis
Foliojn aŭtun', kapojn li, rikoltis
De sango de l' herooj la tereno
Ekondis samkiel mara ebena
Plenis piedoj, manoj kaj kapoj
Sub militĉevalaj piedfrapoj
De hufoj de ekvoj en batallok'.
Ses-tavoliĝis Tero, Ĉiel' ok

Rusztam

Lovas utódja megszületett Számnak
Rusztam nevű lett a fia Dásztánnak
Bömbölő sárkánykirályként érkezett
Leheletével világot égetett
Gyermekeként ő már fel-alá nyargal
Megállíthat téged husánggal, karddal
Életem neki csak porral egyenlő
Bunkósbotja is van: az eget verő
Hadseregünket majd kiirtja teljesen
Hős tűnik elő, fel óriás serken.

Zászlómat meglátva a közelében
Megtámadott engem, bunkó kezében.
Idejött, erősen húzgálta az övem,
Mintha csak tépné minden izületem.
A lóról testemet csak leemelte,
Mintha szúnyog lennék, s nem ellenfele.
A vértém megsérült, s elszakadt övem
Hogy elkapott oroszlánkörme engem.
Oroszlán sem lehet erősebb nála,
Feje az égben, a földön két lába.
Erős kezétől óvni meg e „hegynek”
Szégyenévé nem válna seregemenek.

Háború Irán és Turán között

És lőn vad harci zaj, nagy dulakodás
Rettegés, nyílzápor, sok kardvillóság
Támadva egyenlőn erős a két had
Hős harcosai egyazon napoknak.
Gong szó, menekülők kiáltozása
Nagyobb mint égzengés erős zúgása
Oroszlános vasujjak rémítették
Leopárdbőrös hadakozók lelkét
A kiontott vértől a föld vörös lett
Amit ökörfejű vasbunkó végzett
Bárhova vágta lova, bárki felé,
Sok fej mint őszi levél hull lefelé.
Hősöknek véréből az egész terep
Mint tenger felszíne, hullámokat vet
Tele lett vér-sárral láb, kéz, fej és nyak
A harci lovak rúgása miatt.
Harcmezőn lovak indulása: a vég,
Hatrétégű tőle a Föld, nyolc az ég

Sobiris al Fišo, soris al la lun'
Tiutage sango, tiunokte dun'
Foriris turkoj el la dezerto Mogan
Trenis sian armeon al Damgan.

A Halhoz alászállt, a Holdhoz felment:⁸¹
Egyazon nap vér, és azon éjjen enyh'
Mugen sivatagból turkok⁸² elmentek
Visszavonták Dámgánhoz a sereget.

Ruszttem és Szuhráb

Ruszttem lova elveszett. Azt keresve, Ruszttem Irán és Turán határánál találta magát. Turána városnak a helyi uralkodója Sámángan megkérte, legyen a vendége néhány napra. Táhminhe, az uralkodó lánya beleszeretett Ruszttembe és az éj közepén az ágyába bújt.⁸³ Táhmine megszülte a babát. A fiút Szuhrábnak nevezte el. Ruszttem sohasem látta a fiát. Szuhráb erős hösszé vált.⁸⁴ Áfrasziáb, az egész Turán királya, Szuhrábot küldte harcolni Ruszttem ellen. A harc alatt néhányszor Szuhráb győzött, de valamilyen, az azonosvérűség miatt meghatározhatatlan rossz érzés megakadályozta, hogy megölje Ruszttemet. De végül, Ruszttem küldte a halálba Szuhrábot nem ismerve fel őt. A tragédia a perzsa irodalomnak az egyik legszívhezszólóbb bevezetésével kezdődik:

Az ősi szöveg:

Ágár tondbadi bárajád ze konĝ
Beĥak áfgánád nareside toronĝ
Setámkare ĥanimŝ ár dadgár?
Honármánd danimŝ ár bihonár?
Ágár márg dad ást bidad ĉist?
Ze dad in háme bang o fárjad ĉist?
Áz in raz ĝane to agah nist
Bedin párde ándár to ra rah nist
Háme ta däre az ráfte fáráz
Be kás bár nášod in däre raz baz

Az eszperantó fordítás Balucsi úrtól:

Se fortvento ekblovas el angulo
Kaj terenfaligas nematuran bergamoton
Ĉu ni nomas ĝin maljusta aŭ justa?
Ĉu ni konsideras ĝin malscia aŭ scia?
Se la morto estas justa, kio do estas maljusta?
Pro justeco kial ni do lamentas kaj krias?
Via animo ne estas konscia pri ĉi mistero
Malantaŭ ĉi kurtenon oni vin ne enlasas
Ĉiuj iris ĝis la pordo de la scivolemo
Sed la mistera pordo ne malfermiĝis al iu...

Ha a vad szél a hegyről száguldva levert
A földre narancsot, sokszor éretlent,
Jogtalannak mondjuk ezt vagy jogosnak?
Ismeretlennek vagy talán tudottnak?
S vajon igazságos az, hogy meghalunk?
Igazság miatt meg miért jajgatunk?
Lelked nem fejt meg e rejtelmeket,
A titok függönyt fel sem lebbentheted:
Mert az ajtajáig ér csak el mindenki
De az ajtót nem nyithatja ki senki.

Csak a súlyos seb után, Szuhráb életének az utolsó pillanataiban tudja meg Ruszttem az igazat a fiáról:

⁸¹ Iráni szólás-mondás alapján látjuk az ellentét kifejezését úgy, mintha ég és föld ellentétét hoznánk párhuzamba. Itt a mélységet és a magasságot a vízmeder alja és a hold közötti távolság jelzi. A nagy különbségről úgy van szó, mint a nappali ádáz küzdelem és az éji nyugalom közötti különbségről. Szép hasonlat, költői metafora.

⁸² Turkok=Törökök

⁸³ Táhminhe nem csak szerelemből kereste fel Ruszttemet, hanem mert olyan utódot kívánt magának, mint ez a hős, de olyat nem ismert, így apja engedélyével keresi fel Ruszttemet, de csak az éj közepén, meg ne sejtseik ellenségeik. – Szépen szól erről Devecseri Gábor fordítása.

⁸⁴ Áfrasziáb megsejtve a fiú származása titkát, Szuhrábot küldte Ruszttem ellen az iráni trónt ígérve a dicszomjas fiúnak, remélve, hogy a fú az „öreg” apját megöli. Bár Ruszttem ősei mindig a trón támogatói voltak, a mostani király félve a két hőstől, inkább megszabadulna tőlük. Az a terve, hogy ha a fiú marad élve, őt maga fogja két emberével megölni, és így learatva a babért, hamarabb éri el Irán trónját. Így indult háború Irán és Turán ellen, mely végül Szuhráb számára végzetes lett az apa-fia párharcban.

Mi aŭdis ke Rostam komence de sort'.
De Dio tiom ricevis li da fort'
Ke se li metadis piedon ien
Se ŝton', eniĝis piedo tien
Pro l' fort' li ĝeniĝis kaj suferis
Liberiĝon de la pezo preferis
Ĉe la Mondsenjoro li lamentis
Pri fervora preĝado diligentis
Ke Dio malpliigu la forton
Ke li povu toleradi la porton
Tiom insiste kaj persiste petis
Ke Di' onon de la forto reĵeti
Ĉe Sohrab-o kiu lukton pretis
Denove li sian forton repetis
Dio donis lian forton denove
Li fariĝis egala korpopove
Atakis Sohrab patron elefante
Lazon brake, mane arkon, tenante
Kiel apro, leono, Sohrab roris
La teron ĉevalo lia baŭmboris
En la fin' Rostam faligis la filon
Ne aŭskultinte sian korkonsilon,
Akran ponardon rapide eltiris
Flankon de la filo la patr' ŝiris.
Se sangon soifas vi malprudent
Kaj glavo via sangas violente
La sorto soifos al via sang'
Ĉiu korpharo via al vi stang'

Sohrab agonianta:

La patrino donis patran blazonon
Kiu verŝis amon en mian koron
Mi lin serĉis kies vangon mi kisu
Maleblas nun ke serĉadon mi bisu
Veadon! Ĉar la patron mi ne vidis
Kvankam kun doloro mi avidis
Sed tamen se vi fiŝe akven naĝos
Aŭ kiel obskur' nokten vojaĝos
Aŭ se vi steliĝos sur ĉielo
Se tute malaperos en ribelo
Mia patro por venĝi vin trovas
Se li aŭdos ke mi movon ne povas
Bravulo el miaj bravuloj iam
Portos tiun ĉi mesaĝon al Rostam
Ke Sohrab falis en batalo, mortis
Ĉar la amon al patro li alportis
Aŭdinte ĉi vortojn Rostam svenis
Mallumo liajn okulojn kurtenis

Mondjāk, hōgy Rusztem mikor ifjū volt,
Istentől óriási erőt kapott
Ha valahová a lábát letette
Ha kő volt is az, rögtön besüppede
Önereje terhes volt már, szenvedett
E súlytól szabadulásán merengett
Elkesergi hát bűját az Úrnak
Lelke fohászhai mind neki szólnak;
Csökkentse Isten az ő nagy erejét,
Tudja elviselni az ereje terhét.
Annyira kitartóan kérte, sürgette
Az Isten az erő felét elvette.
Ám Szuhrábot a harcra készen látva,
Őserejét ismét visszakívánta,
Isten megadta az őserőt megint
Egyenlők lettek így test-erő szerint.
Szuhráb – elefántként – támadva apját
Rohant; íj és lasszó terhelte karját.
Jött Szuhráb, bőgve, mint vadkan, oroszlán,
A földet erősen kapáló lován.
Végül hát Rusztem ledöntötte fiát
Nem hallgatva meg a szíve tanácsát
Éles törét hirtelen előkapta,
És fia oldalát felhasította...
Ha te a vért ostobán szomjúhozod,
És te bős kardoddal vadul kiontod:
A sors ugyanígy szomjazik véredre
Minden szöröd szála felmered tőle.

Szuhráb haldokolva:

Anyám adta apai címeremet
Megtöltve szeretettel a szívemet.
Kerestem apám, csókolni orcáját
De nem folytathatom már kutatását.
Jaj nekem, apámat meg nem találtam
Bár bús szívemmel erre vágyva vágytam.
De Te ha akár halként vízben úszol,
Vagy, csak koromsötét éjben utazol,
Vagy magán az égen csillaggá leszel
Ha egy rejteket lázadásban keresel,
Apám rádtalálva, meg fog bosszulni
Hallván, többé már nem tudok mozdulni.
Bátor harcosaim közül valaki
Rusztemhez üzenetem majd elviszi:
„Elesett a csatán, vége Szuhrábnak,
Bár épp' szívét készült vinni apjának.”
E szöveget hallva, Rusztem megtántorult,
Szeme világára sötétség borult.

(Pásztorné Földi Adrienne – fordító megjegyzése: Devecseri Gábor az eposz versformáját alkalmazta, ami egy szigorú képletű és páros rímű sorfajta, és így minden sora 11 szótag! Az általam

a fordításhoz használt versforma (az eposz versforma) neve: mutakárib-sorfajta. Ezért lett az én fordításom ilyen. (Ld.: Szepes-Szerdahelyi Verstan, Gondolat Kiadó 1981, 343. o.) Az eszperantó szövegű fordítás eltér néha a soronkénti 11 szótagtól, mert a költő csak így tudta a rímeket kihozni – a közlése szerint – de én ehhez következetesen visszatértem.

A kapott irodalmi mű csak a tragédiát, a Rusztem fia Szuhrábnak a haláláig terjedő cselekményt foglalja magába. Azonban érdemes végigolvasni az egész művet magyarul Devecseri Gábor fordításában, mert abban szó van az előzményekről is, és arról is, milyen körülmények között halt meg maga a főhős Rusztem.)

Said Baluchi /Baluči/ (balucsi)⁸⁵ úr eszperantó nyelvű prózai szövegét, vagyis az eposz szöveg újramesélését, a leírtak szerint fordítottam le. A kapott eszperantó szövegeket az IMPETO nevű eszperantó nyelvű kiadó eszperantó nyelvű kiadványa <http://persa.trovu.com/> – Antológiai Skicc a Perzsa Irodalomból /Antologia Skizo de la Persa Literaturo/ tartalmazza a tragédiát, más eszperantó nyelvű szövegekkel együtt, míg a teljes Sah-Námét tartalmazó régi perzsa kiadvány Cambridge-ben (kembridzsben) az Egyetemen látható: <http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-ADD-00269/1>

Elolvasásra ajánlom e témában a Wikipédia cikkét Iránról, majd a MEK-nél levő köteteket:
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Irán>

A Devecseri fordítás:

<https://terebeess.hu/keletkultinfo/devecseri.html>

Az angol próza-fordítás:

<http://www.iranchamber.com/literature/shahnameh/shahnameh.php>

Angol verses fordítás:

<https://archive.org/details/shahnama01firduoft>

Az eredeti perzsa könyv itt lapozható (az oldal tetején levő nyíl ikonokkal):

<http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-ADD-00269/1>

Baluchi (balucsi) úrral együtt meghallgatásra ajánlom: Rusztem és Szuhráb-ról készült operát:

<https://www.youtube.com/watch?v=Z5YXIVrah68>

Utána ezt a perzsa muzsikát, melyet Baluchi (balucsi) úr kedvel:

<https://www.youtube.com/watch?v=-bS3hn1ogzo>

Said Baluči
Ferdoŭsio⁸⁶

(940-1020)

فردوسی

Ábolqasem Mánur (abolqasem mansur) filo de Hásán, Ferdoŭsi Tusi (hasan ferdoŭsi tusi), estas la plej granda irana epopeisto kaj senrivala majstro de la persa poema epopeo. Laŭ iranaj literaturistoj, lia verko „Ŝah-Name” estas unu el la mondfamaj gravaj epopeoj.

Ŝahname (en Vikipedio⁸⁷ Ŝahnameo – verkodaŭro ĉ. 977-1010) estas la libro de Ferdoŭsi. Epopeo en preskaŭ 60 000 duversoj. La vorto ŝah, kiel Esperanta ŝaho, signifas, plej unue, ŝahon. Tamen ĉar la ŝaho ĉiam estis la unua persono de la lando, oni uzas la vorton por montri la primarecon,

⁸⁵ A szövegek összeállítójának a megjegyzése: A hollandiai lakos: Said Baluchi /Baluči/ (balucsi)/SN Mozaffari/ úr: 2021.01.06-án küldte meg a szövegeit: Firdausziról és a Királyok Könyvéről eszperantó nyelven azzal a kéréssel, fordítsam le magyar nyelvre, a magyar olvasók részére a MEK számára és az antológiámban jelentessem meg az eszperantó szöveggel együtt.

⁸⁶ Pri Ferdoŭsi, pli abunde: https://eo.wikipedia.org/wiki/Abol-Gasem_Ferdoŭsio

⁸⁷ Pri la Ŝahname en la Esperanto Vikipedio: <https://eo.wikipedia.org/wiki/Ŝahnameo>

perfektecon, ĉefecon ktp. Ekzemple ŝah-kar signifas ĉef-laboron/verkon, ŝah-rah signifas ĉef-vojon, ktp. Do la laŭlitera signifo de Ŝah-name estas káj ĉef-libro káj libro pri ŝahoj. La poeto, kiel ĉiuj aliaj poetoj, vortludis per la kombinaĵo. Efektive la libro estas libro pri ŝahoj kaj ĉefuloj, ĉar la historio apartenas al ili! Se ni ion scias pri aliaj ne-ŝahaj homoj, estas nur dank' al la (mal)amikeco de ŝahoj kun ili.

Ŝahname rakontas pri la mitoj, herooj kaj historio de Irano ekde la komenco ĝis la disfalo de la Sasanida dinastio (La konkero de la arabaj novislamanoj en la jaro 651 p.K.).

La ĉefrolula heroo estas Rostam, irana Herkulo. Multaj fakuloj, en kaj ekster la lando, komparis la epopeon de Ferdoŭsi kun la Iliado de Homero.

Multaj popoloj havas siajn epopeojn. Oftas epopeaj verkoj ĉu poeme ĉu proze. Sed Ŝahname, laŭ multaj irananoj, fariĝis ilia „dokumento de la nacia identeco”.

Kial Ŝahname estas tiom grava por la irananoj? Laŭ mi, krom la epopea enhavo kiu tro imponatone rakontas pri la pasint-tempaj grandiozaĵoj de nun malsukcesa kaj venkita popolo, la lingvo mem fariĝis instrumento por la rezistado.

Post la konkero de la araboj, multaj zaratuŝtranoj, apartenantaj al la reganta religio, forfuĝis al Barato⁸⁸, kie ili ankoraŭ nun nomiĝas Parsioj. Multaj batalantoj rezistis perglave, mortigis kaj mortis. Kaj finfine, dum ĉirkaŭ 200 jaroj, la plimulto vole-nevole konvertiĝis al la nova religio, sekvante siajn lokajn duondependajn duonmemstarajn regantojn. Multajn regionojn regis turkaj eksmilitistoj de la islamaj arabaj kalifoj (mamlukoj). Multaj irananoj kredas ke danke al Ŝahname, ni ankoraŭ parolas la persan lingvon kaj se ne estus la granda 30-jara laboro de Ferdoŭsi, kiun subtenis neniu reĝo, ni irananoj, kiel multaj aliaj venkitaj popoloj, parolus arablingve.

Ferdoŭsi parolis tiun ĉi lingvon farsi, kvankam li scipovis la mezopersan antaŭislaman lingvon (Pahlavi/ Páhlávi/ Parsia lingvo laŭ PIV). Li skribis en la nova alfabeto arabdevena, ĉar la reganta samtempa sultano (Máhmud de Gazni/Gaznavida, 971-1030) nome estis subulo de la bagdadaĵ kalifoj. Máhmud estis turko kaj sunaista⁸⁹ islamano.

Strange ke ankaŭ turkoj uzis la mitajn kaj epopeajn elementojn de Ŝahname por honorigi sin kontraŭ la persoj! Laŭ Ŝahnameo: Ferejdun, la mondsaho, dividis la mondon inter siaj tri filoj: La okcidenton li donis al Sálrm (Sarm-Romo), la orienton li donis al Tur (Turlando-Turkestano-Turkoj. Oni ne klare diferencigis inter turkoj kaj ĥinoj!) kaj la koron de la mondo, Iranon, li donis al Iráĝ (IR en IRano aludas al arjaj popoloj. Irananoj, ĝenerale sed ne ĉiuj subpremataj minoritatoj, konsideras siajn rason kaj lingvon „Hind-Arjaj” aŭ „Hind-Eŭropaj” kaj tre fieras pro tio.)

En la kortegoj de la otomanaj turkoj, en la kortegoj de mogola imperio en Barato, en kelkaj aliaj ĉirkaŭaj landoj, oni parolis la persan (farsi) lingvon.

Ferdoŭsi en Ŝahname klopodis kiel eble plej ne uzi la arabajn enmiksitajn vortojn. La libro konservis multajn pers-devenajn vortojn. Ĝi fariĝis klasika bazo por la persa/farsi lingvo kaj per tiu lingvo konsolis la vunditan animon de la irana popolo.

Ekde ĝia unua apero, la popolo mem, senkonsidere de la (mal)ŝato de registaroj, uzis ĝin, ŝatis ĝin, voĉlegis ĝin en la publikaj ariĝejoj, rolludis ĝiajn rakontojn...

Kaj tiele unu sola libro sukcesis konservi gravegan bazon por la lingva, literatura, kultura kaj nacia rezisto de venkita popolo kaj donis al tiu popolo kuraĝon postuli siajn lingvon kaj identecon kaj finfine reakiri ilin. Kvankam „la irana popolo donis fraŭlinon kaj ricevis patrinon”, laŭ iuj!

Ĉu Ferdoŭsi estis ekstrema naciisto? Absolute ne! Eble multaj fakuloj kritikis min pro tiu ĉi mia eldiro. Tamen la disvastiĝo de Ŝahname inter nepersaj irananoj kaj inter neiranaj popoloj klare montras ke Ferdoŭsi konscie faris sian epopeon ne nur por la persoj.

Ferdoŭsi kontraŭas ke la vero estas ĉe nur unu religio:

Ĥerád ra o ĝan ra hámi sánĝád U
Dár ándiŝeje sáhte kej gonĝád U

⁸⁸ Barato ne estas alia, ol la oficiala nomo de la Hinda Respubliko: <https://eo.wikipedia.org/wiki/Barato>

⁸⁹ Pri la sunaismo: <https://eo.wikipedia.org/wiki/Sunaismo>

La racion kaj la animon elfaras Li,
Ĉu eblas enigi Lin en la elfaritan penson?

Tia eldiro, kiu bazas sin sur la punkto ke por rilati al Dio ne nepre necesas obei la imamojn kaj muftiojn, estis filozofia batalo kontraŭ la religia domineco. La kalifo estis samtempe káj la religiestro káj la ŝtatestro. La unuiĝo de la religio kun la ŝtato, kiel modelo de la antaŭaj iranaj registaroj, donis al la kalifoj tian povon mortpuni kontraŭulojn, oponentojn kaj disidentojn argumentante ke ili estas malobeantoj de Dio, ĉar Dio diris: Obeu Alahon, obeu la profeton kaj obeu viajn regantojn!

El la politika vidpunkto, Ferdoŭsi ne estis favora al iu ajn. Li postulis bonajn, justajn kaj homajn agojn:

Ŝávád ĥaje dár zire morqan tábah
Hár angáh ke bidadgár gášt šah

Eĉ ovoj sub la kokinoj putriĝas
Se la ŝaho maljustulo fariĝas

Alia grava aspekto de la verko estas ĝia respekto al aliaj kredoj kaj nacioj. Rostam, la Herkulo de Ferdoŭsi, estas nek islamano nek eĉ zaratuŝtrano, sed nur adoranto de Dio, kaj se temus pri iom da plia klarigo: mitraisto! Oni devas atenti ke en la tempo de Ferdoŭsi dominis Islamo, kaj antaŭ ĝi, Zaratuŝtrismo. Mitraismo estis jam venkita religio, kaj en Persujo kaj en la Roma imperio.

Rostam, la plej fama kaj la plej amata irana heroo, estas duoniranano! Lia patro Zal estas iranano kaj lia patrino Rudabe estas filino de Mehrab Kaboli. Mehrab estas filo de Záhhak (zahak). Záhhak estas arabo kaj konsiderata kiel la plej granda malamiko de Irano!

Do, la plej amata nacia heroo de la irananoj, deflanke de la patrino estas araba. Ĉu tio estas hazardo? Tute ne.

Alia ekzemplo estas Esfándjar, kiun dum batalo, Rostam mortigis. Esfándjar, laŭ la zaratuŝtra tradicio, estas pli grava heroo eĉ ol Rostam. Esfándjar estis filo de Goŝtasp-ŝah kaj laŭ Avesto lia patrino estis Hutaosa, persa nobelino. Tamen laŭ Ferdoŭsi, la patrino de Esfándjar estis Katajun, princino el Romo! Do, la plej gravaj herooj de Irananoj nur duone estas irananoj!

Jen versoj de Ŝahname:

Rostam

رستم

Rajdanto naskiĝis el idoj de Sam
Kiun nomis Patro Dástan: Rostam
Li venis kiel arkosaŭr' rorante
La mondon bruligi elspirante
Li ade supren, malsupren galopas
Nin li glave kaj klabe stopas
Mia viv' ĉe li polvon egalas
Ĉielon klabo lia batalas
Nian armeon li tute ekstermas
Heroo aperas, kolosego ĝermas
Flagon mian li rimarkis en angul'
Klabe atakis min tiu strangul'
Li venis, zonon mian forte tiris
Kvazaŭ li artikojn al mi ŝiris
Tiel li levis min desur la ĉeval'
Kvazaŭ mi pezas je kulo, ne rival'
Ŝiriĝis al mi la kiras' kaj la zon'
Li kaptis min per krifoj de leon'
Leono ne estas forta kiel li

Piedoj sur Tero, kap' en ĉiel' li
Savi min el la manoj de tiu mont'
Kostis al mia armeo tro da hont'...

Milito inter Irano kaj Turano

Leviĝis tumulto, batala rumor'
Brilis sagoj, glavoj, regadis horor'
Du korpusojn egaligis atako
Kiel anojn de la sama barako
Bruoj de gongoj, krioj de fuĝo
Pliis ol tondra forta muĝo
Timigis la fer-ungoj de l' leonoj
La korojn de leopardaj kolonoj
La teron ruĝigis lia sangorabo
Per ia bovkapŝimila ferklabo
Kien ajn ĉevalo lia sin direktis
Foliojn aŭtun', kapojn li, rikoltis...
De sango de l' herooj la tereno
Ekondis samkiel mara ebena
Plenis piedoj, manoj kaj kapoj
Sub militĉevalaj piedfrapoj
De hufoj de ekvoj en batallok'
Ses-tavoliĝis Tero, Ĉiel' ok
Sobiris al Fiŝo, soris al la lun'
Tiutage sango, tiunokte dun'
Foriris turkoj el la dezerto Mogan
Ili trenis armeon al Damgan.

Rostam kaj Sohrab

روستم و سهراب

Ráhŝ, la ĉevalo de Rostam, perdiĝis. Serĉante ĝin, Rostam sin trovas ĉe la landlimo de Irano kaj Turano. La loka reganto de la Turana urbo Sámangan petis lin esti lia gasto dum kelkaj tagoj. Táhmine, filino de la reganto, falis en amon de Rostam. Ŝi noktomeze iris en lian liton. Táhmine naskis la bebon. La filon ŝi nomis Sohrab. Rostam neniam vidis sian filon. Sohrab fariĝis forta heroo. Afrasiab, la reĝo de la tuta Turano, sendis Sohrab-on batali kontraŭ Rostam. Dum la batalo, kelkfoje venkis Sohrab sed ia svaga sento de samsangeco malhelpis lin mortigi Rostam. Sed Rostam finfine mortigas Sohrab ne ekkoninte lin. Nur post la grava vundo, dum la lastaj momentoj de la vivo de Sohrab, Rostam ekscias la veron pri sia filo.

La tradegio komenciĝas per unu el la plej kortuŝaj protazoj de la persa literaturo:

*Ágár tondbadi bárajád ze konĝ
Beĥak áfgánád nareside toronĝ
Setámkare ĥanimŝ ár dadgár?
Honármánd danimŝ ár bihonár?
Ágár márg dad ást bidad ĉist?
Ze dad in háme bang o fárjad ĉist?
Áz in raz ĝane to agah nist
Bedin párde ándár to ra rah nist
Háme ta dáre az ráfte fáráz
Be kás bár náŝod in dáre raz baz...*

*Se fortvento ekblovas el angulo
Kaj terenfaligas nematuran bergamoton
Ĉu ni nomas ĝin maljusta aŭ justa?
Ĉu ni konsideras ĝin malscia aŭ scia?
Se la morto estas justa, kio do estas maljusta?
Pro justeco kial ni do lamentas kaj krias?
Via animo ne estas konscia pri ĉi mistero
Malantaŭ ĉi kurtenon oni vin ne enlasas
Ĉiuj iris ĝis la pordo de la scivolemo
Sed la mistera pordo ne malfermiĝis al iu...*

Mi aŭdis ke Rostam komence de sort'
De Dio tiom ricevis li da fort'
Ke se li metadis piedon ien
Se ŝton', eniĝis piedo tien
Pro l' fort' li ĝeniĝis kaj suferis
Liberiĝon de la pezo preferis
Ĉe la Mondsenjoro li lamentis
Pri fervora preĝado diligentis
Ke Dio malpliigu la forton
Ke li povu toleradi la porton
Tiom insiste kaj persiste petis
Ke Di' onon de la forto reĵetis
Ĉe Sohrab-o kiu lukton pretis
Denove li sian forton repetis...
Dio donis lian forton denove
Li fariĝis egala korpope...
Atakis Sohrab patron elefante
Lazon brake, mane arkon, tenante
Kiel apro, leono, Sohrab roris
La teron ĉevalo lia baŭmboris...
En la fin' Rostam faligis la filon
Ne aŭskultinte sian korkonsilon
Akran ponardon rapide eltiris
Flankon de la filo la patr' ŝiris...
Se sangon soifas vi malprudente
Kaj glavo via sangas violente
La sorto soifos al via sang'.
Ĉiu korpharo via al vi stang'...
Sohrab agonianta:
La patrino donis patran blazonon
Kiu verŝis amon en mian koron
Mi lin serĉis kies vangon mi kisu
Maleblas nun ke serĉadon mi bisu
Veadon! Ĉar la patron mi ne vidis
Kvankam kun doloro mi avidis
Sed tamen se vi fiŝe akven naĝos
Aŭ kiel obskur' nokten vojaĝos
Aŭ se vi steliĝos sur ĉielo
Se tute malaperos en ribelo
Mia patro por venĝi vin trovas
Se li aŭdos ke mi movon ne povas

Bravulo el miaj bravuloj iam
Portos tiun ĉi mesaĝon al Rostam
Ke Sohrab falis en batalo, mortis
Ĉar la amon al patro li alportis
Aŭdinte ĉi vortojn Rostam svenis
Mallumo liajn okulojn kurtenis...

(**Said Baluĉi**⁹⁰: je la 6a de januaro 2021.)

Notoj de la teksto-kompilanto Adrienne Pásztor: La supre legeblajn tekstojn la esperantolingva eldonejo IMPETO eldonis en 2021, laŭ la titolo: Antologia Skizo de la Persa Literaturo.

La originalan epopeo-tekston al angla lingva proz-traduko vi trovos ĉi tie:

<https://www.iranchamber.com/literature/shahnameh/shahnameh.php>

La angla lingvan versaĵan tradukon de la originaj tekstoj vi trovos ĉi tie:

<https://archive.org/details/shahnama01firduft>

La origina persa libro estas videbla ĉi tie, kaj ĝin per la paĝsupraĵaj sago-ikonoj vi povas foliumi:

<http://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-ADD-00269/1>

Pri Irano:

<https://eo.wikipedia.org/wiki/Irano>

Jen muziko de opero pretigita pri Rostam kaj Sohrab:

<https://www.youtube.com/watch?v=Z5YXIVrah68>

Jen muziko el Irano ŝatata de sinjoro Beluĉi:

<https://www.youtube.com/watch?v=-bS3hn1ogzo>

Páztorné Földi Adrienne Az örvös galamb⁹¹

Egyszer, régen, nem túl régen, sűrű erdő közepében történt, hogy fákat vágtak ki az emberek, hogy ott, egy erdei tisztást alakítsanak ki.

Ott dúsabb lett a fű, mert több napsugár jutott a földre. Itató lett felállítva éppen szemben, a le-döntött mohos fatörzsekkel. Bár serény patak csordogál a közelben, most az itatóra járnak inni a szomjas őzek, és más vadak.

Tél derekán, amikor nagy a hó, széna, répa, alma, magvak is találhatók ott, hogy a vadak ne éhezzenek.

Most a kicsi tisztás szélén, a selymes fűn a fák alatt, néhány cső kukorica pihen a falombok alatt.

– Megkezdtek a morzsolást, de vajon miért hagyták abba? – kérdi Kru az örvös galamb, ki óva-tos, félénk, ezért nem röppent le a tisztásra, hogy csipegessen az elszórt magvakból.

Ma már evett, nem éhes. Vajon a többi madár éhes, akik a potyára szállnak? Kru ül egy távolab-bi fán a lombok között, onnan figyel, várva, mit csinál az a sok madár lenn, mely szárnyzuhogást hallva jött ide, holott mielőtt leszálltak volna, egyetlen madár sem suhogtatta a szárnyát a többieket hívva a magra. Most sokszor tízen csipegetik a kukoricát, mely a tisztás közelében nem terem meg.

⁹⁰ Noto de la teksto-kompilanto: Sinjoro Said Baluchi/SN Mozaffari, loĝanta en Nederlando/permeson sendis la 6an de januaro 2021a, al la aŭtorino Adrienne Földi sinjorino Pásztor, por hungarigi lian senditan tutan tekstaron pri Ferdoŭsi (hungare Firdauszi) kaj pri la Sah-Námé (Libro de Ŝahoj/Reĝoj) por legi kaj gardi ĝin ambaŭlingve pere de la Hungara Elektra Biblioteko de Budapeŝto en Hungarujo.

⁹¹ Az örvös galambról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Örvös_galamb
https://pixabay.com/hu/images/search/örvös_galamb

Ki hozhatta ide a magokat és vajon milyen céllal? Csend van, csak esznek, esznek a madarak, amíg a vadászok a lesben, a mohos fatörzsek között várnak. A fatörzsek között tenyérnyi kerek lukak vannak, azokon át messzelátóval figyelik az emberek az erdőnek ezt a részét. Vajon, mire várnak?

Nincs semmi nesz, hogy a galambok gyanút ne fogjanak, és idő előtt elröppenjenek.

Kru, gondolva, hogy ha ilyen békés a hangulat, leröppen, hogy a közös élményből, ő se maradjon ki.

Alig csíp fel egy-két magot, amikor valahonnan, drótháló zuhan a fejére. Földre huppan, s rá a nehezék. Elvesztette az erejét az ütéstől. Elkábult, moccanni sem bír. A tudatát is elvesztette, így nem tudja, hogy a vadászok műve volt ez az egész rájuk zúdított baj.

Galambvadászatot tartanak a vadászok, hogy a galambok közül őket, a legnagyobb testűeket, az örvösgalambokat befogják augusztus közepétől a költözésükig. Szám szerint kilencezer madarat. Azt mondták, azért kell őket begyűjteni, hogy a falusiak földjein ne tegyenek kárt a napraforgó táblák érett magjait kicsipegetve, a repcetáblák zöld lombját lecsípve. Mégis, az igazi ok, hogy a karácsonyi ingyencsúcsokhoz hozzátartozó galambpecsenyét már előre biztosítani kell a városi nép asztalára.

Jézus születése napjára ölik le a szabadon élő galambokat. Költözniük már most kell, de a más világra, nem az ő szabad hazájukba, ahol télen a lég meleg, és őket kéklő ég várja.

Kru, valamilyen rázkódástól tért magához. Csak nem a föld reng? Ó, nem, az más. Egyhangú zúgásra ébredt. Mi ez a hang, és miért van bezárva valamilyen szűk helyre? Nem tudja biztosan, de minden idegével érzi, hogy valami nincs rendben körülötte, ahonnan ki kell szabadulnia, mielőtt megfullad a levegőtlenesség miatt. Társai mellette fekszenek. Hol? Egy zsákban lehet, ezt a durva anyagáról ismeri fel, melyet ismer a faluból, ilyenben szállítják az emberek a gabonát és a kukoricát.

– Mi történt, miért van ilyen csend? El, el innen, amilyen gyorsan csak lehet!

Addig izeg-mozog, amíg a zsák oldalán megjelenik egy fényes pont, és az, ahogy a madár mozog, egyre nő. Kinyílt a zsák szája, hiszen csak össze volt csavarva, de bekötve nem. Szerencsére! Kibújik. A friss levegőből nagyot szippant. Körülnéz. Meglát két, galambbal tele kalitkát és három zsákot. Vajon mi van bennük? A csőrével odakoppant.

Ijedt hangok rá a válasz, míg kint a szél füttyül. Visszafordulva szól a társainak:

– Gyertek, gyertek, segítek! Bújjatok ki ti is, hogy hazatérjünk, nekünk, nem itt van a fészünk!”

Ám a többi meg sem moccan. Kru ismét odakoppant a csőrével:

– Miért nem jösztek már? Az emberek ebédje akartok lenni, mert, ha nem jösztek, valamelyik gazdag ember tányérján lesz belőletek étek, pecsenyehús, vagy leves!

Az egyik madár, talán az utolsó fészke aljából való, válaszol neki:

– Nem megyünk, mert hazugság minden szó! Azért visznek el bennünket, hogy mutogassák a szépségünket. Hidd már el, nincs ilyen madár más, mint, amilyenek mi vagyunk az Örvösök. Mi, jóval nagyobbak vagyunk a házi galambnál; szárnyhajlásunk és a szélső szárnyfedők fehérek; a nagy evezők külső szélein fehér szegély; az öregek nyakörve zöld ércfényű, és bíboros, középen fehér. Azért, mert hagyjuk, hogy befogjanak és elvigyenek, arany lesz a kalitunk, és ingyen kapunk ételmet! Egyébként fáj a szárnyam, repülni sem tudnék.

– Tudom, hogy szépek vagyunk. Folytassam a fajunk bemutatását? Jó, ha ezzel erőt gyűjtesz a szabadulásodhoz. Figyelj: *az öreg hím galambon*: a fej és nyak kékecsszürke, a tarkón alul képződő örv ércfényű zöld, bíboros zománccal. A nyakoldalakon a fényes tollazat közepén, fehér félholdszerű folt minta, a begy rózsás ibolyaszínű, gyengén zománccos, melyen át a szürkés alapszín, átszűrődik. A hát, és a szárnyak színe olyan, mint a fejé; a far csíkja világosabb; a fiókszárny fekete; a nagy evezők palafeketé, külső szélük fehér színnel szegélyezett. A többi evezőtoll palaszürke; az alsó test világos kékecsszürke; a fark vége palafekete, töve felé világosabb s hamvasba játszó. A csőr töben rózsapiros, hegye fehéres narancssárga; a szem fehéressárga; a lábak ibolyás rózsapirosak. A *tojó*, mint én, inkább szürkés nem annyira kékes, nyakörvem kisebb, és kevésbé ragyogó. Nektek, *fiataloknak* a nyakán nincsen örv, a színezés nem oly tiszta, alul világosabb. Nézd, nekem a mellényem bíboros, míg a tollaim és a hátam szürke, a csőröm és a szemem piros. A szépség, egy külön dolog. Minden élőlényben van valamilyen. Nem ez a legfontosabb dolog. A madár élete a repülés,

ezért, azt nem adhatom oda semmiért! Fáj, fáj a szárnyad az ütéstől? Ejnye, már! Nekem is fáj, de én szabadon, és nem kalitkába zárva akarok élni, nem kukoricát enni csak, mert az hizlal, hanem azt, amit megszoktam. Forrásból akarok inni, vagy a patakból, azt és akkor enni, inni, amikor akarok! Tavasszal a földeken az eke után lárvákat, pajort, majd cserebogarat és más bogarakat, köztük: a repce vetések legfőbb ellenségét repcebecő-ormányos bogarat, mely a repce zöld friss hajtásaira rakja le a fehér, szőrös petéit. Ezért, mi az örv örvösgalambok ezeket csípjuk le. Kár, hogy az ember ezt nem látja, csak a kárt veszi észre, és azt hiszi, hogy mi a galambok károsítjuk a repcevetést. Ezek még kukacokat, hernyókat és az erdőkben a tobozok magjait, no meg napraforgómagot, ami miatt az emberek szintén bosszankodnak. Ha mi esszük meg a kártevőket, nem kell permetezni, de ezt ők nem így fogják fel, bennünk ellenséget látnak, vagy azért fognak el, mert más hasznat is akarnak. Semmi sem elég az embernek...

A zsákban a fiatal madár meg sem moccan, nem indul, de az anyja még búcsúzásként odavág a csőrével:

– Nem tudod még mi az élet, pedig az szép és jó. Mit ér az arany kalitka, ha benne mozdulni sem tudsz, nemhogy felrepülni a magas égbe, s felülről nézni az alant elterülő tájat? Mit ér az arany kalitka, ha szabadságod nincs? Egész nap csak a kalitban állni, és egyre várni, mikor kapsz végre enni, unalmas, nem is élet! És a legrosszabb, ha ételként végzed egy gazdag vevő tányérján, s amikor csontodat az ember lerágta, leszopogatta, utána odaveti egy macskának. A tollaidat elégetik. Belőled nemcsak utód nem lesz, de még por sem marad!

Csend a válasz, a néma hallgatás. Nem vár tovább, megfordul. Ő, Kru, a bátor örvös galamb, vagy a másik nevén: székács, elsiet a zsáktól. A teherautócska alján, egy lukon kilesve látja, az út miként szalad alatta. Jaj, az ismerős tájtól egyre távolodik, hol van az már?

– El, el innen gyorsan! – kiáltja, és erőt véve, felreppen a jármű oldalára, majd alászáll az országútra.

A jármű tovább halad, ő ott marad. Megmenekült! Szabad újra! Rendezgetni kezdi a tollait, majd, felrepül egy dús lombú, út közeli magas fára, hogy elrejtőzzön. Ott védve lesz a karvaly, a nyest, és a többi erdei, mezei ellensége elől. Hamarosan leszáll az est, s jön az éj homálya, amikor, bármi megeshet, ezért kell a rejtek!

Reggel majd a fészkére visszatérhet. Készülhet a nagy útra, telelni. Hol fog most, az még talány. Majd csatlakozik egy költöző madárcsaphoz. Azzal fog útra kelni. A csapatkapitány határozza meg, hogy hová mennek: Dél-Európába-e vagy Kis-Ázsiába. Van olyan madárcsapat is, mely Északnyugat-Afrikába is átrepül. Onnan visszajöve majd jövőre, az új fészekaljnak intelmeit tovább adja:

Óvatos legyen, vigyázzon, mert az ellenségeik között ott van; az EMBER!

Pásztorné Földi Adrienne

Palumbo⁹²

(Az örvösgalamb)

Iam, sed ne tro malnovtempe okazis, ke en densa arbaro arbojn dehakis homoj por elformi tie enarbaran herbejon. Tie plidensiĝis la herbo, ĉar pli multe da sunradioj atingis la arbargrondon. Trinkigejo estis starigita ĝuste kontraŭ la muskaj arbotrunkoj kuŝigitaj unu sur la alian. Kvankam rivereto vigle fluas en la proksimo, ekde tiam al la trinkigilo iras malsoifigi sin la cervoj, la birdoj kaj la aliaj bestoj vivantaj sovaĝe. Vintromeze kiam multas la neĝo, troveblas surherbeje fojno, karoto, pomo, semoj por ke ne malsatmortu la bestoj.

Nun rande de la arbara herbejeto sur la silkeca herbo kelkaj spadikoj kaj maizosemoj troveblas en ombro de la foliaro.

⁹² Pri la palumbo: <https://eo.wikipedia.org/wiki/Palumbo>

Palumbo: https://pixabay.com/hu/images/search/örvös_galamb

La oirigine hungarlingva teksto esperantigita de: Adrienne Pásztor en 2021.

– Oni komencis la defroton de la maizospadikoj, kial ili ĉesigis la agon? – demandis en si Kru la kolombino, kiu pro singardemo, timemo ne flugis malsupren al la herbejo beke preni el la disŝutitaj maizosemoj. Ĝi jam manĝis, plenas la intestoj, kial manĝu? – Ĉu la pluraj birdoj estas malsataj, kiuj flugis malsupren al la septembra manĝaĵo ricevita nemeritite?

Kru sidas sur unu arbo en la foliaro al la trinkigejo pli malproksime. De tie ĝi atentis kion faras sube tiuj multaj birdoj alvenintaj tien aŭdante flugilsiblon, kvankam kiam ili estis subflugintaj, eĉ unu birdo ne sibligis flugilojn vokanta la plurajn birdojn al la semoj. Nun multdekoj da birdoj beketas la maizon, kio ne produktiĝis proksime al ĉi herbejo. Kiu povis porti la semojn ĉi tien kaj kiucele? Silento estas, la birdoj manĝadas. Dum kio la ĉasistoj embuskas malantaŭ la muskaj arbotrunkoj. Ili atendas. Inter la arbo-trunkoj estas rondaj truoj mankavo-grandaj, tra kiuj per lornoj atentis la homoj tiun precizan parton de la arbaro. Kion ili atendas?

Nenia brueto estas, ne vekiĝu suspekto en la birdoj, tiel antaŭ la kaptotempo ili ne forflugu. Kru pensante ke jam ne timigas danĝero, ankaŭ si malsuprenflugas almenaŭ por montri al la birdokunuloj, ke eĉ ŝi ne foriĝas de la bono. Ĝi apenaŭ beketas unu-du semojn, kiam de ie dratreto falegas malsupren sur la teron. Ĝi perdinte ekvilibron kaj forton pro la bato surteriĝas sub la reto.

Ĝi senkonsciiĝis, eĉ moveti sin ne povis. Perdita estis ankaŭ la juĝkapablo, tial ĝi ne scias, ke ĉia damaĝo okazis pro ago de ĉasistoj. Ili faras kolomboĉasadon, por ke el inter la kolomboj la plej grandajn korpajn: la palumbojn ili kolektu de mezo de aŭgusto ĝis ties formigrada tempo. Laŭnombre oni devas kunkolekti ĉirkaŭ 9 000 birdojn. Estis dirite, ke ili tial devas kunkolekti ilin, ĉar sur la bienoj de la vilaĝanoj ili ne damaĝu elbekante la maturajn semojn de la maizoproduktejoj kaj la verdajn foliojn de la kolzaj kampoj. Tamen la vera kaŭzo estis, ke la birdojn apartenantajn al la kristnaskaj frandaĵoj kiel kolombo-rostaĵoj, oni devas kapti por povi certe sendi ilin jam frue al la tabloj de la urbanoj. Oni buĉas la kolombojn kolektitajn en arbaroj por la naskiĝtago de Jesuo. Ili devas jam nun (pli frue ol de aŭgustomezo ĝis septembrofino) translokiĝi al la transmondo kaj ne al ilia libera patrujo aliregiona, kie vintre la aero varmas kaj atendas ilin bluantan ĉielon.

Kru rekonsciiĝas pro ia skuiĝo. Ĉu tertremo estas? Ho, ne, io alia estas. Ĝi eksentas monotonan muĝon. Kio estas tio, kial estas fermita ĝi en malvastan ejon? Ĝi sentas per ĉiuj nervofadenoj, ke io ne estas enorde ĉirkaŭ ŝi. Ŝi devas liberiĝi de tie antaŭ ol sufokiĝos pro la aermanko. La kunuloj kuŝas apude. Kie? Povas esti, ke ĉirkaŭe ia sako estas, ja ĝian materion la ino rekonas vidinta iam, ke en tio portas grenojn la vilaĝanoj.

– Kial estas ĉi silento? Kio okazis? For de tie, kiam eblas!

Ĝi movadas, movadas sin, dum estiĝas trueto, tra kiu penetras aero kaj lumo. Nu, ĝi plumovas sin kaj de tempo al tempo la trueto kreskas. Poste tute mafermiĝas la buŝo de la sako, ĉar ĝi ne estis kunligita perŝnure, oni simple nur suben turnis la sakobuŝon. Feliĉe! Ĝi elpaŝas. Per freŝa aero ĝi plenigas sin. Ĉirkaŭrigardas. Ekrigardas du kaĝojn kaj plurajn sakojn plenigitajn per gekolomboj. Per beko ĝi frapas sur la sakojn. La respondoj: timemaj birdosonoj, dum la ventro fajfas. Returniĝinte la ino instigas la konatulojn:

– Elvenu, mi helpas por hejmenflugi! Ni ne ĉi tie nestas!

Sed la aliaj ne movas sin. Kru denove surfrapís la sakojn perbeke.

– Kial vi ne venas jam? Ĉu vi volas fariĝi tagmanĝa rostaĵo de la homo?

Iu respondas, eble ŝia ido el inter ŝiaj lastaj ovo:

– Ni ne iras, ĉar vi mensogas! De nun la homo nutros nin birdojn, surtere la plej belajn! Ni ne plu devas labori por la manĝaĵakiro. De nun ni ĝuigos la homon per nia beleco, kiel rekompenco pro nia nutro. KREDU, la homo nur montradi volas nian belecon. Ni estas pli multe pli grandaj ol la breditaj hejmaj kolomboj. Niaj ekstremaj flugilkurbiĝoj kaj la randaj flugilkovraj plumoj estas blankaj; sur la grandaj eksteraj randaj rem-plumoj estas blankaj borderoj; la kolringoj de la maljunaj birdoj estas erce verdaj koloraj kaj purpuretaj, meze blankaj. Kaj ĉar ni lasas nin, kunkolekti de ĉasistoj, niaj kaĝoj estos orumitaj kaj senpage ni ricevos la nutraĵojn! Alie, miaj flugiloj doloras. Mi ne povus flugi. Ĉu mi daŭrigu la prezenton de nia raso?

– Ne. Tute ne! Ankaŭ mi, via patrino scias, ke ni belas. Se vi volas mian laŭdon aŭdi por la forto-kolekto por via liberiĝovo, mi daŭrigos. Atentu! Sur la *maljuna palumo*: la kapo kaj la kolo bluete grizkoloras, sur la nuko malsupre la ringo verdkoloras per purpureta lakemajlo. Sur la kolo-

flankoj, sur mezo de la luma plumaro estas makulo blankakolora, kies figuro montras duon-lunon. La kropo estas roze violkolora, iome lakemajla, tra kiu la griza baza koloro trafiltriĝas. La koloro de la dorso kaj laflugiloj estas tiu de la kapo; la strio de la postaĵo estas pli hela; la anstataŭflugiloj estas nigraj; la grandaj remplumoj estas ardez-nigraj, iliaj eksteraj randoj estas blanke borderitaj. La pluraj remplumoj estas ardezo-grizaj, la suba korpo hele blugriza; la finaĵo de la vostfinaĵo estas ardez-nigra, en la direkto de ĝia radiko estas pli hela kaj ŝajne cindrokolora. La beko estas ĉe la radiko roze ruĝa, ĝia pinto estas blankete oranĝflava; la okuloj estas blankete flavaj; la piedoj estas viole rozoruĝaj. *La ovonaska besto, la birdino*, kio mi estas: plie estas grizeta, sed ne iome blueta, mia kolringo estas pli malgranda kaj malplie brilanta ol tiu de la aliulinoj. *La junaj birdinoj*, kiaj ankaŭ vi estas, ne havas kolringo-makulon, la koloraĵo ne estas tiome pura, malsupre ĝi pli hela estas. Rigardu, mia veŝto estas purpureta, dum miaj plumoj kaj dorso estas grizaj, miaj beko kaj okuloj estas ruĝaj.

La beleco estas aparta afero. En ĉiuj vivantoj estas ia. Ne tio estas la plej grava en la vivo. La flugo signifas la vivon por la birdo, tial mi ne povas doni mian vivon al iu pro nenio! Ĉu doloras viajflugiloj pro la bato? Hej, oj! Ankaŭ la miaj doloras, sed mi volas vivi libere kaj ne enkaĝigite! Ne nur maizon manĝi pro ties dikigo-kapablo, sed mi volas la kutimajn manĝaĵojn! El fonto mi volas trinki aŭ el rivereto kaj manĝi tiam, kiam mi volas. Printempe sur la kampoj post la plugilo manĝi postrestantajn larvojn de majskaraboj, la hipokastanajn melalontojn, la foliar-skarabojn kaj aliajn skarabojn. Ekzemple la kolzan brilskarabon, kiu metas siajn blankajn harajn ovojn sur la freŝajn kolzoĝermojn. Ni ĉi tiujn debeketas.

– Bedaŭrinde la homo ne vidas tion, nur la malprofiton rimarkas. La homo diras, ke palumoj difektas la kolzoplantejojn. Mi manĝas krome raŭpojn kaj enarbore la semojn de konusoj, kaj la sunflorgrajnojn pro kiuj la homoj nervoziĝas, se ni manĝas la damaĝajn insektojn, skarabojn, la homoj ne devas ŝpruci venenojn al la plantaro, sed tion ili ne komprenas. Ili pensas nin malamikoj. Povas esti, ke ili eble ankaŭ tial kaptas nin, ĉar ili volas kroman profiton. Al la homo neniu kvanto sufiĉas.

Ensake la juna birdo ne movas sin. Vana estas la patrino konvinka provo. La junulino ne ekiras, sed la patrino adiaŭante ankoraŭfoje diras:

– Vi ne scias nun, kia estas la vivo. Ĝi kaj bonas kaj belas. Kial bonus la ora kaĝo, se en ĝi ne manĝeblos laŭplaĉe kaj ne flugeblos al la ĉielvolbo? Kial ne rigardi de supro la malsupre etendiĝantan vastan regionon? Kion valoras la ora kaĝo sen libereco? Tuttaga staro samaloke kaj atendo de la manĝaĵoj estas enuiga, ne vivo! Kaj la pleja malbono estos, se vi finos vian vivon kiel supo aŭ rostaĵo sur telero de iu riĉa aĉetanto. Post la tuta elsuĉo de viaj ostoj, li ĵetos la ostojn al kato, hundo. El via bela plumaro eĉ cindro ne restos post ĝia forbruligo. Entute, post vi ne idoj, sed eĉ per arbartero kovrita polvo ne restos...

La respondo estis muta silento. Kru, ne atendis plu, turnis sin. Ino estis, kuraĝa, kolringamakula kolombo, kiu fine for rapidiris de la sako. De la malgranda ŝarĝaŭto elrigardinte ĝi vidis, kiel kuris sub si la aŭtovojo. Ho, kiel rapide malproksimiĝas la konata regiono! Kie estas jam tio?

– For! For, rapide! – kriis la fuĝinto kaj kolektinte forton suprenflugis sur la flankon de la aŭto kaj per la sekva fortostreĉo ĝi elflugis kaj vojatingis malsupre sur la ŝoseon.

La veturilo pluveturis, Kru restis. Liberiĝis. Plumojn aranĝis iom, kaj poste surflugis altan arbon vojproksiman havanta densan foliaron por tie kaŝiĝi inter la branĉoj. Ĝi devis defendi sin. Ja ĝi bezonis ŝirmejon kontraŭ: nizo, mustelkato kaj siaj aliaj arbaraj kaj kampaj malamikoj, ĉar rapide proksimiĝis la mallumo de la vespero, poste venos la nokto, kiam povas okazi io ajn.

Matene Kru povis reflugi sur sian neston. Poste ĝi ekpreparis sin al la longa migrovojo al la vintrumejo. Kie estos tiu loko, Kru ne sciis sed unue planis aliĝi al ia grupo de migrantaj birdoj. La grupkapitano kutimas decidi pri la vojdirekto: ĉu en Sud-Eŭropon aŭ ĉu en Malgrandan Azion. Ekzistas ankaŭ tia birdogrupa, kiu trafugas en Nordokcidentan Afrikon. De tie revenonte sekvontjare al la novaj nestaj idoj ŝi povos pludoni la spertobazan instruon:

„Estu singardemaj, ĉar inter niaj malamikoj estas la HOMO!”

Waldemar Lipovicz

Az ifjúságom⁹³

(Mia juneco)

Én úgy majdnem negyvenéves vagyok és mégis öregnek látszok. Szeretett szüleim közül már csak apám él mert anyám majdnem 3 évvel ezelőtt ment el örökre. Ők voltak az én ifjúságom. Bár érettnak látszok, mellettük én mindig gyermeknek éreztem magam. Valószínűleg azért, mert velük én sohasem éreztem magam idegennek és mindig volt lehetőségem gyermekként viselkedni, végtelenül nyitottan és veszélytelenül. Amikor mellettük álltam, mindig észrevettem, hogy mennyit kell még nőnöm, de nem testi magasságban, hanem az agyi és az egyéniség szellemi szintjén, életképességgel és tanulással. Igen, sokat tanítottak nekem, főleg ő, az én felejtethetetlen édesanyám, a világ legszeretetre méltóbb nője. Remélem, hogy éjjel amikor a csillagteli égboltot nézem a kék szemeimmel, ő, mint egyes egyedüli csillag körbefon engem végtelen szeretetével, lát engem, ösztönöz és segít, mint egy angyal, mint az én saját angyalom.

Igen, ők sokat tanítottak nekem, nem csak dorgálással és veréssel, de elbeszélésekkel és viccekkel, bölcs beszédekkel, és a cselekedetek bölcs szemléletével, levonva vagy előre látva a következményeket. Annyira nyitottak voltak a gyermekeik felé. Szünet nélkül figyelték hogyan nő bennem az ember, hogyan fejlődök a bensőmben, és melyek a legfontosabb ideák, eltávolítva mindent, ami nem volt hasznos az életben. Lám, ez az én ifjúságom.

A kertben vagyok a szülői háznál, mely a fivérem újonnan épített háza mellett fekszik, aki éppen olyan öregnek látszik, mint én. Nézem a természetet. Íme az ág, a fa kincseivel. Itt vannak a virágok, tele a napfény színeivel a zárt szirmok között. És lám, itt van a gyep, zöld, mint a remény. Íme, a kő, melyre biztonságosan hajthatod le a fejed. Tele vagyok a természettel, teljes vagyok, mert a mezőkről jöttem, onnan származok. Figyelem, hogy mennyi szépséggel vesz körül engem. Mennyi feltétel nélküli szeretet, életigénylés, tett és törekvés a növekedésben. Én lépésről lépésre öregszenek, szó szót követ. Nem fontos, hogy talán túlzok. Engem nem érint, én csak arra törekszek, hogy fölötte álló legyek. Nem kell számolnom az éveket. Mindenki látja, hogy öregszenek.

De minden megtalálható bennem, ami egykor volt, a kezdetektől, és hála annak, időnként fiatalabbnak érzem magam. Annyira fiatal és gyermeki, mert volt lehetőségem visszajönni az időben azokra az évekre, amikor annyira biztonságban éreztem magam és boldognak, annyira szeretettnak és szabadnak. Túl sokáig utazok, túl régen, lehet, hogy már elég, bár biztos partot eddig nem értem.

A falun keresztül folyik a folyó lustán, szomorúfüzekkel övezve, égerfákkal és bokrokkal díszítve a partját. Az nem csak a falut szeli át, hanem a réteket és a termőföldeket is. A folyó, az ifjúságomnak leírhatatlan szépsége a szemeim számára. Közeledek felé, próbálva, hogy megérintsem kedvesen az ujjaimmal, meglepetésszerűen, és melegen. Az, az én folyóm, az életem folyója. Éppen úgy görbe, mint az élet. Miért tudok csodálkozni? Érzem, hogy hozzám tartozik. Suttogva vallja meg: „Hozzád tartozom, benned folyok.” Az én folyóm.

Annak idején a folyóparton pihentem hallgatva a folyó víz mormolását. Az emlékek elfolynak, mint a folyó vize. El, tova, sohasem jönnek vissza. Az ifjúságom éppen úgy nem jön vissza soha többé, mint ahogyan a folyó sem lesz ugyanolyan, mint abban az időben. Az csak bennem marad meg a múltból alkotott képeimben. Kölcsönösen egymáshoz tartozunk.

Öreg vagyok. Az évek, mint a madarak, tovaszálltak.

Waldemar Lipovicz

Mia juneco

(Ifjúságom)

Mi, aspektas preskaŭ kvardekjarulo kaj ŝajne mi maljunas.

Miaj gepatroj amataj – nur la patro ankoraŭ vivas ĉar la patrino forpasis antaŭ preskaŭ 3 jaroj. Jen mia juneco, ili estis mia juneco. Kvankam matura ŝajnas mi apsekti, ĉe ili mi ĉiam sentis min

⁹³ A szerző a szövegösszeállító kérésére küldte meg ezt a szöveget és engedélyezte a magyarra fordítását, és megjelentetését mindkét nyelven a MEK-nél.

kiel infano. Verŝajne pro tio, ke kun ili neniam mi trovis min fremda kaj ĉiam havis mi la eblecon kondukti kiel infano, senfine malfermita kaj sekura.

Kiam mi staris apud ili ĉiam mi rimarkadis, kiom ankoraŭ mi devas kreski, sed ne per korpa alteco sed per menso kaj personeco, per vivkapablo kaj lernado. Jes ili multe instruis al mi, precipe ŝi, mia neforgesebla patrino, plej aminda virino en la mondo. Mi havas esperon, ke kiam nokte mi rigardas plenstelan ĉielon per miaj bluaj okuloj ŝi kiel ununura stelo ĉiam ĉirkaŭvolvas min per sia senfina amo, ke ŝi vidas min kaj inspiras, ke ŝi gvidas min daŭre tra la danĝera mondo helpante eviti malbonajn cirkonstancojn, ke ŝi senfine min protektas kiel anĝelo, kiel mia propra anĝelo.

Jes, ili multe instruis al mi, ne nur per admonoj kaj batoj sed per rakontoj kaj ŝercoj, per saĝa parolado kaj observado de agoj konkludante kaj antaŭvidante la rezultojn. Ili estis tiom senlime malfermitaj por siaj infanoj. Ili observadis senĉese kiel kreskas la homo en mi, kiel mi ene evoluis kaj kiuj ideoj estis plej gravaj, forigante tiujn, kiuj ne utilis en la vivo.

Jen mia juneco.

Mi estas en ĝardeno ĉe mia gepatra hejmo, kiu, situanta apud la novkonstruita de mia frato, aspektas tiom maljuna kiel mi. Mi rigardas la naturon. Jen branĉo kun trezoroj de arbo. Jen floroj plenplenaj de abundaj koloroj de sunradioj fermitaj en iliaj petaloj. Jen herbetaro, tiom verda kiel espero. Jen ŝtono, kie oni povas meti la kapon sekure. Plenas mi je naturo, plenas mi, ĉar mi ja estas kampardevena. Mi observas kiom da beleco ĉirkaŭvolvas min. Kiom da senkondiĉa amo, vivovolo, ago kaj strebo en kreskado. Mi maljunas paŝon post paŝo, vorton post vorto. Ne gravas, se mi eble troigas. Tio min ne koncernas, mi nur strebas esti super ĝi. Mi ne kalkulu la jarojn. Ĉiuj vidas, ke mi maljunas.

Sed en mi troviĝas ĉio estinta iam ajn, ekde la komenco, kaj danke al tio mi sentas min tempaltempe pli juna. Tiom juna kaj infana ĉar mi havis eblecon reveni al la jaroj, dum kiuj mi sentis min tiom feliĉa kaj sekura, tiom amata kaj libera.

Jen mia juneco, mia forpasinta juneco, al kiu oni ne povas reveni, nur eble per la pensoj kaj vivantaj rememoroj ene de mi. Mi estas vojaĝanto tra la oceano, kiun oni nomas la vivo. Tro longe mi vojaĝas, tro longe, eble jam sufiĉas kvankam sekura bordo ne estis ankoraŭ atingita.

Tra la vilaĝo pigre trafluas la rivero ornamita laŭfluo per salikojn plorantaj, alnoj kaj arbustoj. Ĝi tranĉas ne nur la vilaĝon sed ankaŭ herbejojn kaj kampojn. La rivero, nepriskribebla belaĵo de mia juneco kaj por miaj okuloj. Mi alproksimiĝas al ĝi, klopodante tuŝeti ĝin karese per miaj fingroj, surprize kaj varme. Ĝi estas mia rivero, la rivero de mia vivo. Same ĝi estas kurba kiel la vivo. Kial mi povas miri? Mi sentas, ke ĝi apartenas al mi. Ĝi susure konfesas: „Mi apartenas al vi, mi fluas en vi”. Mia rivero.

Siatempe mi ripozadis sur riverbordo aŭskultante murmuron de fluanta akvo. Fluas rememoroj kiel la akvo de la rivero. For, foren... neniam ili revenos. Mia juneco neniam revenos same kiel la rivero neniam estos la sama kiel tiutempe. Ĝi nur restas en mi, en la bildoj kreintaj pasinteco. Mi scias: mi apartenas al ĝi kun reciprokeco.

Mi estas maljunulo. Forflugis, kvazaŭ birdoj, la jaroj.

Peter Frey
A ravasz pudli⁹⁴
(La ruza pudelo)

A vendéglátóhelyen a férfiak általában este jöttek össze megbeszélni a falu dolgait. Közülük többen magukkal hozták a kutyájukat. Régi szokás szerint a kutyák a kályha körül feküdtek le. De volt egy

⁹⁴ A dán Peter Frey 1935-ben adta ki az összegyűjtött kis történeteket, általa eszperantóra áttéve. Ez a szöveg abból a gyűjteményből ered, melynek a címe: *Esperantaj Historietoj 1./Kis eszperantó történetek 1/Az Ora ĵurnalo (Arany Hetilap) 2020. évi októberi számából Siv Burell engedélyével Svédországból.*

Peter Frey la dano eldonis la de li kolektitajn historietojn en 1935 esperantigita de li. Ĉi tiu teksto devenas el la eldonaĵo titolita Esperantaj Historietoj 1./El la oktobra 2020-a numero de Ora Ĵurnalo, Svedujo. Redaktita kaj permesita por reaparigo de Siv Burell.

sajnálatra méltó pudli, amelyik soha nem tudott jó helyet találni magának, mert a gazdája mindig elkésett. Már gyakran gondolt a pudli arra, hogy lehetne-e ezt másként, más módon rendezni.

Egy hideg téli este, amikor a gazdája szokás szerint későn ért oda, ravasz tervet eszelt ki. Hirten felállt, kifutott a szobából és egy pillanat múlva az emberek meghallották, hogy teljes erőből ugat az udvaron. Amikor a többi kutya meghallotta, ők is kirohantak, hogy megnézzék, mi az. Ám, semmi említésre valót nem találtak.

A pudli csak megrendezte azt a komédiát, hogy elcsalja a többi kutyát a kályha körüli jó helyéről. Amikor a kutyák visszatértek a kályhához, ott találták a pudlit a kályha mellett fekvé.

Peter Frey
La ruza pudelo
(A ravasz pudli)

En gastigejo la viroj ĝenerale kunvenis vespere por diskuti la aferojn de la vilaĝo, Ĉiu el ili plejofte kunprenis siajn hundojn. Laŭ malnova kutimo la hundoj kuŝigis sin ĉirkaŭ la fornon. Sed estis kompatinda pudelo, kiu neniam povis trovi bonan lokon, ĉar ĝia mastro ĉiam malfruiĝis. Jam ofte la pudelo pensis, ĉu ne estas eble aranĝi tion en alia maniero.

Iun malvarman vintran vesperon, kiam ĝia mastro malfruiĝis kiel kutime, ĝi elpensis ruzan planon. Subite ĝi ekstaras, kuras el la ĉambro kaj post momento oni aŭdis ĝin boji per ĉiuj fortoj en la korto. Kiam la aliaj hundoj aŭdas tion, ili tuj kuregas eksteren por vidi, kio estas. Sed ili trovas nenion rimarkindan.

La pudelo nur aranĝis tiun komedion por forlogi la aliajn hundojn for de la bonaj lokoj ĉirkaŭ la forno. Kiam la hundoj revenis al la forno, ili trovis la pudelon kuŝanta apud ĝi.

Medve Ūr
(Sinjoro Urso)
Orosz népmese⁹⁵

Eljött egyszer a Medve a Nyúl zöldségei kertjébe és megkérdezte:

- Hogy vagy Hosszú Fülek?
- Lásd Medve Ūr, répát húzok ki a földből.
- Jó a répa?
- Jó, Medve Ūr, de nagyon mélyen van.
- Lehet, hogy nekem is szükségem lesz répára – szólt elgondolkodva a Medve – téli tartaléknak...
- Egészségedre, Medve Ūr! Fogd, amennyit akarsz!

Medve Ūr a markába köpött és elkezdte húzgálni a répákat úgy, hogy azok szerte szét repültek.

Éppen akkor kocogott el mellette a Sündisznó, amikor egy répa fejen találta, és a tüskéin fennakadt.

- Micsoda méltatlanság! – sziszegte Sündisznó. – Mi történik itt?
- Sárgarépát szedünk! – mormolta Medve. – És te Szúrós Fej?
- Én, az erdőbe megyek gombákért!
- A gombák nagyon jó dolgok! – örült meg a Medve. – Szükségem van téli tartalékra. Menjünk gombákért!
- Medve Ūr, mi lesz a répákkal?
- „Répa, répa”... – haragudott meg a Medve. – Edd meg magad, én a gombát jobban szeretem – és követte a sündisznót az erdőbe.

⁹⁵ A Larisa Kuzmenko által küldött, általa eszperantóra fordított orosz népmesét 2021-ben fordította magyar nyelvre és jelentette meg mindkét nyelven: Pásztorné Földi Adrienne, a fordító engedélyével.

Kocog a Sündisznó az erdőben, gyűjti a gombákat és felszúrja a tuskéire, míg az ügyetlen lusta medve nagyrészt rájuk tapos.

Mókus lekiált neki a fáról:

– Miért hajolsz Medve Úr állandóan?

– Gombákat gyűjtök – télre gyűjtök tartalékot – válaszolja Medve Úr.

– Miért gombákat? – pityeg Mókus. – Inkább diót, mogyorót, makkterméseket kóstolj!

Megkóstolta a Medve a mogyorókat és nagyon tetszettek neki.

– Az nagyon jó dolog! Azokat én máris, egy mozdulattal fogom gyűjteni. Íme!

Az egész mogyoróbokrot tele érett mogyorókkal, átölelte Medve Úr, és kiszedte a gyökereivel együtt, majd a hátára vette és vinni kezdte. Ezt látva Sündisznó csak széttárta a kezét. Medve Úr felé. Macska horgászbottal közeledett.

– Hová még Szőrös Farok? – állította meg őt a Medve.

– Halat fogni, Medve Úr. Halat akarok fogni az én kicsinyeimnek.

– Halat? Szeretem a halat – nyalta meg a száját Medve Úr. – Nagy szükségem van halra a téli élelmiszerkészletembe.

– Jól van no, menjünk! Van velem egy külön horgászbót – mondta a Macska.

Elindultak horgászni. Hirtelen a Macska megkérdezte:

– Várj! Mi lesz a mogyoróiddal Medve Úr?

– Félre a mogyorókkal! ... Nem fontosak. Menjünk gyorsan halat fogni, abból sokra van szükségem a télre.

Megérkeztek a folyóhoz. Éppen bevetették a horgokat a vízbe, amikor megjelent Róka asszonyság. Medve Úr mellé ült és ravaszul nevetgélt:

– Kicsinységekkel foglalkozol Medve Úr.

– Miért kicsinységgel? – sértődött meg Medve. – Halra van szükségem a téli ellátmány számára.

– Sokat fogsz? És milyen öröm az, hogy egész télen át halat fogsz enni? – jegyezte meg Róka asszonyság. Én más dolgot javasolnék neked. Egész télen köszönni fogod azt.

– Mit? – kérdezte a Medve.

– Menjünk a faluba, kakasokat, kacsákat lopogatni.

– Kakasokat? Kacsákat? Menjünk gyorsan! – örült meg a Medve és a horgászbót eldobta.

– Medve Úr! A horgodat harapja a hal – kiáltotta Macska.

– Hadd harapja. A hal nem kakas – dörmögött Medve úr és követte Róka asszonyságot.

Amikor besötétedett, Medve Úr és Róka asszonyság a falu hátsó részén át lopózott a falusi szárnyas ól felé. Róka asszonyság a kerítésdeszka mellől suttozta:

– Te, Medve Úr, állj itt őrt! Én majd hozok neked tyúkokat és kacsákat amennyit csak akarsz.

– Jól van – mondta a Medve. – Csak gyere vissza mielőbb és hozz minél többet. Szükségem van a téli készletre.

Oda-vissza járkál Medve úr a kerítés mentén, ide-oda tekintget, erősen figyel mindenre, hallgatózik... De nem sikerült sokáig őrt állni: az egész faluból számolatlanul sok kutya futott össze! És mind morog, ugat teli torokból, készen arra, hogy széttépje! Medve Úr elfelejtkezett a kakasokról, kacsákról, a ravasz Rókaasszonyságról, és gyorsan elsietett onnan...

A kutyák tömegesen üldözték. Így, egészen az erdőig üldözték a szánnivaló medvét. Abban az időben Rókaasszonyság pedig, a szerzeményével észrevétlenül kimászott a szárnyas ólból és elszaladt, mintha ott sem lett volna. Reggel Medve úr az erdőben egy fa mellett nyögött.

Mellette Egérke futott el, észrevette Medve Urat, megállt.

– Mi történt veled Medve úr?

– Hát, a kutyák... Tegnap majdnem lehúzták a bundámat.

– A Kutyák? Az, rossz... – cincogott az Egérke.

– Téli élelmiszerkészletet akartam csinálni...

– A készlet jó dolog ...

– Sárgarépát szedtem, gombákat gyűjtöttem, mogyorókat téptem le, halásztam, kakasokat lopkodtam...

- Kakasokat lopkodtál? Az rossz tett volt... – Mindent csináltam. Mégis ni! Üresek maradtak a kezeim ...
- Most, mit fogsz csinálni Medve Úr?
- Mit tegyek? – kérdezte Medve Úr. – Mindjárt itt a tél. Bebújok a barlangomba, tavaszig a kezem szopom...
- Ej, Medve Úr! ... – cincogott Egérke. Még látszólag akart valamit mondani, de végül csak legyintett, fütyöntött és tovább ügetett.
- Valóban, mit lehet mondani...?

Sinjoro Urso
(Medve Úr)
Rusa popolfabelo⁹⁶

Venis iam Urso al la legomĝardeno de Leporo kaj demandis:

- Kiel vi fartas, Longaj Oreloj?
- Jen, la karoton el tero mi tiras, sinjoro Urso.
- Ĉu bonas la karoto?
- Bonas, sinjoro Urso, sed ĝi estas tre profunde.
- Ankaŭ mi, eble, bezonos karoton – mediteme diris Urso –, por vintra rezervo...
- Je via sano, sinjoro Urso! Prenu, kiom vi volas!

Kraĉis Urso sur siajn manplatojn kaj ekis la karotojn eltiradi, kaj tiele, ke ili diversflanken disflugis... Ĝuste tiam pretere Erinaco trotis, kaj unu karoto lian kapon trafis kaj sur la pingloj ekpendis.

- Kia malindeco! – elsiblis Erinaco. – Kio ĉi tie okazas?
- Ni karotojn plukas! – muĝis Urso. – Kaj vi kien iras, Pikema Kapo?
- Mi iras en arbaron por fungoj!
- Fungoj estas bonega afero! – ekĝojis Urso. – Mi bezonas vintran rezervon. Iru ni por fungoj!
- Sinjoro Urso, kio pri la karotoj?
- „Karoto, karoto“... – koleras Urso. – Mem ĝin manĝu, mi fungojn preferas.

Kaj li sekvis Erinacon en arbaron. Trotas Erinaco en la arbaro, fungojn kolektas kaj ilin sur siajn pinglojn ĝi metas, dum la mallerta Urso ilin surpaŝas plejparte.

Sciuro krias al li de arbo:

- Kial vi, sinjoro Urso, konstante kliniĝas?
- Mi fungojn kolektas – vintran rezervon faras, – respondas Urso.
- Kial bonas viaj fungoj, – pepas Sciuro. – vi prefere nuksojn gustumu!
- Gustumis Urso nuksojn, kaj ili tre plaĉis al li.

– Tio estas bona afero! Mi ilin tuj, unumove kolektos. Jen!

Brakumis Urso tutan avel-arbedon, plenan de maturaj nuksoj, kaj elplukis ĝin kune kun la radikoj, poste metis ĝin sur sian dorson kaj ekportis. Vidis tion Erinaco, nur la manojn disigis.

Renkonte al Urso proksimiĝis Kato kun fiŝkaptiloj.

- Kien vi iras, Hara Vosto? – haltigis lin Urso.
- Fiŝkapti, sinjoro Urso. Mi volas fiŝon kapti por miaj katidoj.
- Ĉu fiŝon? Mi ŝatas fiŝon, – buŝon lekis Urso – mi tre bezonas fiŝon por vintra rezervo.
- Nu bone, iru ni! Mi kunhavas kroman fiŝkaptilon, – diris Kato.

Ekiris ili fiŝkapti. Subite Kato demandis:

– Atendu! Kio estu pri viaj nuksoj, sinjoro Urso?

– Kio estu pri la nuksoj... Malgravaĵoj estas ili. Iru ni rapide fiŝon kaptadi, mi el ĝi multe bezonas por vintro.

⁹⁶ 2020.11.07. 21:28 datumite, Кузьменко Ларуца skribis: „Saluton! Jen estas la traduko de la rusa fabelo. Vi povas uzi ĝin en Via libro. La fabelo kiun mi tradukis estas el la libro Rusaj popolaj fabeloj, do ĝi ne havas aŭtoron. Kun bondeziroj – Larisa” – Кузьменко Ларуца /Larisa Kuzmenko, Nizsnij Tagil, Rusujo.

Iris ili al la rivero. Ĵus ĵetis ili la hokojn en akvon, kiam alvenis Vulpino! Apudsidiĝis al Urso kaj ridetaĉis:

– Pri bagateloj vi, sinjoro Urso okupiĝas.

– Kial pri bagateloj? – ofendiĝis Urso. – Mi fiŝon bezonas por vintra provizo.

– Ĉu multe vi kaptos? Kaj kia ĝojo estas tutan vintron fiŝon maĉi? – demandis Vulpino. – Mi al vi alian aferon proponus. Tutan vintron vi min dankados.

– Kiun aferon? – demandis Urso.

– Iru ni al vilaĝo, kokojn-anasojn ŝteladi.

– Kokojn? Anasojn? Iru ni rapide! – ekĝojis Urso kaj la fiŝkaptilon deĵetis.

– Sinjoro Urso, vian hokon fiŝo mordetas! – kriis subite Kato.

– Mordetu ĝi. Fiŝo ne estas koko, – grumblis Urso kaj sekvis Vulpinon.

Kiam mallumiĝis, Urso kaj Vulpino tra vilaĝa malantaŭo kaŝvenis al vilaĝa birdejo. Vulpino flankigis tabulon de la barilo kaj flustris:

– Vi, sinjoro Urso, gardostaru ĉi tie, kaj mi al vi kokinojn kaj anasojn elportos kiom vi volos.

– Bone, – diris Urso, – nur vi pli rapide revenu kaj pli multe alportu. Mi bezonas vintran provizon.

Iradis Urso ĉe la barilo tien-reen, rigardis ĉirkaŭe, aŭskultis atentege... Sed ne longe li sukcesis gardostari: el la tuta vilaĝo alkuris hundoj nekalkuleble! Kaj ĉiuj graŭlis, bojis plengorĝe, pretis dispecigi lin!

Forgesis Urso pri kokoj, pri anasoj, pri Vulpino-ruzulino kaj forrapidegis de tie...

La hundoj tutamase persekutis lin. Tiel ili pelis la kompatindan Urson tute ĝis la arbaro.

Tiutempe Vulpino kun sia akiraĵo nerimarkite elrampis el la birdejo kaj forkuris, kvazaŭ ĝi neniam estus tie. Matene kuŝis Urso en arbaro apud arbo, ĝemis, ...

Pretere Museto kuris, rimarkis Urson, haltis.

– Kio al vi okazis, sinjoro Urso?

– Jen, hundoj... Hieraŭ ili preskaŭ senfeligis min.

– Ĉu hundoj? Estas malbone, – pepis Museto.

– Mi volis vintran rezervon fari...

– Rezervo estas bona, – pepis Museto.

– Mi kaj karoton plukis, kaj fungojn kolektis, kaj nuksojn ŝiris, fiŝkaptis, kokojn ŝteladis...

– Ĉu vi kokojn ŝteladis? Estas malbone, – pepis Museto.

– Mi ĉion faris, sed jen, kun malplenaj manoj mi restis...

– Do, kion vi nun faros, sinjoro Urso?

– Kion mi faru? – diris Urso. – Vintro tujos. Kuŝiĝos mi en la nestokavon, ĝis la printempo mian manon suĉos...

– Ej, sinjoro Urso! ... – pepis Museto. Li, ŝajne ankoraŭ ion volis diri, sed nur svingis per mano poste li fajfis kaj ektrotis plu.

Vere, kion diri...

Pásztorné Földi Adrienne Az a bizonyos karácsonyfa⁹⁷

Egy évvel ezelőtt (2018-ban), három karácsonyom történetét írtam meg, melyet az Észak-Magyarország című napilap leközölt: Borleves és mazsolás kalács címen. Most elhatároztam, hogy megírom ennek a történetnek a folytatását, mert az beleillik a megyei napilapunk által megírni kért témába.

Előzményből annyit ismertetek, hogy 1945. március 1-én a legelső csoporttal távolított el a nagy politika a családommal és több más családdal együtt Kassáról, mert a magyar nemzethez tartozók-

⁹⁷ A történet megjelent az ÉSZAK-Magyarország – megyei napilap – 2019. évi, karácsony utáni számában, amelyben karácsonyi történeteket közölt le a szerkesztőség.

nak vallották magukat. Ez, az akkor születőben levő csehszlovák állam számára nem tűnt kedvezőnek, ezért a kérdőív postázását követő reggel 5 órakor puskatussal verve a lakásunk ajtaját ébresztettek fel és közölték, egy óránk van az összekészülésre, mert el kell hagyni a lakásunkat három napi hideg élelemmel és az összes családi iratunkkal. Úgy készüljünk, hogy a lakásunkba többé nem jöhetünk vissza. Abban az évben március 31-én lettem volna 2 éves. A három napig havas esőben éjt nappallá téve gyalog a zöld határon át megtett úton Szikszóig, édesapám súlyos vesebetegséget szerzett, míg édesanyám, a további élete során gyakran visszatérő sokízületi gyulladást, én tüdőgyulladást.

Édesapám sehol sem tudott állást találni Szikszón a létszámzárás miatt és a tudását sem tudta kamatoztatni, mert akkor fizetni senki sem tudott, az ismerősök előtt nem merte vállalni senki sem, hogy tőle idegen nyelvet tanuljon. A nyomorból szabadulásként végül 1947-ben bírói állást kapott a Miskolci Járásbíróságon. Őt 1948-ban követtem édesanyámmal, mert addigra tudott édesapám koplalva a keresetéből és a Szikszón az édesanyám által megtermelt termények eladásából nyert pénzből annyi pénzt összespórolni, hogy leendő bérelt lakásunk fél éves kaucióját ki tudja fizetni.

Akkor karácsonykor még úgy hittük, hogy sorsunk ezután már jobbra fordul. Nem sokkal később azonban, kezdtek megmutatkozni a vesebaj tünetei és bár édesapám akkor már elnökhelyettes volt, mégis 1951-ben kénytelen volt nyugdíjba vonulni. Szolidan, de megéltünk a nyugdíjából, bár édesanyám, édesapám jóváhagyásával kérelmet nyújtott be a Járásbíróság elnökéhez, hogy ott alkalmazásba léphessen a jövedelmünk emelése érdekében, de legfőképpen azért, hogy édesapám vesebetegségének gyógyítására a nagyon magas költségű gyógyszerek megvásárlásához legyen anyagi fedezet. Válaszként az elnök úr közölte, hogy nem tudja a kérést teljesíteni az alkalmazotti létszám emelésének a tilalma miatt, tehát, nem vehet fel senkit sem új munkaerőként.

1952. áprilisban életbe lépett Rákosi Mátyás kormányának, a már nyugdíjba vonult bírókat érintő rendelete, mely szerint e bírók nyugdíját elvették és kötelezték őket, hogy szerezzenek új nyugdíjra jogosító szolgálati időt, tudásukkal segítve és támogatva az új, a szocialista népi demokráciát. Édesapám szívesen dolgozott volna, de a betegsége igen nagy akadály volt ebben, és hiába jártak nyakunkra az Állam Védelmi Hivatal tisztjei, hogy „jaj lesz nekünk, ha édesapám nem lát újra munkához”, ő nem tudott újra munkába állni. Ezzel, megszűnt a betegellátása, gyógyszert édesanyám ezután már egyáltalán nem tudott vásárolni a részére, mert semmilyen jövedelmük nem lévén, még elegendő ennivalóra sem telt a tartalék pénzükből, nemhogy gyógyszerre. A törvényszék akkori orvosa fizetség nélkül járt ki hozzánk édesapám állapotának ellenőrzése és tanácsadás végett.

Nagy nehezen mégis munkába állhatott édesanyám – kegyelemből – a Törvényszéken, amiből származó havi jövedelme továbbra sem volt elegendő a családunk számára. Ugyanis, ahhoz, hogy dolgozni járhasson, szüksége volt nem lukas talpú cipőre, ruhára. Nekünk tüzelőt kellett vásárolnia, azon kívül fizetnie kellett a gépíró-tanfolyam költségét. Akkor édesanyám jövedelme csak havi 200 forint volt, mint létszámfelettinek, holott a többi alkalmazotté a 800 forintot meghaladta. Ebből édesanyám meg tudta vásárolni olyan embernek a vizeletét, aki szedte azt a gyógyszert, amire édesapámnak is szüksége lett volna, de mi nem tudtuk megvásárolni. Édesapám undorodva, de kénytelen volt meginni azt, remélve, hogy még élhet, hogy ez a kevéske gyógyszer is segít neki. Ez a gyógyszer életben tartotta, de mivel a napi táplálék hármunknak, mindössze csak egy liter tej és egy kilogramm kenyér volt, és más kevés ételt csak vasárnap ettünk, édesapám egyre többet éhezett, hogy jusson édesanyámnak és nekem a 8 éves gyerekeknek étel, ital, ami tovább visz bennünket. A csak víz, nem táplálék, és ő egyre gyengült. 1952. október közepén ott voltam, amikor az orvos azt mondta édesanyámnak, hogy édesapám annyira gyenge, beteg, hogy már alig él, várható a halála rövid időn belül. Édesapám erről nem tudott, nem mondta meg neki édesanyám az orvos véleményét.

Pár nap múlva, október 27-én édesapám azzal búcsúzott tőlem, amikor iskolába indultam, hogy jó legyek ezután is, fogadjak szót édesanyámnak úgy, mintha neki fogadnék szót. Nem találkoztunk többé, mert nagyon beteg. El fog menni, hogy ne legyen annyi betömni való éhes száj nálunk, hogy könnyebb legyen édesanyámnak. Rossz érzéssel mentem el iskolába és ez a szorongás a tanítás végéig kitartott. Amikor hazaértem a tanítás után, nem mehettem be a lakásunkba, a szomszéd néni hívott be magukhoz. Amíg édesanyám haza nem tért, náluk voltam. „Meghalt édesapád” – mondta

Klári néni. Én nem mondtam el soha senkinek máig az édesapám búcsú szavait, de ahányszor ettünk, mindig a fülemben csengtek a szavai, s akkor derengett fel bennem, hogy amikor édesapám nem evett velünk, mert azt mondta, hogy ő már evett, nem volt igaz. Édesapám feláldozta magát érettem, éretünk, hogy mi élhessünk. A halála utáni első karácsonyon nem volt fenyőfa, nem voltak gyertyafények, nem volt csillogás, nem volt semmi szívderítő dolog. „Nem telik rá” – mondta édesanyám. Eből a mondaságból jöttem rá a keserű valóságra, hogy nem a Jézuska hozza a karácsonyfát.

Nem volt már édesapám sem, aki hidegedő kezével megsimogassa a fejem, aki megcsókoljon „boldog karácsonyt” kívánva. Amikor édesanyámat megkérdeztem, nem megyünk-e ki édesapám sírjához ott gondolni egy kicsit rá, azzal utasított el, hogy ez nem szokás. Egyébként nagyon nagy a hó. Senki sem akadályoz azonban abban, hogy karácsonykor vagy máskor arra gondoljak, akire akarok. Gondoljak édesapámra itthonról, a meleg szobából. Az ajándékba kapott téli kesztyű, és meleg hócipő nem mondott semmit nekem. Megfagytam. Így múlt el a második karácsony is. A nagy hóban, amikor még a macskajáratot is ki kellett lapátolni a hóból, a karácsony nekem semmitmondó lett, mert szerintem Jézus önfeláldozása, hogy a bűntől az emberiséget megváltsa, éppolyan hiábavaló volt, mint édesapámé, aki ugyan a saját helyzetét megoldotta, de bennem máig ásíto óriási űrt, dermedtséget hagyott maga után.

A kezdeti tüdőgyulladás, majd a szamárköhögés hatására asztma alakult ki nálam, melyre gyógyírként a miskolci tüdőgyógyászat beutalt Füzérradványba a Károlyi kastélyban működő gyermekszanatóriumba. Nem volt TBC-m, de ezt a kegyetlen, sok szenvedést okozó gyermekkori asztmát orvosolni kellett. Búcsúzásként anyai nagyanyám arra kért, ne legyek szomorú, amiért most tíz hónapi időre kikerülök a családból, mert lehet, hogy ez a távol töltendő idő hozza meg a beletörődést édesapám halálába, ezalatt majd találok barátokat, és sok szép élményem lesz, talán olyanok, melyek az életemben mindvégig elkísérnek. Igaza lett.

Karácsony előtt kihirdették az orvosaink a szanatóriumban, hogy amelyik szülő haza akarja vinni a gyermekét karácsonyt ünnepelni, megteheti, és majd csak január elején kell visszatérni, amikor a kastélyban újra kezdődik a tanítás számunkra. Édesanyám jelezte, hogy nem tud értem jönni. Bár sajnáltam kissé, hogy a hazautazásom elmarad, de a rózsaszínű spirál alakú márványoszlopos teremben felállított, és a mennyezetig érő feldíszített csillogó, villogó fenyőfa bent, kint a nagy puha hó és az ablakpárkányon a dióért hancúrozó mókusok olyan nagy örömet, nagy gyönyört adtak, hogy ezt a csalódást hamar feledtették velem.

December 23-án megjelent Gyurkó bácsi, a kastély fűtője – akivel nyelven gyermekként gyakran beszélgettem, – és ő így tudta meg, hogy az 1930-as évek végén az egyik évben ott tanított hímzést édesanyám, amelyért a gróf faiskolájából két szép ezüsfenyő csemetét kapott ajándékba. Gyurkó bácsi elkért engem a vezetőségtől, mint régi ismerősének a leánykáját, hogy egy rövid időre hazavigyen magukhoz. Egy lovas szánnal jött értem. Meleg takarókba bugyolálva ültem a bak mögött a jó szagú szénában. Csikorgott a hó a szán és a lovak léptei alatt. A hó szikrázott a lenyugvó nap fényében. Gyönyörű volt a havas táj. A mély csend, a nyugalom, altatódalt duruzsolt. A faluba beérve egy fenyőhöz kötötte a ló gyeplőjét. Leszálltunk egy kőkeresztnél, ahol néhány falusi ember állt. Kezet fogott Gyurkó bácsi velük, én is köszöntem. Egy idős, fehér bajuszú bácsi kezdte meg az Úr köszöntését, majd utána a Krisztus kereszt köré gyülekezett néppel együtt én is mondtam az imát, melyben fohászkodtunk azokért, akik akkor nem lehettek velünk. Vagy azért nem, mert idegen földben pihennek, vagy, mert a hadifogságból még mindig visszavárták őket, vagy más miatt. Én a szüleimre gondoltam, és Ljucskiban, ukrán földön elesett, és eltemetett főhadnagy testvéremre. Ott tíz sírba ötven katonát hantoltak el a templom köré, ahol karácsonykor talán értük is mond imát a pópa. Az ima után letettem a kereszthez azt a kis fenyőgallyat, melyet a fűtő bácsi akkor a kezembe nyomott. Az imádkozó társaktól elbúcsúzás és a kölcsönös jókívánságok elmondása után bementünk hozzájuk.

Még csak december 23-a volt, de a kis szoba végén egy kis szekrényke tetején már állt a feldíszített fenyőfa. Mézeskalácsstéből sült díszek függtek az ágakról, parányi színes viaszgyertyák égtek az ágakon. A fa alatt alma, naspolya, feketeszőlő töppedt, de még leves bogyoí, diók, mogyorók mandulaszemek, aszalt szilvák kínálták magukat kóstolásra. Gyurkó bácsi feleségével való megismerkedés után elbeszélgettünk arról, ki hogyan tölti majd Jézus születésének ünnepét, azután

a háziasszony mézes tejet hozott és hozzá nagy szelet vajas kenyeret. A visszafelé vezető út talán még zsongítóbb volt, mint az idejövételé. Mély, édes, igaz álmodtam és boldogsággal a szívemben ébredtem másnap reggel, karácsony első napján.

Délelőtt, nem vártan megérkezett édesanyám, hogy mégis hazavigyen. A Hegyközben akkor kisvasút közlekedett. Megállója volt Füžérradványnak is, a kastélytól a két sor fekete fenyő között vezető, kb. hat km hosszú szekérút végén. Éppen hogy csak elértük az utasokkal már tömött kisvonatot. Ülőhely már nem volt, de nekem felállott egy néni mondván, hogy a következő megállónál ő leszáll, csak üljek le a helyére, és pihenjem ki a hóban gyaloglás fáradalmait. Később egy természetes, vasutas ruhába öltözött férfi, aki két marokkal fogott két, körülbelül 1-1 méter magasságú fenyőfát, szintén felállt azzal, hogy ő már ült eleget, most már üljön le anyukám. Az utazótársak kérdezték bennünket, honnan, hová tartunk. Időközben előkerültek szaloncukrok, alma, és diógerezek, apró sütemények, amiket nekem adtak, hogy azokat rágcsálva teljen az időm. Közel járva Sátoraljaújhelyhez a vasutas bácsi megkérdezte édesanyámat, mit készít karácsonyra. Édesanyám azt válaszolta, hogy csak a szokásos hétvégi szerény étkek lesznek, mert szegények vagyunk, nem telik sem gazdag ételekre, sem fenyőfára. A vasutas bácsi meglepődött, hallva, hogy édesanyám, még egy szál fenyőt sem tesz az asztalra, hogy azt feldíszítve adjon nekem örömet. Azt mondta, hogy a karácsony csodáját, a karácsony varázsának a titkát minden gyermeknek meg kell kapnia, hogy majd egyszer felnőtté válva legyen mit továbbadnia a gyermekének és az azt következő nemzedéknek. Azt mondta, hogy véleménye szerint akár gazdag, akár szegény, de ezt az áldozatot a szülőnek kötelessége meghozni. „Mit gondol, ha a férje élne, mit szólna ahhoz, hogy ő az anya nem akar áldozatot hozni a gyerekéért?” – fejezte be kérdőn a mondókáját, köszönt és kilépett a peronra, hogy első lehessen a Sátoraljaújhelybe beérkező vonatról leszállók között.

Hazafelé egész úton hallgatott édesanyám. Hiába próbáltam szóra bírni, ő mély hallgatásba burkolózott. Számomra a haza vezető út szép volt, de rideg, az édesanyám elzárkózása miatt. Otthon nagyanyuskám várt már a kapuban, lábánál dorombolt a cirmos macskánk, amely, amikor meglátott, álló helyből ugrott a nyakamba örömeiben. Ennél kedvesebb, őszintébb, melegebb fogadtatásban nem lehetett részem ettől a kicsi lélektől. Mézes kukoricával várt nagymama és meleg teával. Dörzsölgette a lábam, a kezem, és hamarosan bedugott a dunna alá, hogy felmelegítsen. Édesanyám még meg sem melegedett otthon, máris elkészönt és visszaindult a villamoshoz. Azt mondta, neki még elintézni valói vannak, melyeket nem tudott megtenni korábban, mert értem kellett mennie Füžérradványba. Nem tudtam ébren kívánni, amíg visszaérkezik. Ólmos fáradtsággal csukódtak le időnként a szempilláim. Nagymamám mákos gubókat kínált vacsorára tejjel, azután megpuszilgatva ágyba dugott az ablaktáblákkal besötétített szobánkban.

Másnap reggel motozásra ébredtem, és arra, hogy egy, nem teljesen idegen, de itthon nem megszokott illat és valamilyen különös fény van a szobánkban. Amikor kinyitottam a szemem, nem tudtam megszólalni a meglepődés miatt, mert a két ablak között ott állott egy fenyőfa, színes gyertyácskákkal, a még édesapám életéből ismert parányi színesüveg-díszekkel, és szaloncukrokkal! Csak néztem, néztem, és nem tudtam betelni a boldogsággal. Azután az ágyból kibújva édesanyámhoz, majd nagymamámhoz fordultam és csókjaimmal halmoztam el őket úgy, mint ahogyan ők engem, könnyes szemmel kívánva „Boldog karácsonyt”!

Délre, ebédre megérkezett keresztanyám a férjével és fiával. Nagyanyám főztjét mi hatan együtt fogyasztottuk el, míg az ünnep második napján mi voltunk náluk ebédvendégek. Boldogságot adott a szerető enyéimmal, a közeli szeretett rokonokkal való együttlét, a finom ételek sora és a kapott ajándékok is. A Budapesten élő fivérem egy kicsiny, gépelt füzetkét küldött. Mesék voltak benne „Az unalmas imádság” címmel. Az általa pluszként küldött pénzből futotta nekem téli meleg kabát, sapkára, kesztyűre, cipőre és az utazásunkra. Nagyanyám a főztjével szerzett örömet és azzal, hogy az édesanyám által egész éjjel főzött szaloncukrokat ő tette selyempapírokba, és díszítette fel velük a fenyőt, hogy reggelre kelve nekem boldogságot adjanak. Akkor, minden érettem történt.

Sok-sok évvel később, amikor már én is édesanya voltam, tudtam meg a kis fenyő történetét. A vonaton a vasutas szavai olyan mélyen hatották át édesanyámat, hogy egész úton hazafelé azon gondolkozott, hogyan tegyen engem, a gyermeket boldoggá, mert azzá kell tennie bármi áron ezen a karácsonyon, mert nem keményszívű, képes rá, bármit is gondolt róla az a vasutas. Akkor jött rá

arra, hogy az édesapám korai eltávazása miatt az űrt ő hivatott betölteni. Megérkezésünk után az én fáradt édesanyám elrohant a piacra, hogy legalább egy pár fenyőágot vegyen az asztalra, amit feldíszíthet. Már nem volt egyetlen árus sem, a piac bezárt. Amikor csalódottan megfordult, hogy hazajöjjön üres kézzel, szembetalálkozott a vasutassal, az utazótársunkkal. Ő már eladta az egyik fát, de a másikat nem tudta. Édesanyám kérdésére, hogy mennyiért adná el neki azt a megmaradt egyet, az ember, csak ingatta a fejét, majd édesanyám kezébe nyomta a fát és azt mondta, vigye el nyugodtan fizetség nélkül. Vegye ezt Isten ajándékaként a félárva gyermekének. Isten útjai és gondolatai kiszámíthatatlanok – mondta – bizonyára őt szemelte ki eszköznek, hogy boldogságot tudjon adni az ő gondosan, erre az alkalomra nevelt fenyőfácskájával. Most legalább tudja, hogy a karácsonyi csoda beköszön ezzel a szeretettel nevelt fácskával a mi szerény otthonunkba is. Biztos abban, hogy ezt a miskolci útját bizonyára az Úr rendelte így, hogy a karácsony szellemiségének a titkát a lelkünkben mi is megőrizhessük, és egyszer majd továbbadhassuk másoknak olyan váratlanul, tisztán, mint ahogyan abban mi részesültünk.

Pásztorné Földi Adrienne
Tiu certa kristnaska pino⁹⁸
(Az a bizonyos karácsonyfa)

Antaŭ unu jaro (en 2018), mi verkis la historion de miaj tri kristnaskoj, kiun la departamenta tagĵurnalo nomita „*ÉSZAK – Magyarország*” /Norda Hungarujo/ publikis titolite ĝin: Vinsupo kaj sekvinbera laktokuko. Nun (en 2019) mi decidis verki la daŭrigon de tiu rakonto, ĉar ĝi konvena estis al la petita kaj pli frue decidita temo de la tagĵurnalo.

Nun, mi konigas el la antaŭaj okazintaĵoj (priskribitaj jam pli frue en 2018), nur tiom, ke je la 1-a de marto 1945-a inter la unuaj grupanoj min kune kun miaj gepatroj forigis la granda politiko el niaj hejmoj el mia hungara naskiĝurbo Kaŝša. Ĝi estas nun nomata Košice kaj estas la ĉefurbo de Orienta Slovakujo. Tiam tiuj familioj tial estis forigitaj el sia loĝurbo, ĉar antaŭtage sur la demandolisto de la urbesatraro ili deklaris sin apartenantaj al la hungara ŝtato. Ĉi tiu deklaro ne estis konvena pro la tiam naskiĝinta ĉeĥoslovakujo ŝtato, ja ĝi volis havi siateritorie civitanojn al ĝi fidelajn. Frumatene je la 5-a horo, sekvanta la enpoŝtigon de la demandolisto, soldatoj vekis miajn gepatrojn ordonante, ke ili vestu sin kaj min, alprenu tri tagajn malvarmajn manĝaĵojn kaj la niafamiliajn dokumentojn dum la sekva unu horo, ĉar poste ni devos forlasi nian hejmon kaj neniam plu povos reveni tien. La 31-an de marto mi estus atigonta mian duan jaron.

Daŭris tri tagojn, dum kiuj ni ĉiam marŝante en taga-nokta malvarma vento kaj neĝa pluvo, atingis la unuan hungaran vilaĝon Szikszó (sikso). Atingante ties limon, delegito de la grupo vizitis la vilaĝestraron petante helpon por la grupanoj tute nenihavantaj, soifaj, malsataj, malvarmohavantaj, mizere suferantaj. Post nova unu taga restado en la vinberejo limanta kun Szikszó, kie la grupanoj daŭre suferis, ... la grupanoj estiĝis disdividitaj inter la vilaĝanoj.

Mia patro dum tiuj tagoj for de nia hejmo, ricevis renomalsanon, mia patrino akiris multajn artritodolorojn, artriton dum sia tuta vivo, mi duflankan pulminflamon. Mia patro nenie povis eklabori en Szikszó pro la tiatempa malpermeso de la dungo de novaj gelaboruloj. Eĉ sian lingvoscion li ne povis utiligi, ĉar tiutempe la homoj timis lerni fremdajn lingvojn. Mia patro iris labori al la vilaĝanoj kaj okazis foj-foje, ke la pago pro la 8-10 hora laborado estis nur unu ovo aŭ 2 decilitroj da varma lakto, ne pli multa. El la mizero liberiĝon signifis la ekdungo de mia patro ricevinta juĝistan dungon ĉe la Miŝkolc-rezideja Regiona Juĝejo. Li loĝis en subluata ĉambro. Lin mia patrino kaj mi sekvis en septembro 1948a. Al tempo de la translokiĝo, miaj gepatroj povis kunŝpári tiom da mono el la salajro de mia patro kaj el la mono ricevita de la venditaj agrikulturaj varoj produktitaj de mia patrino en Szikszó, ke ili povis pagi la duonjaron kaŭcion por nia estonta loĝejo subluota en Miskolc.

⁹⁸ La rakonto aperis hungarlingve en la departamenta tagĵurnalo *ÉSZAK-Magyarország/Norda-Hungarujo*, en la numero postkristnaska en la jaro 2019-a, kiam kristnaskajn historiojn publikis la redaktaro. Esperantigita de Adrienne Pásztor en 2021.

Tiukristnaske ni kredis, ke nia sorto pliboniĝos de tiam. Sed post nelonga tempo komencis aperi la simptomoj de la renomalsano, kaj kontraŭ tio, ke tiam jam vicprezidanto estis mia patro kun bona salajro, pro la suferiga malsano mia patro estis devigita pensiigi en 1951. Modeste, sed ni povis vivi el lia pensio, sed per konsento de mia patro, mia patrino petis la prezidanton de la Juĝejo dungi ŝin, por la pagpovo de la altaj kostoj de la medikamentoj. Responde la sinjoro Prezidanto sendis leteron nean kun sia bedaŭresprimo, ĉar li eĉ ankaŭ tiam havis la registaran malpermeson dungi novajn gelaborantojn. En aprilo de la jaro 1952-a ekvivigis la dekreto de la komunista partia registara prezidanto Matiaso Rákoŝi, laŭ kiu estis forprenitaj la pensioj de la emeritiĝintaj juĝistoj. La dekreto deklaris, ke la juĝistoj denove eklaborante per propra scio devas helpi la novan, la socialistan demokratian ŝtaton, kaj tiel akiri novan tempon rajtigante ilin al nova pensio-havo. Mia patro volonte estus eklaborinta, sed lin sia malsano baris. Vane venis la komunistaj partianoj minaci lin per la diversaj minacoj por tiu okazo se mia patro ne eklaboros. Li ne povis eklabori. Kaj, ĉar li ne kapablis, finiĝis lia rajto por la kuracista provizo kaj al la favora aĉeto de medikamentoj. De tiam ni havis nenian enspezon eĉ ne por nutri nin. Nia ŝparita mono baldaŭ elĉerpiĝis, neniom restis por hejti nian loĝejon kaj aĉeti la bezonatajn medikamentojn. La tiama kuracisto de la Tribunalalo senkoste vizitis mian patron por vidi lian staton kaj doni konsilojn.

Granda favoro estis, ke mia patrino povis esti ekdungita ĉe la Miŝkolc-Regiona Tribunalalo. Ni ĝojis, sed ŝia enspezo malsufiĉa estis por ni ĉiuj vivi el ĝi. Ĉar pro tio, ke ŝi povu iri ĉiutage labori, ŝi bezonis ŝuojn sen truojn en la plandumoj, vestojn kaj ŝi devis pagi la koston de la tajpista kurso. Ni bezonis brulmaterialojn por hejti la loĝejon, kaj ni devis krome iom manĝi. La enspezo de mia patrino estis nur 200 hungaraj forintoj, dum la oficiale dungitoj ricevis pli altan sumon ol 800 forintoj. El ĉi tiu monsumo aĉetis mia patrino; urino de tiu homo, ĉe kiu tiu medikamento aplikita estis, sed ni ne povis aĉeti ĝin. Mia patro naŭze trinkis ĝin, nur tial, ke eble tiom malgrandkvanta medikamento tamen helpos iom. Vere, ĉi tiom tenis lin vivanta, sed ĉar unu litro da lakto kaj unu kilogramo da pano estis nur nia taga manĝaĵo, el kio pleje ricevis mia patrino kaj mi, malsufiĉis por li, ja de akvo homo ne povas vivi sane dum longa tempo. Ni manĝis malmultan alian manĝaĵon nur dimanĉe, mia patro multe malsatis. Kiam ni sidis al la tablo, li diris, ke „mi jam manĝis” – li diris tial, ke sia 8 jara filineto povu manĝi sufiĉe. La akvo ne estas nutraĵo, pro kio li malfortiĝis daŭre. Meze de oktobro en 1952, mi estis tie dum la vizito de la kuracisto, kiu adiaŭante ekstere ĉe la pordego diris al mia patrino, ke mia patro post nelonga tempo certe jam mortos, ĉar li estas tre malbonastate. Mia patro ne sciigis pri la kuracista opinio. Post kelkaj tagoj je la 27a de oktobro, kiam mi ekiris al la lernejo, per tiuj vortoj adiaŭis min mia patro, ke mi estu bona filino de mia patrino, sed ni ne vidos plu unu la alian, ĉar li estas tre malsana, ... estos tiel pli bona, ĉar mia patrino ne havos pli da malsataj buŝoj por pleniĝi... Mia patrino vivos de nun pli facile... Malbonsente mi iris en la lernejon kaj tiu sento daŭris ĝis la hejmeniro, kiam mi ne plu povis eniri nian loĝejon. La najbarino onjo Klara atendis min ĉe pordego, ŝi akompanis al ili dirante, ke mi ne rajtas eniri, ĉar mortis mia patro. Mi neniam rakontis pri la adiaŭvortoj de mia patro. Sed longtempon mi reaŭdis liajn vortojn kiam ni manĝis. Nur post longa tempo klariĝis la vero antaŭ mi: mia patro mortis tial, ke mi kaj mia patrino povu esti pluvivantoj. Mia patro ofertis sin por mi kaj por la patrino mia.

Dum la unua kristnasko post la morto de mia patro, ne estis kristnaska pino, ne estis kandellumoj, estis nenia brilo, estis nenia korvarmiga okazintaĵo. „Ni ne havas sufiĉe da mono por tio” – diris mia patrino. El tiu ŝia diro mi alfrontis la fakton, ke ne Jesuo portas la kristnaskan pinon. Mi ne havis jam patron ĉiam afablan, kiu per siaj malvarmiĝantaj manoj karestuŝu mian kapon, kiu kisu min deziranta: ĝojan kristnaskon... Kiam mi demandis mian patrinon: ĉu ni ne vizitos mian patron en la tomboĝardeno por ĉetombe pensi pri li iom, ŝi malaprobis la peton dirante, ke tiu ne estas kutimo, sed nenio baras min por pensi iam ajn pri tiu, pri kiu mi volas, sed nur el la varma ĉambro, ja, ekstere altas la neĝo. Por mi nenion diris la varmaj vintraj ŝuoj, la varmaj gantoj. Same pasis ankaŭ la dua kristnasko. Enanime rigidiĝante mi frostiĝis. En la alta neĝo, kiam mia avino devis forŝoveli ankaŭ la vojeton por la kato, la kristnasko estiĝis por mi nenion diranta. Ĉar laŭ mi la ofero de Jesuo same vana estis por savi de la krimo la tiaman homaron, kiel tiu ofero de mia patro, kiu vere solvis la problemon de sia vivo, sed en mi li lasis grandegan spacon, teruran rigidecon post si.

Post la komencatempa plumoinflamo kaj la laŭ pli postaj daŭre okazantaj tusadoj, kokluŝo, astmo evoluis ĉe mi. Ĉar ĝi ne volis mildiĝi, tial, kiel medikamenton la kuracistoj proponis al mi la longtempan ĉeeston en la puraera ŝtata malsanulejo en la iama kastelo de la nobela familio Károlyi, en la loĝloko Füzeradvány. Mi ne havis tuberkulozon, sed ĉi tiun multan suferon kaŭzantan malsanon oni devis kuraci. Adiaŭante mia avino (la vidva patrino de mia patrino loĝanta kune kun ni en la sama domo) petis min ne esti malgaja pro mia deva dek monata foresto, ĉar povas esti, ke ĉi tempo donos al mi la rezignacion je morto de mia patro. Krome mi certe havos bonajn novajn geamikojn kaj mi ekhavas tiujn bonajn aferojn, kiuj efikos eble eĉ ĝis mia vivofino... Ŝi estis pravdira.

En la jaro 1954-a, antaŭ kristnasko la malsanulejaj kuracistoj anoncis, se iu volas hejmeniri, la gepatroj rajtos ilin forporti, kaj nur januarkomence ili devas reveni, kiam jam komenciĝos la instruo por ni. Mia patrino mesaĝis, ke ŝi ne povas veni kaj hejmenporti min. Iom mi bedaŭris mian neokazontan vojaĝon, sed la beleco de la ornamita kristnaska pino starigita en la ternivela kastelĉambrego inter la du spiralformaj kolonoj skulptitaj el ruĝa marmoro, forgesigis la seniluziiĝon. La pinarbo atingis la supron de la ĉambrego, sciuroj saltadis ĉe la fenestroj por la juglandopecoj, gajigis min krome la alta neĝo brilega kiel la diamanto. Ĉio estis belega, pli frue neniam vidita.

La 23-an de decembro alvenis sinjoro hejtiganto, nomita de ni nur oĉjo Georgo, kun kiu mi ofte paroladis, ŝatante babiladi. Li de mi sciiĝis, ke dum la 1930-aj jaroj mia patrino instruis tie en la vilaĝnajbareco brodadon, pro kio ŝi ricevis du belegajn pinoplantojn donace el la arbokulturejo de la grafo. Nu li petis permeson de la direktorado forporti min al sia familio, kiel filineton de sia iama konatulino. Li alvenis sur unuĉevala sledo. Min kovris varmaj pledoj tie sidanta en la bonodora fojno. Grincadis la neĝo sub la sledo kaj sub la paŝoj de la ĉevalpiedoj. La neĝo fajreris en lumo de la sunsubiro. Belega estis la neĝa pejzaĝo. La profunda silento, la trankvilo dormigan kanton estigis. Atingante la vilaĝon, oĉjo Georgo deslediĝis, poste ligis la ĉevalon al pinotrunko. Poste li delevis min, de la sledo kaj metis sur la neĝkovritan teron antaŭ ŝtona kristokruco, kie jam staris kelkaj vilaĝanoj. Sinjoro Georgo manpremis kun ili, ankaŭ mi salutis ilin. Maljuna, blankaliphara homo komencis la saluton de la Krucumita. Post li, ni ĉiuj kune preĝis, per kio ni petegis por tiuj, kiuj tiam ne povis esti inter ni: aŭ tial, ĉar ili estas entombigitaj en fremda tero mortintaj por patrujo dum la Dua Mondmilito, aŭ tial, ĉar ili povis esti eĉ ankaŭ tiam militkaptitoj hejmenatendataj, aŭ pro ia alia kaŭzo. Mi pensis pri miaj gepatroj kaj al mia frato mortinta en la „orienta fronto” en Ljuĉki, kaj kuŝanta en ukrana tero apudpreĝeja, kie en dek tomboj 50 hungaraj soldatoj estas entombigitaj, kaj eble dum kristnasko la pastro diras sanktan parolon ankaŭ por ilia animo... Post la petego mi submetis la pinobranĉeton al la kruco, kie viciĝis jam abiokronetoj. Post la reciproka adiaŭo kaj bondeziradoj ni iris en domon de sinjoro Georgo.

Ankoraŭ la 23a estis, sed jam ornamita estis ilia pinarebeto sur la supra parto de iu ŝranketo. El miela kukpasto bakitaj figuroj pendis de ties branĉetoj, kaj malgrandaj vaksokandeletoj brilis sur la branĉoj. Sub la arbo, pomo, mespilo, nigravinbero-beroj, juglando, migdalo, avelo, sekpruno montris sin prenindaj. Post la konatiĝo de la edzino de oĉjo Georgo, ni babiladis iom pri tio, kiu kiel pasigos la naskiĝtagon de Jesuo. Poste prezentita estis al mi granda glaso de miela lakto kun butera pano. La vojo hejmenkondukanta same bela estis. Poste en mia kastela lito mi dormis bonege. Profundan, ĉarman veran sonĝon mi sonĝis kaj ĝojoplene vekiĝis la 24an de decembro.

Antaŭtagmeze, neatendite alvenis mia patrino, tamen por hejmenporti min. Inter tiuj montoj de departamento Zemplén, malgranda trajno trafikis sur etŝpuro. Ĝi havis haltejon en Füzeradvány ĉe fino de la 6 kilometrojn longa ĉarvojo zonita ambaŭflanke per vicoj de nigraj pinoj kondukanta al la kastelo. Apenaŭ ni atingis la lastan vagonon. Iu virino stariĝis transdonante al mi sian lokon dirante, ke ŝi baldaŭ elvagiĝos. Baldaŭ ekstaris ankaŭ fervojisto dirante, ke li sidis jam sufiĉe, nun ripozu ankaŭ mia patrino post la longa marŝado. Tiu fervojisto manpremis du pinarbojn.

La vojaĝkunuloj demandadis mian patrinon de kie ni venas kaj kien ni vojaĝas. dume antaŭeniĝis kukoj kaj kristnaskaj dolĉaĵoj por regali nin, ke tiujn maĉante la tempo pli rapide, pli agrable pasu. Proksime al Sátoraljaujhely, al la trajnoŝanĝejo, la fervojisto scivoleme demandis mia patrinon, kion ŝi preparos al kristnasko, por regali min kaj la aliajn familianojn. Mia patrino respondis tion, ke ni malriĉas, tial estos nur la kutima semajnfina solida manĝaĵo, ŝi ne havas tiom da mono, ke ŝi povu elspezi por riĉaj manĝaĵoj kaj por pinarbo. La fervojisto surpriziĝis aŭdante, ke mia patrino metos al

la kristnaska tablo eĉ ne unu branĉeton da pino, ke per tio ornaminte la tablon donu al mi ĝojon. Li tion diris, ke el la sekreto de miraklo de la kristnasko ĉiu el la gepatroj devas doni ion al sia(j) infano(j) ke ili jam plenkreskiĝinte povu tion pludoni al siaj infanoj kaj ili al la sekvaj aĝogrupanoj. Ankaŭ tion li diris, ke laŭ sia opinio la gepatroj aŭ riĉaj aŭ ne, ili devas oferi ion al siaj idoj, tio estas ilia devo. „Kion vi pensas, se via edzo vivus, kion li dirus, ke vi la patrino ne volas fari oferon por via ido?” – finis li kaj elpaŝis de la kajuto por esti inter la unuaj elvagoniĝantoj en Sátoraljaújhely.

Vojaĝante al nia hejmo dum la tuta vojo silentis mia patrino. Vane mi povis paroligi ŝin, ĉar ŝi ĉirkaŭbaris sin per profunda silento. Por mi la hejmenvojaĝo belis pro la beleco de la vintraj lokoj, sed malalloga pro la konduto de mia patrino. Hejme mia avinjo atendis nin ĉe la strata pordego, ĉepiede kun nia stria katino, kiu ekvidate min saltis el sia starapozicio al mia kolo, kaj brakumis min ĝojosentante. De ĉi tiu akcepto pli varman pli kortuŝan gastoakcepton mi ne atendis de ĉi tiu benita animeto amanta min. Mia avinjo prezentis al mi mielajn kuiritajn maizosemojn kaj varman teon. Ŝi frotadis miajn piedojn kaj manojn por varmigi ilin. Mia patrino eĉ ne varmiĝis hejme, kiam ŝi reiris en la internan urbon por aranĝi aferojn, kiujn pli frue ŝi ne povis pro la vojaĝo al Füzér-radvány. Mi ne povis atendi ŝian revenon. Pro lacego mi preskaŭ ekdormis. Por vespermanĝo mia avinjo prezentis al mi muelitajn papavajn dolĉajn nokojn kun varma lakto, poste kisetante enlitigis min por dormi en la ĉambro malheligita per la lignaj fenestrokovriloj.

Sekvatage mi vekiĝis je bruetoj kaj je tio, ke ia fajna konataodoro sentebles kaj ia eksterordinara lumo estas en nia ĉambro. Malferminte miajn okulojn, mi ne povis diri eĉ unu vorton, frapite de la surpriziĝo. Inter la du fenestroj staris kristnaska pinarbo ornamita per koloraj kandletoj, el tempo de mia patro konataj koloraj vitroglobetoj kaj per kristnaskarbaj fanditaj bombonoj! Mi nur rigardis kaj rigardis la miraklon! Poste ellitiĝante mi kuris al mia patrino kaj avinjo ĉeestantaj kaj mi inundis ilin per miaj kisetoj tiel same, kiel ili min, kun larmokule dezirante unu al la alia „Agrablan kristnaskon”. Tiutage je tagmezo alvenis mia baptopatrino kun sia edzo kaj filo, tiel la kuiritaĵojn de mia avinjo ni manĝis sesope, dum la sekva tago ni estis gastoj ĉe mia baptopatrino. Por mi ĝojon donis la kunestoj kun miaj proksimaj proksimuloj amantaj unu la alian, la vico de la fajnaj gustaj manĝaĵoj, kaj la donacoj ricevitaj. Mia duonfrato vivinta en Budapeŝto sendis al mi donace tajpitan kajeron kun fabeloj. Ĝia titolo estis: „La enua preĝo”, per kiu li atentigis min je tio, ke la preĝado estas parolado kun filo de Dio, kiun se mi faras, mi ne sentos min sola, perdita. El la de li pluse sendita mono por mi vintran jakon, ŝuojn, ĉapelon, gantojn aĉetis mia patrino, kaj la el tio postrestinta mono mia patrino povis hejmenporti min por kristnaskumi kune. Mia avino akiris al ni feliĉon per siaj bonaj manĝaĵoj ne nur simplaj semajnofinaj, kaj la kristnaskajn bombonojn de mia panjo pretigitajn dum la tuta nokto, mia avinjo kovris per molaj paperetoj por ornami ilin kaj la tutan aron de dolĉaĵoj al la kristnaska pinarbo, por ke je mateno ili povu doni al mi feliĉon. Tiutempe, ĉio okazis por mi.

Post multegaj jaroj, kiam jam ankaŭ mi estis patrino, mi sciigis pri historio de la tiutempa malgranda kristnaska pino. En la trajno la vortoj de la fervojisto profunde eniĝis en animon de mia panjo. Dum la tuta vojaĝo ŝi pensadis pri tio, kiel ŝi atingu almenaŭ malgrandan pinarban branĉeton por ornami la kristnaskan manĝotablon je mia ĝojo, ĉar ŝi devas fari min feliĉa, ĉar ŝi ne estas malmolkora, kion ajn pensis tiu fervojisto pri ŝi. Tiam venis la ideo en ŝian koron, ke la spacon malplene restanta post la frua morto de mia paĉjo, ŝi devas plenigi, sed ne per rigoreco sed per vera milda patrino koro-bono, ĉarmo.

Post nia hejmenalveno mia panjo tuj kuris al la vendoplaco por aĉeti pinarbron, sed je ŝia alveno jam fermiĝis la foiro, la vendistoj hejmeniris. Kiam ŝi trompiĝante malgaje turnis sin hejmeniri malplenmane, ŝi renkontiĝis neatendite kun nia vojaĝkunulo, kun la fervojisto. Li bonsukcese vendis unu pinarbeton el la du kun si portitaj, sed li ne ekhavis aĉetanton al la dua kristnaskarbo. Je demando de mia panjo: kiom da monsumo li petas pro la restinta unu pinarbeto, la homo nur balancis la kapon, poste premis la arbon en manojn de mia panjo dirante, ke ŝi hejmenportu trankvile ĝin senpage. Mia panjo akceptu ĝin kiel donacon de Dio por ŝia duonorfa infano. Vojoj kaj pensoj de Dio estas ne prikalkuleblaj – diris li – Dio certe lin elektis kiel ilon por ĝojdoni escepte por ĉi tiu evento per sia tre zorge edukita kristnaskarbeto. Nun li almenaŭ scias, ke la kristnaska miraklo ensalutos ankaŭ en nian modestan hejmon ĝuste per sia granda amo kreskigita

arbeto. Li certas, ke sian vojon al Miŝkolc la Ĉiopova aranĝis jene, por ke la sekreto de la etoso ankaŭ ni povu konservi niaanime, kaj poste iam ankaŭ ni povu pludoni ĝin al la sekvontaj generacioj same tiel neatendite, pure, kiel ni ekhavis nian parton el ĝi.

Luiza CAROL
Örömszág⁹⁹
(Ĝojlando)

Tudtam már, hogy hol vagyok. Annyira boldog voltam, hogy ismét ott vagyok, hogy nem kérdeztem meg magamtól hogyan kerültem éppen oda...

...Újra Romániában voltam, 1954-ben. Az akkori bukaresti iskolámban, az első tanév osztálytermében. Mellettem ugyanolyan régi íróasztaloknál ültek az akkori osztálytársaim. Mindnyájan körülbelül 7 éves kislányok, a tanév vége felé közeledve. Velünk szemben a mi akkori fiatal tanítónőnk, a legszebb, legokosabb és legjobb szívű lény, akivel addigi életemben találkoztam. Azt gondoltam, tündér lehet, vagy angyal... vagy más égitestről való... Képes volt szebb világokba vinni bennünket, mesés országokban megsétáltatni minket, ahol az emberek becsületesebbek, bátrabbak és jobbak mint akikkel találkozhattunk... Jelenlétében mi magunk váltunk időlegesen okosabb és jószívűbb kislányokká, mert imádtuk és hozzá akartunk hasonlítani...

Felismertem az országot, az épületet, a szobát. Felismertem az összes jelenlevőt.

Valóban azon a helyen és abban az évben voltam ott, ám a levegő bódító volt, kissé zöldes, jegenyefenyő illatú. Kellő tudatában voltam, hogy jelenleg varázslatot élek meg, melyet sajnálni fogok amikor megszűnik. Úgy gondoltam, hogy minden percét ki kell élveznem és igyekezni, hogy mindenre emlékezsek miután a varázslat megszűnik.

A tanítónő szólt:

– Kislányok! Ma együtt fogjuk megírni a mesét Örömszágról. Legyen az a legkellemesebb és vidámabb ország, amelyet el tudunk képzelni! Minden gyerek boldog legyen ott...

Akkor 1954-ben több mint 10 évvel a Második Világháború után, sok gyerek árva volt, soknak alig volt ennivalója vagy ruhája... Sok családban a férfiak le szoktak részegedni és bántották a feleségüket és a gyerekeiket. Léteztek koldulásra, vagy lopásra kényszerített gyerekek... A mi osztályunkban voltak kislányok, akik négy etnikumhoz tartoztak, és az egyes népcsoportok közötti konfliktusok még nem szűntek meg a gyalázatos háború után... Az életünk nem volt túl vidám... És, lám 50, a legkülönbözőbb családokból való kislányka megbűvölve tekintett a tanítónőjére, aki utazást javasolt Örömszágba! ... Igen igen, igen! El Örömszágba!!!

- Azt akarom, hogy egyetlen felnőtt se bántson gyermekeket!
- Azt akarom, hogy minden lakásban legyen működő fűtőtest!
- Örömszágban, minden háznak legyen fürdőszobája zuhannyal!
- Azt akarom, hogy minden évben minden gyerek kapjon egy pár cipőt! – és felöltőt is kapucnival!
- Minden gyerek tudjon háromszor enni egy nap!
- Egyetlen gyerek se legyen árva!
- Igen! No, háborúk ne legyenek többé!
- Gyűlölet ne legyen többé!
- Lenézés, megvetés ne létezzen többé!
- Rágalom se létezzen többé!
- Örömszágban minden háznak legyen legalább egy hangszere!
- Minden héten legyen farsang!
- Minden gyereknek legyen: egy kis rollere!

⁹⁹ Luiza Carol eredeti esperanto nyelvű szövegét az engedélyével fordította magyar nyelvre: Pásztorné Földi Adrienne 2021-ben és jelentette meg mindkét nyelven ebben a könyvben.

Reám került a sor. Mit adjak a listához? Ó, igen! Azt akarom, hogy minden gyereknek legyen legalább egy macskája! De elfelejtettem a szót. Hirtelen, az agyamban a román szó ötlük fel. De addigra... már mi mind beszéltünk... Eszperantóul! Azt gondoltam, hogy „ez nem lehet” ...

58 éves koromban tanultam meg az eszperantót... 59 éves vagyok... Felébredtem az álomból... Hol van most Örömszág? Elvesztettem?

Néhány pillanat után gondoltam, hogy: „Nem, nem vesztettem el. Az mindig a szívemben van.”

Eszembe jutottak az utolsó aznapi szavai a tanítónőmnek:

– Ha jobb világot akarsz, képes vagy jobbá tenni a lelkedet és az eszedet, a lehető legszorgalmasabban olvasva és tanulva. Azért jársz iskolába. „Aki meg akarja javítani a világot, annak először saját magát kell jobbá tennie. Amikor közülünk mindenki jobbá tette magát, akkor fogunk Örömszágban élni!”

Attól kezdve én gyakran játszom azt a játékot. Gyakran kérdezem magam: „Milyennek akarom most, hogy legyen Örömszág?” És új ötletek adódnak hozzá a régi válaszokhoz. 58 évesen fedeztem fel az eszperantót, és azt akartam, hogy minden gyermek tanulja meg a saját anyanyelvén kívül az eszperantó nyelvet. Akkor az én szívem Örömszágában szerettem volna a románnal együtt tanulni az eszperantó nyelvet az iskola első osztályától kezdve... Az álom fedte fel a vágyamat...

Ez a történet igaz. Igazi és feledhetetlen álmot írtam le, melyet 2006-ban álmodtam, amikor az eszperantó kultúráról tanultam Boris Kolker levelező tanfolyamán...

A szerző külön kérésére tesszük közzé kislánya Luê OFER en által rajzolt Örömszágot, melyben a halak az utcán, egy kerek kocsi-akváriumban sétálnak, hogy ők is láthassák a földi élet szépségét.

/Al peto de la verkistino ni komunikas la desegajon faritan de ŝia filino Luê OFER en 1980, kiam ŝi estis 7-jara. En ŝia tiam Ĝojlando, la fiŝoj promenis per ĉaret-akvario, por ke ankaŭ ili ĝuu la belecon de la surtera vivo./

Luiza CAROL¹⁰⁰

Ĝojlando

(Örömszág)

Mi ja sciis, kie mi troviĝas. Mi rekonis la landon, la konstruaĵon kaj la ĉambron. Mi rekonis ĉiujn ĉeestantojn. Mi estis tiom feliĉa troviĝi denove tie, ke mi eĉ ne demandis min, kiamaniere mi alvenis ĝuste tien.

Mi retroviĝis en Rumanujo, en la jaro 1954. Mi estis en mia tiama lernejo de Bukareŝto, en la klasĉambro de la unua lernoĵaro. Apud mi, ĉe la samaj malnovaj skribotabloj, estis miaj tiamaj kolegoj. Ni ĉiuj estis ĉirkaŭ 7-jaraĝaj knabinoj, proksimiĝantaj al la fino de la unua lernoĵaro. Fronte de ni estis nia juna instruistino, la plej bela, saĝa kaj bonkora estaĵo kiun mi renkontis en mia ĝistiam viva. Mi pensis, ke eble ŝi estas feino... aŭ anĝelo... aŭ aliplanedano...

Ŝi havis la kapablon forpreni nin al pli belaj mondoj, promenigi nin tra fabelaj landoj, kie la homoj estis pli honestaj, kuraĝaj kaj bonaj ol ni kutimis renkonti... Dum ŝia ĉeesto, ni mem estis aliformiĝantaj portempe en knabinojn pli saĝajn kaj bonkorajn, ĉar ni amegis ŝin kaj volis simili ŝin...

Jes, mi ja troviĝis en tiu loko kaj en tiu jaro, sed la aero estis iomete sorĉa, iom verdec, odoranta je abio. Mi bone konsciis, ke mi travivas iun portempan sorĉon, kaj mi bedaŭros kiam ĝi finiĝos. Mi pensis, ke mi devas ĝui ĉiun momenton kaj klopodi rememori ĉion, post kiam la sorĉo finiĝos...

Ŝi diris:

– Knabinoj, hodiaŭ ni kune kreos fabelon pri Ĝojlando. Estu ĝi la plej agrabla kaj gaja lando, kiun ni povos imagi! Ĉiuj infanoj estu tie feliĉaj...

Tiam, en 1954, malpli ol 10 jarojn post la Dua Mondmilito, multaj infanoj estis orfaj, multaj apenaŭ havis sufiĉe da manĝaĵo aŭ da vestaĵoj... En multaj familioj, la viroj kutimis ebriiĝi kaj bati siajn edzinojn kaj infanojn... Ekzistis infanoj devigataj almozi aŭ eĉ ŝteli... En nia klaso troviĝis knabinoj, kiuj apartenis al 4 etnoj, kaj la intertnaj konfliktoj ankoraŭ ne estingiĝis post la fia milito... Niaj vivoj ne estis tro gajaj... Kaj jen, subite, 50 knabinetoj el tre diversaj familioj rigardis fascine sian instruistinon, kiu proponis... vojaĝon al Ĝojlando! Jes, jes, jes! Ek al Ĝojlando!!!

- Mi volas, ke neniuj plenkreskulo batu infanojn!
- Mi volas, ke en ĉiu domo estu funkcia hejtilo!
- En Ĝojlando, ĉiu domo havu banĉambron kun duŝo!
- Mi volas, ke ĉiu infano ricevu po unu paron da ŝuoj ĉiujare!
- kaj ankaŭ palton kun kapuĉo!
- Ĉiu infano povu manĝi trifoje tage!
- Neniu infano estu orfa!
- Jes! Do, militoj ne plu ekzistu!
- Malamo ne plu ekzistu!
- Malestimo ne plu ekzistu!
- Kalumnio ne plu ekzistu!
- En Ĝojlando, ĉiu domo havu almenaŭ unu muzikilon!
- Ĉiusemajne okazu karnavalo!
- Ĉiu infano havu skutileton!

Venis mia vico. Kion mi aldonu? Oh jes! Mi volas ke ĉiu infano havu almenaŭ unu katon. Sed mi forgesis la vorton. Subite, en mian kapon venas la vorto en la rumana. Sed ĝis tiam... ni ĉiuj parolis... Esperanton! Mi pensis: „Ne eblas... Mi eklernis Esperanton je la aĝo de 58... Mi estas nun 59 jaraĝa... Mi vekigis el sonĝo... Kie estas nun Ĝojlando? Ĉu mi perdis ĝin?”

Post kelkaj momentoj mi pensis: „Ne, mi ne perdis ĝin. Ĝi ĉiam estas en mia koro.”

Mi rememoris la lastajn vortojn de nia instruistino tiutage:

– Se vi volos pli bonan mondon, vi ja kapablos plibonigi vian animon kaj vian menson, legante kaj lernante kiel eble pli diligente. „Por tio vi vizitas lernejon. Kiu volas plibonigi la mondon, tiu devas unue plibonigi sin mem. Kiam ĉiu el ni plibonigos sin mem, tiam ni vivos en Ĝojlando!”

¹⁰⁰ Luiza CAROL-ról: [https://www.google.com/search?q=Luiza CAROL](https://www.google.com/search?q=Luiza+CAROL)

Ekde tiam, mi ofte ludas tiun ludon. Mi ofte demandas min: „Kia mi volas nun, ke estu mia Ĝojlando?” Kaj novaj ideoj aldoniĝas al la malnovaj respondoj. Je la aĝo de 58, mi malkovris Esperanton, kaj mi deziris ke ĉiuj infanoj lernu kaj sian denaskan lingvon kaj Esperanton. Tiam, en la Ĝojlando de mia koro, mi volintus eklerni Esperanton kune kun la rumana, ekde la unua klaso de lernejo... La sonĝo malkaŝis mian deziron...

Tiu ĉi rakonto estas vera. Mi priskribis veran kaj neforgeseblan sonĝon, kiun mi havis en 2006, kiam mi estis lernanta pri Esperanta kulturo laŭ la koresponda kurso de Boris Kolker.

Honore Sebuho Gondolkodjunk el együtt¹⁰¹

Ebben a mai világban, a legveszélyesebb, hajhászott ellenség a büszkeség. Azt hiteti el veled, hogy neked mindig igazad van, nincs szükséged embertársra, hogy te mindent tudsz, hogy nélkülöd a többiek semmik.

Mégis, ne bánts a krokodilt, amíg a lábad a vízben van!

Mindazonáltal, a határok, melyek kényszerítőek az életünkben, inkább értelmiek, mint fizikaiak. Amikor nagy céljaid vannak, a kis csábítások nem bátortalanítanak el az utadról. Szeretni, kockázat az elutasításra. Élni, reszkír a halálra. Remélni, kockázat a reménytelenségre. Megpróbálni valamit, kockázat a sikertelenségre. A rizikó szükséglet, csak azok, akik mernek kockáztatni, azok szabadok igazán.

Emlékezz, hogy a jövő a kockáztatóké lesz, nem a kényelmeseké. De a következő generáció szégyensége előidézhetné, hogy a tudatlanság, és félelem miatt, a mai esélyeket kapja meg. Egy barátom mondta nekem, hogy „az idióta, aki kockáztat, sikeresebb, mint a génusz, aki az ő kényelmes zónájában él.” Az akaraterő, bátorság és cselekvés három lényegi dolog, hogy elérj a céljaid.

Össze kell dolgoznunk egyesítve az erőnket, hogy életünk sikeres legyen. Kéz a kézben dolgozunk együtt, egyesítve és elfogadva ugyanazt az őszinte ideát.

Gazdaságilag soha se felejtse el, hogy gondolj a teremtőnkre, számolj vele a programjainkban ma, mert ő nem felejtett el felébreszteni bennünket reggel. Amikor már valamennyi sikered van az életben, ne viselkedj úgy másokkal, mintha ők soha se lennének sikeresek.

Lehet, hogy nem tudod, de vannak emberek, akiket te ma semmibe veszel, sikeresek lesznek tíz alkalommal; sőt százszor, sőt százszor többször, mint te.

Következésképpen, tanuljunk meg alázatosak maradni a mi kis sikereinkkor.

Végül, törődj a visszautasító emberekkel, mert nekik bajuk van minden megoldásban.

Honore Sebuho Ni kuncerbumu (Gondolkodjunk együtt)

En ĉi tiu nuntempa mondo, la plej danĝera ĉasata malamiko estas la fiero. Ĝi kredigas vin pri tio, ke vi ĉiam pravas, ke vi ne bezonas la homon, ke vi scias ĉion, ke sen vi la alia homo estas nenio.

Tamen vi ne devas insulti la krokodilon dum via kruro estas ankoraŭ en la akvo.

Ofte la limoj, kiuj estas truditaj al ni en la vivo, estas pli mensaj ol fizikaj.

Kiam vi havas pli grandajn celojn, la malgrandaj tentoj ne senkuraĝigas vin de via vojo.

Ami estas riski malakcepton. Vivi estas riski morti. Esperanto estas riski malesperon. Provi estas riski malsukceson. Riski estas neceso; nur tiuj, kiuj kuraĝas riski, estas vere liberaj.

Memoru, ke la estonteco apartenas al la riskemuloj, ne al la komfortuloj.

¹⁰¹ *Honoré Sebuho, kongói szerző engedélyezte az eszperantó nyelvű szövegének a magyar nyelvre fordítását és mindkét nyelven megjelentetését. Szövegét magyar nyelvre fordította Pásztorné Földi Adrienne, 2021-ben.*

Sed la malriĉeco de la venonta generacio estus kaŭzita per nescio kaj timo kapti la hodiaŭajn ŝancojn.

Amiko diris al mi, ke „idioto kiu riskas, pli sukcesas ol geniulo, kiu restas en sia komforta zono.” Kaj volforto, kuraĝo kaj agado estas tri esencaj aferoj por atingi viajn celojn. Ni kunlaboru kaj unuiĝu por sukcesi en nia vivo.

Man-en-mane ni kunlaboru kaj estu unuigitaj kaj havu la saman sinceran ideon.

Ekonomie, neniam forgesu enmeti nian kreinton en niajn programojn hodiaŭ, ĉar li ne forgesis vekojn nin hodiaŭ matene. Kiam vi jam iom sukcesis en la vivo, ne konduku al aliaj, kvazaŭ ili neniam sukcesos. Se vi ne scias, iuj homoj, kiujn vi hodiaŭ neglektas, sukcesos dek fojojn; eĉ cent fojojn, eĉ centoble pli ol vi. Sekve, ni lernu resti humilaj en niaj malgrandaj sukcesoj.

Fine zorgu pri negativaj homoj, ĉar ili havas problemon por ĉiu solvo.

Marjorie Boulton
Az Egerek és a Király¹⁰²
(La Musoj kaj la Reĝo)
– Tibeti mese –

„Tények, és képzeletek” – című kötetből – Második kiadás 1993, 39-43. oldal, írta Marjorie Boulton /El „Faktoj kaj fantazioj” (Dua eldono, 1993, paĝoj 39-43) de Marjorie Boulton – Az eredetileg eszperantó nyelven írt mesét, a Brit Eszperantó Szövetség bocsájtotta a rendelkezésemre, hogy magyar fordításban is megjelenhessen/

Tibet, a világnak, egy nagyon nagy tengerszint feletti magasságban fekvő országa, magas földnek nevezhető. A Himalájától északra helyezkedik el. Most Kínának, az önrendelkezésű (autonóm) tájegysége. Egy olyan ország, melynek a kiterjedése nagyobb, mint Franciaország, Svájc, Spanyolország és Portugália területe együtt, mégis kevesebb mint 2 millió lakost tart el.¹⁰³ A fent említett európai országok együtt több mint 96 millió lakost tartanak el.) Ám, a tibeti népnek az ő magashegységi hideg országában van: saját nyelve, sok érdekes vallási és más kulturálishagyománya, és szokása. Nagyon gazdag az ő különálló, saját népi hiedelmekben, szertartásokban, dalokban, táncokban; a folklórban megmutatkozó különös világa.

Ez a tibeti mese nem mindennapi, és ezért nagyon szórakoztató. Olyan, hogy megmutatja a háborúnak a józan észnek ellentmondó oldalát is éppen úgy, mint az államok között a hivatalos kapcsolatok fenntartására, az állam és polgárai érdekeinek védelmére, és a nézetek népszerűsítésére vonatkozó törekvéseket.

Az Egerek és a Király

Valamikor régen, valahol, uralkodott egy király, és abban az országban sok egér élt.

Rendes körülmények között az egerek jól boldogultak, eleget ettek; de egyszer eljött a rossz termés éve. Az egerek, amelyek általában nagyrészt abból a gabonából tartották fenn magukat, melyet az emberek az aratás után a földön hagytak, észrevették, hogy abban az évben aratás után a gabona nem lesz elegendő az egész télre. Az Egerek Királya elhatározta, hogy segítséget fog kérni az Ország Királyától.

Amikor a királyi palota kapusa jelentette a Királynak, hogy az Egérkirály kíván beszélni vele, a Király nevetni kezdett, de elrendelte, hogy engedjék elé.

¹⁰² A Brit Eszperantó-Szövetség engedélyével történik az eszperantó nyelvű mese és magyar nyelvű fordításának megjelentetése. Engedélyezve 2020-ban Adrienne Pásztor fordító kérelmére.

¹⁰³ A kevesebb, mint 2 millió lakosság a Wikipédia szerint: a magát tősgyökeres tibetinek vallók száma lehet, hiszen a lakosok száma 6,5 millió fő körül van. Ez a fordító megjegyzése a Tíbetről szóló angol nyelvű és a magyar nyelvű Wikipédia cikkek alapján: <https://en.wikipedia.org/wiki/Tibet> / és: https://en.wikipedia.org/wiki/Tibetan_people

Az egér mély tisztelettel és illetudóan jött be a nagy fogadóterembe. Minthogy a tibetiek hivatalos találkozásakor, az alkalomnak megfelelően elegáns vállszalagot vagy derékszalagot ajándékoznak, a kicsiny egér selyemfonalat hozott, melyet ő a kellő hagyományos szertartásos kézmozdulataival udvariasan a Királynak ajánlott.

– Üdvözöllek Egér Fivér! – mondta a Király. – Mit kívánsz?

– Ó, Királyi felség – válaszolt az Egér –, a termés kicsi; az emberek nem hagytak sok gabonát a földön; mi egerek az éhségtől éhen fogunk halni, ha nem veszünk kölcsön bizonyos készletet a télre. A segítségedet kérem. Szíveskedjél kölcsönözni nekünk a kellő gabonamennyiséget a télre; és én, az Egerek Királya, ünnepélyesen ígérem, hogy az új aratás után teljesen visszafizetem azt neked. Az egyik magtárad gabonamennyisége elegendő lesz.

– Ti kicsi egerek hogyan fogtok tudni elvinni annyi gabonát?

– Te Királyi Felséged, ha kölcsönzöd a gabonát nekünk, mi el fogjuk tudni vinni azt.

– Nos, Egér Testvér, kölcsönzök nektek egereknek egy magtár gabonát a megfelelő feltételekkel. – Megparancsolta a felelős személynek, hogy nyisson ki egy magtárat, és engedélyezte az egereknek a gabona elszállítását.

Az Egerek Királya összehívta az ország összes egerét. Egér százezrek érkeztek. Mindegyik a magtárhoz ment, vett gabonamagot a szájába, a hátára, valamennyit a farkára erősített. Ennyi munkával ennyi egér együtt gyorsan kiürítette a gabonátárolót. Amikor a Király látta, hogy mi történt, elkezdte tisztelni az egér népet a helyzethez alkalmazkodó, a problémamegoldó képessége és az együtt dolgozási munkakedve miatt.

Az új aratás után, az Egerek Királya teljesítette az ígéretét, az egerek visszavitték a királyi magtározóba az egész gabonamennyiséget, melyet ők korábban kölcsönvettek; még hozzá kamattal adták vissza a gabonát. A Király többé nem mutatott hajlandóságot arra, hogy a csepp kis egereken nevéssen, mivel megállapította, hogy az egerek nem csak intelligensek, hanem becsületesek és megbízhatóak.

Hamarosan, a Királynak nagy problémája adódott: háború kezdődött az ő birodalma és a szomszédos között. Egy nagy folyó folyt a két birodalom között, és a folyóparton az ellenséges király már felállította a sátortáborát, készen állva az ország lerohanására.

Az egerek nem szerették volna, hogy az idegen talán kevésbé segítőkész, vagy esetleg kegyetlen király legyőzze az ő Királyukat. Az Egerek Királya azonnal elment a palotába és meghallgatást kért. A Király azonnal fogadta a fogadóteremben.

– Királyi Felséged! Látod, ismét eljöttem, most nem kérni, viszonzni akarom a te nagy segítségedet. A rendelkezésedre állunk a baj elhárítására.

Ennek a nagy válságnak a közepén a Király nem tudta elnyomni a mosolyát.

– Egér Testvér, mint apró egerek hogyan tudtok most engem megsegíteni? – kérdezte. – Az ellenséges sereg nagyméretű, az enyémnél sokkal nagyobb. Biztos a vereségem. Köszönöm a jó szándékokat, de ti egerek, hogyan fogtok tudni megsegíteni engem?

– Királyi Felséged abban is kételkedtél, hogyan visszük el a kapott gabonát. És mennyire meglepődött, amikor mi visszafizettük az egész kölcsönt. Csak bízz bennünk újra; egyezz bele a mi népünk felé történő két szolgáltatásba; mi pedig, speciális egeres mesterkedéssel megóvjuk a te birodalmadat.

– Valóban igaz, hogy sikeres voltál a másik két dologban – értett egyet a Király. – No, mit tegyek hát?

– Parancsold meg a katonáidnak, hogy készítsenek nekünk százezer botocskát, a te királyi lábaddal egyenlő hosszúságúakat, és fektessék le azokat a folyóparton a mi oldalunkon a naplemente előtt. Ez a parancsod ennyi katonának kicsi feladat lesz, mi pedig biztosan keltünk zavart és kétségbeesett rémületet az ellenség között.

– Ezt megparancsolom – ígérte a Király. – És mit kívánsz saját magadnak?

– A két nagy veszély, mely ebben az országban az egereket fenyegeti, az árvizek és a macskák. Amikor a folyó vízszintje valamennyire megemelkedik, a folyó bejön a fészkeinkbe. Egyetértesz azzal, hogy erős gátat építs végig a folyóparton, hogy a víz ne tudja elönteni a mi fészkeinket? És

mivel a macskák mindig az egerekre vadásznak; mi alázatosan kérjük, hogy száműzd őket el a te országodból.

– Ha ti megvédtétek a birodalmat, meg lesz építve nektek a gát, és nem lesznek macskák.

Az Egerek Királya elvégezte a szokásos udvariassági szertartás kézmozdulatait, és gyorsan visszatért a saját népéhez.

A nap lement; és minden felnőtt egér, az egerek százezrei követték a királyukat a folyópartra. Ott rendben megtalálták a pálcikákat. Az egerek a pálcikákat rátolták a vízre, kettesével, hármasával ültek egy-egy botocskára, a lábacskaikkal eveztek, és szerencsésen átkeltek a folyón a másik partra. Nyugodtan futottak a tömör sötétségben a sátorok felé, ahol az ellenséges hadsereg aludt. Az egerek elrágták az íjak húrjait, és ezeknek a fegyvereknek a tartóit, foggal tették tönkre a gyújtószerkezetek spárgáit, lukasra rágták a katonák ruháit, sőt, még azoknak a haját is megrágták, akik a legmélyebben aludtak. Mindent megcsináltak, amit százezer egér megtehetett a fogaival; ronggyá rágták a katonai sátrakat, megették a gabonát, a lisztet és más élelmiszereket, szétharapdálták a húrokat, kilukasztották a lábbeliket, és mindenhol megettek valamit, amit az ember gondosan elrendezett. Kéthárom órai romboló tevékenység után az egerek visszamentek a folyópartra, újra ráültek a pálcikákra, és evezve visszautaztak a baráti partra. Senki sem vette észre őket.

Virradt. Ahogy a nap kelt, úgy hallatszottak kiáltások, csúnya szavak az ellenséges táborból. A katonák felébredtek, és az íjakat használhatatlanul találták, a fegyverek sem használhatók, sem magukkal vihetők nem voltak, az egyenruhájuk tele volt lukkal gombok és jelvények nélküliek voltak. Hamarosan azt is tapasztalták, hogy reggelizni sem fognak még egy csésze teát sem, vajjal, hogy legyen valami, ami felmelegítse őket, és erőt adjon nekik.

Először minden katona a szomszédos bajtársakat gyanúsította, utána a veszekedés olyan nagy mértékű lett, hogy a tisztek éles szemrehányást tettek a katonáknak, a katonák a tiszteket vádolták: Hangos kiáltások hallatszottak: „Lopás!” „Árulás!” „Rejtett, titkos rombolás!” „Kémek!” – és sok más hasonló szó, mert a katonák éhesek voltak, fáztak, használhatatlan fegyvereik miatt nem beszéltek választékos modorban.

Éppen akkor, amikor a kora reggeli fényben teljes volt a zűrzavar, az ellenséges hadsereg is meghallotta a másik partról a harsonát és a néhány lövést. Nem volt harcra kész, a hadsereg rendezetlenül futott szét.

A Király nagyon örült és hahotázott az egerek furfangos hadművelete miatt. Szívélyes köszönetet mondott az Egerek Királyának és a népének, és máris teljesítette a saját két ígérését. Megparancsolta az építészeinek és az építőmunkásainak, hogy tervezzék meg és építsék meg a folyó teljes hosszában az erős gátat, hogy az többé ne árhassa el az egérfészkeket és ne ölje meg az egereket. Ő irányította az összes macskának a száműzését. Halálbüntetést ígért annak, aki ezután macskát hoz az országba. Hírnököt küldött az ellenséges királyhoz ezzel a figyelmeztetéssel:

„Mi, a mi országunkban nem akarunk háborút. Megszenvedné a ti népetek és a mi népünk, bármelyikünk győzne. Jogunk van bárki ellen megvédeni magunkat, aki bennünket megtámad, és mi erősen meg fogjuk védeni magunkat. De, mi azt óhajtjuk, hogy ha lehet, el kell kerülnünk a szükségtelen halálokat és sebeket. No, először elküldtük a mi egerekből álló hadseregünket, akik a ti katonáitokat vérontás nélkül győzték le. Békekötést javasolunk; de ha ti ismét megtámadtok, elküldjük rátok a mi háziállatokból és szárnyasokból álló seregünket; ha ők nem lennének sikeresek, küldjük a mi vadállatainkat; végül, ha mi nem tudnánk mértéktartó tárgyalásokkal és megfontolt kölcsönös engedményekkel elkerülni a teljes háborút, én magam vezetem majd harcba ügyes és bátor katonáimat.”

Az ellenséges király eléggé bölcs volt ahhoz, hogy figyelmesen meghallgassa az üzenetet; és miután megértette, hogy ha őt egy egérhadsereg ennyire képes volt tönkretenni, ostobaság lenne veszélybe sodorni magát megkockáztatva a háziállatok, vadállatok és a katonák hadainak a támadása által. Okosabb lesz azonnal megegyezni a békeszerződésről. A két király könnyen elkészítette a békeszerződést, és a két birodalom sokáig volt baráti viszonyban. Az egerek is boldogok voltak, mert a Király védte, óvta őket az árvizek és a macskák ellen; és a szülőföld iránti saját érdemteli szolgálatuk miatt, minden évben kaptak egy magtárnyi gabonát.

**Marjorie Boulton
(Fabelo el Tibeto)**

„Faktoj kaj fantazioj” (dua eldono, 1993, paĝoj 39-43) de Marjorie Boulton:

Tibeto, tre alta lando, kiu situas norde de Himalajo, estas nun aŭtonoma regiono de Ĉinujo. Lando pli granda ol Francujo, Svislando, Hispanujo kaj Portugalujo kune, ĝi subtenas malpli ol du milionojn da homoj. (La supraj kvar eŭropaj landoj kune subtenas pli ol naŭdek ses milionojn.) Sed la tibeta popolo, en sia montara, malvarma lando, havas propran lingvon, multajn interesajn tradiciojn kaj kutimojn, tre riĉan apartan folkloron. La jena tibeta fabelo estas neordinara kaj amuza. Ĉu ĝi ankaŭ iom montras la absurdan flankon de milito, diplomatio kaj propagando?

La Musoj kaj la Reĝo

Iam, ie, en iu lando, regis reĝo; kaj en la lando estis multaj musoj. Normale la musoj prosperis kaj manĝis sufiĉe; sed venis jaro de malbona rikolto. La musoj, kiuj kutime vivtenis sin grandparte per la greno, kiun la homoj lasis sur la tero post la rikolto, rimarkis, ke ĉi-jare la postrikolta greno ne sufiĉos por la tuta vintro.

La Reĝo de la Musoj decidis peti helpon de la Reĝo de la Lando.

Kiam la palaca pordisto informis la Reĝon, ke muso deziras paroli kun li, la Reĝo ekridis, sed ordonis, ke oni enlasu la muson. La muso venis respektame kaj dece en la grandan Aŭdiencon Ĉambron. Ĉar tibetanoj, je formalaj renkontiĝoj al kiuj taŭgas ceremonioj, donacas elegantajn skarpojn, la eta muso portis silkan fadenon, kiun li per la ĝustaj ceremoniaj gestoj ĝentile proponis al la reĝo.

– Mi vin salutas, frato Muso – diris la Reĝo.

– Kion vi deziras? – Ho, Reĝa Moŝto – respondis la Muso – la rikolto estas malgranda; la homoj ne lasis multan grenon sur la tero; ni musoj mortos pro malsato, se ni ne povos pruntepreni stokon por la vintro. Mi petas vian helpon. Bonvolu prunti al ni sufiĉan grenon por la vintro; kaj mi, la Reĝo de la Musoj, solene promesas, ke post la nova rikolto ni plene repagos vin. La enhavo de unu el viaj grenejoj sufiĉos.

– Kiel vi etaj musoj forportos tiom da greno?

– Via Reĝa Moŝto, se vi pruntos la grenon al ni, ni povos ĝin forporti.

– Do, Frato Muso, mi pruntos al la musoj la grenon el unu grenejo, sub tiuj kondiĉoj. Kaj li ordonis al la respondeca persono, malfermi unu grenejon, kaj permesis al la musoj forporti la grenon.

La Reĝo de la Musoj kunvokis ĉiujn musojn de la lando, centmiloj da musoj. Ĉiuj iris al la grenejo, metis grenon en la buŝon, sur la dorson, ligis iom da greno per la vosto; kaj tia laboro, de tiom da musoj kune, rapide malplenigis la grenejon. Kiam la Reĝo vidis, kio okazis, li komencis alte estimi la inteligentecon kaj kapablon de la musa popolo, kaj ĝian kunlaboremon.

Post la nova rikolto, la Reĝo de la Musoj plenumis sian promeson; la musoj reportis al la reĝa grenejo la tutan kvanton da greno, kiun ili antaŭe prunteprenis; kaj ankaŭ kun interezo. La Reĝo ne plu inklinis ridi je la etaj musoj, ĉar li konstatis, ke la musoj estas ne nur intelligentaj, sed honestaj kaj fidindaj.

Sed baldaŭ la Reĝo havis gravan problemon: milito komenciĝis inter lia regno, kaj najbara regno. Granda rivero fluis inter la du regnoj, kaj ĉe la bordo de la rivero la malamika reĝo jam metis sian tendaron, preta por invadi la landon.

La musoj ne deziris, ke fremda reĝo, eble malpli helpema, aŭ eĉ kruela, venku ilian Reĝon. La Reĝo de la Musoj tuj iris al la palaco kaj petis aŭdiencon. La Reĝo tuj invitis lin al la Aŭdience Ĉambro.

– Via Reĝa Moŝto, mi venis denove, ĉi-foje por demandi, ĉu ni povas reciproki vian grandan helpon. Ni metas nin je via dispono.

Eĉ en mezo de tiu grava krizo, la Reĝo ne povis kaŝi rideton.

– Frato Muso, – li demandis, – kiel etaj musoj povos helpi min nun?

– La malamika armeo estas vasta, multe pli granda ol la mia. Mi nepre malvenkos. Mi dankas pro viaj bonaj intencoj, sed kiel musoj povos helpi min?

– Via Reĝa Moŝto, ĉu tamen vi memoras, kiel vi dubis pri nia kapablo forporti la grenon el la grenejo? Kaj kiel vi surpriziĝis, kiam ni repagis nian tutan pruntaĵon? Nur fidu al ni denove; kaj konsentu pri du servoj al nia popolo; kaj per specialaj musaj manovroj ni savos vian regnon.

– Estas vere, ke vi sukcesis pri la du aliaj aferoj, – la Reĝo konsentis.

– Do, kion mi faru?

– Ordonu al viaj soldatoj, ke ili preparu por ni cent mil bastonetojn, longajn kiel via reĝa piedo, kaj kuŝigu ilin ĉe nia flanko de la rivero, antaŭ la sunsubiro. Ordonu tion ĉi – por tiom da soldatoj, la tasko estos malgranda – kaj ni nepre kreos konfuzon kaj panikon inter la malamikoj.

– Tion mi ordonos, – la Reĝo promesis. – Kaj kion vi deziras por vi mem?

– La du grandaj danĝeroj, kiuj minacas musojn en tiu ĉi lando, estas inundoj kaj katoj. Kiam la rivero iom plialtiĝas, la akvo envenas niajn nestojn. Ĉu vi konsentos, konstruigi fortan baraĵon laŭlonge de la rivera bordo, por ke la akvo ne povu plu plenigi niajn nestojn? Kaj katoj ĉiam ĉasas musojn; do, ni humile petas, ke vi ekzilu ilin de via regno.

– Se vi savos la regnon, vi havos vian baraĵon kaj malhavos la katojn.

La Reĝo de la Musoj faris la kutimajn ceremoniajn gestojn, kaj rapide reiris al sia musa popolo.

La suno subiris; kaj ĉiuj plenkreskaj musoj, centmiloj da musoj, sekvis sian reĝon al la rivera bordo. Tie ili trovis la cent mil bastonetojn en bona ordo. La musoj tuj puŝis la bastonetojn sur la riveron, eksidis sur ili, duope aŭ triope, padelis per la piedetoj kaj facile vojaĝis al la alia flanko. Ili kviete kuris tra densa mallumo, al la tendoj kie la malamika armeo dormis. La musoj mordis la kordojn de la pafarkoj kaj la portilojn de la pafiloj; dente detruis la ŝnurajn fuzeojn, difektis la vestaĵojn de la soldatoj kaj eĉ formordis la harplektaĵojn de tiuj, kiuj dormis plej profunde. Ili faris ĉion, kion centmiloj da musoj povas fari per la dentoj; ĉifonigis tendojn, formanĝis grenon, farunon kaj aliajn nutraĵojn, mordis kordojn, truis ŝuojn, kaj ĉie ion manĝis, kion homoj zorge aranĝis. Post du-tri horoj da sabotado, la musoj reiris al la rivera bordo, residiĝis sur siaj bastonetoj kaj revojaĝis padele al la amika bordo. Nenirimarkis ilin.

La suno leviĝis. Ankaŭ leviĝis multaj krioj kaj malbelaj vortoj el la tendaro de la malamika armeo. La soldatoj vekiĝis kaj trovis paf-arkojn neuzeblajn, pafilojn nek uzeblajn nek portebajn, uniformojn truoplenajn, sen butonoj, sen insignoj. Baldaŭ ili ankaŭ konstatis, ke ili ne matenmanĝos, ke eĉ taso da teo kun butero ne estos havebla por varmigi kaj fortigi ilin. Unue, ĉiu soldato akuzis la najbarajn kamaradojn; poste la kverelado iĝis pli grandskala; la oficiroj akre riproĉis soldatojn, soldatoj eĉ ekakuzis oficirojn. Aŭdiĝis laŭtaj krioj de „Ŝtelo!” „Perfido!” „Sabotado!” „Spionoj!” – kaj multaj fiaj vortoj, ĉar soldatoj malsataj, malvarmaj, kaj sen uzeblaj armiloj ne parolas tre elegante.

Ĝuste kiam en la frumatena lumo la tendaro estis en plena konfuzo, la malamika armeo ankaŭ aŭdis, de la alia bordo, klarionojn kaj kelkajn pafojn. Tute ne preta batali, la armeo forkuris malbonorde.

La Reĝo tre ĝojis, kaj ridegis pri la manovroj de la musoj. Li kore dankis la Reĝon de la Musoj kaj lian popolon. Kaj li tuj plenumis siajn du promesojn. Li ordonis al arkitektoj kaj konstruistoj, tuj plani kaj konstrui bonan, fortan baraĵon laŭlonge de la rivero, por ke ĝi neniam plu inundu la nestojn kaj dronigu la musojn. Kaj li dekretis ekzilon de ĉiuj katoj, kaj mortopunon por iu, kiu poste portos katon en la landon.

Li sendis heroldon al la malamika reĝo, kun la jena averto: „Ni en nia lando ne deziras militon. Milito suferigos vian popolon kaj mian popolon, kiu ajn venkos. Ni rajtas defendi nin kontraŭ iu, kiu nin atakas, kaj ni forte defendos nin. Sed ni deziris, se eble, eviti nenecesajn mortojn kaj vundojn. Do, unue ni sendis nian armeon de musoj, kiuj venkis viajn soldatojn sen elverŝo de sango. Ni proponas al vi pacon; sed, se vi denove ekatakos, ni sendos kontraŭ vi armeon de niaj dombestoj kaj kortbirdoj; se ili ne sukcesos, ni sendos niajn sovaĝajn bestojn; kaj finfine, se ni ne povos per moderaj diskutoj kaj prudentaj kompromisoj eviti plenan militon, mi mem kondukos al batalo miajn lertajn kaj kuraĝajn soldatojn.”

La malamika reĝo estis sufiĉe saĝa, por aŭskulti atente; kaj poste li komprenis, ke se la musa armeo povis tiom detrui, estos malsaĝe, riski pri la armeoj de dombestoj, sovaĝbestoj kaj soldatoj. Estos pli saĝe, tuj interkonsenti pri pac-traktato. Do, la du reĝoj facile preparis traktaton, kaj la du regnoj longe restis en amika rilato. Ankaŭ la musoj restis feliĉaj, ĉar la Reĝo protektis ilin kontraŭ inundoj kaj katoj; kaj, pro sia meritplena servo al la patrolando, ili ĉiujare ricevis unu grenejo-plenon da greno.

Pásztorné Földi Adrienne **A szeretet ereje**

Sok éve történt, hogy a városom államosította néhány, a város szélén élő lakosnak, a szőlő és gyümölcsöse területét és a házeit az Avas hegy oldalán, hogy azon a területen négy és tízezeres bérházakból álló lakótelepet építtessen főleg gyári munkások részére, úgy 3000 fő részére.

Azon a területen sok háziállat: macska és kutya élt, melyeket a bérházakba gazdáik nem akartak magukkal vinni. Fennállott néhány lehetőség, mi legyen az állatok sorsa. Örökre elaltassa-e őket állatorvos, vagy falura küldeni őket valamilyen rokonhoz vagy ismerőshöz, hogy az állatok ott éljenek tovább. Nekünk is volt macskánk. Nagyanyám elvette a macskánk kölykeit 2 hónapos korukban. Egy roma asszony vitte el őket mondván, hogy a páston elkél a macska, mert sok az egér. Macskamama nem találva az övéit, hozott magának egyet a szomszédban fialt másik macska hasonló korú kölykeiből. Így lett két macskánk és végül ezt a kettőt ajándékoztuk el.

Az említett államosításkor történt, hogy nagyanyám belebetegedett, hogy el kellett válnia szeretett házától (ahol 1913-1970-ig élt), a kertjétől, és állatkáitól. Miután édesanyám a kórházba bevitte édesanyját, azzal jött haza, hogy nagyanyám úgy nekibúsult, hogy a halálán van. Úgy tűnt, meg akar halni. Nem evett, nem ivott, csak feküdt becsukott szemekkel.

Az orvos azt javasolta: „adjuk meg nagymamának a végső örömeket. Hogy lelkiert adjunk itt marasztani az életben az ő kedves személyét, édesanyám a kedvenc ételeit főzte számára, én megvettem az akkor megjelent tejszínnel töltött csokoládét és ráadásként egy puha, de nem átlátszó, szellőzőképes szatyorba beletettem a piros hosszú sálamat és a két hónapos „örökbefogadott” kis macskát, és bevitettem a kórházba.

Egész úton vigyáznom kellett, ki ne másszon, kapjon elég levegőt a szatyorban és az utazótársak közül valaki meg ne nyomja. Édesanyám kérdezte is mit viszek, de nem árultam el, nehogy idegeskedjen a kicsi miatt és éppen ő legyen az árulóm a kórházban.

Nagymamám éppen, hogy csak üdvözölt, tovább feküdt becsukott szemekkel. Még csak fel sem akart ülni, nemhogy enni a finomabbnál finomabb ételekből. Mégis felültettem nagymamámat a tiltakozása ellenére, a hátát megtámasztva két, szintén bevitt díspárnával. Közben, mintegy mellékesen megjegyeztem, hogy az otthon maradottakkal együtt hazavárjuk, mert nélküle az élet nem olyan, mint vele. Nem reagált erre.

Pár perc múlva kivettem a szatyorból a piros sálamat és végigfektettem a hófehér kórházi ágylepedővel bevont plédjén. Ekkor vettem észre, hogy figyelni kezd. Ezután mondtam, hogy a kertből hoztam neki olyat, amit nagyon szeret. Erre felfigyelt, a közönye elmúlt. Amikor a korábban fertőtlenített talpú kis állatka kibújt a szatyorból és elindult felé a „vörös szőnyegen”, nagyanyám halvány arcát előntötte a pír, a szemei megteltek könnyel. Kinyújtotta a vértelen kezeit a kis állat felé, mely először még bátortalanul, de miután felismert bennünket, utána már bátran megindult nagymamám felé, le nem véve róla a vidám, kerek, bájosan kék szemeit. Előtte megállott, mintha kérdezte volna: „Mi történt?” A keze alá simult, majd elheveredett, mint aki otthon van.

A kis állatkát cirógatta a vékony, öreg, gyenge ujjaival. Ölelte, dűnnyögött a szeretett kicsi lénynek és közben köszönetet mondott nekünk. Picurka dorombolva köszönte meg a szeretgetést. Picurkát, még a következő látogatási napkor is bevitettem. Akkor már evett, ivott nagymama. Az orvos azt mondta nem tudja mi okozta ezt a reménykeltő változást, de ha ez így folytatódik, a következő héten hazavihetjük nagymamámat. Így lett. Nagymamám akkorra megerősödött. Az a szeretet adta boldogság, ami akkor érte, még 18 évig éltette. Egészségesen élt 93 éves koráig.

A szeretet áldás, az élet ajándéka. Ősi, éltető erő.

Pásztorné Földi Adrienne
Forto de la amo¹⁰⁴
(A szeretet ereje)

Antaŭ multaj jaroj okazis, ke la miaurba registaro alŝtatigis la vinberejojn, fruktoĝardenojn kaj la domojn de kelkaj loĝantoj urborandaj sur la montoflanko de Avaŝ, por konstrui tie loĝkvartalon konsistanta el 4-10-etaĝaj domegoj ĉefe por la ferfabrikaj gelaboruloj, entute por 3000 homoj.

Tiuteritorie multaj bestoj, inter ili katoj kaj hundoj vivis, kiujn siaj mastroj ne volis kunporti en la ludomojn por vivi kune plu tie. Estis kelkaj eblecoj, kio okazu pri la bestetoj: ĉu ili estu murditaj per injektita veneno, aŭ ĉu vivi plu, se la mastroj trovis por ili alian lokon ĉe bonkoraj vilaĝanoj, la bestoj estu aŭ forvenditaj aŭ fordonacotaj por vivi plu. Ankaŭ ni havantaj katinon, kiam ĝi naskis, ni donacis la du monatajn idojn al romaa sinjorino, kiu kunportis ilin al sia loĝteritorio diranta, ke tie multaj musoj estas, do tiuj necesas. Nia kompatinda katino du tagojn vane serĉis siajn idojn, sed poste ŝi vizitis la naskejon de alia juna katino same naskinta en la najbareco kaj portis de tie unu katidon por si. Nia katino lekadante purigis la etulon kaj kat-murmuris al ĝi, brakumis, karestuŝadis, kiel la homa patrino sian posteulon. La katino estis tiome ĝoja, ke songante ridetis. Poste nia katino prezentis la idon al ni fiere, kvazaŭ diranta: jen, mia karega ido, kiun mi forlasos neniam. Tiun katidon ni jam ne fordonacis, por ke la „patrino” havu ĝojon, ja ili estis nedisigeblaj.

Post nelonga tempo evidentiĝis, ke mia avino ne povis akcepti la fakton, ke la ŝtato forprenas ŝian domposedaĵon per kompensa mono kaj dono de ludoma loĝejo, tamen ŝi for estos de sia korto, de la frukta ĝardeno kie ŝi vivis de 1913 ĝis 1969 kaj ŝi devos forlasi por eterne siajn bestetojn donantaj al ŝi ĝojojn ĉiam. Enlokiĝonte en la ludomon enurban ŝi ekhavas plenkomforton sed senvivon kaj ŝin neniu konos. Mia avino ŝajne volis morti, ĉar ŝi ne akceptis manĝaĵon, trinkaĵon, nur kuŝis tutan tagon... Fine, mia patrino enhospitaligis ŝin, sed ankaŭ tie ŝi daŭrigis la jam komencitan kondukmanieron. Dum la sekva semajno ŝi malfortiĝis tiome, ke la hospitala kuracisto proponis al mia panjo, ke ni „provu doni al la maljuna panjo la lastajn ĝojon”, ĉar ŝi estas jam tre malbone, malforte, eble ŝi mortos baldaŭ, ĉar ili ne povas helpi.

Mia patrino cerbumadis kion fari. Mi same pripensis, per kio mi povu doni al ŝi tiun grandan ĝojon, kiu restigos ŝian karan personecon en la vivo. Mia patrino perzorge kuiris la plej bongustajn manĝaĵojn pleje ŝatataj de ŝia patrino. Mi aĉetis la tiutempe novan ĉokoladospecion, la plenigitan ĉokoladon, ja ŝi pleje ŝatis la laktokreman. Sed pensante, ke perforte mi ne povos doni al ŝi ion, se ŝi ne volas akcepti ĝin, mi planis enporti ion alian, kio nek manĝaĵo kaj nek trinkaĵo estos. Fine mi decidis enporti la katon, sed ne la katinon, ties adoptitan idon. Jes, ĝi estas malgranda, ne estas moviĝema. Certe ĝi bone sidos en la saketo, nur tuttage mi devas bone nutri kaj trinkigi ĝin tiel, ke portempe ĝi estu nek soifa, nek malsata, kaj pisi ne volu. Nu, en mian mansakon mi enigis la etulinon purigante pli frue la felon kaj la piedetojn. Dum nia vojaĝo mi gardeme atentis pri ĝia bonfarto por ricevi sufiĉe da aero, ne estu premata de iu kunvojaĝanto. Mia patrino scivoleme demandis kion mi portas en la sako, sed mi ne konfesis.

Alveninte, post la saluto de mia avinjeto, ŝi apenaŭ resalutis nin kaj tute ne volis eksidi, nur kuŝis fermitokule. Vidante tion, mi iome perforte sidigis ŝin apoginte ŝian dorson per la du kusenoj same enportitaj de ni. Pro mia ĉi tiu ago ŝi nenion diris. Kiel oni atendis, mia patrino vane prezentis la bongustaĵojn, la avinjo ne volis manĝi, trinki. Mi tiam donis la ĉokoladon, ke almenaŭ malgrandan pecon ŝi enbuŝigu, kion fine ŝi akceptis, sed tute ne interesiĝis pri io ajn alia. Nu, tiam mi menciis al la avinjo, ke de hejmo ĉiuj salutas ŝin kaj hejmenatendas, ĉar sen ŝi ni ne povas vivi. Neniu rezulto sekvis. Tiam, mi malrektigis la mansaketon kaj antaŭprenis el ĝi mian ruĝan larĝan ŝalon, kiun mi metis sur la neĝblankan hospitalan littukan kovrilon kaj lasis la katidon eliĝi, anoncanta, ke iu alvenis kune kun ni por vidi ŝin. Dum la preparigo de la sceno mi vidis jam la ekfajrerantan interesiĝon en la avinjaj okuloj. Ekvidinte la katidon, la pala avinjo vizaĝo estiĝis ruĝeta, la okuloj larmaj. Ŝi etendis siajn malfortajn manojn al la etulo, kiu unue scivoleme poste neniom timante disrigardis kaj vidante konatajn vizaĝojn ĉirkaŭ si, sur la „ruĝa tapiŝo” trankvile

¹⁰⁴ *Esperantigita de Adrienne Pásztor en 2021*

paŝadante ekiris al mia avinjo. Ŝin atingante sur siaj malgrandaj, viglaj, ĉarme bluaj okuletoj surrigardante demandis de mia avinjo: „Kio okazis?” La etulo unue kaŝis sin al manplato de mia avinjo poste kuŝiĝis kvazaŭ estus hejme.

Mia avinjo ĝojplene babiladis al la etulo, karestuŝadis ĝin, kaj dume diris al ni dankon. Al la sekvafoja vizitotago mi same kunportis la katidon. Tiam jam manĝis, trinkis mia avino kaj la kuracisto diris, ke li ne scias kio kaŭzis la esperodonan ŝanĝon, kiu se daŭros plu, sekvontsemajne ni povos hejmen porti mian avinon. Tiel okazis. Mia avino je tiam ekfortiĝis. Tiu ĝojo kiu atingis ŝin tiam, vivigis ŝin dum la sekvaj 18 jaroj, kaj ŝi sane atingis 93 jarojn.

La amo estas beno, donaco de la vivo. Ĝi estas praa viviga forto.

Sylvia Hämäläinen
Planetális megfontolás¹⁰⁵
(Paneda pripenso)

Az Eszperantista Tanárok Nemzetközi Ligájának (ILEI) a Konferenciája az idén virtuálisan¹⁰⁶ zajlott le (VEKI) 2020. július 25-31 között.

A főrendező az ILEI elnöknője Mirejo Grosjean volt. Az ő, és mások számos programja között, én az úgy nevezett Planedaj Pripensoj/ Planetális Megfontolások című programot hallgattam meg és néztem meg. Sokoldalú tartalma erős benyomást tett rám.

Szokás szerint a Kongresszuson van Nacia Vespero/Nemzeti Est, színes programmal, melyet a helyi rendezők rendeznek meg a saját ország kultúrájának a bemutatásával. Ehelyett Mirejo Grosjean, Svájcban jura erdőben ülve¹⁰⁷ mutatta be a Planetális Megfontolás című programot, hogy megmutassa nekünk, milyen most a világunk. A környezet napsütéssel, madárdallal és a tehenek nyakán a kolomp hangjával bájosabb aláfestést adott az előadásnak, mint amilyen az előadás maga volt. Az előadáson több jelentős tényezővel ismertetett meg bennünket, hogy gondolkodjunk el rajtuk. Én azokról a dolgokról akarok beszélni, amelyek ránk, mindennapi emberekre vonatkoznak. Ő, megemlített olyan dolgokat is, amelyekkel a 75 éves UN (Egyesült Nemzetek), a kormányok vagy más fontos hatóságok foglalkoznak.

Mirejo így kezdte: „Vajon mi ugyanolyan jól gondoskodunk a Földről, mint a saját otthonunkról? Bizonyára, nem. A Föld összeomlóban van, a tájfunok erősödnek, a hőmérséklet emelkedik, gleccserek olvadnak, a plasztik rátelepszik az óceánokra, a levegő szennyeződik, stb. stb.”

„Az embereknek nyugaton egyszerűbben kellene élniük, hogy mások tudjanak élni egyszerűen.” (Gandhi) Mi északon gazdag országokban élünk. „Vajon készek vagyunk módosítani az életstílusunkon, lemondani a második autóról, inkább közösségi utazási eszközöket igénybe venni, mint privát autókat, kevesebb új ruhát vásárolni, kevesebb húst enni, kevesebb hőt felhasználni otthonunk fűtéséhez, lemondani a szünidőre repüléstől, stb.?” Myreille Grosjean (becenevén Mirejo) a mostani helyzetet a világklímában azzal a helyzettel hasonlította össze, amikor az autó többé nem engedelmeskedik a sofőrnek a csúszós utcán, mi pedig nem tudjuk uralni a klíma melegeződését.

Mirejo: „Nektek kell lennetek annak a változásnak, melyet ti látni kívántok a világban.” (Gandhi) Mi mindnyájan személyesen, egyénileg, tudunk lépéseket tenni a világ fejlődése érdekében. Az apró lépések másokkal együtt tudnak befolyást gyakorolni, hatni. Például, így: ne vásárolj új holmit, miután megállapítottad, hogy a szekrények tele vannak, a szükségleted szerint vásárolj, és ne a kedved szerint, hasznosítsd újra a már elolvasott újságokat, és a bádogdobozokat, javíttassad meg az elromlott eszközt, gépet, és ne dobd ki a még működőt. Hasznosítsd! A gyors cselekvés előtt gondolkozz! Csökkentsd a hulladékot! Például gyümölcs vásárlásakor vigyél magaddal kis zacskót, és

¹⁰⁵ A virtuális konferencián részt vett és ezt az elbeszélést írta: Sylvia Hämäläinen, aki engedélyezte a szöveg magyar nyelvű fordítását: Pásztorné Földi Adriennének.

¹⁰⁶ A konferencia részben közvetlen hangokkal – beszéddel, – részben előzőleg felvett és a technikusok által később továbbított filmekkel történt – Mireille Grosjean közlése szerint.

¹⁰⁷ A hangulat leírása jól mutatja, milyen élvezetes dolog a békés, madárdalozó zöld erdőben ülni, míg ezzel ellentétben kiábrándító és veszélyes az élővilág számára az erdőkben, és az erdőszéleken az ember által ott hagyott törmelék, szemét és veszélyes anyag, mint méreganyag koncentráció.

ne végy újat, (¹⁰⁸vásárolj finom szövetből való szatyrokat.) Használd a hátoldalát a már használt papírnak, hogy arra nyomtassad a szövegeket, melyeket hangosan akarsz felolvasni vagy ellenőrzésként. Mi jól be tudjuk osztani a napi egész ennivalót, és a maradékot a hűtőben eltárolni más alkalomra. Afrikában az embereknek gyakran kell kidobni élelmiszert, mert a hőség és hűtőszekrény hiánya miatt az gyorsan kezd rothadni.

Már hallottál a mértékletes életről. Nos: lemondani, újrahasznosítani, megjavítani, komposztálni, és megfontolni. A józan élet nem bánatos, és lemondás mindenről, hanem az, hogy kielégíti a szükségleteidet. Tudva, hogy te hozzájárulsz a Föld egészségéhez és más emberek jó közérzetéhez, te felhőtlenül, és boldogan élsz.

Mit tegyünk mi eszperantisták, akik parányi szétszórt csoport vagyunk a földgolyón akár északon akár délen? Tevékenykedjünk a lakóhelyünkön, a pici közösségünkben, a faluban, a lakónegyedben. Próbáljunk pozitív példák lenni. Újra, és újra küldjünk tovább információkat egymás között, cseréljünk információkat, módszereket és eszközöket, hogyan tegyük jobbá a világot. Mirejo: „Nekem alá kell húznom a bőséges, kölcsönös eszközöket a mi mozgalmunkban, segítségnyújtásra az északiak és a déliek között.”¹⁰⁹ Nem csak a tankönyvek küldéséről van szó. Szó van például: Tanzániában kútépítésről, nepáli család pénzügyi támogatásáról, segítség a benini nők vezető-szerepekben¹¹⁰ történő gyakorlatszerzésében. És nekünk eszperantistáknak mi a szerepünk ebben? Nelson Mandela mondta: „a legjobb fegyver a világ jobbá tételére, a nevelés. A gyerekeknek hallaniuk kell a Föld működéséről, annak a védelméről, az emberi jogokról, a lényeges szóról: „a tiszteletről.” A gyermekek viszik a tudást a szülőknek.

Mirejo így fejezte be: „Minden igazságosság, és béke, a tiszteletből ered. Ezt az értéket magunknak kell tudnunk, és használnunk kell a mindennapi életünkben. Át kell adni azoknak, akiket tanítunk.”

Sylvia Hämäläinen Planeda Pripenso¹¹¹

Ĉijara kongreso de Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj, VEKI, okazis virtuale en 25.-31.7.2020.

La ĉefa aranĝanto estis prezidanto de ILEI Mirejo Grosjean. Inter la pluraj programeroj de ŝi kaj aliaj personoj mi aŭkultis kaj rigardis¹¹² i.a. la *Planedan Pripenson*. Ĝia multflanka enhavo forte impresis min.

Kutime en la kongreso okazas Nacia Vespero kun varia programo, organizita de lokaj aranĝantoj por prezenti sialandan kulturon. Anstataŭ tio Mirejo Grosjean, sidante en ĵurasa arbaro¹¹³ en Svisio, prezentis la programeron *Planeda Pripenso* por montri al ni, kia la mondo nuntempe estas. La cirkaŭaĵo kun sunbrilo, birdokantado kaj tintado de bovinaj sonoriloj donis pli ĉarman fonon al la prelego ol la prelego mem. Dum ĝi ŝi donis al ni gravajn faktojn por pripensi. Mi volas rakonti pri tiuj aferoj, kiuj tuŝas nin, ordinaraajn homojn. Ŝi menciis ankaŭ faktojn, kiujn regas la 75-jara UN, registaroj aŭ aliaj gravaj instancoj.

¹⁰⁸ Az elbeszélés szerzőjének Sylvia Hämäläinennek a javaslata.

¹⁰⁹ Mirejo így magyarázta ezt a mondatot: Azt gondolja, hogy „mi északiak (Európaiak, Amerikaiak) együtt kell dolgoznunk és segíteni kell a délieket (pl. az Afrikában és más helyeken) lakókat.

¹¹⁰ Ők is fejlődnek akarnak. Beninben már sok nő tanult egyetemeken és tehetségesek. A probléma még a mi országunkban is jelen van, hogy gyakran választanak férfit valamilyen vezető szerepre és nem nőt, aki egyformán tehetséges a feladat számára. Beninben éppen úgy, mint Etiópiában nagy különbség van a tanított osztály és a falun élő emberek között: Sylvia H. /Myreille G. szerint: a benini nőknek van esélye, hogy különböző társaságok vezetői legyenek. Az ILEI Kongresszus Beniben: 2021. aug. 7-14-ig lesz.

¹¹¹ Kongresumis kaj verkis Sylvia Hämäläinen – kiu permesas aperigi kaj hungarigi sian rakonton pere de s-ino Adrienne Pásztor)

¹¹² Laŭ Myreille Grosjean: la proza parto – de Virtuala Esperanto- Konferenco ILEI – estis aŭdebla per sonoj per rekta sendado, la vidindaĵoj estis prezentitaj per sendado de antaŭe registritaj filmoj.

¹¹³ La priskribo de la etoso esprimas kia ĝuiga estas mem la belege verda paca arbaro kun la birdkantoj kaj arbarrande kun la paŝtantaj bovoj, dum kontraŭe kia seniluziiga kaj damaĝiga estas por la vivularo la enarbaraj kaj arbarrandaj malpuraĵoj, rubaĵoj, venenaĵoj submetitaj tien de la homoj.

Mirejo komencis: Ĉu ni prizorgas la Teron same bone kiel ni prizorgas nian hejmon? Certe ne. La Tero estas kolapsanta. Tajfunoj fortiĝas, temperaturo altiĝas, glaciejoj fandiĝas, plasto invadas la oceanojn, aero malpuriĝas ktp, ktp.

„*Homoj en okcidento devus vivi pli simple, por ke la aliaj povu simple vivi.*” (Gandhi) Ni en nordo loĝas en riĉaj landoj. „Ĉu ni pretas modifi nian vivstilon, rezigni pri la dua aŭto, pli uzi komunajn transportilojn ol privatajn aŭtojn, aĉeti malpli da novaj vestaĵoj, manĝi malpli da viando, malaltigi la doman hejtadon, rezigni pri feriaj flugoj ktp.” Mirejo komparis la nunan situacion en la monda klimato al la situacio, kiam la aŭto ne plu obeas la stiranton sur glitema strato: ni ne plu regas la varmiĝon de la klimato.

Mirejo: „*Vi devas esti la ŝanĝo, kiun vi deziras vidi en la mondo.*” (Gandhi) Ni ĉiuj persone, individue, povas fari paŝojn por la evoluo de la mondo. Etaj paŝoj kune kun aliaj povas fari fortan influon. Ne aĉetu novan aĵon post la konstato, ke la ŝrankoj plenas, aĉetu laŭ viaj bezonoj, ne laŭ viaj emoj, reciklu legitajn gazetojn kaj ladskatolojn, riparu difektitan ilon kaj ne forĵetu funkciantan ilon, reciklu. Pensu antaŭ ol rapide agi. Malpliigu rubaĵon. Aĉetante ekz. fruktojn, vi povas kunporti saketon kaj ne preni novan (noto de S.H. havigu, aĉetu saketojn el delikata ŝtofo). Uzu dorsan flankon de jam uzita papero por printi tekstojn, kiujn vi volas kontrollegi aŭ laŭtlegi. Ni povas bone kontroli tagan manĝon kaj manĝi la tuton aŭ konservi la reston en fridujo por alia fojo. En Afriko oni ofte devas forĵeti manĝaĵon, ĉar pro varmeco kaj manko de fridujo pluraj manĝaĵoj rapide komencas putriĝi.

Vi aŭdis pri sobra vivo, do rezigni, reuzi, recikligi, ripari, kompoŝti kaj – pripensi. Sobra vivo ne estas trista vivo kaj rezigno pri ĉio, sed ĝi kontentigas viajn bezonojn. Sciante, ke vi kontribuas al la sano de la Tero kaj al la bonfarto de aliaj homoj, vi vivas serene kaj feliĉe.

Kion faru ni esperantistoj, kiuj estas eteta komunumo dise sur la planedo, ĉu en nordo ĉu en sudo. Ni agu en nia loĝloko, eteta komunumo, vilaĝo, kvartalo. Ni provu esti pozitiva ekzemplo. Ni daŭre komuniku inter ni, por interŝanĝi informojn, metodojn kaj rimedojn por plibonigi la mondon. Mirejo: Mi devas substreki la abundajn reciprokajn rimedojn en nia movado por helpi inter norduloj kaj suduloj.¹¹⁴ Temas ne nur pri sendado de lernolibroj. Temas ekz. pri konstruo de putoj en Tanzanio, subteno de familio en Nepalo, lertigado de virinoj en gvidaj roloj¹¹⁵ en Benino¹¹⁶.

Kaj ni instruistoj, kio estas nia rolo? Nelson Mandela diris, ke *la plej bona armilo por plibonigi la mondon estas edukado*. La infanoj devas aŭdi pri la funkciado de la Tero, pri la metodo protekti ĝin, pri la homaj rajtoj, pri la kerna vorto „respekto”. La infanoj portas la sciojn al la gepatroj.

Mirejo finas: Ĉio en justeco kaj paco fontas el respekto. Tiun valoron ni devas havi en ni, uzi ĝin en nia ĉiutaga vivo. Ni devas transdoni ĝin al ĉiuj, kiujn ni instruas.”

Sylvia Hämäläinen
Tűzróka és Északi fények¹¹⁷
 (La Fajrovulpo kaj Nordaj Lumoj)

Látott már Ön rókát, azt a vörös bundájút, amelynek vastag szőrű a farka és hosszú a pofája? Gyakran gondolják ravasznak is. Jól van, ha már látta, de nem baj, ha még nem. És csak egyetlen pillanatra látta a Tűzrókát? Ha nem, hát nem baj, én sem láttam. Ám láttam, ahogyan valahol rohant az északi régióban. Várjon, mesélek többet.

¹¹⁴ Mirejo jene klaigis la frazon: *Ŝia penso estas, ke ni norduloj (Eŭropanoj, Usonanoj ktp) devas kunlabori kaj helpi la sudulojn loĝantaj ekz. en Afriko).*

¹¹⁵ Ankaŭ ili volas evolui. En Benino jam multaj virinoj studis en universitatoj kaj estas talentaj. La problemo eĉ en nia lando estas, ke pli ofte oni elektas viron al iu gvida rolo kaj ne virinon, kiu estus egale talenta por tiu taskoi. En Benino kiel en Etiopujo estas granda diferenco inter la instruita klaso kaj la homoj en la vilaĝetoj. – Noto de la rakonto-aŭtorino.

¹¹⁶ Laŭ Myreille Grosjean: La gvida rolo estas en profesia kampo: virinoj fariĝas kompaniestroj.

¹¹⁷ Sylvia Hämäläinen, e könyv kezdeményzőjének a kérésére küldte meg – 2021-ben – az eszperantó nyelvű szövegeit a róka képpel együtt, és engedélyezte a Tűzrókáról és az Északi Fényről szóló szövegeinek is a magyar nyelvre fordítását és azok megjelentetését ebben a könyvben.

Az ősidőkben az észak Finnországból lakó számik (lappok) csodálták és bámulták az égi jelenléteket. Fagyos éjszakákon, a ragyogó csillagos égbolton csodálatosan szép színek, zöldek, vörösek, ibolyaszínűek, és sárgák, halványak vagy élénk színűek jelentek meg. Nem a szivárványra céloztak, mely eső idején jelenik meg. Ezek a színek úgy mozogtak, mint a lángok, repültek és lobogtak, repdestek és ragyogtak, ringtak, mintha a hullámok tekercsben lennének egymásba olvadtak, élénkké váltak és elhalványultak és hirtelen megszűntek. De a bemutató még nem fejeződött be, mert finoman újakezdődött és hamarosan az eget a számik gyönyörű színei borították be.

De ki (mi) alkotta meg az égbolton a színeket? Azokat Tűzróka csinálta! Nappal a barlangjában lakott, de amikor este óriásivá vált a fagy, buzgón szaladgálni kezdett, és ugrálni egyik nagy hegyről a másikra. A Tűzrókának speciális bundája volt, és nagyon-nagyon hosszú és dús farka. A bundája szikrázott és minden alkalommal, amikor a farka érintette a havat vagy az alacsony nyírfatörzseket, színfröccsentést végzett, színeket loccsantott az égboltra. A Tűzróka maga annyira fellelkesült a színes fényektől, hogy engedte a farkát a havon csúszni. Akkor a sötétség egészen eltűnt. Előfordult, hogy hosszan futkározott, máskor rövid ideig. De végül már nem volt többé ereje rohanni és a barlangjába vissza kellett mennie, hogy pihenjen a következő fagyos éjszakáig.

Beszélték, hogy a Tűzrókának nagyértékű bundája volt. Az, akinek sikerülne elkapni azt a rókát, nagyon gazdaggá válna. Valószínűleg még senkinek sem sikerült, mert a színes lángok most is láthatók. Mi finnek 'Revontulet'-nek nevezzük, mely névnek a jelentése: 'a róka tüzei'.

12 éves finn kislány Ninna Lindqvist rajza a Tűzrókáról /
Desegnis 12 jara finnlanda knabino Ninna Lindqvist pri Fajrovulpo.

Sylvia Hämäläinen
Fajrovulpo kaj Nordaj Lumoj

Ĉu vi iam vidis vulpon, tiun ruĝpeltulon, kiu havas har-riĉan voston kaj longan muzelon? Ofte oni pensas ĝin esti ankaŭ ruza. Bone, se vi vidis ĝin, sed ne gravas, se vi neniam vidis. Nu, ĉu vi iam eĉ momenteton vidis Fajrovulpon? Ĉu ne, ankaŭ mi ne. Sed mi vidis, ke Fajrovulpo estis kuranta ie en la norda direkto. Atendu, mi rakontos pli.

En la pratempoj la sameoj loĝantaj en la norda Finnlando¹¹⁸, miris kaj admiris la ĉielan spektaklon. Dum frostaj noktoj, sur la stelbrilan ĉielon aperis mirinde belaj koloroj, verdaj, ruĝaj, violaj kaj flavaj, heletaj aŭ helaj. Mi ne celas la ĉielarkon, kiu aperas kiam pluvas. Ĉi tiuj koloroj moviĝis kiel flamoj, ili flugis kaj flirtis, flagris kaj brilis, luliĝis kiel rulondoj, heliĝis kaj paliĝis kaj hazarde estingiĝis. Sed la prezento ankoraŭ ne finiĝis, ĉar delikate ĝi rekomenciĝis kaj baldaŭ la ĉielon kovris la belegaj koloroj de la sameoj.

Sed kiu kreis la kolorojn sur la ĉielon? Tiujn faris Fajrovulpo! Ĝi dumtage vivis en sia kaverno, sed kiam vespere frostiĝegis, ĝi fervore komencis kuradi kaj saltadi de sur unu montego al alia. Fajrovulpo havis specialan felon kaj treege longan kaj densegan voston. Ĝia felo fajreris kaj ĉiufoje, kiam la vosto tuŝetis la neĝon aŭ la malaltajn betultrunketojn, ĝi sendis kolorsprucaĵon sur la firmamenton. Fajrovulpo mem tiom entuziasmiĝis pri la koloraj lumoj, ke ĝi lasis la voston gliti sur la neĝo. Tiam la mallumo tute malaperis. Iam ĝi kuradis longan tempon, iam nur mallonge. Sed senfine ĝi ne plu havis fortojn kuregi kaj devis iri ripozi en sian kavernon ĝis la sekva frosta nokto.

Oni rakontis, ke la Fajrovulpo havis valoregan felon. Tiu, kiu sukcesus kapti ĝin fariĝus riĉega. Verŝajne neniun ankoraŭ sukĉesis, ĉar eĉ nun la koloraj flamoj estas videblaj. Ni finnlandanoj nomas ilin ‘revontulet’, kiu signifas ‘fajroj de vulpo’.

Sylvia Hämäläinen
Északi Fények, latin nevén: Aurora Borealis

Északi Fények kör alakú térségben láthatók a Föld északi pólusa felett. Az a térség észak Finnországban, Svédországban, Norvégiában és Oroszországban Lappföld néven nevezett. De honnan jönnek? A Napból. A Nap a Napviharokban küldi az apró részecskéit a Földre, és amikor azok a Föld mágneses mezőjét eltalálják, láthatóvá válnak és bíbortól vörösig mutatkoznak. Nem lehet előre látni mikor jelentkeznek az Északi Fények. Ha a Napviharok speciálisan erősek, nem csak északon lehet látni azokat, hanem még Közép Európában is.

Mostanában több finn cég tevékenysége vagy terméke alapul az Északi Fényeken. Sok turisztikai vállalkozás Lappföldön speciális iglu, hókunyhó alakú házacskákat épít üveg, átlátható tetővel, hogy csodálni lehessen az égi színeket még ágyban fekvő. Néhány vállalkozás megszokott hétvégi házakat bérelve új eszközöket használ. Ők mobiltelefonon tájékoztatják a vendégeiket, amikor az Északi Fények láthatók. Ön, az „Aurora Alert Realtime”-től megkaphatja a szükséges információt az Aurora készenlét valós idejéről, angol nyelven, sőt a Google-lal magyarul is az Északi Fények megjelenéséről. Egyes női ékszerek ezüstműveseit Revontuli-nak vagy Aurora Borealisznak nevezik. Lappföldi ékköveket tartalmazznak, de vésik azokat aranyból, ezüstből is.

¹¹⁸ „Formo de la landonomo kaj tio de la loĝantoj de Suomujo estas preferata de la verkinto”, ja la landanoj de Suomujo estas finnoj. Ili estas finn nacioj kaj ne finoj. Krome, la PIV 2005-a rekonas la nomon kontraŭ tio, ke ĝi ne estas Zamenhofa esprimo. PIV rekonas la liberan uzeblecon de la nomo: finna nacio, kaj tiel same la uzindecon de la landonomo: Finnlando.

Sylvia Hämäläinen
Nordaj Lumoj, latine Aurora Borealis

Nordaj Lumoj videblas en cirkla areo super la polusoj de la Tero. Tiu areo en norda Suomio, Svedujo, Norvegujo kaj Rusujo nomiĝas Laponujo. Sed de kie ili venas? Ili venas de la Suno. La Suno sendas eretojn en Sunaj ŝtormoj al la Tero kaj kiam ili trovas la magnetan kampon de la Tero, ili fariĝas videblaj kaj montriĝas de purpuro al ruĝo. Ne eblas antaŭvidi kiam Nordaj Lumoj aperas. Se la Sunaj ŝtormoj estas speciale fortaj, eblas vidi ilin ne nur en la nordo, sed eĉ ankaŭ en Meza Eŭropo.

Nuntempe la agado aŭ produktoj de pluraj finnlandaj entreprenoj baziĝas sur Nordaj Lumoj. Multaj turismaj entreprenoj en Laponujo konstruis specialajn iglo-formajn dometojn kun vitraj, travideblaj tegmentoj por admiri la ĉielajn kolorojn eĉ kuŝante en la lito. Kelkaj entreprenoj luantaj ordinaraĵajn libertempajn kabanojn uzas novajn rimedojn. Ili informas al siaj gastoj pere de poŝtelefono, kiam la Nordaj Lumoj estas videblaj. Vi povas ankaŭ gugli *Aurora Alert Realtime* kaj ricevi sciojn eĉ en la hungara pri la apero de Nordaj Lumoj. Virinaj ornamaĵoj de iuj arĝentaĵistoj nomiĝas Revontuli aŭ Aurora Borealis. Ili enhavas laponajn juvelŝtonojn, aŭ ili estas gravuritaj el oro aŭ arĝento.

Bajram Karabolli
Amikor 20 éves voltam¹¹⁹

(Kiam mi estis 20 jara – *KUR ISHA NJĖZET VJEÇ*)

Diák voltam és visszajöttem a faluba a hosszú nyári szünidőre. Ténylegesen a szó „szünidő” üres volt, értelmetlen, mert a faluban az alapítása óta senki sem tudta mit jelentenek a szünidők. Apám berendelt engem a városba (Vlora¹²⁰-ba) néhány dolog elintézésére, és megengedte, hogy 2-3 napot eltöltssek a strandon. Elindultam hát hazulról és egy óra gyaloglás után elértem a törvényhatósági központot. Az országút és az egyedüli kávéház között a padon ülve valamilyen járművet vártam. Hirtelen, egy középkorú ember érkezett két fiatalabb férfi kíséretében, viselkedésükre nézve szerfellett katonaság és vadak voltak, és egészen mellettem álltak meg. A párton kívüli szervezet (egyesült mezőgazdasági szövetkezet¹²¹) vállalkozási kollektívájának az irányítótömbületi titkára volt, volt szabadságolt tiszt, akit a Párt hívott meg Tiranából, forradalmasítani és fejleszteni a falut. Ezért korlátlan hatalma volt.

– Mit csinálsz itt? Honnan jössz? Hová mégy? – kérdezett engem arrogánsan, választ nem várva.

Valahogyan sikerült válaszolnom, hogy egy járműre várok, hogy a városba bemenjek.

– Miért mégy a városba? Tudod te hol vannak a pajtásaid? Búzát aratnak, kukoricát művelnek, ... munkában vannak, ott, és ahová hívta őket a Párt és Enver elvtárs, amíg te csavarogsz. Tudod-e, hogy a bajtársaid Veitnámban (Veitnamot mondott nem Vietnambot) az életüket áldozzák a háborúban a kegyetlen amerikai imperializmus ellen? Ténylegesen, te henye, lusta fráternek látszol. Bizonyára értelmetlen dolgok vannak a fejedben. Burzsoá véleményeid vannak. És ez a könyv mi? – kérdezte és máris kivette a könyvet a kezemből. Dumas regénye volt franciául, melyet magammal vittem, hogy a strandon tartózkodásom 2-3 napja alatt átolvassam. Amíg engem a félelem a hatalmába kerített, ő figyelmesen szemléte a könyvet, és mivel nem értette az írást, haragosan kérdezte meg:

– Nem albánul van? Milyen ördögi nyelvezet ez?

– Franciául – mondtam egy szóval.

– Nem tetszik neked az albán? A burzsoázia nyelve tetszik neked? Itt helyben le kell tartóztatnom téged. Megnézhetem a nadrágodat?

¹¹⁹ Az író kívánsága volt, hogy mindkét elbeszélésének a szövege nyerjen magyar fordítást és jelenjenek meg ebben a könyvben mindkét nyelven. A szöveget Pásztorné Földi Adrienne fordította magyar nyelvre 2020-ban.

¹²⁰ Vlora városról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Vlora>

¹²¹ Ez a szövetkezet a kolhozhoz hasonlított az eszperantóra fordító közlése szerint.

Abban az időben a városban néhány bátor fiatal a legújabb divatot követte, ami miatt a forradalmi fiatalok csoportja elkapta őket, és ronggyá tépték a nadrágjukat. De egy, a kísérői közül isteni sugallatra megállapította, hogy az én nadrágom egészen szabályos (hiszen nem volt divatos).

R ... elvtárs ténylegesen megállapította, hogy a nadrág nem középosztály szerinti. Így, egészen véletlenül megmenekültem a fizikai erőszaktól ott az út közepén, bár a lelki erőszak már megtörtént.

– Kinek a fia vagy? – kérdezte újra, mint egy örült, a titkár.

Apám nevét közölve, borússá vált kedéllyel válaszolt:

– Ó, ó, apád gazdag ember. De a nagylelkű Párt megvédte és nem kiáltotta ki őt „kuláknak.” Mégis, mi jól tudjuk, hogy ő elégedetlen. Az életrajzában még vannak foltok. Te is az ő nyomdokát követed. De, ha te farkat mozgatsz¹²², a Párt azonnal levágja a fejed, éppen úgy, mint ahogyan minden ellenségével csinálja.

– „Kulák”, „elégedetlen”, „életrajzi foltokkal”, „reakciós”, „osztályellenség”, „burzsoá”, „elleneséges kontingens”... Istenem, milyen szörnyű terminusok! Megijesztenek téged. Míg igyekeztem magamhoz térni, a titkár idegesen, örvongve ment el.

Csak én maradtam ott sebzetten.

Nem nagyon sokkal azelőtt olvastam Csehov elbeszélését: A 6-os Pávilon-t. Nem értetem Gromov-ot. De ezeket a pillanatok teljesen gromovinak éreztem. Így hát, amikortól 20 éves lettem, az életem kezdte elveszíteni a szépségét. Attól kezdve, borússá kezdett válni a legkedvesebb ügyem is, a hazám. Azt egy maroknyi durva ember uralta, de teljhatalommal. A hazát, szögesdróttal ostromolták, és a lakosokat nyomorba taszították, és bunkerekbe dugták. Hazátlannak éreztem magam.

Akkor elhatároztam, hogy elmenekülök külföldre, amelyen messze csak lehet elmenni a hazától, elmenekülni a börtöntől¹²³. Vagy öngyilkos lenni. De mi történne az én hozzátartozóimmal a távozásom után (egyáltalán nem volt fontos sikerül-e elmenekülnöm, vajon elkapnak-e, vagy megölnék-e engem a határnál)? Az ilyeneket a szenvedések és az üldözések vég nélküli kálváriája várja. Nem menekültem el. És meg sem öltem magam. Annyira nem voltam bátor. És hosszú évtizedekig az erőszak, az üldözések, az emberi jogok hiánya miatt a szellemi élet szegénysége és a lelki elsívárosodás között éltem.

Semmibe vevők, fogyatékosok, gazemberek, kegyetlenek mindenhol voltak, fej felett, szem előtt, hát mögött, jobbra és balra. Ők ellenőriztek mindent nálam, a mozdulatokat, öltözetet, hajvágást, ételmezést, beszédet, gondolatokat, és az álmaimat. A vad diktatúra teljesen ellenőrizte az egész lényemet és életemet. Bevérezte és megcsonkította az ifjúságomat, életerőmet, tehetségemet... Megölte a szeretetemet... Börtönbe zárta a gondolatokat, az érzéseket és a lelket.

Megóvni azt, ami megmaradt bennem, elhatároztam, hogy elmenekülök a fojtó és ölni képes realitásból, fejest ugorva a könyvek világába. Így menekültem Miguel de Cervantes, Shakespeare, Balzac, Tolsztoj, Puskin, Csehov, Jeszenyin, Milos Gjergj Nikolla (migjeni, midzseni), Ismail Kadare, Jakov Xoxe (dzodze), Victor Hugo, Guy de Maupassant, Stendhal, Jack London, Jon Golsuort, és mások fénnel és levegővel tele valóságába.

Bajram Karaboli
Kiam mi estis 20 jara¹²⁴
(KUR ISHA NJËZET VJEC)

Mi estis studento kaj revenis en la vilaĝon por longaj someraj ferioj. Fakte la vorto "ferioj" estas vana, ĉar en la vilaĝo, ekde ties fondiĝo, oni ne sciis kio estas la ferioj. Mia patro ordonis min iri al la urbo (Vlora) pro kelkaj aferoj kaj permesis min resti tie du-tri tagojn por plaĝi. Mi ekiris de la hejmo kaj post unu horo da piedirado, atingis la municipan centron.

¹²² Ez albán szólás-mondás, mely azt jelenti, hogy: ha te a törvényekkel ellentétben, vagy a párt parancsai ellenére cselekszel, ... a párt eljár veled szemben.

¹²³ Ez a kifejezés azt jelenti, hogy a kommunista Albánia egy nagy börtönhöz hasonlított a rezsim kegyetlensége miatt.

¹²⁴ El la albana lingvo tradukis Bardhyl Selimi. Li skribis la 2-an de decembro 2020-a: „... jen la alia rakonto de Bajram Karaboli. La aŭtoro deziras ke ankaŭ ĉi tiu rakonto estu en via libro. Amike Bardhyl”.

Sidante sur benko inter la aŭtoŝoseo kaj la sola kafejo tie, mi atendis iun veturilon. Subite, mezaĝulo akompanata de du maskloj pli junaj, je konduto ekstreme militista kaj sovaĝa, ĝi alvenas kaj staras tujapude min. Li estis la buroa sekretario de la kompartia (komunismpartia) organizaĵo de la unuiginta kooperativo (kolektiva agrokultura entrepreno)¹²⁵, eksa oficiro liberigita, kiun la Partio venigis de Tirana ĉi tien por revoluciigi kaj evoluigi la vilaĝon. Pro tio li posedis senlimigitan potencon.

– Kion vi faras ĉi tie? De kie vi venas? Kien vi iras – li demandadis min arogantece, ne atendente respondon.

Iel ajn, mi sukcesis rediri ke mi atendis iun veturilon por iri al la urbo.

– Kial vi iras al la urbo? Ĉu vi scias kie ja estas viaj kamaradoj? Ili rikoltas la tritikon, kultivas la maizon ... ili estas en la agado, tie kien alvokas ilin la Partio kaj kamarado Enver, dum vi vagabondas. Ĉu vi scias ke viaj kamaradoj en Veitnam (li diris Veitnam kaj ne Vietnam) estas oferante sian vivon en la milito kontraŭ la kruela usona imperiismo? Fakte, vi aspektas vera pigrulo. Certe vi havas ankaŭ senvaloraĵojn en via kapo. Vi havas burĝajn opiniojn. Kaj ĉi tiu libro, kio estas? – tuj li forprenis de mia mano la libron.

Estis ĝi romano de Dumas, en la franca, kiun mi kunprenis por tralegi tiujn du-tri tagojn de mia restado en la plaĝo. Dum min ekatakis timego, li rigardadis atenteme la libron kaj pro neebleco kompreni la skribon, demandis min kolere:

– Ĉu ĝi ne estas en la albana? Kia diabla lingvaĵo estas tio?

– Fanca – apenaŭ mi eldiris solvorte.

– Ĉu al vi ne plaĉas la albana? Ĉu plaĉas al vi la lingvo de burĝaro? Vi devas arestiĝi surloke. Ĉu mi vidu viajn pantalonojn?

Tiutempe, en la urboj kelkaj kuraĝaj junuloj sekvis la aktualan modon, pro tio, kaptite de grupoj de revoluciaj junuloj, ĉi lastaj disŝiris kaj disĉifis ties pantalonojn. Sed unu el la akompanantoj, je Dia konsilo, konstatis ke miaj pantalonoj estis tute regulaj, ne laŭmodaj (kaj tiaj ili ja estis).

– Kamarado R. fakte la pantalonoj ne estas laŭburĝaj.

Tiel, tute hazarde mi eskapis de fizika perforto, tie sur mezo de la vojo, kvankam la psikologia perforto jam estis plene okazinta.

– Kies filo vi estas? – demandis li denove, kvazaŭ frenezulo, la sekretario.

Sciiginte la nomon de mia patro, li ekmalkontentiĝis kaj diris:

– Ho, ho, via patro estis riĉulo, Sed grandanima Partio savis lin kaj ne deklaris lin „kulako”. Tamen ni bone scias ke li estas nekontenta. En lia biografio estas ankoraŭ makuloj. Ankaŭ vi sekvis liajn spurojn. Sed, se vi movos la voston¹²⁶, Partio tuj senkapigos vin, same kiel ĝi faris kun ĉiuj malamikoj.

– „Kulako”, „ne kontenta”, „kun biografiaj makuloj”, „reakciulo”, „klasa malamiko”, „burĝano”, „malamika kontingento”... Dio mia, kiaj teruraj terminoj! Ili timegigas vin.

Dum mi klopodis rekonsciiĝi, mi vidis ke la sekretario foriris nervozece kaj rabiece.

Nur mi restis vundita.

Ne tre longe antaŭe, mi estis leginta la rakonton „La Pavilono nr. 6” de Ĉehovo. Mi ne estis kompreninta Gromov-on. Sed, tiujn momentetojn, mi sentiĝis plene Gromovo.

Tiel do, ekde kiam mi estis dudekjara, mia vivo komencis malbeliĝi. Ekde tiam, ekmalkontentiĝis ankaŭ la plej kara aĵo mia, la patrio. Ĝin regis manpleno da krudaj homoj, sed plenpotencaj. Ili sieĝis la patrimon per pikdratoj kaj ties loĝantojn enmizerigis kaj enigis en la bunkrojn.

Mi sentiĝis senpatria.

Kaj tiam mi decidis fuĝi eksterlanden, foriri ju pli foren disde mia patrio, turniĝinta en prizono¹²⁷. Aŭ memmortiĝi. Sed, kio okazus al miaj proksimuloj, post mia foriro (tute ne gravis ĉu mi sukcesis eskapi, ĉu oni kaptus min aŭ mortigus min ĉe la landlimo)? Ilin atendus senfina kalvario da

¹²⁵ Tiu kooperativo agrikultura similis al kolhozo – laŭ la enletera sciigo de la esperantiganto.

¹²⁶ La esprimo kiel onidiro signifas, ke: se vi agos aliel ol tiun postulas la leĝoj kaj instrukcioj (de la Partio)...

¹²⁷ Laŭ la esperantiganto la esprimo signifas, ke la komunista Albanio similis al granda prizonono pro la krueleco de la reĝimo.

suferaĵoj kaj persekutoj Kaj mi ne fuĝis. Nek mi memmortiĝis. Certe, mi ne estas tiom brava. Kaj, dum longaj jardekoj, mi restis en mezo de la perforto, persekutado¹²⁸ kaj spirita dezertiĝo.

La ignoruloj, handikapuloj, kanajloj, krueluloj estis ie ajn: super la kapo, antaŭ la okuloj, postdorse, dekstre kaj maldekstre. Ili kontroladis ĉion ĉe mi, la moviĝojn, la veston, la tondon, nutradon, parolojn, pensojn kaj sonĝojn miajn. La sovaĝa diktaturo kontrolis absolute tutan miajn estaĵon kaj vivon. Ĝi sangumis kaj amputis mian Junecon, energion, talenton... Ĝi murdis miajn amojn... Ĝi enprizonigis la pensojn, la sentojn kaj la animon.

Por savi tion, kio plurestis ĉe mi, mi decidis eskapi disde tiu sufokiga kaj mortiga realo, plonĝante en la mondon de la libroj. Tiel, mi rifuĝis ĉe la realo, plene de aero kaj lumoj de Cervantes (servantes), Ŝekspiro, Balzak, Tolstoj, Puŝkin, Ĉehov, Jesenin, Miloŝ Gjergj Nikolla (migjeni: miĝeni), Kadare, Jakov Xoxe (dzodze)¹²⁹, Victor Hugo (viktor higo), Guy de Maupassant (gi dmpasan), Stendhal (stendal), Jack London (ĝek london), Jon Golsuort, k.a.

Bajram Karaboli
Tömeggyilkosság¹³⁰
(La masakro – Masakra)

Félóra utazás után a kamion megállott, és a parancsnok utasított, hogy szálljunk ki. A kezével két emeletes jól megjegyezhető nagy házra mutatott, mely 2 kilométernél nem volt messzebb abban az egész völgyben. Elmagyarázta, hogy ott volt a mi különítményünknek a segítő gazdasági bázisa¹³¹. A magas fallal körülvett, kevesebb mint egy hektárnyi, udvarán különböző zöldségek voltak ültetve, amelyeket meg kellene kapálni, és öntözni. Miután elmondta nekünk mit kellene csinálni, magához vette a munkaeszközök tárolójának és a főkapunak a kulcsait és tájékoztatott az időpontról amikor meg kell jelennünk az autóúton, hogy a kamionra felszálljunk.

Katonák voltunk, akik elvégeztük a motorkerékpár tanfolyamot és vártuk az áthelyezést a különböző csapatokhoz, hogy azt az új foglalkozást gyakoroljuk.

A megszokott májusvégi reggel nem ígért valami szépet a mi szigorú katonai életünk számára. A nap megjelenése aznapi hőségre figyelmeztet.

Útközben apró barna falusi házakat láttunk, sovány, gyötrelmesen ugató kutyákat, mintha akaratuk ellenére teljesítenék ezt az örök feladatot, és láttunk fáradt arcú falusiakat, akiknek a nemét – abból a távolságból az azonos öltözék miatt – az ember nem tudja megállapítani. Különböző munkaeszközökkel a kezükben ráérősen, lassan lépdeltek egymás után a brigád gyülekező helye felé, hogy lejelentkezzenek, azután szétszéledtek a napi munka végzésére. Az egyedüli dolog, ami örömet adhatott volna a szemnek abban az egész érdektelen térben, a jól művelt zöldségeskertek voltak, sokféle zöldséggel bevetve, a fő élelmiszerforrása az itteni lakosság nyomorúságos életének.

Megérkeztünk a házhoz, kinyitottuk a nagy vaskaput és bementünk. Utána a szakaszparancsnok, egy falusi fiatalember kinyitotta a fészert (a munkaeszközök tárolóhelyét) és szétszította a munkaeszközöket elmagyarázva, hogy mit kell csinálni mindegyikünknek.

Figyelmemet maga a ház hívta fel. Körülbelül 100 éves lehetett, és 100 négyzetméternél kevesebb helyet foglalhatott el.

A magas emeletek és nagy ajtók, ablakok miatt modern lehetett abban az időben amikor épült. Az első emeletet egyetlen nagy vasajtó zárta. Bizonyára az utóbbi időben készült. Veszély esetére a biztonságát rögzítő csapokkal, bilincsekkel, és nehéz kulcsokkal biztosították. Annak az emeletnek

¹²⁸ *La esprimo signifas, ke la popolo suferis pro ŝtata perforto, persekutado, same manko de rilatoj kun monda kulturo, malriĉeco de la spirita vivo pro manko de homaj rajtoj.*

¹²⁹ *La eldirojn de la albanaj nomoj, s-ro Bardhyl Selimi klarigis laŭ la aplikita formo.*

¹³⁰ *Eszperantóra Bardhyl Selimi úr tette át, 2020. december 2-án. Magyarra fordította Pásztorné Földi Adrienne 2021-ben a szerző és a fordító engedélyével.*

¹³¹ *Az 1970-es években az albán hadsereg zöldségeket termesztett és háziállatokat tenyésztett a csapategységek mellett kiegészíteni az élelmiszerszükségletet, kínai minta alapján.*

mindegyik ablaka téglafallal volt lezárva. Nem volt külső lépcső a második emelet elérésére. Ez a háztípus ugyanis belső lépcsőfeljárós volt. A második emelet ablakai félig voltak lezárva a téglafallal. A vörös tetőcseréppel burkolt tetőről öt-hat magas kémény állt ki, szintén téglából. A ház, bár az utolsó időkben nem gondozott volt, nem romosodott el, és megőrizte a nyomait egykori szépségének. Valahogyan csak nosztalgikus volt, és szomorúnak tűnt. Lehet, hogy a kedves lakói miatt, akiket régóta nem látott. Bizonyára valamikor a belseje tele volt élettel és vidámsággal.

Mi történt a lakóival? A gyászos kinézet elgondolkodásra késztet a lakók életének tragikus végétől. Valahogyan, az a nagy régi ház, egy öreg úrhölgyhöz hasonlít, aki egyedül maradt megátkozva a halált, mely még nem ragadta el.

Egy falun élő mesélte nekem, hogy a ház az egész völgy tulajdonosához tartozott, akit a fivérével együtt lőttek agyon, mint antikomunistát. Abból a nagy családból csak három személy maradt. Kettő közülük börtönben van, a harmadikról, a húsz éves fiatalemberről senki sem hallott, hogy hová lett. Ilyen emberi históriákról sokat hallottam. Ami benyomást gyakorolt reám, az a ház sorsa volt...

„Egy nap, jött néhány ember a kormánytól, és kiürítették a házat. Később más emberek érkeztek, munkások, és belülről tönkretették. Levették a lépcsőfeljárót, felszedték a padlókat, a válaszfalakat, és minden mást, mintegy barlangot, üreget hagyva maguk után. Azután téglákkal az ablakokat és az ablakokat befalazták az első emeleten, az első emeleti fő ajtó kivételével. Egy bizonyos idő múlva megérkezett egy nagy teherautó utánfutóval, erősen megpakolva és eső elleni ponyvával letakarva. Teljesen tele volt könyvekkel” – mondta nekem a helybeli amíg üdvözöltük egymást, és elszívtunk néhány cigarettát.

– Könyvekkel!? – bámultam rá, mintha élőlényekről beszélt volna, vagy inkább szívremegve, mintha az írtakkal lett volna teli.

– Igen, persze, könyvek voltak. Az emberek lepakolták és bevitték azokat a házba. Az autó mindaddig jött újra és újra, amíg megtelt az egész házrész légüres tere... A könyvek legtöbbjét az emberek kidobták az ablakon a második emeletről, s az ablakokat később félig befalaztak téglákkal, mint ahogyan ez látható volt.

– Miért zárták be a könyveket ide? – kérdeztem tele nyugtalansággal és fájdalommal, mintha az emberek mindig azokról beszélnének, akik a könyveket szóban írták volna.

– Kartonpapírba csomagolják majd a könyveket. Ezek már tiltott könyvek, vagy halálra ítélték, ki tudja. – Ezt mondta nekem az egyik könyvszállító, aki idehozta a könyveket. Oni enkartonigos la librojn. Ili estas jam malpermesitaj, aŭ kondamnitaj, kiu scias – fejezte be az elbeszélését az egyik beszélgetőtársam.

Azon az éjszakán alig tudtam elaludni, mindig a könyvekre és a fekete sorsukra gondoltam. Másnap, egy másik katonatársammal sikerült bemenni a házba. A mandulafa erős, szívós ágai segítettek ebben bennünket, mely a második emelet ablakához közel nyújtóztatta erős ágait. Annak a sivataggá tett háznak a belseje tele volt könyvekkel, a plafonig alig két méter hiányzott. A könyveket úgy dobták el, mint a nem kellő köveket, amikor a mezőgazdasági megművelendő termőterületet tisztítják.

Nem éreztem a kincs felfedezésének az örömét. Ellenkezőleg, beleremegett a lelkem. Nehéz érzés telepedett rám fájdalommal, kétségbeeséssel és rettegéssel, mintha ahhoz a helyhez érkeznek, ahol éppen tömeges agyonlövés történne. Hiszen félelemkeltő gyilkosság történt, könyvgyilkosság, a tömegmészárlás egyik típusa!

Az enyéim! Oldalt hullottak le, fejjel lefelé, lefordítva, kifordítva, hanyatt fektetve, összezsugorítva, elől nyitva, szemrontóan bordatörőten, a fejrészen lukkal, a lábrészen eltépve, a homlokrészen széthasítva, a mellkas feltépve... Beszívtam a friss vér szagát...

Ah! Undorodni kezdtem, és nem éreztem tovább a lábaimat. Lassan felültem. Szívszagató fájdalommal kezdtem el megérintgetni a könyveket a lehető leggyengébb érintéssel, vigyázva, hogy a sebeiket ne szakítsam fel. Néhányat kézbevettem és átlapoztam. Legszívesebben megkérdeztem volna tőlük, mit éreztek, mi okozott fájdalmat nekik és mit tudnék tenni értük.

Ím az egyik, amelyik elszomorított: „La Qerbelaja” de Naim¹³² a mellén barbáran szét volt darabolva. Úgy nézett ki, mint az, akit miután agyonlőttek, megerőszakoltak, felhasították a hasát és összetörték a bordáit. Mellette volt a: La danco de la steloj/A csillagok tánca/ felborítva, a könyvborító szét volt tépve. Lehet, hogy ne lássam a nyomorúságos állapotot, maga esett így le. És ezt, a nyakánál lőtték meg. Ezután levetkőztették, hogy megalázzák (ezt, a szánni való Lasgush¹³³ a fogai között szűrve mondta magának). Továbbá „A Monte Krisztó Grófja”, oldalról vadállati módon verte le, szétesett a bordáira. „La Lahuto de Malcia”¹³⁴-t a lövés kereszt formára fűrészelte. Főleg két ok miatt, hogy káromolja a szerző katolikus vallását, és hogy megbizonyosodjon annak a haláláról, mert vastag volt. Përpjekja Shqiptare: „La Albana Penado” /Az albán erőfeszítés/ és Hylli i dritës: /„La Stelo de la lum”¹³⁵/A Fény Csillaga/ csonkoltan, békében feküdtek egymást átölelten. Lám Doni i qetë: „La Serena Don”¹³⁶ /A Felhőtlen Don/ nyitott szájjal és mint a vak, úgy tűnt, mintha megátkozta volna a fordítót – miért hozta őt ide? „La vintro de la granda soleco”¹³⁷ /A nagy magány tele/ el volt ferdülve, tönkre volt téve, összezsugorodott, és a betűk töredezetek voltak. A történetek ütése után még élő könyvet, forró vízbe tettek, szidalmazva: „Franciaország bűdös spionja, most melegedj, mert a tél megfagyasztott téged.”

Friedrich Nietzsche (nicse) egyik német nyelvű könyve széttépve és szétvágva addig a fokig, amikor még olvasható volt a címe és úgy nézett ki, mint a meggyilkolt, a fején és az arcán kegyetlenül összevagdálva, hogy az ember ne tudja felismerni. Ismail Qemali¹³⁸: „Önéletrajz”-ának, angolul, a holtteste tiszteletlenül úgy volt eldobva, mintha kutyanak való húscafat lenne.

És itt van a „Bűn és Bűnhődés”¹³⁹ melynek a felső részét levágták, és utána olyan kartonpapírra ragasztották, ahol orosz nyelven volt írva, hogy: Megbüntetik a súlyos gonosztettek miatt. „La Kodo de Lek_Dukagjin”¹⁴⁰ (Lek Dukagjin-nak a szájhagyomány alapján leírt törvénykönyve), hűtlenül lett elpusztítva, mely nem akart meghalni anélkül, hogy kimondta volna: Ez férfiatlanság. Miért nem figyelmeztettél engem, hogy a törvénykönyvemben meg van írva?¹⁴¹

Kaffkának a homloka volt betörve. Biztosan, azután a barbár tett után gúnyosan tették hozzá: „most már le vagy fordítva amint illik, albánul. „Naum Prifti”¹⁴²: Fehér ostrom”-ját fekete kátránnyal bekent kötéllel fojtották meg. Itt van Sterjo Spasse¹⁴³ „Kial-o” / Miért-je, mely felfordítva fekszik nyitott lap karokkal. Mielőtt rálöttek volna, biztosan jajgatva kiáltotta: Miért? Miért? És miért? Miért?

És alant a mélyben, mi lehet?! A tömeggyilkosság nem ért véget.

Remegő lélekkel mentem el nem kívánva magammal vinni egyet sem. Éjjel, álmomban megjelentek nálam az írók:

Naim fájdalmasan köhögve könyörgött: Vegyél ki engem innen, mert alig tudok lélegezni, az Istenért, szánj meg engem, fáj a mellem. Fishta haraggal telten kiáltotta: Ó, átkozott_shkjah¹⁴⁴, naná,

¹³² Naim Frashëri, albán nemzeti költő.

¹³³ Poradeci, kiváló albán költő

¹³⁴ Lahuto, albán nemzeti hangszer, Malcia: hegységnevé. A szerző Patro Gjegj Fishta, katolikus pap, az albán irodalomban klasszikusnak számít.

¹³⁵ Az albán irodalomban klasszikus mű

¹³⁶ Mihail Solohov műve

¹³⁷ Ismail kadare fő műve

¹³⁸ 1912-ben a független Albánia első miniszterelnöke

¹³⁹ Dosztojevszkij műve

¹⁴⁰ Az albánok (szájtörvényeinek: íratlan törvényeinek) leírt nagy, 1000 éves gyűjteménye: Törvénykönyve, melyet Shjefën Gjeçovi katolikus pap írt le.

¹⁴¹ Itt a fordító magyarázata szerint, az író a vérbosszúra utalt. A törvény szerint; ha valaki megölt valakit vagy családtagját, megbocsáthatatlan bünt követett el, s ezzel elérte, hogy azt megbosszulják, de előtte figyelmeztetni kellett őt arra, hogy védeni kell magát. A vérbosszúra előzetes figyelmeztetés nélkül nem kerülhetett sor. A lövés pillanatában a gyilkossal szembe kellett fordulni, név szerint meg kellett szólítani a megölelőt, hogy lássa, ki fogja őt megölni. Vad törvények voltak ezek, de, hát ilyen volt az élet akkor...

¹⁴² Modern albán író

¹⁴³ Albán klasszikus író

¹⁴⁴ A szerbek gúnyneve, ejtendő: skija.

hogy te meg fogsz ölni engem, de te Nicse sehogyan sem tudod a mi nemzetségünket kiirtani, esküszök, ... és Friedrich Nietzsche (nicse) mondott valamit haragosan németül. A „marxista” szót emelt hangnemben hangsúlyozta. Ismail Qemali, a fehér szakállát dörzsölve és nemes fejét rázva, szelíd hangon és bölcs emberként kérdezte: no, te így viszonzod a jót, amelyet én neked tettem?!

Goethe, búsan, a kezében: Az ifjú Werther szenvedéseivel, Skënder Luarasi¹⁴⁵-val csevegett. Bizonyára tiltakozott amiért kivégezték a könyvét. Kétszer ismételte meg a „barbárok” szót. Faik Konica¹⁴⁶ csontjaival a karja alatt¹⁴⁷ a nemzeti zászlóval bevonva, nagy haraggal, átkozódva nézett körül: Vandálok! A történelem öljön meg benneteket! Hiszen ez az én országom, és két métert feltétlenül akarok a földből! Poradeci, fájdalomtól összetörten, az íróeszközét eldobva, a haragtól örvöngött: Tudd meg! Sohasem válok a trombitáddá.¹⁴⁸ Mellette Kadare megrendülten, könyörögve esdekelt: Ne, az íróeszközt ne, bátyám. Ne hagyj egyedül! Azt ők megkövetelik... Utána más arcok jöttek, ismertek és ismeretlenek, haragvók és a sötétség miatt kisebbnek látszóak, akik összekeveredtek, és összeolvadtak egymással. Hangok az albánban, a franciában, az angolban, az arabban, az olaszban, a spanyolban, és sok más nyelvben hangsúlyozva mondatrészeket, szavakat és félszavakat, és eltorzított szavakat. Automatikus lövéseket vad kinézetű egyének kísérték, mint az erőszakos üldözéskor, kegyetlenek, részvétnélküliek. A védtelen áldozatok erős panaszos kiáltásai szörnyűek voltak, az egymásnak ütődött testek széthasadtak, mint nagyértékű és finom kristályok...

Elborzadva ugrottam fel. Izzadság borította az egész testemet. Kimentem, mélyen teleszívtam a tüdömet levegővel és a kert vízcsapjához léptem. A vizet hagytam a fejemre ömleni annak ellenére, hogy hideg volt.

Bajram Karaballi
La masakro¹⁴⁹
(Masakra)

Post duonhoro da veturado, la kamiono haltis kaj la komandanto ordonis ke ni elaŭtiĝu. Li manmontris duetaĝan grandan domon bone rimarkeblan, en tuta tiu valo, ne pli ol du kilometroj for. Li klarigis ke tie estis la helpekonomia bazo¹⁵⁰ de nia taĉmento, en ties korto okupinta malpli ol unu hektaron, ĉirkaŭita de alta muro, estis plantitaj diversaj legomoj, kiujn oni devus rasti kaj akvumi. Post kiam li diris al ni kion ni devus fari, enmanigis la domoŝlosilojn (de la ĉefa pordo kaj de la deponejo de la laboriloj) kaj sciigis pri la horo kiam ni devus aperi sur la aŭtoŝoseo por ke ni surkamioniĝu.

Ni estis soldatoj kiuj ĵus finstudis en la motorcikla kurso kaj atendis por esti sendataj en la diversajn taĉmentojn, por ekzerci tiun novan profesion.

La ordinara mateno majfina ne promesis ion belan por nia severa soldata vivo. La apero de la suno avertis varmegon tiun tagon. Survoje, ni vidis etajn brunajn vilaĝajn domojn, malgrasajn hundojn pene bojantaj, kvazaŭ ili plenumus sendezire tiun eternan taskon kaj vilaĝanojn kun lacaj vizaĝoj, por kiuj je tiu distanco, pro la simila vestostilo, oni ne povus distingi eĉ ilian sekson. Ili kun diversaj laboriloj enbrake, alpaŝis pigre, unu post la alia je direkto de la brigada kolekta loko, por sinprezenti kaj poste disiri por la taglaboro. La sola kozo kiu povus ĝojigi la okulojn en tuta tiu

¹⁴⁵ Albán publicista és fordító

¹⁴⁶ Albán reneszansz író

¹⁴⁷ Csonthjaival a karja alatt/ írói metafora, amikor a tárgyakat élő emberekként jeleníti meg/a jelentése az eszperantóra fordító szerint: ... hogy a karjaiban a legvédehetőbb helyen.

¹⁴⁸ Ez a kifejezés a magyar párjával azonos: Nem válok a játékszereddé.

¹⁴⁹ Enesperantigis Bardhyl Selimi, la duan de decembro 2020 kaj kune kun la verkisto, ili permesis ĝian komunikon ambaŭlingve en ĉi tiu verko.

¹⁵⁰ En la jaroj 70 la albana armeo kultvis legomojn kaj bredis dombestojn en aparta kampeto apud la taĉmentoj por kompletigi siajn nutraĵbezonaĵojn, laŭ la ĉina ekzemplo.

malinteresa spaco, estis la legomĝardenoj bone kultivitaj, semitaj per multvariaj legomoj, ĉefa nutraĵfonto por la mizera vivo de tieaj loĝantoj.

Ni venis al la domo, malfermis la grandan ferpordon kaj eniris. Poste, la plotonestro, vilaĝa junulo, malfermis la laborilejon kaj disdividis la laborilojn klarigante kion devus fari ĉiu el ni.

Min atentigis la domo mem. Ĝi povus esti ĉirkaŭ centjaraĝa kaj okupis ne malpli ol cent kvadrataj metroj.

Pro la altaj etaĝoj kaj grandaj pordoj kaj fenestroj, ĝi devus esti sufiĉe moderna por la tempo kiam konstruiĝis. La solan pordon de la unua etaĝo fermis granda ferpordo, plejcerte farita lastan tempon, bone sekurigita per boltoj, katenoj kaj pezaj ŝlosiloj. Iu ajn alia pordo kaj ĉiuj fenestroj de tiu etaĝo estis fermitaj per brikmuroj. Ne estis ekstera ŝtuparo por atingi la duan etaĝon. Estis ja ĝi domtipo kun la interna ŝtuparo. Ankaŭ la fenestroj de la dua etaĝo estis duonfermitaj per brikmuro. Sur la tegmento, kovrita per ruĝaj tegoloj, elstaris kvin-ses altaj kamentuboj, same el brikoj. La domo, kvankam estis malbone tenita lastajn tempojn, ne ruiniĝis kaj konservis ankoraŭ la spurojn de la iama beleco. Ĝi nur ŝajnis iel nostalgieca kaj trista. Eble por ties karaj loĝantoj, kiujn ĝi delonge ne vidis. Certe, iam, ĝia interno estis plena je vivo kaj gajeco.

Kio okazis al ties loĝantoj? La funebra aspekto ĝia enpensigus vin pri la ebla tragedia fino ilia. Iel ajn, tiu granda malnova domo similis al nobla maljunulino, restinta soleca, kiu malbenis la morton kiu ankoraŭ ne forprenis ŝin.

Iu vilaĝano, rakontis min ke la domo apartenis al la posedanto de tiu tuta valo, jam mortpafita kune kun sia frato, kiel antikomunistoj. El tiu granda familio plurestis nur tri personoj, du el ili jam en la malliberejo. Pri la tria, dudekjara junulino, neniu sciis kie ŝi estis. Pri tiaj homaj historioj mi estis aŭskultinta multe. Kio impresis min estis la sorto de la domo.

...Iutage alvenis homoj senditaj de la registaro kaj malplenigis ĝin. Pli poste, alvenis aliaj homoj, laboristoj kiuj detruis ĝin deinterne. Ili demetis la ŝtuparon, plankojn, dividmurojn kaj ĉion, lasante ĝin kvazaŭ kavernon. Poste fermis per brikoj pordojn kaj fenestrojn, krom la ĉefa pordo en la unua etaĝo. Post kelke da tempo alvenis granda aŭto kun post-veturilo, peze ŝarĝita kaj kovrita per pluvŝirmilo. Ĝi estis plena je libroj, – tion estis diranta al mi lokano, dum ni intersalutis nin kaj fumis cigaredojn.

– Ĉu libroj?! – mi gapis al li, kvazaŭ li parolus pri vivaj kreitaĵoj, aŭ pli kortremige, kvazaŭ ĝi estus plena je verkistoj.

– Jes ja, libroj. Oni malŝarĝis kaj enigis ilin en la domon. La aŭto alvenis denove, ĝis pleniĝis la tuta vakuo de la domofantomato... La plimulton de la libroj oni elĵetis tra la fenestroj de la dua etaĝo, kiujn, kiel vidite, poste oni duonfermis per brikoj.

– Kial oni enfermis la librojn ĉi tien? – demandis mi, plena per maltrankvilo kaj doloro, kvazaŭ vere temus ĉiam pri tiuj, kiuj verkis la librojn envorte. – finis sian rakonton, mia kunbabilanto.

Tiun nokton mi apenaŭ ekdormis, pensante pri la libroj kaj ties nigra sorto. La morgaŭon, kune kun alia soldato, ni sukcesis eniri en la domon. Helpis nin la fortika branĉo de la migdalarbo kiu ĝisetendiĝis proksime al la fenestro en la dua etaĝo. La interno de tiu dezertigita domo, plenis je libroj, ĝis malpli ol du metroj sub la plafono. La libroj estis forĵetitaj tiel kiel oni forĵetas ne bezonatajn ŝtonojn, kiam oni purigas la kultiveblan kampon.

Mi ne sentis la ĝojon pro la malkovro de trezoro. Kontraŭe, mi animskuiĝis. Okupis min peza sento je doloro kaj ĉagreno, ankaŭ teruro, kvazaŭ mi alvenus en la loko, kie ĵus okazis amasa mortpafado. Estis ja timega masakro, je aparta tipo. Libromasakro. Dio mia! Ili estis falintaj flanke, kapomalsupre, renverse, malfronte, kuŝe, kaŭre, malfermventre, okulrompiĝe, riprompiĝe, kaptrue, kruroŝirite, fruntofendite, brustoŝirite...

Mi ekflaris la aromon de freŝa sango...

Uf! Mi eknaŭzis kaj ne plu sentis miajn piedojn. Malrapide mi eksidis. Korŝirite, mi komencis tuŝi la librojn mildmilde, zorgante ne difekti ties vundojn. Mi prenis kelkajn el ili kaj malrapide trafolumis. Mi volis demandi ilin, kiel ili sentas sin, kio doloras ilin kaj kion mi povus fari por ili.

Jen, kie malviglis „La Qerbelaja”¹⁵¹ de Naim¹⁵² kun sia brusto barbarece dispecigita. Ĝi similis al iu, kiun, postkiam oni estis mortpafinta ĝin, oni estis perfortinta ĝin, fendante ties ventron kaj rompante ties ripojn. Apude estis „La danco de la steloj”, renversita, krovrilŝirita. Eble, por ne vidi la mizeregon, ĝi estis mem falinta tiel. Kaj oni estis pafinta ĝin al ties kolo. Poste oni estis malvestinta por humiliĝi ĝin (povra Lasgush¹⁵³ – dentodiris mi al si). Pluen „La Grafo de Montekristo”, frapita deflanke, sovaĝece, estis falinta surripe. „La Lahuto de Malcia”¹⁵⁴ estis raspita pafade en la formo de kruco. Nepre pro du kialoj: por blasfemi la katolikan religiecon de la aŭtoro kaj por certiĝi pri ties morto, ĉar ĝi estis volumeca. „Përpjekja Shqiptare/La Albana Penado” kaj „Hylli i dritës/La Stelo de la lumo”¹⁵⁵ amputitaj, kuŝis enpace ĉirkaŭbrakitaj. Jen „Doni i qetë/La Serena Don”¹⁵⁶ kun malfermita buŝo kaj blindulo, ŝajnis kvazaŭ ĝi malbenis la tradukinton – kial vi venigis min ĉi tien? „La vintro de la granda soleco”¹⁵⁷ estis malrektiĝinta, ruinigita kaj kaŭrinta kaj la literoj estis rompiĝintaj. Post la frapo per kartoĉoj, ankoraŭ viva, oni estis eniginta ĝin en la bolantan akvon, mallaŭdante: malbonodora spiono de Francio, varmiĝu nun, ĉar la vintro estas frostiginta vin.

Unu germanlingva libro de Friedrich Nietzsche (frideiĥ niĉe), ŝirita kaj tranĉita ĝis tiu grado ke oni apenaŭ povus legi la titolon, aspektis kiel murdito, masakrite poste kruele, sur la kapo kaj vizaĝo, por ke oni ne povu rekonu lin. La kadavro de la Aŭtobiografio” de Ismail Qemali¹⁵⁸ en la angla, estis forĵetita malestime, kvazaŭ mortaĉaĵo al la hundoj.

Jen la libron „Krimo kaj Puno”¹⁵⁹ oni senkapigis kaj anstataŭe estis algluinta kartonon, kie estis skribite ruslingve: Oni punas ĝin pro gravaj krimoj. „La Leĝaro”¹⁶⁰ de Lek Dukagjin”¹⁶¹, mortigita malfidele, ne estis deziranta morti, ne dirinte: Tio estas malvireco. Kial vi ne avertis min kiel estas skribite en nia Leĝaro?¹⁶²

Al Kafko oni estis rompinta la kranion. Certe, post tiu barbara ago, ili mokis kaj aldiris ĝin, nun vi estas tradukita, kiel decas, en la albana.

„La Blankan Sieĝon” de Naum Prifti¹⁶³ oni estis sufokinta per ŝnuro ŝmirita per nigra gudro. Jen, la „Kial-o” de Sterjo Spasse¹⁶⁴, kuŝinte renverse kun malfermitaj foliobrakoj. Antaŭ ol oni alpafis ĝin, ĝi eble ekkriegis vee: Kial? Kial? Kaj Kial?

Kaj malsupre, en la profundo, kio povus esti?! La masakro ne havis finon.

¹⁵¹ *Qerbela estas loko kie okazis interbatalo, kion rememoras la islamanoj de la rito Bektaŝi, al kiuj apartenas ankaŭ Naim Frashëri, albana nacia poeto.*

¹⁵² *Naim Frashëri, albana nacia poeto*

¹⁵³ *Lasgush Poradeci, elstara albana poeto*

¹⁵⁴ *Lahuto, albana popola muzikilo, Malcia-montaro. La aŭtoro, Patro Gjergj Fishta, katolika pastro, klasikulo en la albana literaturo*

¹⁵⁵ *Klasikaĵoj de la albana literaturo*

¹⁵⁶ *Verko de Mihail Ŝolohov*

¹⁵⁷ *Ĉefverko de Ismail Kadare*

¹⁵⁸ *Ismail Qemali, la unua ĉefministro de la sendependa Albanujo, 1912*

¹⁵⁹ *Romano de Dostojevskij*

¹⁶⁰ *La Leĝaro estas buŝa antikva leĝaro de albanoj, kiu reguligis la socian vivon de ili en la kondiĉoj de plurjarcenta okupado fare de otomanoj. Ĝi entenas pli ol 1800 artikolojn kaj estas ege aprecata de kelkaj fremdaj esploristoj pro ties demokratieca enhavo eĉ en la tempo kiam Eŭropo uzis barbarajn leĝojn. Lek Dukagjin estis albana princo el 15. jarcento posedinta vastajn teritoriojn en norda nuntempa Albanujo kaj en tuta Kosovo.*

¹⁶¹ *Granda kolekto de miljara buŝleĝaro (neskribita Leĝaro) de albanoj, estas kunkolektita de la katolika pastro Shtjefën Gjeçovi*

¹⁶² *Jen la klarigo de la tradukinto: La Leĝaro estis neskribita antikvaĵ de albanoj konistinta el proksimume 2000 artikoloj. Per ĝi albanoj en la kondiĉoj de dumiljara fremda jugo (romia, bizanca, otomana) reguligis sian vivon. En unu artikolo, oni diris: se iu mortigis iun vian familanon aŭ plenumis nepardoneblan agon, vi rajtis mortigi lin, sed antaŭe vi devus averti lin ke li savu sin! Ne mortigu lin sen averto! Kaj en la momento de pafado vi devis alvoki lin laŭnome por ke li turnu kapon al vi kaj vidu kiu mortigas lin... Sovagaĵ leĝoj estis tiuj sed tia estis la mondo tiam...*

¹⁶³ *Albana moderna verkisto*

¹⁶⁴ *Albana klasikulo*

Mi foriris animskuite, ne dezirante elpreni iujn el ili. Dumnokte, dormante, aperis ĉe mi la verkistoj:

Naim, kun doloriga tuso, preĝis: Eligu min de ĉi tie, ĉar mi apenaŭ povas enspiri, je Dio, kompatu min, doloras min la brusto. Fishta kriegis kolerplene: Ho, malbenita shkjah¹⁶⁵, vi mortigos min, jes ja, sed neniel vi povas neniigi nian etnon, neniam, mi ĵuras, Friedrich Nietzsche (niĉe) ion diris kolere en la germana. La vorton “marksisto” li prononcis laŭtone. Ismail Qemali (kemali), frotante sian blankan barbon kaj skuante sian noblan kapon, per milda voĉo kaj saĝulece, demandis: tiel vi do rekompencas la bonon kion mi faris al vi?!

Goethe (gete), malgaje, kun „La suferoj de la juna Werther”(verter) enmane, estis babilante kun Skënder Luarasi¹⁶⁶. Certe li protestis kial oni estis mortpafinta sian verkon. Li dufoje ripetis la vorton „barbaroj”. Faik Konica¹⁶⁷ kun siaj ostoj enbrake,¹⁶⁸ envolvita per la nacia flago, ĉirkaŭiradis kaj ege koleriĝinta, malbenis: Vandaloj! Historio mortigu vin! Estas ja mia lando kaj mi volas nepre du metrojn da tero.

Poradeci, rompante kaj forĵetante dolorige sian skribilon, furiozis kolerplene: Sciu vi bone! Neniam mi fariĝos via trumpeto¹⁶⁹!!! Apud li, Kadare, skuata, alpreĝis lin per petego: Ne, ne la skribilon, frato mia. Ne lasu nin sola. Tion postulas ili...

Poste, aliaj vizaĝoj, konataj kaj nekonataj, kolerigitaj, duonigitaj pro la mallumo¹⁷⁰, miksiĝis kaj kunfuziĝis unu kun la alia. Voĉoj en la albana, franca, angla, araba, itala, hispana kaj en multaj aliaj lingvoj, prononcintaj frazopecojn, vortojn, duonvortojn kaj kriplitajn voĉojn. Aŭtomataj pafadoj akompanataj per sovaĝaj ululoj, kvazaŭ en perforta persekutado, kruela, senkompata. Fortaj plendaj krioj de la senprotektitaj viktimoj teruraj estis, ili kunfrapiĝantaj inter si¹⁷¹, diseriĝis kiel valoregaj kaj delikataj kristaloj...

Mi suprensaltis terurigita. Ŝvito kovris mian tutan korpon. Mi eliris eksteren, profunde enspiris kaj alpaŝis la akvokranon en la korto. Mi ellasis tutan akvon enverŝi sur mian kapon, malgraŭ ties malvarmeco.

Bardhyl Selimi
Év végi ünnepek Albániában¹⁷²
(Jarfinaj festoj en Albanujo)

Kezdjük a sort a Függetlenség Napjával; november 28-ával. Azon a napon 1912-ben kiáltották ki Vlora városban a Független Albániát. Az a pillanat nagyon drámai volt az albánok számára. Az albán területek többsége, a két egymást követő úgynevezett „balkáni háború” miatt idegen csapatok által volt elfoglalva; északon és északkeleten ideértve Koszovót is, szerb katonák voltak a hódítók, délkeleten görög katonai hódítás történt. Csak Vlora vidéke volt még szabad. Mégis az összes albán terület küldöttje Vlorába jött és aláírta a Nyilatkozatot a Függetlenségről. Ugyanakkor felhívták a nagyhatalmakat (Ausztria-Magyarországot, Franciaországot, Britanniát, Németországot, Oroszországot) közbelépésre, hogy szabadítsanak fel minden elfoglalt albán területet, és ismerjék el az egykori Ottomán Birodalomból frissen létrejött új albán államot. Ezt rendkívüli konferencia követte

¹⁶⁵ Shkjah: moknomo por serboj, oni porononcas: škija=serbaĉo

¹⁶⁶ Albana publicisto kaj tradukisto

¹⁶⁷ Albana renesanculo

¹⁶⁸ Ĉi tiu estas metaforo uzate de la verkisto/ ĝia signifo laŭ la esperantiganto: Enbrake en la plej defendita loko.

¹⁶⁹ La onidiro signifas, ke mi neniam estos via ilo, via pupo por ludi.

¹⁷⁰ La esprimo signifas, ke pro la mallumo la homoj ŝajnis esti malgrandiĝintaj kaj ne tute klare viditaj – laŭ la verkista esprimo.

¹⁷¹ La aŭtoro ofte uzas artismajn figurojn, la libroj ŝajnas al ili kiel vivaĵoj, kiam homaj korpoj miksis inter si, frapantaj unu la alian.

¹⁷² Bardhyl Selimi ŭr összeállítását az engedélyével magyar nyelvre fordította Pásztorné Földi Adrienne 2021-ben.

Londonban, mely 1913-ban úgy határozott, hogy elismeri az az idő tájt csak kicsi Albániát, meghagyva a szomszédoknak (Montenegrónak, Szerbiának, Görögországnak) az albán területeknek a több mint felét. Azóta minden albán november 28-át a Függetlenség Napjaként ünnepli, mely nap egybeesik azzal az eseménnyel, amikor 1443-ban Gjergj Kastrioti (Skënderbeu)¹⁷³ Kruja kastélyának a tornyára kitűzte az albán zászlót és 25 éven át ellenállt az ottomán sereg támadásainak.

(2008. február 17-én jegyezték fel Koszovónak a Szerbiától való Függetlenségét.)

Más említésre méltó hivatalos év végi ünnep még Albániában: az Ifjúság Napja (december 8-a), mert aznap 1990-ben az egyetemi hallgatóknak hosszan tartó éhségsztrájkkal, sikerült lenullázni az egyetem számára a kommunista diktátor Enver Hoxha (Enver Hodzsa)¹⁷⁴ nevét. Az a mozgalom jegyezte a nagy változások bevezetését is, mely az országban a politikai pluralizmust eredményezte.

Karácsony Albániában¹⁷⁵

A keresztények Albániában is számottevő közösséget alkotnak. Nincs szándékomban, hogy statisztikával mutassam be, de be fogom mutatni a nálunk történő karácsony-ünneplés néhány különleges vonását. Két fő keresztény egyház van Albániában: az ortodox és a római katolikus.

Hogyan ünnepelnek az ortodoxok?

Negyven nappal karácsony előtt (mármint december 25. előtt a Gergely naptár szerint, mint a keleti országok többsége) böjtölni kezd (tartózkodik a húsfélék, a tejtermékek és a zsíros ételek fogyasztásától). A böjtöléstől kizárólag, csak a betegek mentesülnek, akik legalább 3-7 napon át jogosultak böjtölni. Az isteni kegyelmet közvetítő szent aktus karácsony előtti utolsó héten történik, és a naptár szerinti bizonyos napokon. 30 napig tartanak miséket, melyek 60-90 perc hosszúak, sőt alkalmakként, néhány órán át tartanak. A mise búzával és feldarabolt kenyérrel történik a halottakért, és dagasztott kenyérrel az élőkért.

Az ortodoxoknál a keresztvetés 3 ujj mozdulatával történik, a szentháromságot szimbolizálva: a homloktól a has aljáig jobbról balra, és végül középre.

Úgy a reggeli 5.30-6.00 óra körül december 25-én, amikor a hajnalcsillag felemelkedik, megkondul öt harang jelentve a nagy mise kezdetét a templomban, ahol a hívek már két órával előtte összegyűltek. A templomi kórus liturgiás dalokat énekel. Ekkor emlékeznek meg Jézus születéséről, imádkoznak a nép jóllétéért, az államelnökért, a hadseregért, a kormányért. Utána kezdődik a szentségosztás borral és kenyérdarabkákkel. A templomban az ünneplés végén, a nagyon szépen felöltözött emberek kölcsönösen meglátogatják egymást. Sok család hívja meg látogatásra a hívőket is. A látogatások délutánig is eltartanak.

Ebédre külön ételeket készítenek, melyek között említhetők a rizs bárányhússal, a burek (tésztaféle főzve), gyümölcsök, édességek: mint a baklava, sütemények. A fő ital a bor. A kéményes házakban fát égetnek, ugyanakkor gyertyákat a misétől kezdve. Néhány család megépíti a betlehemi jászolt, ahol Jézus született és karácsonyfát állít.

Hogyan ünnepelnek a katolikusok?

A katolikusok bűnbánatot gyakorolni 4 vasárnapon át jövögetnek a templomba. December 15-től kezdve december 23-ig különböző olvasnivalókat hirdetnek meg, felhívják a hívőket a templomi misén történő aktív jelenlétre, elrendezik a betlehemi jászolt és az élet jelképének a fenyőfának a felállítását. Keveset, december 24-25-i éjjél előtt Szent Pál és Ézsaiás zsoltárjaiból olvastatnak fel, és az Evangéliumot mutatva hirdetik ki, hogy Jézus megszületett.

¹⁷³ Kasztrióta György albán fejedelemről: https://hu.wikipedia.org/wiki/Kasztrióta_György_albán_fejedelem

¹⁷⁴ Enver Hodzsa albán politikus volt (1908-1985), aki 40 évig az ország teljhatalmú diktátora volt: https://hu.wikipedia.org/wiki/Enver_Hoxha

¹⁷⁵ Albániáról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Albánia> és https://hu.wikipedia.org/wiki/Albánia_kultúrája

1990 után indult el Albániában még néhány más eklézsia is, így például a: Jehova Tanúi,¹⁷⁶ A Jézus Krisztus Templom, a Bahái hit¹⁷⁷ követői, az Evangélisták és mások.

A keresztség a katolikusoknál 4 ujjal történik a homloktól a has végéig és utána balról jobbra és végül középre.

Néhány templomban drámákat adnak elő és gyermekeket énekeltetnek. Katolikusok nem böjtölnek 1962 óta, amikor még néhány napig böjtöltek. A böjtölés csak 2 napon át kötelező: február közepén, és más meghatározott időben, például a Fekete-Péntekkor (Nagy Péntekkor).

December 24-25-én éjjel a család összejön vacsorázni. Szokás szerint bureket főznek dióval, áttört babbal, salátával, átnyomott gesztenyével, törtmandulával, és hasonlókkal. Az ételt mindig bor és sör követi. Mielőtt, az étkezést megkezdik, imádkoznak. Utána templomba mennek.

Éjfél előtt 15 percenként szólnak a harangok fél 12-től éjfélig, amikor kezdődik a mise.

A következő napon a barátok kölcsönösen látogatást tesznek egymásnál, külön a nagyon öreg férfiaknál, a nagyon öreg nőknél, a fiatal férfiaknál, a fiatal nőknél, a gyermekeknél. Mindenki nagyon szépen felöltözik, a nők hagyományos nemzeti ruhákat (népviseletet) viselnek.

A családi otthonokban karácsonyi fenyőfát állítanak és jelképesen felállítják a betlehemi jászolt, ahol Jézus született.

Általában a keresztények nagyon szolidárisan viselkednek az iszlámhitűekkel. A karácsony és a Bajram¹⁷⁸ alkalmával (a fő vallási ünnepnapokon) a keresztények és az iszlámhitűek kölcsönösen meglátogatják egymást.

Bardhyl Selimi Jarfinaj festoj en Albanujo¹⁷⁹

Kiuj estas niaj jarfinaj festoj? Ni komencu la vicigon per la Tago de Sendependiĝo – la 28a de Novembro. Tiun tagon en la jaro 1912 oni proklamis en la urbo de Vlora la Sendependan Albanujon. La momento estis tre drameca por albanoj, la plimulto de la albanaj teritorioj estis, dum la du sinsekvaj tiel nomataj „balkanaj militoj”, okupitaj de fremdaj armeoj. Norde kaj nordoriente inkluzive de Kosovo, estis la serbaj okupantaj soldatoj, sude kaj sudoriente estis la grekaj okupantaj soldatoj. Nur la regiono de Vlora estis ankoraŭ libera. Tamen, la delegitoj el ĉiuj albanaj teritorioj alvenis en Vlora kaj kunsubskribis la Deklaracion pri Sendependeco. Samtempe ili alvokis la superpotencojn (Aŭstrahungarujon, Francujon, Britujon, Germanujon, Rusujon) interveni por liberigi ĉiujn okupitajn albanajn teritoriojn kaj agnoski la novan albanan ŝtaton ĵus naskiĝinta el la iama Otomana Imperio. Sekvis Eksterordinara Konferenco en Londono, kiu en la jaro 1913 decidis akcepti nur la etan nuntempan Albanion, lasante al ties najbaroj (Montenegro, Serbio, Grekio) pli ol duonon de la albanaj teritorioj. Ekde tiam ĉiuj albanoj festas kiel Tagon de Sendependiĝo: la 28an de novembro, kiu koincidis al la tago, kiam en la jaro 1443, Gjergj Kastrioti (Skënderbeu)¹⁸⁰ levis sur la kastelo de Kruja la albanan flagon kaj rezistis preskaŭ 25 jarojn al la atakoj de la otomana armeo.

La 17an de februaro 2008a oni notis la Proklamiĝon de Sendependeco de Kosovo disde Serbujo.

Aliaj notindaj oficialaj jarfinaj festotagoj en Albanujo estas la Tago de Junularo (la 8a de decembro) ĉar samtage en la jaro 1990a la universitataj studentoj sukcesis, per longedaŭra malsata striko nuligi la nomon de la komunista diktatoro Enver Hoxha (hoĝa) por la universitato. Tiu movado notis ankaŭ la komencon de grandaj ŝanĝiĝoj, kiuj rezultis la politikan pluralismon enlande.

¹⁷⁶ Jehova tanúiról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Jehova_tanúi

¹⁷⁷ A Bahaizmusról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Bahái_hit

¹⁷⁸ Bajram áldozati ünnep: https://hu.wikipedia.org/wiki/Áldozati_ünnep

¹⁷⁹ Pri Albanio, vidu: <https://eo.wikipedia.org/wiki/Albanio>

La tekston verkis, kompilis Bardhyl Selimi, la aperigoj kaj hungare kaj esperantolingve permesatas al Adrienne Pásztor.

¹⁸⁰ Pri la regnestro Kastrioti: <https://eo.wikipedia.org/wiki/Skanderbeg>

Kristnasko estas granda festo por ĉiuj kristanoj (katolikaj kaj ortodoksaj) de Albanujo, dum la Novjara Tago (la unua de januaro) estas delonge popola ĝojiga festo.

Mi volas priskribi pli sube kiel oni festas en Albanujo la Kristnaskon.

Kristnasko en Albanujo

La kristanoj donas konsiderindan komunumon ankaŭ en Albanujo. Mi ne intencas montri statistikon, sed mi preparolos iom pri kelkaj apartecoj de la festado de Kristnasko ĉe ni. Estas du ĉefaj¹⁸¹ kristanaj eklezioj en Albanujo: grek-ortodoksa kaj rom-katolika.

Kiel festas la ortodoksuloj?

40 tagojn antaŭ la Kristnasko (t.e. 25-an de decembro, laŭ Gregoria kalendaro, kiel la plimulto de la okcidentaj landoj) komenciĝas la fastado (pro viandaĵoj, laktaĵoj kaj grasaĵoj). Oni ekskludigas de fastado nur la malsanulojn kiuj rajtas fasti almenaŭ 3-7 tagojn. La sakramento-dono okazas kutime la lastan semajnon antaŭ Kristnasko kaj dum certaj tagoj laŭ kalendaro. 30 tagojn oni aranĝas mesojn kiuj longas de 60-90 minutojn kaj eĉ kelkajn horojn. La meso estiĝas per tritiko kaj naforo (pano dispecetigita) por la mortintoj kaj per pano el knedaĵo por la vivuloj. La krucsignado ĉe ortodoksuloj okazas per movoj de la tri manfingroj (simbolantaj la sanktan triopon) ekde la frunto al la ventro fino kaj de dekstre maldekstren kaj fine je centro. Ĉirkaŭ la horoj 5,30 ĝis 6,00 matene je 25a de decembro, kiam leviĝas la aŭrora stelo, tintegas la kvin sonorilegoj anoncantaj la komenciĝon de la granda meso en la preĝejo kie la kreduloj estas ariĝintaj jam ekde du horoj antaŭe. La preĝeja ĥoro kantas liturgiajn kanzonojn. Ĉikaze oni rememoras la naskiĝon de Jezuo, oni preĝas por la bonfarto de la popolo, de la prezidento, armeo, registaro. Poste komenciĝas la sakramento-eldonado per vino kaj naforo (pano dispecetigita). Finiĝinte la solenaĵo en la preĝejo, la homoj vestitaj elegante vizitas reciproke unu la alian. Multaj familioj invitas por vizito ankaŭ klerulojn. La vizitoj daŭras ankaŭ posttagmeze.

Por la tagmanĝo oni pretigas apartajn manĝaĵojn, inter kiuj menciindas rizaĵo kun ŝafidaĵo, bureko (ia pastaĵo), fruktoj, dolĉaĵoj kiel baklavao, kukoj. La ĉefa trinkaĵo estas la vino. En la domoj enhavantaj kamenojn oni bruligas fajron, same kandelojn ekde antaŭ la meso. Kelkaj familioj konstruas en siaj hejmoj la „Bet-Leĥeman kripon”, kie naskiĝis Jezuo kaj starigas la kristnaskan arbon.

Kiel festas katolikoj?

Katolikoj venadas al la preĝejo en kvar dimanĉoj por ekzerci la pentofaron. Ekde la 15a de decembro ĝis 23a oni aŭdigas apartajn legaĵojn, invitas la kredulojn partopreni aktive en la meso, oni aranĝas la kripon de Bet-Leĥemo samkiel la kristnaskan arbon, signon de la vivo. Iom antaŭ la noktomezo de la 24-25a de decembro oni legigas la psalmojn de profetoj Isaia kaj Sankta Paŭlo kaj proklamas la Evangelion montranta la naskiĝon de Jezuo. Post 1990 ekiris en Albanujo kelkaj kromaj eklezioj, kiel ekzemple: Atestantoj de Jehova¹⁸², la Preĝejo Jezuo Kristo, Bahaanoj, Evangelistoj, ks.

La krucsignado ĉe katolikoj okazas per kvar manfingroj komencante de la frunto ĝis la ventro fino kaj poste de maldekstre dekstren kaj fine en la centron. En kelkaj preĝejoj oni povas ludigi dramojn kaj kantigi infanojn. Katolikoj ne fastas ekde la jaro 1962, kiam tion oni faris dum kelkaj tagoj. La fastado estas deviga nur du tagojn je februaromezo kaj alitempe, okaze de la Nigra Vendredo (Granda Vendredo alinome).

¹⁸¹ Post la jaro 1990 en Albanion eniris pluraj aliaj eklezioj kristanaj kiel Atestantoj de Jehovo, La Krista (Jezuo Kristo) Preĝejo, Bahaanoj, Evangelistoj ka.

¹⁸² https://eo.wikipedia.org/wiki/Atestantoj_de_Jehovo

La nokton inter la 24-25-aj de decembro la familio kunvenas por vespermanĝi. Kutime oni kuiras burekon kun nuksoj, premitajn fazeolojn kun salo, kaŝtanojn, rompitajn migdalojn, kaj ceterajn. Ĉiam la manĝaĵo akompanatas per vino kaj brando. Antaŭ ol manĝi oni preĝas. Poste oni iras al la preĝejo. Antaŭ la noktomezo tintegas ĉiuj sonorilegoj je intervalo po 15 minutoj ekde duonhoron antaŭ la 12-a. Poste komenciĝas la meso. La sekivan tagon oni faras vizitojn ĉe amikoj reciproke, aparte ĉe maljunuloj, maljunulinoj, junuloj, junulinoj, infanoj. La homoj vestas sin tre bele, elegante, dum la virinoj portas tradiciajn popolajn kostumojn.

Hejme la familio starigas kristnaskan abion kaj konstruas Bet-Leĥeman kripion kie naskiĝis Jezuo.

Ĝenerale la kristanoj kondutas sin tre solidare kun islamanoj. Okaze de Kristnasko kaj Bajramoj¹⁸³ (dum la ĉefaj religiaj festotagoj) kristanoj kaj islamanoj vizitas unu la alian reciproke.

Xhaferr Martini **A boldog ember inge**¹⁸⁴

(Kemisha e njeriut te lumtur – Ĉemizo de la feliĉulo)

– Albán történet –

Bruxull (brudzell) királya úgy vélte, hogy ő igazságosan uralkodik. Az udvaroncok, miniszterek és hozzátartozók, közelállók ezért minden nap azt vallották, hogy a király büszkének érzi magát, mert bár ő korlátlan hatalmat gyakorol az uralkodása alatt, az emberek mégis boldogok. A többi, közel vagy távol lakó királyról beszélve mondogatta:

„Nálam igazságosabban senki sem uralkodik. Bármely más országban alig találni boldog vagy elégedett embert.” A miniszterek látva, hogy királyuk mennyire elégedett, folyamatosan dicsérték. Eközben, a palotában létezett egy hivatal, még az apjának az uralkodása óta, ahol a kérelmeket fogadták, a javaslatokat és az állampolgárok panaszait átvették. A hivatal rendben működött, mert az előző király figyelemmel kísérte a panaszokat javaslatokat, kérelmeket meghallotta a nép hangját, bár, mint minden királynak, az ő fülei is időnként rosszul hallottak.

Ám, az új király szerint az a hivatal nem tűnt hasznosnak és ebből eredően szükségtelen volt. A tájékoztatási miniszter ismerve a király kívánságát az uralkodásának a dicsőítéséről, hogy az milyen igazságos és makulátlan, utasította a hivatal titkárát, hogy palástolja el a nép panaszait annak érdekében, hogy a királyt ne zavarják.

A kormány ülésén a miniszter volt az, aki kinyilatkozta, hogy az a hivatal, ahol alig kapnak panaszt, annak nem kell tovább léteznie. Azon kívül hozzátette, hogy ő már ezerszer kijelentette a nyilvánvaló tény, hogy a király igazságosan uralkodik. A többi miniszter nem csak helyeselte a kollégának ezt a mondását, hanem hosszan megtapsolta. Bruxull királyságban az ügyek simán mentek, de mégis történt valami váratlan: a király súlyosan megbetegedett. Az ország legjobb orvosai látogatták, de semmit sem tudtak tenni, mert az ok ismeretlen volt. Egyik nap, a palota mellett egy öregember ment el, aki azt állította, hogy ő képes lenne meggyógyítani a királyt.

Bár a király nem hitt a vándoroknak, elrendelte a gárdistáknak, engedjék be hozzá ezt az embert. Ám, végül, a király mégsem akart beszélni vele közvetlenül. Megkérte a minisztert, hogy beszélgetés közben szerezze meg a gyógyulásra vonatkozó tájékoztatást az öregtől. Ezután megtudták, hogy maga az öreg nem tudja meggyógyítani a királyt, de az elmondta, hogy a gyógyulás mégis lehetséges, ha a király magára ölti egy boldog embernek az ingét.

A király udvari emberei, miniszterei és hozzátartozói, felebarátai nem lehettek boldogok annyi ideig, amíg a király öfelseje beteg. A boldog ember inge tehát, a birodalom mélyében keresendő, az ország belső részében ott kell keresni, ahol semmit sem tudnak a királyi betegségről. Hogy ne veszítsenek időt, a királyi testőrség parancsnokának vezetésével elindult három lovas. Nagyon gyorsan

¹⁸³ Pri la Bajramoj: https://eo.wikipedia.org/wiki/Eid_ul-Adha

¹⁸⁴ Bardhyl Selimi úr által eszperantóra fordított albán történetet: Pásztorné Földi Adrienne fordította magyar nyelvre 2020-ban, a szerző: Xhaferr Martini albán író engedélyével.

san körüllovagolták az egész birodalmat, hogy boldog embereket találjanak. Azokat a gazdagokat látogatták meg, akiknél semmi sem hiányzott. Ám, micsoda csoda! Közülük, senki sem volt boldog! Gazdagok voltak, tele hatalommal, és egészséggel, de senki sem volt boldog! És arról, a saját számukkal meséltek. Így, őket meg sem kellett kérdezni a boldogtalanságuk okáról. No, nem volt értelme, hogy az ingüket elvigyék a király meggyógyítására. A királyi testőrség parancsnoka jól tudta, hogy milyen türelmetlenül várják őket a palotában, de ott senki sem tudta elképzelni milyen nehézségekkel találkoztak a lovasok. Egyre csak keresték és keresték a boldog embereket, de sehogyan sem tudtak találni ilyeneket az egész birodalomban. Hiába indítottak nyomozásokat, a vizsgálatok eredménytelenek maradtak.

Megkérdezték Myqerem (mirecsem) bejt – aki a Drina, Drinán-túli és Breglumas régióknak a birtokosa volt – fiatal és erős, vég nélkül gazdag, bájos feleséggel, 40 ezer juhkal, két sóbányával, melyek rengeteg bevételt hoztak számára, de ő meglepő választ adott. Lényegében azt, hogy ő a legszerencsétlenebb ember.

– Hitvány kutya! – válaszolta hebehurgyán a királyi testőrség parancsnoka. – Miért nem vagy boldog? Azt kívánod, hogy ő királyi felsége ne gyógyuljon meg? A király már mindent megadott neked, minden jót, és te mégis hálátlan vagy?

– Ne siess az ítéleteddel Szeferdin aga – válaszolta Myqerem bej nehezen tartva vissza magát. – Te nem tudhatod, miért nem vagyok boldog.

– Miért, te eb fajzat? Vajon neked az egész királyság kellene?

– Nem, az nem – válaszolt Myqerem bej és intett a kezével, hogy nem beszélhet a testőrségi lovasok előtt.

– Menjetek vitézek, és egyetek cseresznyét a kertben – kérte őket. Miután azok elmentek, és ő egyedül maradt Szeferdin agával, felállott ülőhelyéről. Megragadva a testőrség kapitányának a kezét ahhoz az ablakhoz vezette, ahonnan látható volt a nagy kert, ahol egy medvéhez hasonló dús mellszőrzetű, kis szemű, öszülő, és csaknem szempillák és szemöldökök nélküli ember dolgozott.

– Látod azt a férfit, Szeferdin aga, aki a fákat nyesegeti? – kérdezte őt Myqerem bej.

– Igen, látom őt.

– Ő a titkos férje a feleségemnek, annak a bájos hölgynek, akiről már a királyi udvarban is hallottál.

– Ez a mi királyságunk bűzlik – akarta mondani a királyi testőrség kapitánya, de elnyomta magában ezt a kívánságát, és fogai között szűrte meg a szavait, hogy ne mondjon sértést.

– Nem tudok többé nőt boldoggá tenni (kielégíteni), mert impotens vagyok, nem nemzőképes. Azért nőültem meg, hogy az én vagyonomat ne a fivéreimre hagyjam. Közben, ez a nő alig tud meglenni férfi nélkül, és minden éjt azzal a medvével hál együtt egy ágyban, nem velem. Hogyan lennék én boldog?

– Szóval, a mi királyságunkban – válaszolta Szeferdin aga – mindenkiben van tüske, de neked van a legvastagabb.

A beszélgetés után visszahívta a lovasokat, hogy készüljenek fel a visszamenetelre, reményt veszelve. Hazafelé tartva, amikor egy falusi utcácskát hagytak el éppen, meghallottak valakit énekelni.

A hang nem volt annyira kellemes, ténylegesen vastag és kemény volt, de a dal maga vonzotta őket, bár nem a dallamossága miatt. Balra a folyó folyt, kukoricával bevetett kis szántóföldekkel a partján. Ők június elején utaztak, amikor a kukoricatövek már elvirágoztak, és most a kukoricacsövek csaknem érettek voltak. Ők induláskor gögösek voltak a királyi fényes egyenruhában. Most hazafelé piszkosak, vasalatlanok és reményvesztettek. Közben megéreztek a frissen, a tűz felett sült kukorica illatát, bár a magas sövény és a kis fák eltakarták a rálátást. Amikor a sövény véget ért, a tűzhelynél, ahol a kukoricacső sült, észrevettek a vízparton, egy éneklő ötven év körüli embert.

– Gyertek! – rendelkezett a kapitány.

– Hová menjünk? – kérdezték a lovasok.

Már túlzottan fáradtak, és kiábrándultak voltak, azért nem akarták megszólítani másvalakiket tisztelettel a szívre téve a kezét, ahogyan az első napon tették a boldog embernek a keresésekor. – Ő énekel, tehát boldognak kell lennie! – mondta Szeferdin aga, az éneklőre mutatva.

– Nem énekel sok ember ugyanígy? – jegyezte meg az egyik a kísérők közül, de mégis odamentek ahhoz az éneklőhöz.

– A száj énekelhet, de a szív sírhat. Az az ember rongyos. Hogyan lehetne boldog? – tette hozzá a másik a kíséretből.

Szefedin aga üdvözölte a kukoricacsöveket sütő férfit. Arckifejezése olyan volt, mint a kölyök-kutyáé, mely képes a sárból is kipiszkálni, kiszedni magának az ételmet. De egészséges volt, ámuló szemekkel, vastag ajkakkal, és olyan hajjal, mintha egy tehén éppen lenyalta volna. Meglátva a négy férfit, félelmet nem mutatva abbahagyta az éneket.

– Te énekeltél? – kérdezte a parancsnok.

– Igen, én énekeltem – válaszolt ő.

– Neked boldognak kell lenned, mert énekelsz, vagy nem? Vagy nem azért tetted?

– Boldog vagyok, ténylegesen boldog – erősítette meg a férfi és valóban annak tűnt. Legalábbis úgy boldog, ahogyan azt ő értette.

– Miért vagy boldog?

– Én nem tudom.

A parancsnok tájékoztatta az embert a jövetelük céljáról, és a királyságban a három hónapos vándorlásukról.

– Add nekem az ingedet, hogy elvigyük a királyhoz. Arannyal fizetünk érte!

– Sajnálom urak, de nekem nincs ingem – válaszolta a kukoricacsöveket sütő férfi.

Utána széthúzta a testét befedő kabátként szolgáló rongyot a mellén, megjelent a csupasz mellkasa. Isten bizony, nem volt inge!

A királyi testőrség parancsnoka vágatva távozott el onnan, és a kísérete követte.

Xhaferr Martini
Ĉemizo de la feliĉulo¹⁸⁵
(*Kemisha e njeriut te lumtur*)

La reĝo de Burxull¹⁸⁶ opiniis ke li regas juste. La korteganoj, ministroj kaj proksimuloj, pri tio konfesis ĉiutage ke la reĝo sentas sin fiera, ĉar kvankam li ekzercis absolutan potencon regadon, tamen la homoj estas feliĉaj. Parolante pri la ceteraj reĝoj loĝantaj al tiu loko proksime aŭ malproksime, li diradis:

– Neniu regas pli juste ol mi. En kiu ajn alia reĝlando oni apenaŭ povas trovi feliĉulon, aŭ kontentulon.

Ministroj kaj koteganoj, rigardante sian reĝon tiom bonfartan, ili daŭre laŭdis lin.

Dume en la palaco ekzistis oficejo, ekde tempo de lia patro, kie oni akceptis petojn, sugestojn kaj plendojn de la civitanoj. La oficejo funkciadis enorde, ĉar la iama reĝo, konsideris la dirindaĵojn, ekaŭdis la voĉon de la popolo, kvankam kiel de ĉiu reĝo ankaŭ liaj oreloj estis iom malbone aŭdantaj.

Sed laŭ la juna nova reĝo tiu oficejo ŝajnis neutila kaj sekve nebezonata.

La ministro pri informado, konante deziron de la reĝo por glorigi sian regadon kiel justa kaj senmakula, estis ordoninta la sekretarion de la oficejo kaŝi la plendojn de la popolo por ke tiuj ne maltrankviligu la reĝon.

En la kunveno de la registaro la ministro estis kiu mem deklaris, ke tiu oficejo, kie oni apenaŭ ricevas iun plendon ne devas ekzisti plu. Krome, aldonis li, ke li jam milfoje deklaris la fakton evidenta ke la reĝo regas juste. La ceteraj ministroj ne nur tuj aprobis ĉi tiun eldiron de la kolego, sed ankaŭ longe aplaŭdis lin. La aferoj en la reĝlando de Burxull glatis, sed okazis io ne atendita: la reĝo grave malsaniĝis. Lin vizitis la plej bonaj kuracistoj de la lando, sed ili nenion povis fari, ĉar la kaŭzo estis nekonata.

¹⁸⁵ Esperantigita de Bardhyl Selimi, kiu, kune kun la verkisto permesis la aperigon de ĉi rakonto kune kun la hungarigita varianto.

¹⁸⁶ La landonomon bv. eldiri Burdzul – laŭ klarigo de s-ro Bardhyl Selimi, la tredukinto de la rakonto.

Iutage, preterpasis la palacon maljunulo kiu pretende fanfaronis ke li kapablus resanigi la reĝon. Kvankam la reĝo ne fidis je la vagabondoj, li ordonis al la gardistoj permesi al li enveni. Sed la reĝo mem ne volis babili kun li senpere. Tiel li petis la ministron por akiri informon per babilado de la maljunulo. Poste oni eksciis ke la maljunulo mem ne povos kuraci la reĝon, sed li diris ke tio estos ebla, se la reĝo survestos ĉemizon de iu feliĉulo en lia regno.

La korteganoj, ministroj kaj proksimuloj de la reĝo ne povis esti feliĉaj, ĝis kiam ilia moŝto malsanas. La ĉemizo de la feliĉulo devus esti serĉata en profundo de la regno, ĉe tiuj kiuj ankoraŭ nenion sciis pri la reĝa malsano. Por ne perdi tempon, ekveturis tri junaj rajdistoj, estrataj de la komandanto de la reĝa gvardio. Ili ĉirkaŭrajdis la tutan regnon tre rapide por serĉi feliĉulojn. Ili vizitis la riĉulojn, ĉe kiuj mankis nenio. Sed kia miro! Neniu el ili estis feliĉa. Ili estis riĉaj, potencaj, plenaj de sano, sed nenimaniere feliĉaj. Tion tiuj mem konfesis proprabuŝe, do ili ne bezonis demandi tiujn pri la kialo de malfeliĉeco. Do, ne estis senco ke ili prenu ties ĉemizojn por resanigi la reĝon.

La komandanto de la reĝa gvardio bone sciis ke oni lin atendas senpacience en la palaco, sed neniu tie povis imagi kiuj malfacilaĵoj estis renkontitaj de la rajdistoj.

Tiel serĉante kaj serĉante feliĉulojn, tiuj ne troviĝis en la tuta regno. Ili denove faris enketojn laŭvice unu post la alia, sed sen sukceso.

Oni demandis ankaŭ bejon /nobelulon Myqerem [mireĉem], – posedanta la regionojn de Drinas, Transdrinas, Breglumas, – kiu estis juna kaj forta, riĉa senfine, kun tre ĉarma edzino, kun 40 miloj da ŝafoj, kun du salejoj portantaj al li multe da enspezoj, sed surprizige li respondis, ke fakte li estas la plej malfeliĉa homo.

– Hundaĉo – senprudente diris al li la komandanto de la reĝa gvardio.

– Kial do vi ne estas feliĉa? Ĉu vi deziras ke Lia moŝto ne resaniĝu? La reĝo jam donis al vi ĉiujn, ĉi tiujn bonaĵojn kaj tamen vi estas sendanka?

– Ne hastu agao / sinjoro Sefedin – respondis Muqerem [mureĉem] malfacile retenante sin. – Vi ne scieblas kial mi ne estas feliĉa.

– Kial, vi, ido de hundaĉo, ĉu vi deziras ekhavi nian tutan regnon?

– Ne tion, ne tion – mallaŭte diris Myqerem kaj montris per mansignoj ke li ne povas paroli antaŭ okuloj de la gvardiaj rajdistoj.

– Iru bravuloj kaj manĝu kelkajn ĉerizojn en la ĝardeno – petis li ilin kaj post kiam li restis sola kun Sefedin, stariĝis de la sidloko, li kaptis permane la komandanton de la gvardio, kondukis lin al la fenestro de kie vidiĝis la granda ĝardeno, kie laboris viro kun densharara brusto, kiel urso, kun malgrandaj okuloj, griziĝinta sed preskaŭ sen okulharoj kaj sen brovoj.

– Ĉu vi Sefedin vidas tiun viron, kiu tranĉetas la arbojn? – demandis lin Muqerem.

– Jes, mi vidas lin.

– Li estas la kaŝedzo de mia edzino, de tiu ĉarmulino pri kiu vi jam aŭdis eĉ en la reĝa kortego.

– En tiu ĉi nia regno estas io, kio tre malbonodoras. pro io la aferoj iras tre aĉe, volis eldiri la komandanto de la reĝa gvardio, sed li subigis sian deziron kaj dentopremis por ke ne malfermu la buŝon al ofendo.

– Mi ne plu povas kontentigi virinon – konfesis Myqerem – ĉar mi estas impotenta, nekoitpova. Mi edziĝis por ne postlasi la riĉaĵojn miapartajn al miaj fratoj. Dume la virino apenaŭ povas ekzisti sen viro kaj ĉiun nokton ŝi kuŝas samlite kun tiu urso, ne kun mi. Kiel mi povus esti feliĉa?

– Unuvorte, en nia regno – diris Sefedin – ĉiu havas sian kaŝitan mizeron, sed la via estas la plej granda.

Poste li alvokis la rajdistojn kaj ordonis ilin pretiĝi por reiri, esperon perdinte.

Kiam ili preterpasis vilaĝan strateton, aŭdis iun kanti. La voĉo ne estis tiel agrabla: fakte ĝi estis iom dika, malmola, sed la kanzono, mem, allogis ilin, kvankam ne melodie. Maldekstre estis la rivero, kun kampetoj ĉe borde, semitaj per maizo. Ili ekveturis frujunie, kiam la maizplantoj jam pretis por senherbaĉiĝi kaj nun la maizspikoj jam estis preskaŭ maturaj. Ili ekiris kiel orgojluloj, vestitaj en uniformojn brilaj kaj nun revenas malpuraj, malglataj kaj esperperditaj. Dume ili ekflaris bonan odoron de la freŝaj maizspikoj bakitaj surfajre, kvankam alta heĝo el arbetoj baris la

elvidon. Kiam la heĝo finiĝis, ili rimarkis ĉe la fajrejo kie bakiĝis la maizospikoj ĉe rivera bordo, viron kantantan, ĉirkaŭ kvindekjaran.

– Venu! – ordonis la komandanto.

– Kien ni iru? – demandis unu el la rajdistoj.

Ili estis jam tro lacaj kaj enuiĝintaj, tial ne alparolis aliulojn respektive kun la mano surkore kiel dum la unua tago de ilia serĉado de feliĉulo.

– Li kantas, do li devas esti feliĉa – diris Sefedin agao.

– Ĉu ne kantas multaj homoj same? – rimarkis unu el la akompanantoj, tamen ili estis irantaj al tiu kantanto.

– La buŝo povas kanti, sed la koro povas plori. Tiu ĉi viro estas ĉifonulo. Kiel povus esti ke li estus feliĉulo?! – aldonis la alia akompananto.

Sefedin Agao salutis la viron bakintan maizspadikojn. Li havis mienon de hunda ido kiu estis enkotuminta por trovi nutraĵon. Sed li estis sana, kun okuloj mirantaj, dikaj lipoj kaj kapharoj glataj kvazaŭ lin estis ĵus lekuminta la bovino. Ekvidinte la kvaropon da viroj, li interrompis la kantadon, ne montrante sin timigita.

– Ĉu Vi kantis? – demandis lin la komandanto.

– Jes, mi kantis – respondis li.

– Vi devas esti feliĉa ĉar vi kantas, ĉu ne? Aŭ ĉu vi faras tion ne pro tio?

– Feliĉa mi estas, efektive feliĉa – konfirmis la viro kaj vere ŝajnis tia, almenaŭ tiel, kiel li komprenis la feliĉon.

– Kial vi estas feliĉa?

– Mi ne scias tion.

La komandanto sciigis lin pri la celo de ilia alveno kaj vagado dum tri monatoj tra la regno.

– Donu al ni vian ĉemizon por ke ni alportu ĝin al la reĝo. Ni pagos anstataŭ ĝi oron.

– Mi bedaŭras sinjoroj, sed mi ne havas ĉemizon – respondis la viro bakanta la maizspadikojn.

Poste li malfermis la mantelaĉon per kiu li envolvis sin: aperis la nuda brusto. Ververe li ne havis ĉemizon.

La komandanto de la reĝa gvardio foriris galope kaj la akompanantoj postsekvis lin.

Raita Pyhälä
Az erdő és a finnek¹⁸⁷
(Arbaro kaj Finlandanoj)

Finnország területének a 2/3-át még most is erdő borítja. A legnagyobb része az államé, a kisebbik részén magánszemélyek, parókiák, egyesületek osztoznak. Az erdő nagyon fontos gazdaságilag, de a mi tudatunknak és lelkünknek is. A mostani erdőnk nem hasonlít az ősi finn erdőhöz, amilyen csak a Védett Nemzeti Parkokban található. Negyven van belőlük. A nagyságuk különböző, 6-2800 négyzetkilométerig terjed. Több mint 300 évvel ezelőtt az embereknek nem volt erdőbirtokuk. A kereszténység térhódítása előtt a finnek a természet erejében hittek, tündérekben és más lényekben, akiknek nincs eszperantó nyelvre fordítható nevük. Kissé túlzottnak tűnik, hogy azokat, a vallás isteneknek és bálványoknak nevezi; az ősi finneknek mindezek természetesen és igazak voltak. Életük az erdőtől és a vizektől (tavak, folyók, tenger) függött.

A finnek tisztelték az erdőt, egyes fákat, sziklákat, forrásokat és más helyeket imádtak. Úgy gondolták, hogy az erdő szent, és az ember nem bánthatja meg. Bocsánatot kértek a megölt medvétől mielőtt megették, ütügetéssel figyelmeztették a fa szellemét a törzs kivágása előtt. Az erdőben Tapio isten uralkodott a feleségével Mielikkivel, a leányaival és a fiaival. Énekekkel kellett elnyerni a tetszésüket, a jóindulatért imádkozni kellett. Halottaikat az erdőben temették el. Erdei fenyő vagy lucfenyő ágat vágtak le, hogy megmutassák, ha valaki meghalt. Néhány az istennevek közül a modern társadalomban folyamatosan használatban van férfi és női nevekként.

¹⁸⁷ Az elbeszélést a szerző engedélyével magyar nyelvre fordította Pásztorné Földi Adrienne 2021-ben.

A leggyakoribb tobozos nyitvatermőkből álló erdők (tűlevelű erdők) Finnországban az erdei fenyő és a lucfenyő, a leggyakoribb lombos erdők a nyírfa, égerfa, rezgő nyárfa, berkenye fa, és a zselnice meggy. Mint ahogy minden fa ad, de főleg az **erdei fenyő** ad fát az építkezésekhez és a fűtéshez. Azon kívül belőlük készülnek a bölcsők és a koporsók is. Az erdei fenyőnek legalább három neve van a finn nyelvben: *mänty*, *honka*, *petäjä*, amelyeket nem lehet más nyelvre lefordítani. Pl.: „*Honka*” egyenes magas erdei fenyő, a „*petäjä*” sok ágú, vastag vén erdei fenyő. A faevezős és vitorlás hajók korában a fenyő-kátrány nagyon fontos exportcikk volt. A kátrány megakadályozza a fenyő rothadását. A kátrányt gyógyszerként is használták. Viccesen mondták a betegnek: „ha a kátrány, a sör, és a szauna nem segít, a betegség halálos.” Ha a búzaföldeken a betakarítás nem sikerült, a finnek: a fenyő legszélső külső kérge és a legbelső farész közötti fenyőfa-rétegből őröltek lisztet. Az ősidőkben az öreg fenyőket szentnek tekintették. Lehetek még szentek: sziklák, források, facsonkok.

A **lucfenyők** zöld ágaival szépítették meg a finnek az otthonaikat még azelőtt, mielőtt az emberek ünnepi faként kezdték azt alkalmazni karácsonyra (Júli-ünnepre). A luc ágakból koszorúkat (koronákat) csináltak a háborús hősöknek és a halottaknak. Az öreg, nagy lucfenyő alsó ágai alatt rossz idő esetén menedéket tudnak keresni az emberek. A gyantája fertőtleníti és meggyógyítja a hosszantartó lábszár és sarok sebeket.

A **nyírfa** megihletti a költőket és a komponistákat. A vékony gallyaknak és a karcsú fehér törzsnek a hajlékonysága fiatal lányokra emlékeztet. Tavasszal az emberek nyírfanedvet isznak. Tavaszi napforduló táján a fiatal nyírfákat, mint ünnepi fákat használják. A leveli illatoznak, masszíroznak, simogatnak a hagyományos szaunához készült vesszőnyalábban. Télen a nyírfákön csillogó dér elbűvölő főleg akkor, amikor kék az ég. A nyírfakéreg, korábban a háztetőkhöz volt használatos, valamint hátizsákok és cipők fonásához, forrásból vízmerítéshez. Nagymamám nyírfakéregre írt levelet, amikor a papír hiányzott. Fűtéshez, a nyírfa a legelismertebb faanyag. Országunkban a tölgyfa ritka.

A fehér virágú **zselnice meggy**: jó növény. Az jövődöli meg májusban, milyen lesz a nyár. Júniusban virágzanak a **berkenyefák**. Az ősz a berkenye fák vörös levelei és a bogyói jellemzik. A bombicillák (csonttollú, selyemfarkú madarak) tömegesen repülnek rá, mert a bogyókkal táplálkoznak, melyeket néhány ember a levük és a C vitamin tartalmuk miatt fogyaszt. A **rezgő nyárfából** az ősidőben fatörzscsónakokat, vályúkat, **bödöncsónakokat**¹⁸⁸ és egyszerű kenukat készítettek. Ezek a bödönhajók laposak voltak, egyetlen fatörzsből, legtöbbször nyárfából kivájva nagyon egyszerű eszközökkel, mint például éles kövekkel és a tűz segítségével. **Borókából** még most is készítenek jó illatú evőeszközöket, főleg vajkéseket, edényalátéteket, merítőeszközöket. A finn népet borókanép néven is említik, mert a boróka és a finnek is nehéz körülmények között élnek a terméketlen földön. Mi hajlunk, hajlékonyak vagyunk, de nem törünk meg. Az **égerfa** nem kedvelt fa, de tavasszal a barkái hamarabb nyílnak a nyírfáénál, és így örömet adnak a hosszú sötét télben elfáradt embereknek. Ténylegesen minden kis növény és fa fontos. A természet és benne mi emberek annál jobban érezzük magunkat, minél több faj és fajta tud tovább élni.

Nem csak egyedül fákból áll az erdő. Nőnek benne: cserjék, mint a málna és a különböző fűz, és az alacsony törpecserjék, amilyenek az **áfonyák**, a fekete áfonya vagy a másik nevén kukojsza (*Vaccinium myrtillus*), a varjúbogyó, a ledum vagy másik nevén a mocsári rozsdarozmaring (*Ledum palustre*), a som. Minden évben több millió veder bogyót gyűjtenek be, és még marad a medvéknek, a madaraknak és más állatoknak, rovaroknak is, melyek nem tudnának élni a bogyók nélkül.

Az erdőben több száz gombafajta is található. Az olaszok mohón vásárolják a mi tinórujainkat. Nőnek még mohák, és zuzmók a sziklákon és homokon, más mohák mocsaras helyeken. Nőnek fűvek, sások, szellőrózsák, kökörcsinek, orchideák, és a piroló¹⁸⁹ virág.

Dél Finnországban a növényzet nem azonos a Lappfölddel, hiszen ott sarki specialitások nőnek, melyek nem találhatók meg az ország déli részén. Minél északabbra megyünk, annál kevesebb fa látható. Először eltűnnek a lucfenyők, majd az erdei fenyők, utánuk a nyírfák, fűzfák. A teljesen

¹⁸⁸ A fordító kérdésére az elbeszélés szerzője azt mondta, hogy az alábbi, hajótípusokat bemutató képek közül az első, a szélesebb vízi járműhöz hasonlított az ő hajótípusuk, mely időnként vitorlával volt felszerelve:
<http://www.tiszazugmuzeum.hu/p=374>

¹⁸⁹ A piroló virág itt tekinthető meg: <https://www.google.hu/imgres?imgurl=https://mapio.net/images-p/10061153.jpg&imgrefurl=https://mapio.net/pic/p-10061153/&tbid=OhvxyOlIV0x01M&vet=1&docid=kaYfeVBgpmB53M>

eltűnés helyett megváltoznak a fák és a bokrok, egyre alacsonyabbakká válnak, szinte a földön kúsznak. A legészakibb táj fátlan.

A finn erdő leggyakoribb kismadarai: a pinty, a füziike, a vörösbegy, a cinege, és a pityer. Tavasszal a lombos erdő tele van csiripeléssel, csicsérgéssel, és csiviteléssel. Élvezetes a kakukk és a feketerigó hangja. Egész éven át hallhatók a harkály és a bagoly. Az ősfinkek számára természetes módja volt a vadászás a táplálékszerzésnek, az öltözködésnek, és a szőrmék értékesítése által a pénzszerzésnek. Feltételezzük, hogy az ősfinkek klánokra oszlottak, egyesek medvéket, mások jávorszarvasokat imádtak.

A mókusok prémje „pénzként” szolgált. A finn szó: „raha” (pénz) eredetileg a mókus gereznáját (bundáját) jelentette. Ráadásul vadásztak nyulakat, tyúkalakú és más madarakat, (császármadarat, siketfajdot, császárfajdot, nyírfajdot, hófajdot) táplálékként. Még hattyút is ettek, de többet nem. Hiúzt, torkos borzot (rozsomákot), rókákat, farkasokat, menyéteket, hermelineket is vadásztak, hogy a szőrméiket magukra ölték, vagy velük kereskedjenek. Manapság a legfontosabb zsákmány a jávorszarvas. A húsa ízletes. A nagy merész állat sok közlekedési balesetet okoz, és kárt tesz a facsemetékben. Nagyon csiklandós kérdés a farkasok és a medvék sorsa.

A többi erdei élőlény zavarja az embereket: a hangyák, pókok, szúnyogok nyáron, ősszel a jávorszarvasok és az őzek repülő tetűi (limptoma cervi), ritkán a kígyók. A kullancsok, az emberek vérszívói, veszélyes betegségeket tudnak okozni. Érdekes beoltatni magunkat ellenük.

A 2020-2021-es években a finnek újratanulják az erdők megbecsülését, és nem csak gazdaságilag, nem csak mint faanyagot az építkezésekhez, és az iparhoz. Megtanulták, hogy az erdőben a vándorlás, a kóborlás, a járkálás, a síelés, és minden sportolás vagy sétálás jól tesz az egészségnek. Már ¼ óra az erdőben csökkenti a stresszt, nyugtat, jó érzést ad. Mivel sok erdőnk van, sok a terünk, hogy megtaláljuk a saját ösvényeinket, túl sok emberrel történő találkozás nélkül.

A koronavírus nem okozott olyan szigorú korlátozásokat és izolációt, mint a sűrűn lakott országokban. Már a járvány előtt észlelték, hogy ha a gyermekek játszhatnak erdőben, és a saját kezükkel érinthetnek meg növényeket, az növeli a betegségekkel szembeni védetségüket. A gyermekgondozók a gondozottjaikkal rendszeresen látogatnak erdőt.

A városomban (Hyvinkää, svédül Hyvinge) egy kis erdei házacska építettek a gyerekeknek, ahol tűz köré tudnak ülni, piknikezni, kolbászkákat sütni. Jól érzik magukat a tiszta erdei levegőben.

Az ősidőkben az erdőkben a finneknek volt búvóhelyül szolgáló lakásuk, ahová a földbirtokukról akkor menekültek el, amikor ellenség tört rá az országra rabolva, és gyilkolva.

A legutóbbi háborúban is volt néhány erdőbe szökött katona, de az már másik történet.

A biodiverzitás a Földön élő élőlények faji, biológiai sokfajtasága. A biodiverzitás az, hogy a legtöbb növény – és állatfajta túlélő, és az erdő nem válik csupán az ember által termesztetté, ami Finnországban egy a nagy problémák között, ugyanúgy, mint az egész földgolyón.

Őszi színek a finn-Lappföldön/Autunaj koloroj en finna Laponujo. Fotis Markus Pyhälä

Raita Pyhälä Arbaro kaj Finlandanoj¹⁹⁰

Arbaro eĉ nun kovras du trionojn de la areo de Finnlando. La plej grandan parton posedas la ŝtato, pli malgrandajn partojn posedas privatuloj, paroĥoj, asocioj. Arbaro estas tre grava ekonomie sed ankaŭ por nia menso kaj spirito. Nia nuna arbaro ne similas al la praa arbaro finlanda, kian oni trovas nur en protektataj naciaj parkoj. Da ili ni havas kvardekon. Ilia grandeco varias inter 6 kaj 2800 kvadrataj kilometroj. Antaŭ 300 kaj pli da jaroj oni ne uzurpis la arbaron. Antaŭ kristanismo finlandanoj kredis en fortoj de la naturo, je feoj kaj estaĵoj, kiuj ne havas Esperantajn nomojn. Ŝajnas iom troige nomi tion: religio kaj nomi tiujn estaĵojn dioj aŭ idoloj; al prasuomoj ĉio tio estis natura kaj vera. Ilia vivo dependis de la arbaro kaj la akvaro (lagoj, riveroj, maro). Arbaron finlandanoj respektis tiel same kiel kelkajn unuopajn arbojn, rokojn, fontojn kaj aliajn lokojn adoris. Ili pensis ke la arbaro estas sankta kaj oni ne ofendu ĝin. Ili petis pardonon al la mortigita urso antaŭ ol manĝi ĝin, ili per frapago avertis la spiriton de arbo antaŭ ol dehaki la trunkon. En la arbaro regis „dio” Tapio kun siaj edzino Mielikki, filinoj kaj filoj. Al tiuj oni devis plaĉi, kanti, preĝi favoron. Oni entombigis la mortintojn en la arbaro, dehakis branĉon de pino aŭ piceo por montri ke iu mortis. Kelkaj el la dio-nomoj daŭre uzatas kiel viraj kaj virinaj nomoj en la moderna socio.

La plej oftaj koniferoj (pingloarboj) ĉe ni estas pinoj kaj piceoj, la plej oftaj folioarboj ĉe ni estas betulo, alno, tremolo, sorpoarbo kaj paduso.

Kiel ĉiuj arboj, pino donas ignon por konstruado kaj hejtado. Krome, el ĝi estis faritaj luliloj kaj ĉerkoj. Pino havas almenaŭ tri nomojn en finlanda lingvo: *mänty*, *honka*, *petäjä*, kiujn oni ne povas traduki alilingven. „*Honka*”¹⁹¹ estas rekta, alta pino, „*petäjä*”¹⁹² estas multbranĉa dika maljunega pino. En la epoko de lignaj rem-kaj velboatoj, gudro el pinoj estis grava eksportaĵo. Gudro malhelpas putradon de ligno. Gudro estis uzata ankaŭ kiel medikamento. Ŝerco oni diras al malsanulo, ke se la gudro, brando kaj saŭno ne helpas, la malsano estas mortiga. Se la rikolto de la grenkampoj malsukcesis, finlandanoj muelis farunon el la tavolo, kiu troviĝas inter la plej ekstera ŝelo kaj la ligno de pino. En pratempoj maljunaj pinoj estis konsiderataj sanktaj. Sanktaj povis esti ankaŭ rokoj, fontoj, arbostumpoj.

Per verdaj branĉoj de **piceoj** la finlandanoj plibeligis siajn hejmojn jam antaŭ ol oni komencis uzi piceon kiel festoarbo dum Julio (Kristnasko). El piceaj branĉoj oni faras kronojn por militeroj kaj mortintoj. Sub longaj malsupraj branĉoj de maljuna granda piceo oni povas serĉi ŝirmejon dum fivetero. Rezino de piceo desinfektas kaj kuracas longdaŭrajn vundojn ĉe kruro aŭ kalkano.

Betulo inspiras poetojn kaj komponistojn. La supleco de la maldikaj branĉoj kaj la svelta blanka trunko pensigas pri junulinoj. Printempe oni trinkas betulan sukon. Somere junaj betuloj uzatas kiel festoarboj ĉirkaŭ la solstico. Betulfolioj bonodoras, masaĝas kaj karesas en faskoj faritaj por la tradicia saŭnumado. Vintre la brilanta prujno sur betuloj ĉarmas nin, precipe kiam la ĉielo bluas. Antaŭe betulŝelo estis uzata por tegmentoj, por plekti ŝuojn kaj tornistrojn, por fari ujon per kiu ĉerpi akvon el fonto. Mia avino skribis leteron sur betula ŝelo, kiam mankis papero. Betulo estas konsiderata nia plej bona ligno por hejtado, ĉar ĝi ne fajreras. Kverko ne oftas nialande.

Blankefloranta **paduso** maje aŭguras someron. En junio floras **sorpoarboj**. Aŭtunon karakterizas ruĝaj sorpaj folioj kaj beraroj. Bombiciloj are alflugas por nutri sin per la beroj, kiujn ankaŭ kelkaj uzas pro ties suko kaj vitamino C.

El tremola ligno oni prae kavigis pirogojn, trogojn, kaj primitivajn kanuojn nomitajn trogoatojn. Tiuj lastaj estis plataj lignaj ujoj faritaj el unu trunko, ofte el tremolo, per tre simplaj laboriloj, eble nur per akraj ŝtonoj kaj helpe de fajro. El **junipero** oni ankoraŭ nun faras bonodorajn manĝilojn, precipe buter-tranĉilojn, pot-subaĵojn, ĉerpiletojn. La finna popolo estas nomata junipera popolo, ĉar **junipero** kaj ni kreskas ankaŭ en malfacilaj kondiĉoj, en nefekunda tero. Ni kliniĝas, fleksiĝas sed ne rompiĝas. **Alno** ne estas tre ŝatata, sed printempe ĝiaj amentoj malfermiĝas antaŭ ol tiuj de betulo, kaj

¹⁹⁰ Jen, zamenhofaj vortoj estas la: Finnlando kaj finlandano, ks.

¹⁹¹ Jen Honka: <https://images.app.goo.gl/Brxvjv51kdmsvBKfA>

¹⁹² Jen la alia: <https://images.app.goo.gl/Brxkqv51kdmsvBKfA>

tio ĝojigas homojn lacigitajn de la longa malhela vintro. Fakte ĉiu planto kaj arbo gravas, la naturo des pli bone fartas – kaj ankaŭ ni homoj en ĝi – ju pli da specoj kaj specioj povas pluvivi.

Arbaro ne konsistas sole el arboj. Tie kreskas arbustoj, kiaj frambo kaj diversaj **salikoj**, kaj malaltaj arbustetoj, kiaj **vakcinio**, **mirtelo**, empetro, finna marĉa ledumo (latina nome ledum palustre)¹⁹³, kornuso. Ĉiujare oni rikoltas milionojn da sitelplenoj da beroj. Eĉ pli restas por ursoj, birdoj, aliaj bestoj kaj insektoj, kiuj ne povus vivi sen la beroj. Arbare troveblas centoj da specoj da **fungoj**. Italoj avide aĉetas niajn boletojn. Arbare kreskas **muskoj** kaj **likenoj** sur rokoj kaj sablo, aliaj muskoj en marĉecaj lokoj. Arbare kreskas herboj, kareksoj, **anemonoj**, **orkideoj**, piroloj (Pyrrhula pyrrhula latinanome), ĉiuj floranta en sia sezono. La vegetaĵo de suda Finnlando ne estas la sama kiel tiu de Laplando. Tie ja kreskas arktaĵaj specialaĵoj ne troveblaj en la suda parto de la lando. Ju pli norden oni iras, des malpli da arboj vidiĝas. Unue malaperas la piceoj, poste pinoj, poste betuloj, salikoj. Antaŭ ol tute malaperi la arboj kaj arbustoj ŝanĝiĝas, fariĝas pli kaj pli malaltaj, rampas kiel eble plej proksime al la tero. La plej norda pejzaĝo estas senarbara.

La plej oftaj birdetoj en finlanda arbaro estas fringo, filokopo, rubekolo, paruo, pipio. Printempe folioarbaroj plenas de pepado kaj kvivitado. Oni ĝuas sonojn de kukolo kaj merlo. Tra la jaro pegoj kaj strigoj aŭdeblas.

Por prafinlandanoj ĉasado estis natura maniero nutri sin, havigi al si vestaĵojn kaj monon per la feloj. Oni supozas, ke prasuoj dividiĝis kvazaŭ en du klanojn: unuj adoris ursojn, aliaj alkojn. Feloj de sciuroj estis uzataj kiel „mono”. La finna vorto *raha* (*mono*) origine signifis felon de sciuro. Aldone oni ĉasis leporojn, galinoformajn kaj aliajn birdojn (tetrao, urogalo, bonazio, tetrao, lagopo), por nutri sin. Eĉ cignojn oni manĝis sed ne plu. Linkojn, gulojn, vulpojn, lupojn, mustelojn, ermenojn oni ĉasis por vesti sin per la feloj aŭ por komerco. Nuntempe la plej grava ĉasaĵo estas alko. La viando bongustas. La granda aŭdaca besto kaŭzas trafikakcidentojn kaj detruas plantidojn de arboj. Tre tikla demando estas la sorto de lupoj kaj ursoj.

Pri pliaj arbaraj vivuloj: estas ankaŭ tiaj kiuj ege ĝenas la homojn. Kuloj somere, formikoj, araneoj, aŭtune la flugantaj pedikoj de alkoj kaj cervoj (*Lipoptona cervi*), malofte serpento. Iksodoj eksuĉas homan sangon kaj povas kaŭzi danĝerajn malsanojn. Indas vakcinigi sin kontraŭ tio.

Dum la jaroj 2020-2021 suomoj relernis aprezi siajn arbarojn ne nur ekonomie, ne nur kiel materialo por konstruado kaj industrio. Ni lernis, ke migrado, vagado, skiado kaj ĉia sportado aŭ promenado en arbaro estas bona por nia sano. Jam kvaronhoro en arbaro malpliigas streson, trankviligas, bonfartigas. Ĉar ni havas multe da arbaroj, ni havas multe da spaco por trovi niajn proprajn padojn sen renkonti tro da homoj.

La kronviruso ne kaŭzis tiel striktajn limigojn kaj izoladon kiel en pli dense prilokataj landoj. Jam antaŭ la pandemio oni rimarkis, ke se infanoj povas ludi en arbaro, se ili povas per siaj manoj tuŝi teron kaj plantojn, tio pliigas ilian imunecon kontraŭ malsanoj. Infanvartistoj kun siaj vartitoj regule vizitadas arbaron. En mia urbo Hyvinkää (svede Hyvinge) oni konstruis por ili malgrandan arbaran dometon, kie ili povas sidi ĉirkaŭ fajro, pikniki, rosti kolbasetojn. En pratempoj finlandanoj havis en arbaro kaŝdomojn, kien ili fuĝis el siaj bienoj, se malamikoj penetris la landon rabante kaj murdante. Dum la pli nunaj militoj kelkaj soldatoj dizertis en arbaron, sed tio jam estus alia rakonto.

Biodiverseco estas la biologia multspecio de la vivularo vivanta surtere. Biodiverseco, tion signifas por ni, ke plej multaj specioj de plantoj kaj bestoj estu pluvivantaj kaj la arbaro ne fariĝu nur homa kultivejo. Tio estas unu el la grandaj problemoj en Finnlando same kiel sur la tuta terglobo.

Raita Pyhälä
A Tűzrókáról
(Pri la Revontulet)

Észak- és Kelet-Finnországban korábban úgy hitték az emberek, hogy a titokzatos Tűzróka hozza létre az Északi Fényeket. A nagy, vastag farkát a hóhoz dörzsöli, utána felugrik az égbe. A szép dús

¹⁹³ *Ledumo*: <https://www.google.hu/imgres?imgurl=http://nutrawiki.org/wp-content/uploads/2015/09/Ledum-Palustre.jpg&imgrefurl=https://nutrawiki.org/ledum-palustre/&tbid=BrxLxEaQc3XM&vet=1&docid=jNUfQrIKUuByfM>

szőrzetű farok mint az ecset festi be az eget bámulatos színekkel, amelyek gyorsan villámként cikáznak az égbolt északi részében. Minden vadász arról ábrándozik, hogy éppen ő fogja elkapni a titokzatos Tűzrókát és megölni, mert aki képes azt megölni, az lesz a leggazdagabb, leghíresebb és legboldogabb ember a földön. Mostanáig senki sem kapta el.

Igazában, senki sem írta meg azt a róka mesét, azt csak mesélik, szájról-szájra terjed egyik generációtól a másikra. Több változata is van, de én azt küldöm, amit én találtam és eszperantóra áttettem.

Tény, hogy mi finnek Aurora Borealis Revontulet = Róka tüzek-nek, a róka tüzeinek nevezzük. Láttam azt is, hogy egy vállalkozás TULIREPO Tűzróka néven nevezi magát (a rókának legalább két beceneve van a finn nyelvben: repo, repolainen). A rendes finn szó: KETTU. A mesékben gyakran mondják: Kettu repolainen.

A TULIREPO cég, róka formájú díszeket (ékszereket) készít ezüstből és aranyból, főleg fül-függőket. Én csak futólag láttam, hogy a szövegek angolul vagy finnül voltak. A cég sok terméket árul, melyeket ők maguk gondoltak ki és készítenek természetes anyagokból. Ezt a misztikus állatot a cég a saját reklámjaként használja, és ez tetszik az embereknek, akik vágyják az egzotikumot és a legendákat.

Ti biztosan ismeritek az igazat az Aurora borealis¹⁹⁴ (a Sarki fény vagy északfény) és az Aurora australis-ról. A látványt a nap, annak az ultraviola sugarai okozzák, amelyek elektromos részecskékkel ütköznek az űrben, főleg az úgynevezett napviharok alatt, amikor a nap nagyon aktív, sok folt van a felszínén. A részecskék a Föld atmoszférájába hatolnak be, és a Föld mágneses áramai egyenesen az északi és a déli sarkokra vezetik azokat.

Raita Pyhälä **Pri la Fajrovulpo** (A Tűzrókáról)

En norda kaj orienta Suomio oni antaŭe kredis, ke mistera Fajrovulpo estigas la nordajn lumojn. Ĝi frotas sian ruĝan vestegon kontraŭ la neĝo kaj poste saltas supren en la ĉielon. La bela dens-hara vosto kiel peniko farbas la ĉielon per mirindaj koloroj, kiuj rapidege fulmadas kaj moviĝadas en la norda parto de la firmamento. Ĉiu ĉasisto revas, ke ĝuste li kaptos la misteran Fajrovulpon kaj mortigos ĝin, ĉar tiu kiu kapablas ĝin mortigi, fariĝos la plej riĉa, fama kaj feliĉa homo sur la tero. Ĝis nun neniuj kapablis.

Tiel mallonga estas la fabelo. Vere, neniuj verkis tiun vulpo-rakonton, tio estis nur buŝe rakontita de generacio al generacio. Do, povas troviĝi variantoj, sed mi sendas tiun, kiun mi trovis kaj esperantigis.

Estas fakto, ke ni Suomio-landanoj nomas *Aurora borealis* Revontulet = vulpaj fajroj, fajroj de vulpo. Mi vidis ankaŭ, ke iu entrepreno nomas sin TULIREPO: Fajrovulpo (vulpo havas almenaŭ 2 karesnomojn en nia finn-nacia lingvo: repo, repolainen. La normala finn-nacia lingva vorto estas KETTU. En fabeloj oni ofte diras: Kettu repolainen.

La firmao TULIREPO faras vulpo-formajn ornamaĵojn el arĝento kaj oro, precipe orel-pendaĵojn. Mi nur rapide rigardis, la tekstoj estis en la angla aŭ finlanda¹⁹⁵. La firmao vendas multajn produktojn, kiujn ili mem elpensis kaj faras el naturaj produktoj. La firmao uzas tiun misteran beston kiel sian reklamilon kaj tio plaĉas al homoj, kiuj deziras ekzotikon kaj legendojn.

Certe vi jam scias la veron pri *Aurora borealis*¹⁹⁶ kaj *Aurora australis*. La fenomenon kaŭzas la suno, ĝiaj ultravioletaj radioj kiuj kolizias kun elektraĵpartikloj en la spaco precipe dum tiel nomataj suno-ŝtormoj, kiam la suno estas tre aktiva, havas multajn "makuletojn" sur sia surfaco. La partikloj falas en la atmosferon de la Tero, kaj la magnetaj kurentoj de la Tero kondukas ilin direkte al la polusoj norda kaj suda.

¹⁹⁴ Több olvasható az Északifényről itt: https://hu.wikipedia.org/wiki/Sarki_fény

¹⁹⁵ La landonomo: Finlando estas zamenhofa esprimo.

¹⁹⁶ Pli abunde pri la Nordlumo vi povas legi ĉe: https://eo.wikipedia.org/wiki/Norda_brilo

Guy de Maupassant
A böjtirécék halála¹⁹⁷
(Amour – Szerelem)

Maupassant az elbeszélésben vadászatot ír le, mely ilyen véget ért:

... A nap fényesen, és kéken érkezett meg.¹⁹⁸ A völgy mélyén bújt elő a nap, és mi éppen a visszatérésre kezdtünk gondolni, amikor egyenes nyakkal és feszített szárnyakkal hirtelen két madár suhant el a fejünk fölött. Löttem. A kettő közül az egyik majdnem a lábamnál esett le. Ezüstszerű hasú böjtiréce volt. S akkor, felettem a légben, egy hang, egy madárhang rikoltott. Rövid panasz volt, ismételt, szívettépő, és az állat, a még élő állatka, forogni kezdett felettünk az ég kékjében a halott társát szemlélve, melyet a kezemben tartottam.

Karl a földön térdelve, puskával a vállán, égő szemmel bámulta, várta, hogy eléggé közel kerüljön.

– A nőstény madarat ölted meg – mondta –, a gácsér, a hím madár nem fog elmenni.

Valóban nem ment el, tovább keringett körülöttünk és sírt. Soha olyan szenvedéssel teli zokogás nem volt annyira szívszorító számomra, mint ez a keserves hívás, mint a térség közepén a jajgató szemrehányása annak a szerencsétlen, szánnivaló állatnak.

Időnként továbbrepült a röptét követő és fenyegető puska elől; úgy tűnt, elhatározta, hogy teljesen egyedül járja végig az útját az égen át. De végül mégsem tudva arra az elhatározásra jutni, lassan visszatért, hogy megkeresse a tojóját.

– Tedd le, a földre, figyelmeztetett Karl, kis idő múlva közeledni fog a gácsér.

Igen, a hím madár semmit sem törődve a veszéllyel, az állati szeretettől hajtva örülten; vissza, visszatért a másik állathoz, amelyet én öltem meg.

Karl lőtt; olyan volt, mintha elvágták volna a láthatatlan hűrt, amelyen a madár függött. Láttam egy fekete valamit lehullani, hallottam a nádasban az esés zaját. És Pierrot (a kutya) odahozta hozzám. Ugyanabba a vadásztáskába tettem be a már kihűlt két madarat ...és még aznap visszamentem Párizsba.

Az az egész reménytelenség és szerelem, az az emberi kegyetlenség elleni tiltakozás, semmi több, mint hús!

Guy de Maupassant
Morto de la kerkeduloj
(„Amour”)

(En novelo Maupassant rakontas ĉasoseancon, kaj finiĝas tiel la rakonto:)

... Estiĝintis tago, hela kaj blua tago, la suno ekvidiĝis ĉe fundo de la valo, kaj ni ekpensis reiri, kiam du birdoj, kun rekta kolo kaj streĉitaj flugiloj subite glitis super niaj kapoj.

Mi pafis. Unu el la du falis preskaŭ ĉe miaj piedoj. Tio estis kerkedulo kun la arĝentkolora ventro. Tiam, en la spaco super mi voĉo, birda voĉo, kriis. Estis plendo mallonga, ripetita, korŝira; kaj la besto, la besteto nemortigita ektorniĝadis en la ĉiela blu' super ni, rigardadante sian kunulinon mortintan, kiun mi tenis en miaj manoj.

Karlo, genuon surtere, la pafilon alŝultra, la okulon ardanta, gvatis ĝin, atendis, ke ĝi estu sufiĉe proksima.

– Vi mortigis la inbirdon, li diris, la virbirdo ne foriros.

– Ja li ne foriradis; li plu kirliĝadis, kaj ploris ĉirkaŭ ni. Neniam ja suferĝemo ŝiris al mi la koron tiom, kiom la mizera voko, kiom la veinda riproĉo de tiu kompatinda besto perdiĝinta meze de la spaco.

Fojfoje, li forfuĝis antaŭ la minancanta pafilo sekvanta sian flugon li ŝajnis decidiĝinta pluiri sian vojon, tute sola, tra la ĉielo. Sed ne povante al tio decidiĝi, li baldaŭ revenadis por serĉi sian inbirdon.

¹⁹⁷ Ez a történet, Guy de Maupassant francia novellaíró úgy nevezett „contes”, rövid novellái, elbeszélései közül, az 1887-ben publikált „Amour” (Szerelem) című novellának a vége. Roland Patteau, az Egyetemes Eszperantó Szövetség tagjának a 2006. évi eszperantó nyelvű fordítása alapján magyar nyelvre fordította: Pásztorné Földi Adrienne – a fordító engedélyével 2021-ben.

¹⁹⁸ A magyarra fordító megjegyzése: Kora reggeli órában, erős fagyban történt a vadászat.

– Demetu ŝin surtere, Karlo diris al mi, li proksimiĝos post iom da tempo.

– Li proksimiĝis jes, ne zorgante la danĝeron, frenezigita de sia amo de besto, por la alia besto, kiun mi estis mortigita.

Karlo pafis; estis kvazaŭ oni estis fortranĉita la ŝnuron, je kiu pendis la birdo. Mi vidis aĵon nigran falantan; mi aŭdis en la kanaro falbruon. Kaj Peĉjo alportis ĝin al mi.

Mi enmetis ilin jam malvarmigintajn en la saman ĉasosakon ... kaj mi reiris, tiun tagon al Parizo.

Tuta tiu senespero kaj amo, tuta tiu protesto kontraŭ homa kruelo estas nenio plu ol viando!

(1887)¹⁹⁹

Stano Marček

Mi vonz engem Szlovákiához²⁰⁰?

(Kio allogas min al Slovakio?)

Meghívom Önöket Szlovákiába, szlovákul a Slovenská Republik-ba. Ez az ország Közép-Európában van, és több fontos nemzetközi szervezethez tartozik. Szlovákia csak 1993. január 1-e óta független, korábban Csehszlovákia része volt²⁰¹. 2009. január 1-től használ eurót.

Először ismerkedjen meg néhány információval Stano Marček (sztano marcsek) országról, melynek nincs tengert megközelítő lehetősége. Szíveskedjenek a szövegben említett helyeket a térképen megtalálni, utána olvassák el a legendákat.

Szlovákia 8 régióra van osztva, és azok a fővárosuk szerint vannak elnevezve.

Bratislava²⁰² (bratiszlava) – a régiót²⁰³ érdemes meglátogatni az operája és az ország sokszínű fővárosának a történelme miatt. Ez, a világon az első főváros, amely két országgal határos: Ausztriával és Magyarországgal. Ausztria fővárosához Wien (Bécs)-hez Bratislava csak 60 kilométerre van, és mindkét város a Duna partján fekszik.

Nitra²⁰⁴ (Nyitra) – régió az elegáns palotáival és folyóvölgyeivel csábít.

Trenčín²⁰⁵ (Trencsény) – a régióban tipikus városi építészetet és fenséges várakat²⁰⁶, kastélyokat lehet látni.

Trnava²⁰⁷ (Nagyszombat) – a régió híres a sok templomáról és az első osztályú boráról.

Banská Bystrica²⁰⁸ (Besztercebánya) – a régióban középkori bányavárosok és érintetlen erdők találhatók.

Žilina²⁰⁹ (Zsilina/Zsolna) – régió²¹⁰ a hagyományok és a hegyek szerelmeseinek a paradicsoma.

Košice²¹¹ (Kassa) – a régióban a legszebb barlangok²¹² és jóízű bor található.

¹⁹⁹ (Esperantigis Roland Platteau 6/9/2006. Ĉi tio estas la fino de unu el la mallongaj rakontoj, „contes”, noveloj, de la franca novelisto Guy de Maupassant, titolita „amour” (amo) kaj publikigita en 1887/Roland Platteau)

²⁰⁰ Szlovákiáról többet magyarul. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Szlovákia>

²⁰¹ A könyv szöveg-összeállítójának a megjegyzése: a mai Szlovákia területe 1919 előtt Magyarország része volt.

²⁰² Bratislava(bratislava) magyarul Pozsony, róla: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pozsony>

²⁰³ A Bratislava régióról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Pozsonyi_kerület

²⁰⁴ A Nitra régióról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Nyitra_vármegye

²⁰⁵ Trenčín (Trencsén)-ről bővebben: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Trencsén>

²⁰⁶ A trencsényi várról, Csák Máté kastélyáról, ahol én is jártam szlovák esperantista barátnőm jóvoltából: https://hu.wikipedia.org/wiki/Trencsényi_vár

²⁰⁷ Trnava (Nagyszombat) városról: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagyszombat_\(település\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagyszombat_(település))

²⁰⁸ Banská Bystrica (Besztercebánya) városról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Besztercebánya>

²⁰⁹ Žilina (Zsolna) városról, ahol én is jártam, hála a szlovák esperantista barátnőmnek: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Zsolna>

²¹⁰ Žilina (Zsilina/Zsolna) régióról bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Zsolnai_kerület

²¹¹ Košice (Kassa) a szülővárosomról és környékéről: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Fő_utca_\(Kassa\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Fő_utca_(Kassa))
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Kassa>

²¹² Ilyen barlang például: Jasov (Jászó) (térseg:/ Szlovák-karszt, régió: Kassa és környékén, a Jászói-barlang, 29.34 km-re) – Pásztorné megjegyzése.

Plešivec (Pelsőc) (térseg: Szlovák-karszt, régió. Gombaszőgi-barlang).

Prešov²¹³ (Eperjes) – a régióban található a legtöbb fa templom.

Szlovákia klímája mérsékelt, négy évszakot különböztetnek meg, a leghidegebb hónap a január, a legmelegebb hónapok július és augusztus.

Szlovákiának vannak a legrégebbi, a legjobb és legcsodálatosabb gyógyhelyei Közép-Európában. Ezek, többek között: Piešťany (ásvány víz és kénes mocsár), Rajecké Teplice (egyedüli antik hangulat), Turčianske Teplice (kivételes gyógyító gyógykezelések) és európai skála szerint unikális két gyógyhely: Sklené Teplice („Parenica” – gőzfürdő az iszapban) és Trenčianske Teplice (ritka, becses török iszap).

A szlovákok érzelmi szinten válaszoló nép. Érzelmileg élük meg az örömeket, sikereket, bánatokat és a sikertelenségeket is. Őszinték, barátiak, vendégszeretőek, és jószívűek. Szlovákia az ellentétek, a különbségek földje, de minden hely közel van a másikhoz. A város vonzáskörzetéből gyorsan elérhetőek a hegységek. Szlovákia fiatal, nagyon haladó ország. A létezésének körülbelül 30 éve alatt dinamikus változások történtek, állandóan új cégek, épületek létesülnek, jobbá válik a lakosság élete, de ugyanakkor őrzi a hagyományos értékeket.

Szlovákiából sok rátermett, tehetséges ember származik, akik világsikereket értek el a kultúra, a tudomány és a sport terén. Például: Jozef Maximilián Petzval²¹⁴ (a fényképészeti objektív lencseszerkesztő feltalálója), Jozef Murgaš (a drót nélküli telegráf feltalálója), Ján Bahýl (a helikopter feltalálója²¹⁵), Štefan Banič²¹⁶ (az ejtőernyő feltalálója), Aurel Stodola (dolgozta ki a gáz és gőzturbinák termikus cirkulálásának a elméletét²¹⁷) és sokan mások.

Szlovákia gazdag ország, a világ természeti és kulturális örökségei miatt. 1993-ban az UNESCO-nak a Világ Öröksége Listájába három objektumot írtak be.

Spišský hrad (Burgo de Spiš), Banská Štiavnica²¹⁸ és Vlkolínec,²¹⁹ és a 2000-ben hozzáadták még Bardejov²²⁰-ot (Bártfát) a történelmi várost, 2008-ban a Kárpátok szlovák részének a fatemplomait, és 2009-ben Levoča²²¹ történelmi várost. (A helységekről lásd: a Wikipédia cikkeit a képek miatt is.)

Szlovákiában az emberek a természettel harmóniában élnek, tisztelettel és alázattal az elődök, a szokások és a hagyományok iránt. Az tükrözi vissza az egykori életstílust, a népi kultúrát a táncokkal, énekekkel, épületekkel, szokásokkal, erkölcsökkel és ipari foglalkozásokkal. A hegyi régiók hagyományos konyhaművészete híres, hála a sajtnak és a tejtermékeknek. Érdeemes megkóstolni a pikáns ételeket káposztából, és libahúsból, a *lokše*-t: a krumplis lepényeket, és a *trdelník*-et: (szív alakú kalács, lukkal a közepén. Nemzeti szlovák tál a brindza-túrós galuska (a bryndzové halušky) mely krumplis galuska juhtúróval. Belföldi alkoholl nélküli innivalók a Vinea és a Kofola, melyek sikerrel konkurálnak a világ cégek tömegesen terjedő italaival.

Feltétlenül látogassa meg Szlovákiát, mert ott sok érdekes meglepetés várja Önt.

Legendák

Stano Marček (sztano marcsek) három legendát ajánl. Egyet a híres szlovák nemzeti hősről Juraj Jánošíkról. 1944-ben 500 koronás szlovák bankjegyen jelent meg. 1947-ben a 2 koronás pénzermén. Március 26-a Jánošík Nap. A másik legenda Szvatopluk király²²² fiáról szól. A harmadik legendát olvasva tudjuk meg, hogy az ördög óriási kastélyt tud építeni...

²¹³ Prešov (Eperjes) városról és környékéről: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Eperjes_\(Szlovákia\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Eperjes_(Szlovákia))

²¹⁴ Petzval Józsefről többet: https://hu.wikipedia.org/wiki/Petzval_József

²¹⁵ A motormeghajtású helikoptert Jan Bahýl találta fel: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Helikopter>

²¹⁶ Az ejtőernyő feltalálója és szabadalmaztatója volt: https://hu.wikipedia.org/wiki/Štefan_Banič

²¹⁷ A híres feltalálóról bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Stodola_Aurél

²¹⁸ Selmechányáról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Selmechánya>

²¹⁹ Vlkolínec a világörökség része a hagyományos faházak építkezése miatt: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Vlkolinec>

²²⁰ Bardejov/Bártfa/-ról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Bártfa>

²²¹ Levoča (Lőcs) városról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Lőcs>

²²² Szvatopluk morva fejedelemről: https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Szvatopluk_morva_fejedelem

**Juraj Jánošík,²²³
a szlovák hős**

Juraj Jánošík 1688 január 25-én született Terchová-ban (Terhely-en). A szülei Martin Jánošík és Anna Cesneková voltak. A fivérei Jan, Martin, és Adam, és húga a kis Barbora. Legendás rablóvá vált, hasonló az angol Robin Hood hőshöz. Valószínűleg, részt vett II. Rákóczi Ferenc felkelésében. 1708-ban visszajött a falujába, de hamarosan beállt a császári ármádiába. Ott ismerte meg a zsványok vezérét Tomáš Uhorčík-ot. Ezzel a pillanattal kezdődött a rabló tevékenysége és 1713. március 17-ig tartott, amikor Liptovský Mikuláš-on (Liptószentmiklóson) felakasztották. Feltehetően az ismerősei közül az egyik árulta el. Jánošík megérkezve a rablóbandába, gyorsan a csoport vezetőjévé vált. A rablók a szlovák hegységekben tanyáztak. A nemeseket rabolták ki és a rablott javakat szétosztották a szegény emberek között. Sohasem loptak egyszerű emberektől. Így, Jánošík népi hőssé vált. A népi legendák szerint Jánošík kapott egy tündértől egy mágikus övet, amely őt sebezhetetlenné tette. Egy másik legenda bemutatása szerint Jánošík természetfeletti erőt nyert hála a husángjának, övének és bőr lábvédőinek (krpcoj). A legenda szerint az elkapásához ravaszság kellett.

Egy öregasszony borsót szórt a lábai alá, melyeken elesett. Akkor aztán elkapták az órá váró és elrejtőzött katonák. Az akasztás előtt javasolták, lépjen be a császári hadseregbe, mint kapitány, de ő azt válaszolta: „Ha megsütöttetek, no akkor egyetek is meg”, és ő maga ugrott a kötélre levő kampóhoz és meghalt a bordáján függve.

Jánošíkról ön nem csak könyveket olvashat, hanem több filmet is megtekinthet. 1921-ben jelent meg az első film „Jánošík”-ról. Némafilm volt. Az Egyesült Államok finanszírozta és beírták az UNESCO Világörökségének a listájába. 2011-ben fejezték be a lengyel-szlovák-cseh együttműködéssel készült filmsorozatot „Igaz történet Jánošíkról és Tomáš Uhorčíkról” – címmel.

Szvatopluk király három ágacskája
(Tri brančetoj de la reĝo Svatopluk)

Morávia nagy uralkodójának Szvatopluknak három fia volt. Mindegyik király szeretett volna lenni az apa halála után, de csak a legidősebb kaphatta majd meg a trónt. Ám a fiatalabb fivérek is uralkodni akartak.

Szvatopluk megkérte a fiait jöjjenek el hozzá egy-egy ágacskával. Utána azt parancsolta, mindegyik törje el a maga ágacskáját. Könnyen megtették. Ezután a király azt kérte, fonják össze az ágacskákat, és utána próbálják újra széttörni azokat. Nem tudták megcsinálni. Ezt látva, a király így szólt a fiaihoz: „Fiaim, ha egyesültök és egymást segítitek, erősek lesztek és semmilyen ellenség nem győz le benneteket, mint ahogyan ti nem tudtátok széttörni a három gallyacskát. De, ha veszekedtek, legyőznek benneteket, és a királyságot az ellenségeitek elveszik.” Szvatopluk fiai abbahagyták a veszekedést és az apa halála után közülük a legidősebb lett az új király.

Egyezés az ördöggel²²⁴
(Interkonsento kun diablo)

Egy nap Markó megérkezett az Árva²²⁵ nevű folyóhoz. El volt bűvölve a tájtól és azt gondolta: „Jó lenne itt megtelepedni, még ha az ördög építené fel a házat.”

Ugyanabban a pillanatban az ördög megjelent. Ajánlotta, hogy épít Markónak egy kastélyt hét nap alatt, ha Markó 70 év múlva nekiajándékozza a lelkét. Markó egyetértett vele. Türelmetlenül várta a kastélyépítés végét.

²²³ A szlovák nemzeti hősről: https://hu.wikipedia.org/wiki/Juraj_Jánošík

²²⁴ Stano Marček, a szövegek szerzője engedélyezte az elbeszélésnek a magyar nyelvre fordítását és mindkét nyelven a megjelentetését ebben a kötetben.

²²⁵ Az Árva nevű folyóról, mely a Vág mellékfolyója, itt lehet olvasni bővebben: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Árva_\(folyó\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Árva_(folyó))

Mégis, minél közelebb volt a kastélyépítés vége, annál jobban féltette a lelkét. Elkezdett fohász-kodni Istenhez, hogy mentse meg a lelkét. A hetedik napon amikor az ördög elhozta az utolsó kőtömböket a munka befejezéséhez, akkor nagyot kukorékolt egy kakas, jelezve a nyolcadik napot. A dühös ördög, aki nem teljesítette az ígéretet, az utolsó kőtömböt a folyóba dobta, és eltűnt. A kőtömb, most is a folyóban van, a neve: „Markó sziklája”.

Stano Marček
Kio allogas min al Slovakujo?²²⁶
(Kio allogas min al Slovakujo?)

Mi do invitas vin al Slovakio, slovake Slovenská Republika. Ĝi estas lando en Mezeŭropo kaj apartenas al pluraj gravaj internaciaj organizaĵoj. Slovakujo estas sendependa ekde la 1-a de januaro 1993 kaj antaŭe ĝi estis parto de Ĉeĥoslovakujo. De la 1-a de januaro 2009 ĝi uzas eŭron.

Unue per kelkaj informoj konatiĝu pri la lando de Stano Marček, pri la lando, kiu ne havas aliron al maro. Klopodu trovi la menciitajn lokojn en la teksto sur la mapo, poste tralegu la legendojn.

Slovakujo estas dividita en ok regionojn, nomitajn laŭ iliaj ĉefurboj:

Bratislava – la regionon valoras viziti pro ĝiaj opero kaj historio de la multkultura ĉefurbo de la lando. Ĝi estas la unua ĉefurbo en la mondo, kiu limas kun du landoj, Aŭstrujo kaj Hungarujo. Al la ĉefurbo de Aŭstrujo, Vieno, de Bratislavo estas nur 60 kilometroj, kaj ambaŭ urboj situas ĉe la rivero Danubo.

Nitra – la regiono allogas pro elegantaj palacetoj kaj riveraj fosadoj.

Trenčín – en la regiono Trenčín oni povas rigardi tipan urban arkitekturon kaj majestajn kastelojn.

Trnava – la regiono estas fama pro dekoj da preĝejoj kaj unuaklasa vino.

Banská Bystrica – en la regiono oni povas malkovri mezepokajn ministajn urbojn kaj virgajn arbarojn.

Žilina – en la regiono estas paradizo por amantoj de montaroj kaj tradicioj.

Košice – en la regiono troviĝas la plej belaj grotoj kaj bongusta vino.

Prešov – en la regiono troviĝas la plej multaj lignaj preĝejoj.

La klimato de Slovakujo estas modera, oni distingas kvar sezonojn, la plej malvarma monato estas januaro kaj la plej varmaj monatoj estas julio kaj aŭgusto. Slovakio havas la plej malnovajn, la plej bonajn kaj mirindajn kuraĉlokojn en Mezeŭropo. Tio estas interalie: Piešťany (minerala akvo kaj sulfura marĉo), Rajecké Teplice (ekskluziva antikva etoso), Turčianske Teplice (esceptaj sanigaj kuracoj) kaj ununuraj je eŭropskalo du kuraĉlokoj: Sklené Teplice („Parenica” – vaporbano en la ŝlimo) kaj Trenčianske Teplice (rara turka ŝlimo).

Slovakio estas emocie reaganta popolo. Kun emocioj ili travivas ĝojojn, sukcesojn, malĝojojn kaj ankaŭ malsukcesojn. Ili estas sinceraj, amikaj, gastemaj kaj bonkoraj.

Slovakujo estas lando de kontrastoj, sed ĉiuj lokoj estas proksimaj. El urba aglomeraĵo oni povas rapide atingi montarojn. Slovakujo estas juna, tre progresiga lando. Dum preskaŭ 30 jaroj de ĝia ekzisto okazis dinamika ŝanĝoj, konstante ekestas novaj firmaoj, konstruaĵoj, pliboniĝas la vivo de la loĝantoj, sed samtempe oni gardas tradiciajn valorojn. El Slovakujo devenas multaj kapablaj, talentaj kaj inventemaj homoj, kiuj atingis mondajn sukcesojn en la kampoj kulturo, scienco kaj sporto: Jozef Maximilián Petzval (eltrovinto de fotografobjektivo), Jozef Murgaš (eltrovinto de sendrata telegrafo), Ján Bahýl (eltrovinto de helikoptero), Štefan Banič (eltrovinto de paraŝuto), Aurel Stodola (prilaboris teorion de termikaj cirkuladoj de la turbinoj vaporaj kaj gasaj) kaj multaj aliaj.

²²⁶ La aŭtoro de la teksto permesis aperigi la esperantolingvan rakonton kaj ĝian hungarigitan varianton en ĉi tiu volumo. Tiujn hungarigis s-ino Adrienne Pásztor

Slovakujo estas riĉa lando pro mondaj kulturaj kaj naturaj heredaĵoj. En 1993 en la Liston de Monda Heredaĵo de Unesko estis enskribitaj tri objektoj: Spišský hrad²²⁷ (Burgo de Spiš), Banská Štiavnica²²⁸ kaj Vlkolínec, kaj en la jaro 2000 oni aldonis ankoraŭ historian urbon Bardejov, en 2008 lignajn preĝejojn de la slovaka parto de Karpatoj, kaj en 2009 la historian urbon Levoča (la suba bildo).

Homoj en Slovakujo vivas kongrue kun la naturo, kun estimo kaj humileco al la antaŭuloj, kutimoj kaj tradicio. Tio respegulas la iaman vivstilon, folkloran kulturon pere de dancoj, kantoj, konstru-aĵoj, kutimoj, moroj kaj metioj.

Tradicia kuirarto de montaraj regionoj estas fama danke al fromaĝoj kaj laktaj produktaĵoj. Valoras gustumi pikantajn manĝaĵojn el brasiko kaj anseraĵoj, *lokše* (terpomaj flanoj) kaj *trdelník* (korforma kuko kun truo en la centro). Nacia slovaka plado estas bryndzové halušky (terpomaj nokoj kun ŝaffromaĝo). Enlandaj senalkoholaj trinkaĵoj kiel *Vinea* kaj *Kofola* sukcese konkuras kun amase disvastigataj trinkaĵoj de mondaj firmaoj.

Nepre vizitu Slovakujon, ĉar atendas vin tie multaj interesaj surprizoj.

Legendoj

Stano Marček proponas ellegi tri legendojn. Unu estas pri la fama slovaka nacia heroo Juraj Jánošík. En 1944 li aperis sur la slovaka bankbileto de 500 kronoj kaj en 1947 sur la 2-krona monero. La 26-a de marto estas la Tago de Jánošík. Alia legendo estas pri filoj de la reĝo Svatopluk. Legante la trian legendon ni ekscios, ke diablo scipovas konstrui grandegan kastelon.

Juraj Jánošík (janoŝik), la slovaka heroo

Juraj Jánošík naskiĝis la 25-an de januaro 1688 en Terchová. Liaj gepatroj estis Martin Jánošík kaj Anna Cesneková. Li havis fratojn Jan, Martin kaj Adam, kaj pli junan fratinon Barbora. Li fariĝis legenda rabisto, simila al la angla heroo Robin Hood.

Plej probable li partoprenis en la ribelo de Ferenc Rákóczi. En 1708 li revenis al sia vilaĝo, sed baldaŭ li eniris en la imperiestran armeon. Tie li ekkonis la estron de rabista grupo Tomáš Uhorčík, kaj fariĝis rabisto. Kaj de tiu momento komenciĝis lia rabista agado, kiu daŭris ĝis la printempo 1713. La 17-an de marto 1713 en Liptovský Mikuláš (en la setlejo liptovski mikulaŝ) Jánošík estis pendumita. Probable unu el liaj kunuloj perfidis lin.

Jánošík, alveninte al la rabista grupo, rapide fariĝis estro de la grupo. La rabistoj loĝis en slovajakaj montaroj. Ili priŝteladis nobelojn kaj disdonadis la rabaĵojn al malriĉaj homoj. Ili neniam priŝtelis simplajn homojn. Tiel Jánošík fariĝis popola heroo.

Laŭ popolaj legendoj Jánošík ricevis de feino magian zonon, kiu faris lin nevundebla. Alia legendo prezentas Jánošík, kiu gajnis supernaturajn fortojn danke al bastono, zono kaj ledaj piedvestoj (krpcoj).

Laŭ la legendo li devis esti kaptita per ruzo. Maljunulino ĵetis sub liajn piedojn pizojn kaj li falis. Tiam kaptis lin la jam atendantaj kaj kaŝitaj soldatoj. Antaŭ la pendumado oni proponis, ke li fariĝu kapitano en la imperiestra armeo, sed li respondis: „Se vi bakis min, do vi ankaŭ formangŭ min!” kaj li mem saltis al hoko sur ŝnuro kaj mortis, pendante je ripo.

Pri Jánošík vi povas ne nur legi librojn, sed ankaŭ rigardi multajn filmojn. En 1921 aperis la unua filmo pri li „Jánošík”. Ĝi estis muta. La filmo estis financata de Usono kaj enskribita en Liston de Monda Heredaĵo de Unesko. En 2011 estis finita filmserio de pola-slovaka-ĉeĥa kunlaboro „Vera historio pri Jánošík kaj Tomáš Uhorčík (uhorĉik)”.

²²⁷ A szepesi várról: https://hu.wikipedia.org/wiki/Szepesi_vár

²²⁸ Selmezbányáról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Selmezbánya>

Tri branĉetoj de la reĝo Svatopluk

La granda reĝo de Moravujo havis tri filojn. Ĉiu el ili deziris fariĝi reĝo post la morto de la patro, kvankam laŭ la tradicio nur la plej maljuna filo povos ricevi la kronon. Tamen la pli junaj fratoj ankaŭ deziris regi la landon.

Svatopluk petis alveni siajn filojn kun branĉetoj. Sekve li ordonis, ke ĉiu el ili rompu sian branĉeton. Tion ili tre facile faris. Tiam la reĝo petis, ke nun la filoj plektu la tri branĉetojn kaj denove ili provu rompi ilin. Ili ne povis fari tion. Vidante tion, la reĝo diris al siaj filoj: „Miaj filoj, se vi unuiĝas kaj helpas unu la alian, vi estas fortaj kaj neniuj malamiko venkos vin, tiel, kiel vi ne povis rompi tiujn tri branĉetojn. Tamen, se vi kverelos, vi estos venkitaj kaj via reĝlando estos prenata de viaj malamikoj.” La filoj de Svatopluk ĉesis kvereli kaj post la morto de la patro la nova reĝo fariĝis la plej maljuna el ili.

Interkonsento kun diablo

Iun tagon Marko alvenis al Oravo. Li estis ravita, vidante ĉirkaŭaĵon, kaj li ekpensis: „Bone estus ĉi tie ekloĝi, eĉ se la domon konstruus diablo”. En la sama momento la diablo aperis. Ĝi proponis konstrui al Marko kastelon dum sep tagoj, kondiĉe, ke Marko post 70 jaroj donacos al li sian animon. Marko konsentis. Li malpacience atendis finon de la konstruo de la kastelo.

Tamen ju pli proksime estis la fino de la konstruado, des pli multe Marko timis pri sia animo. Li komencis preĝi al Dio, por helpo savi la animon. La sepan tagon diablo kunportis lastajn ŝtonegojn por fini la laboron kaj tiam kokerikis virkoko, anoncante novan okan tagon. La furioza diablo, kiu ne plenumis la promeson, ĵetis lastan ŝtonegon en la riveron kaj malaperis. La ŝtonego estas en la rivero ĝis nun kaj nomiĝas „La roko de Marko”.

HORI Jasuo Rin leányka sírja²²⁹ (Tombo de knabino Rin)

A Tocsugi kormányzóságban Japánban van az Asio nevű város, ahol előzőleg nagy rézbánya volt és nagyon virágzott, de minden bányának egyszer el kell sorvadni és bezárni, mert egyszer csak hiánycikké válnak az ércek.

A város fő utcája mentén található a Rjuuzoo-zsi templom. Nem nagy templom, de minden Asio történelme iránt érdeklődő feltétlenül meglátogatja, mert ott vannak a bányászok sírjai.

A bányában a munka szigorú volt. A bányászok majdnem meztelenül dolgoztak a sötét vágatokban, a por miatt szennyes levegőt szívtak be, és olykor földomlás miatt szenvedtek. A Mezsikorszakban az 1900-as év körül az érceket vésővel és kalapáccsal kellett előbányászni. utána fúrógépek és dinamitok használatát vezették be, amittől a bányafolyosók még porosabbak lettek. Ezért sok bányász halt meg fiatalon, tüdő szilikózistól. A sírkövekre rávésték a halottak nevét és a korát. Sokan haltak meg fiatalon. Volt, aki 19 éves korában. Vajon hány éven át dolgozott ebben a bányában? Vajon akkor kezdett el dolgozni, amikor még gyermek volt?

²²⁹ Hori Jasuo úr engedélyezte a történet magyarra fordítását és mindkét nyelven megjelentetését.

A temetőben szokásosak a kő Buddhák, és ebben a temetőben voltak olyan Buddhák, ám én nem szokásosakat találtam. Azok nem az állandóan ismétlődő Buddhák voltak, hanem az apának és a lányának a szobrai. Kicsi lány medítál jobb kezével a térdén támaszkodva kezével az arcánál. A bal keze csak a térdén van. Az a forma a „meditáló Buddha” megszokott formája, de engem a lábai bűvöltek el. Bájosan, a lábujjak hegye kilátszik a lelógó kimonó alól. Az egyik láb vízszintes, a másik függőleges helyzetű. Megkérdeztem őt:

– A lábaid nem hidegek? Asia a hegyekben van, bizonyára hideg van télen. – Élénk hangon válaszolt:

– Igen, télen, de most nem, mert most június van.

Láttam az arcát. Igazán, az kislány arc, de nem Buddha. Az orcái kissé duzzadtak és rózsaszínek. A fehér fogak látszódtak. Szép haja volt, a nyári felhőkhöz hasonló.

– Mama rendezte el így a hajamat. Szép ugye?

– Igen, igen – válaszoltam, és – megsimogattam a fejét. – Mi a neved? – kérdeztem.

– A nevem Rin. Nézd apámat mellettem – szolt Rin.

Láttam a kőből valót, az álló Buddhát mellette. Magas volt. Az arckifejezése kissé mélabús. Az öltözetére volt rávésve: „Jamasita Cunekicsi, a legidősebb leányom Rin.”

– Apádat Cunekicsinek nevezték?

– Igen. Amikor meghaltam, ő nem akart közönséges sírt csinálni számomra, és a városi kőművessel megcsináltatta a szobromat, de az nem volt elég a lelkem megvigasztalásához, hát egy kő Buddhát állíttatott mellém, hogy vigyázzon rám, és megkérte a kőművest, hogy a Buddha az ő arcát viselje.

– A neved mellett van bevésve az év, amikor állíttották a szobrodat. Az a Mezsi-kornak a 35. éve, nevezetesen az 1902. év. Már 118 év múlt el a halálod óta.

Az apja hozzászolt:

– Abban az időben sok bányász és munkás volt a városban. Én mérnökként dolgoztam, mi viszonylag gazdagon éltünk. Amikor a leányom született a Mezsi 30. évében, a társaság a nagy tervet teljesítette, hogy elkerülje a piszkos víznek és a mérgező gáznak a kibocsátását, mert a bányának a mérgező anyagától az Úatarase folyó mentén a földművesek sokat szenvedtek, és miatta nagy harc keletkezett a társaság ellen. Miután az a nagy volumenű projekt sikerült, a kompánia újra felendült. A legújabb gépeket vezették be bányászatba és a város világos lett a villamos energiától, míg Japán más helyein a gazdag városok kivételével még lámpákat használnak. Boldogok voltunk, volt fiunk, lányunk, de szerencsétlenségünkre Rin megbetegedett és meghalt. Abban az időben a gyógyítás még primitív volt, bár volt „modern” kórház a városban. Azért nem kevés gyermek halt meg fiatalon.

– Bánatos voltál. Milyen kislány volt Rin?

– Okos volt. Élénk. Amikor a városban ünnepek voltak, újévben és nyáron, az édesanyját utánozva táncolt. Annyira szeretetreméltó volt, hogy amikor elvesztettem, majdnem megzavarodtam. Azt akartam, hogy rá örökre emlékezzenek és kértem, hogy csinálják meg a szobrát. Nagyon boldog vagyok, hogy észrevetted őt. Mostanáig senki sem vette őt észre, nem beszélt hozzá senki.

– Én megláttam Rin szobrát. – Ő mosolygott és ezt válaszolta nekem:

– Uram, boldog vagyok, hogy beszélgethetek önnel. Jöjjön el újra ide, és áldozzon nekem virágokat.

A folyón túl vannak a régi gyárak és a bánya a magas toronnyal. A hegy, amely korábban csupasz volt a mérgező gáz miatt, erdők és zöld növényzet nélkül, most kizöldült.

– Olyan régóta áll már itt, és látja a bánya haladását és a visszafejlődését, és tovább fog állni. Én vissza fogok jönni. Akkor majd mesélj arról, miként töltötte a leány éveidet.

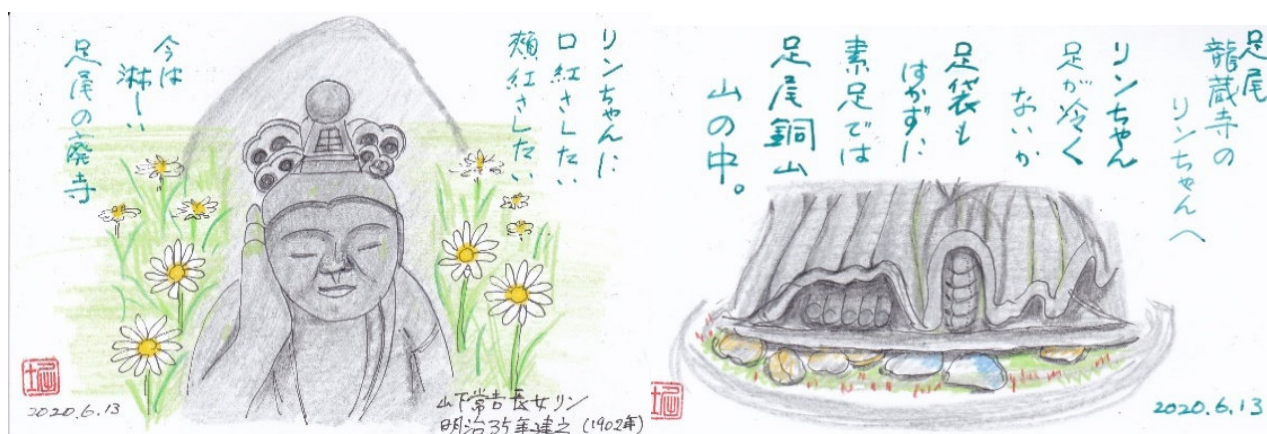
Minden bányának azonos a sorsa: siker, virágzás, sorvadás és bezárás. Amikor Asio a legvirágzóbb volt, a lakosság száma körülbelül 40 000 volt, de most kevesebb, mint 2 000. Asioban láthatjuk a sok eldobott berendezésnek, létesítménynek a sorsát.

HORI Jasuo
Tombo de knabino Rin²³⁰
(Rin kisleány sírja)

En la gubernio Toĉugi en Japanujo estas la urbo Aŝio, kie antaŭe estis granda kupromino kaj multe prosperis, sed ĉiuj minoj devas iam velki kaj malfermiĝi, ĉar iam mankas minaĵoj.

Laŭ la ĉefa strato de la urbo estas la templo Rjuuzoo-ĝi. Ĝi ne estas granda templo, sed ĉiuj interesitoj pri la historio de Aŝio nepre vizitas ĝin, ĉar tie estas tomboj de ministoj.

Laboro en mino estis severa. Ministoj preskaŭ nude laboris en la mallumaj galerioj, enspirante aeron malpuran pro polvo kaj foje suferis pro terfalo. Dum la Meĵi-epoko ĉirkaŭ la jaro 1900 ili devis elfosi minaĵojn per ĉizilo kaj martelo. Poste oni enkondukis bormaŝinojn kaj dinamitojn, do des pli la galerioj estis plenaj de polvo. Tial multaj ministoj june mortis, suferante pro pulma silikozo. Sur la tomboŝtonoj estis gravuritaj nomoj de mortintoj kaj iliaj aĝoj. Multaj mortis june. Iu mortis en la aĝo de 19 jaroj. Kiom da jaroj li laboris en tiu ĉi mino? Ĉu li jam komencis labori, kiam li estis knabo?

En tombejo kutime estas ŝtonaj budhoj, kaj ankaŭ en tiu ĉi tombejo estis tiaj budhoj, sed mi trovis nekutimajn. Ili ne estis stereotipaj budhoj, sed skulptaĵoj de patro kaj lia filino. Malgranda knabino meditas kun dekstra brako sur starigita genuo kaj kun la mano ĉe la vango. Ŝia maldekstra mano estas sur la genuo. Tiu formo estas kutima formo de „meditanta budho”, sed mi estis ensorĉita de ŝiaj piedoj. Ĉarme la pintoj de ŝiaj piedoj vidiĝas sub la pendanta kimono. Unu piedo estas horizontala kaj la alia vertikala. Mi demandis ŝin,

„Ĉu viaj piedoj ne estas malvarmaj? Aŝio estas en la montaro, do certe estis malvarme en vintro”. Kaj ŝi respondis per vigla voĉo:

„Jes, en vintro, sed nun ne, ĉar nun estas junio”.

Mi vidis ŝian vizaĝon. Vere ĝi estas vizaĝo knabina, sed ne budha. Ŝiaj vangoj estas iom ŝvelaj kaj rozkoloraj. Ŝi ekridetis. Blankaj dentoj vidiĝis. Ŝi havas belan hararanĝon similan al someraj nuboj.

„Panjo faris tiun aranĝon. Ĉu ĝi estas bela?”

²³⁰ Hori Jasuo horio-zonto@r.water.sannet.ne.jp skribis je la 20a de februaro 2021a: Kara, mi ne volas estis senresponda la vi, tial mi sendas mian verkaĵon. Se ĝi plaĉos al vi, uzu ĝin.

„Jes, jes”, mi respondis, kaj karesis la kapon. „Kio estas via nomo?”, mi demandis.

„Mia nomo estas Rin. Vidu mian patron apud mi”, diris Rin.

Mi vidis la ŝtonan, starantan „budhon” apud ŝi. Ĝi estas alta. Ĝi havas mienon iom melankolian. Sur lia vestaĵo estis gravurite „Jamaŝita Cunekiĉi, mia plej aĝa filino Rin”.

„Ĉu via patro estis nomata Cunekiĉi?”

„Jes. Kiam mi mortis, li ne volis fari ordinaran tombon por mi kaj farigis al la urba masonisto mian skulptaĵon. Sed tio ne estis sufiĉa por konsoli mian animon, do li starigis ŝtonan budhon apud mi por gardi min, kaj li petis al la masonisto, ke la budho havu lian vizaĝon”.

„Apud via nomo estis engravurita la jaro, kiam li starigis vin. Ĝi estas la 35a jaro de Meĵi-erao, nome la jaro 1902. Jam pasis 118 jaroj post via morto”.

Ŝia patro ekparolis:

„Tiun tempon estis multaj ministoj kaj laboristoj en la urbo. Mi laboris kiel inĝeniero, do ni vivis relative riĉe. Kiam mia filino naskiĝis en la 30a jaro de Meĵi, la kompanio estis plenumanta la grandan projekton por preventi eligon de malpura akvo kaj venena gaso, ĉar pro la veneno el la mino terkulturistoj laŭ la rivero Uatarase suferis multe kaj okazis granda kontraŭbatalo al la kompanio. Post kiam tiu grandskala projekto sukcesis, la kompanio reprosperis. La plej novaj maŝinoj estis enkondukitaj en la minon kaj la urbo estis luma pro elektro, dum en aliaj lokoj en Japanujo krom en grandaj urboj oni ankoraŭ uzas lampojn. Ni estis feliĉaj, havante gefilojn, sed malfeliĉe Rin malsaniĝis kaj mortis. Tiun tempon medicino estis ankoraŭ primitiva, kvankam estis “moderna” hospitalo en la urbo. Tial nemalmultaj infanoj mortis june”.

„Vi estis malĝoja. Kia knabino estis Rin?”

„Ŝi estis saĝa. Ŝi estis vigla. Kiam okazis festoj en la urbo, en novjaro kaj en somero, ŝi dancis imitante ŝian patrinon. Ŝi estis tiel aminda, ke kiam mi perdis ŝin, mi preskaŭ frezeziĝis. Mi volis, ke ŝi estos memorata eterne kaj petis, ke oni faru ŝian statuon. Mi estas tre ĝoja, ke vi rimarkis ŝin. Ĝis nun preskaŭ neniuj rimarkis ŝin, nek alparolis al ŝi”.

Mi vidis la skulptaĵon de Rin. Ŝi ridetis kaj diris al mi:

„Sinjoro, mi estas ĝoja interparoli kun vi. Revenu denove ĉi tien kaj oferu florojn al mi”

Trans la rivero estas eksaj fabrikoj de la mino kun alta turo. La monto, kiu antaŭe estis nuda sen arboj kaj sen verdaĵoj pro la venena gaso, nun ekverdiĝis.

„Vi staras ĉi tie tiom longe kaj vidis la prosperon kaj malprosperon de la mino, kaj plu staros. Mi revenos. Tiam vi rakontu pri tio, kiel vi pasigis viajn knabinajn tagojn.”

Ĉiuj minoj havas saman sorton; prospero, velko kaj fermo. Kiam Aŝio estis la plej prospera, la nombro de la loĝantoj estis preskaŭ 40000, sed nun ĝi estas malpli ol 2000. En Aŝio ni povas vidi ĝian sorton kun multaj forĵetitaj instalaĵoj.

Magdaléna Fejfičová
Látogatás három svájci nővérnél²³¹
(Vizito ĉe tri svisaj fratinoj)

Mónika, Ruth és Verena a szlovákiai tartózkodásuk alatt 2004-ben írt nekem egy dalocskát, és el-énekelték nekem. A vendégkönyvem rá a tanú.

Három svájci leánytestvér meghívta a barátnőjét Jana Křížkovát Csehországból és engem vele. Hála Jankának nagyon megfelelő árú hálóhely-jegyét kaptunk egészen Zürichbe, és így április végén, 26-án, csütörtökön indult a mi svájci kalandunk²³². Prágában találkoztunk és kellemesen elbeszélgettünk a nyitrai Bartolomej Kolibárral, aki most a fiánál lakik Prágában.

²³¹ A beszámoló az *Esperantisto Slova* 2/2007. lapban jelent meg Magdalena Fejfičová-tól, aki engedélyezte az írás magyar nyelvre lefordítását és az eredeti szöveggel az itt megjelentetését. Magyar nyelvre fordította Pásztorné Földi Adrienne 2021-ben.

²³² Svájc történelméről: https://www.wikiwand.com/hu/Svájc_történelme

Április 27-én reggel a gyorsvonat, pár perc alatt vitt el bennünket Zürichből Meilen városkába, ahol már várt bennünket Mónika. Az ő örökölt svájci típusú háza a zürichi tó partján bájos szabad-téri múzeumi tartózkodóhely hangulatát adta nekem. Közösén fogyasztottuk el a remek svájci sajtokat, fényképeket nézegettünk, utána a gyönyörű, nyárhoz hasonló időben sétáltunk Rapperswil²³³ városkában a fahídon keresztül át a tavon sok hattyúval, kacsákkal és halakkal a nagyon tiszta vízben. Az ebéd alatt a tómenti étteremben – képzeljék! – egy bratiszlavai (pozsonyi) pincér szolgált ki bennünket, aki azt mondta, hogy Svájcban a munka annyira sok erőt kíván meg tőle, hogy a szezon alatt néhány kilogrammot fogy... Délután Verena Flawilban levő házához utazva útközben kávéztunk és sétáltunk egy erdei utacskán, melyet asztali tréfák és festett gipsz állatok jeleztek.

Verenával mindjárt este részt vettem templomi énekek gyakorlásán, melyet ő vezetett. A következő nap **április 28-án**, a helyi sütödében történt friss kenyérvásárlás után, megreggeliztünk a kertben a frissen tépett mentalevelekből főzött teával... Utána részt vettünk a megnyitóján az öregek panziójának, szép szobákkal, sok segítő eszközzel, sőt fürdővel mely oldalt fent nyílt ki, (mint egy sport-autó!), műhelyek, nagy közös ebédlő, ahol szórakozhatnak a bentlakók. Ezután felkerestük Gabriel munkahelyét, aki orvos. Nagy előszobából külön ajtók vezettek a váróterembe, a fogadószobába, a munkaszobába, szoba röntgennel, gyógyszertár-szoba, és a WC, melybe a tolókocsisok is be tudnak menni. Képzeljék, Gábiel fél óra alatt a páciensnek csak a problémáit hallgatja meg! Egy nap alatt körülbelül 10 pácienset fogad – hasonlítsa össze a hatvannal, amelyet az én doktornőmnek kell ellátnia! A délutáni kirándulás Appenzellerlandba, a sajátos házacskaival, kellemes volt.

Hazatérve egy sajtgyárban tettünk látogatást, amelyben a munkát nagyon megkönnyítik a különböző gépek. Imponáló volt a raktár az óriási árukészlettel a magas polcozatokon, amelyek között automatizált daru mozgott sózva és forgatva a sajtok külön hármas csoportjait. A mellette levő múzeumban emlékül sajtkést vásároltam. A koraestet nagyon kellemessé tette a kis, – körül és közel – koncert a családi házacskaiban. Képzeljék el a xilofont (facimbalmot) úgy, hogy a cimbalom fém részei kőlapokból (kicsi kőpolcokból) voltak, más esetben ilyeneken versek voltak, melyekben a különböző helyek köves nevei gördültek egymást követve! A színészek mozogtak és még a nézőknek is néhányszor helyet kellett cserélniük. Ez teljesen szokatlan és nagyon érdekes volt! Este a templomban Flawilban szentmisén vettünk részt és a helyi pap 30 éves lelkipásztori működésének az ünnepén, élvezve a jó szendvicseket és italokat a templomban szépen asztalterítővel leterített asztalokról. Utána Bettina papnő, aki az ünnepi misét vezette, eljött az első alkalommal, a 3 hónapos magánúton végzett eszperantó tanulása után (tíz más nyelvet ismer a papnő), hogy használja az eszperantót külföldiekkel. A következő, egyáltalán nem tervezett, a szép formájú rostos történt kolbász sütés alkalmával a mi vendéglátóink kertjében, ő megállapította: „Sohasem tételeztem fel, hogy Eszperantia ebben a kertben van.” ... A katekista Mirta a lányával Franciskával is eljött, hogy beszélgessen velünk. Gabriellel, Verena férjével együtt, eszperantó dalokat énekeltünk és csevegtünk a kellemes meleg éjig.

Április 29-én vasárnap, a délelőtti szabad pihengetés után kellemes kirándulást tettünk a sárga színnel jelzett turista utacska mentén. A cél a domb volt a svájci zászlóval, ahonnan szép kilátás nyílt a környékre. Ebéd alatt ismét élveztük a jó svájci sajtokat. Este már várt bennünket Winterthurban Bert Joris, Ruthnak, a harmadik nőtestvérnek a férje, aki szintén hamar hazajött. Bert Joris maga készített nekünk pizzát és rebarbarából süteményt. És mi azt kellemes kerti lugasban ettük meg, ahol a szépen nyírt fűvön, magasabb fűből és margarétavirágokból egy négyzet állt.

Hétfőn, április 30-án ismét Rapperswillbe utaztunk. Most, a virágkertben sétáltunk és végig a helyi vár mellett. Délben hajóval a Zürichi tavon utaztunk Zürichbe, ahol kellemesen kávéztunk az éppen megnyílt szépen berendezett kávéházban. A fogaskerekű vasúttal utaztunk *Rigi-Blick* – Rigi-kilátóhelyhez. Este vacsorára ismét tipikus svájci ételt kínáltak, a *raclette*²³⁴-t, speciális kis lapáttal tolták, az asztalon levő elektromos készüléken olvasztott sajtot a héjában főzött burgonyára, szinte leöntve vele...

²³³ Ez a város St. Gallon kantonban van. A kanton délnyugati részén, a Zürichi-tó keleti partján fekszik, ennek, az óvárosnak és a Knie-cirkusznak köszönhetően kedvelt kirándulóhely.

²³⁴ A *raclette*-ről: <http://www.cookta.hu/hir/20170108-raclette-recept-huvos-napok-legjobb-sajtos-etele>

Május 1-én kedden vonattal utaztunk Schaffhausenbe a Rajnának és annak a híres vízesésének a megtekintésére. A mellette levő kastély mellett egy nagyon érdekes templomkert volt labirintussal, melyet különböző magasságra vágott gyeptől formáltak meg a közepében a Tudás Fájával...

A templomban maga Ruth és Bert Joris gyönyörűen énekelt nekünk... Bár a helybeliek állították, hogy télen a hó hiánya és a tavaszi szárazság miatt a vízesésnek nincs elég vize (vítelen), az mégis nagyon tekintélyes, mutatós volt! Kihasztnáltam a lehetőséget, hogy a hajón megközelítsem a vízesést magát, és élvezzem a zúgását, és a sok lágy vízcseppnek a permetezését... Az indiai típusú ebéd után – a piramis formájú tészta rizzsel töltve és jól csípő fűszerrel, amelyet mi indiai tejes teaivással szelídítettünk – átsétáltunk a városon a buszállomásra. A Rajna mellett az út mentén kiváló fagyaltokat fogyasztottunk – fahéjasat, csokoládésat, és csilifűszereset... Visszajövet különböző kis falvakat látogattunk meg tipikus házakkal. A busz és vonatcsatlakozás az egyes helységek között időben mindig nagyon pontos, és problémamentes. Az egyik út menti falucskában spárgát vásároltunk mely a vacsorában játszott közre – azon kívül tipikus svájci ételt ettünk: sült reszelt krumplikat (rösti)²³⁵ és ismét indiai teát ittunk hozzá tejjel...

Május 2-án szerdán Trudi Eggenberger eszmetársnőt látogattuk meg, akit régóta nem láttunk, de aki éppolyan bájos maradt, mint ahogyan én emlékezek rá a Vasutas Eszperantó Kongresszusokról. Egy kellemes, falusias-hangulatú étteremben látott vendégül, és utána megmutatott nekünk Winterthur (vintertur) látványosságaiból néhányat. Koraeste autóval Willbe utaztunk, ahol részt vettünk a helyi eszperantó klub összejövetelén. Örömkre, ott viszontláttuk Mirtát és lányát az ismerőseinket, és most a férjet /az apát/ Wolframot is, aki a klub elnöke. Ott bemutattam, a „*Szlovákia bankjegyeken és pénzerméken*” című előadásomat, de sajnos a számítógép nem fogadta el az én képbemutatómat és ez kissé káros hatású volt. Itt találkoztunk még Ernst Glättli úrral, aki már ugyanúgy régóta látogatja az IFEF (Internacia Fervojista Esperanto Federacio / A Nemzetközi Vasutas Eszperantista Federáció) Kongresszusokat... Még Róbertet a Konstancia tótól, akivel valamikor még Halléban találkoztam, és megismertem a résztvevők között!

Május 3-án csütörtökön Janka Bernbe utazott, hogy meglátogassa a régi, öreg levelezőbarátját, addig Verenával „dolgoztam.” Ő, második és harmadik osztályos gyerekeknek tanít zenét. A tanórát körülbelül tíz gyerek kereste fel, akik speciális osztályteremben élénken vettek részt énekléssel, mozgással és a csörgődobot ütögetéssel és dobokkal. Az ebéd egyszerű, de nagyon jó ízű volt: rizs és vágott kolbászka kari-mártásban²³⁶. A nagyáruházban a vásárlás és a szemétnak a külön nagy áruházi szemétygyűjtőbe elhelyezése után Gabriel elfuvarozott bennünket a kis turistautunk elejére és mi gyönyörű tájra, tehenekkel és lovakkal a mezőkön, tértünk vissza Flawillbe. Este vonattal utaztunk St. Gallen²³⁷-be, ahol vacsora után a helyi templomban koncerten vettünk részt, amelyen Domingo is énekelt, a vendéglátóink két fia közül az egyik. Sajnos, Gabriel egész nap telefonszolgálatot teljesített és neki még késő éjszaka ismeretlen terepen kellett keresnie a betegét...

Május 4-én pénteken Romanshorn²³⁸-ba utaztunk. ott fényképeztünk a három nővér szülői házában (az Eszperanto-Weg-utcán!), amit Janka látogatott a maga idejében és így meghatódott volt, hogy ismét látta. A temetőben virágokat tettünk az apa Otto Walder, az ismert svájci eszperantista sírjára, akinek a neve gyakran jelenik meg az *Antologio pri Esperanto en Svisio* / *Az Eszperantó Svájcban – Antológia* lapjain. Nem volt szokványos számunkra a virágmező, ahol a szélen asztalok, rajtuk kések és kis sisak szerű tálkák, amelyekbe az érdeklők önkiszolgálással szedegethették le a kívánt virágokat... az nálunk nem lenne tartható, mert mindent hamarosan ellopának.

Hajóval utaztunk át a tavon a német Fridrichshafenbe²³⁹, a zeppelinek városába. A meglátogatott barokk stílusú evangélikus templomban fali gyermekfirkák között olvastam többek között ezt: *Istene, én miért nem vagyok te, hogy templomban lakjak, de nem holtan ...* Népi stílusú étteremben

²³⁵ A rösti-ről: <https://www.nosalty.hu/recept/svajci-roszti>

²³⁶ A kari (curry) mártásról: https://gasztroabc.hu/recept/13790_currymartas/

²³⁷ St.Gallenről és a kolostorról [https://hu.wikipedia.org/wiki/Sankt_Gallen_\(Svájc\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Sankt_Gallen_(Svájc))
https://hu.wikipedia.org/wiki/Sankt_Gallen-i_kolostor

²³⁸ Látnivalók a vizek városában: https://www.tripadvisor.co.hu/AttractionsNear-g580375-d4394627-Romanshorn_Station-Romanshorn_Canton_of_Thurgau.html

²³⁹ A városról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Friedrichshafen>

ettük a jó ízű *Spätzle*²⁴⁰ galuskákat melegített sajttal, és ittuk hozzá a *Schörle* – szénsavas almalevet. A helyi kenyérboltban a falon a kenyér soknyelvű nevei között ott volt a szlovák *chlieb* és a cseh *chléb*... Flawillbe visszatérés után még az utolsó pillanatban sikerült vásárolni helyi csokoládé bonbonokat a farm boltban és a benzinkútnál sajtokat.

Május 5-én szombaton a nagyon esős napon, sikerült részt venni a SUFO noman metiejon Szent Gallenben. Különböző szervezetek és társaságok (természetvédők, kommunisták, vallási szervezetek, különböző nemzetiségek) kaptak lehetőséget arra, hogy vásári sátrakban kínálják a termékeiket az érdeklődők számára. Az eszperantisták az eszperantó nyelvet ajánlották az érdeklődőknek előadással, utána dokumentumokkal, nyelvtani szabályokkal és eszperantó mondásokkal különböző eszperantisták által elmondva, amit Olivia készített elő, Wolframnak és Mirtának a lánya. A standnál én is szolgálatot teljesítettem Jankával, Gabriellel, Verenával és a Fischer család tagjaival. A stand minden látogatója mézes sütivel kapott egy eszperantó csillagocskát.

A búcsúesten Verena és Gabriel házában részt vett a vak Martin is, aki csütörtökön Jankát Bernbe kísért. Gabriellel füttyülőfuvolákon játszott és mi mindnyájan együtt énekeltünk. Verena nagyon finom mangókrém²⁴¹ készített és kínai levest! Utána a házaspár kikísért bennünket az állomásra, és eljött a búcsú pillanata. Martin Zürichig kísért bennünket, ahol ő tőlünk és mi tőle elköszöntünk. Utána következett az éjszakai utazás Prágába és a visszaemlékezés a kellemesen eltöltött napokra Mónikával, Ruthal és Verenával. Kedves három nővér, szívből jövő köszönet mindenért: a vendégszeretetért, a jószívűségért, a szép kirándulásokért és az érdekes felejthetetlen élményekért! Köszönet az eszperantó szellemiségért, ami egészen más kinézetet adott az egész utazásunknak, mintha Svájcot turista hivatal szervezésével látogattuk volna meg...

Magdaléna Feifővová
Vizito ĉe tri svisaj fratinoj
(Vizito ĉe tri svisaj fratinoj)

Monika, Ruth kaj Verena dum ilia vizito de Slovakujo en la jaro 2004 skribis por mi kanteton kaj kantis ĝin al mi. Tion pruvas mia gastlibro.

Tri svisaj fratinoj invitis sian amikinon Jana Křížková el Ĉeĥujo – kaj min kun ŝi. Danke al Jan-ka ni gajnis tre oportunprezan kuŝlokbileton rekte en Zurikon, kaj tiamaniere fine de aprilo, ĵaŭdon la 26-an, startis nia svisa aventuro. En Prago ni renkontiĝis kaj agrable kunbabilis ankaŭ kun nitrano Bartolomej Kolibár, kiu nun loĝas ĉe sia filo rande de Prago.

Matene la **27-an de aprilo** rapida trajno, dum malmultaj minutoj portis nin el Zuriko al urbeto Meilen, kie jam atendis nin Monika. Ŝia heredita tipe svisa malnova domo sur bordo de zurika lago donis al mi etoson de ĉarma subĉielmuzea restadejo. Ni komune matenmanĝis bonegajn svisajn fromaĝojn, rigardis fotojn kaj poste dum belega somertipa vetero promenis en urbeto Rapperswil tra ligna ponteto trans la lago kun multaj cignoj, anasoj kaj fiŝoj en la tre pura akvo. Dum la tagmanĝo en la ĉelaga restoracieto – imagu! – servis nin bratislavano, kelnero, kiu atestis, ke la laboro en Svisujo postulas de li tiom multajn fortojn, ke li dum sezono perdas kelkajn kilogramojn... Posttagmeze veturante al domo de Verena en Flawil ni kafumis survoje kaj promenis en per surtabulaj ŝercoj kaj pentritaj gipsaj bestetoj signita arbara vojeto.

Kun Verena tuj vespere ni partoprenis ekzercadon de preĝejaj kantoj, kiujn ŝi gvidis. Dum plua tago, la **28-an de aprilo**, ni post aĉeto de freŝa pano en loka bakejo matenmanĝis en la ĝardeno trinkante teon el freŝe plukitaj mentaj folioj... Poste ni partoprenis malfermon de la maljunula pensiono kun belaj ĉambroj kun multaj helpiloj (eĉ kun banujo, kiu flanke malfermiĝadis supren kiel ia sporta aŭtomobilo!), metiejoj kaj granda komuna manĝejo kie plezuriĝu la enloĝantoj. Poste ni vizitis laborejon de Gabriel, kiu estas kuracisto. El granda antaŭĉambro gvidis unuopaj pordoj al atendejo, akceptejo, laborĉambro, ĉambro kun rentgeno, apoteka ĉambro kaj al necesejo, kiun povus eniri ankaŭ la ĉaruloj. Imagu, Gabriel dum duonhoro nur aŭskultas pri la problemoj de sia

²⁴⁰ Ezekről a speciális galuskákról: <https://www.mindmegette.hu/speccli-spatzle-nokedli-galuska-hutte-ausztria-50465/>

²⁴¹ A mangókrém állaga olyan volt, mint a majonézé – az elbeszélés szerzője szerint.

pacientino! Dum unu tago li akceptas proksimume dek pacientinojn – komparu kun sesdeko, kiun devas prizorgi mia doktorino! La posttagmeza ekskurso al Appenzellerland, kun ĝiaj tipaj dometoj, estis tre agrabla. Revenante ni vizitis fromaĝ-fabrikon, en kiu la laboron multe plifaciligas diversaj maŝinoj. Impona estis la provizejo kun multegaj stokoj da altaj bretaroj, inter kiuj moviĝis aŭtomatigita gruo, saligante kaj renversigante unuopajn triopojn da fromaĝoj. En apuda muzeo mi aĉetis rememore fromaĝ-tranĉilon. La antaŭ-vesperon ege agrabligis malgranda pri- kaj per-ŝtona koncerto en familia dometo. Imagu la ksilofonon el ŝtonaj bretoj aŭ poemon, en kiu ruliĝis ŝtonaj nomoj de diversaj lokoj! Moviĝis la aktoroj, kaj eĉ la spektantoj devis kelkfoje ŝanĝi siajn lokojn. Io ege nekutima kaj interese. Vespere ni en la preĝejo en Flawil partoprenis sanktan meson kaj sekvan festenon pro 30-jara pastorado de loka pastro, ĝuante bonajn sendviĉojn kaj trinkaĵojn bele aranĝitajn sur tuk-kovritaj tabloj antaŭ la preĝejo. Poste la pastrino Bettina, kiu gvidis solenan meson, havis la unuan eblecon post la trimonata memstudado de Esperanto (mem regante dek aliajn lingvojn!) uzi ĝin kun eksterlandanoj. Dum la sekva tute ne planita roŝtado de kolbasoj en belforma roŝtilo en la ĝardeno de niaj gastigantoj ŝi konstatis: „Mi neniam supozis, ke Esperantujo troviĝas en ĉi tiu ĝardeno”. La kateĥistino Mirta kun sia filino Franciska ankaŭ venis por babili kun ni. Kune kun Gabriel, edzo de Verena, ni kantis Esperanto kantojn kaj babilis ĝis malfrua agrabla varma nokto...

Dimanĉon la 29-an de aprilo post la antaŭtagmeza libera ripozado ni faris agrablan turisman ekskurson laŭ la flave signita turisma vojeto. La celo estis monteto kun svisa flago, el kiu estis bela elrigardo al la ĉirkaŭaĵo. Dum la tagmanĝo ni denove ĝuis bonajn svisajn fromaĝojn. Vespere jam akceptis nin en Winterthur (vintertur) Bert Joris, edzo de la tria fratino Ruth, kiu ankaŭ baldaŭ venis hejmen. Bert Joris mem preparis por ni picon kaj kukon el rabarbo kaj ni manĝis tion en agrabla ĝardeno laŭbo, kie sur bele tranĉita herbejo neatendite staris kvadrato kun pli alta herbo kaj belaj lekantoj...

Lunde la 30-an de aprilo ni denove veturis al Rapperswill (rapersvil). Nun ni promenis en la florĝardeno kaj laŭlonge de la loka fortikaĵo. Tagmeze per la ŝipo ni veturis sur la Zurika Lago en Zurikon, kie ni agrable kafumis en la ĵus malfermata bele ekipita kafejo. Per la dentrada telfero ni veturis al *Rigi-Blick* – Rigi-elrigardejo. Vespermanĝo hejme denove prezentis tipan svisan manĝon *raclette* – sur specialaj ŝoveliletoj surtable per la elektra aparato moligita fromaĝo en sia fluema stato surverŝigata al terpomoj kuiritaj en ŝelo...

Mardon la 1an de majo ni ĉiuj pertrajne veturis al Schaffhausen (ŝafhausen) por viziti la riveron Rejno kaj ties faman Rejnan-Akvofalon. Ĉe la apuda kastelo estis ege interesa preĝeja ĝardeno kun labirinto formita el diversalte tranĉita herbejo; en ĝia centro estis Arbo de Kono... En la preĝejo mem Ruth kaj Bert Joris belege kantis por ni... Kvankam la hejmoj asertis, ke pro manko de neĝo dum la vintro kaj printempa sekeco la akvofalego estas „senakva”, ĝi tamen estis ege impona! Mi eluzis la eblecon sur la ŝipeto alproksimiĝi rekte al la akvofalo mem kaj ĝui ĝian bruon kaj ŝprucadon de multaj teneraj gutetoj... Post la hind-speca tagmanĝo – pastaĵo piramid-forma plenigita per pizo kun bele akra spicaĵo, kiun ni mildigis per trinkado de hinda teo kun lakto – ni promenis tra la urbeto al la bushaltejo. Laŭvoje ĉe la Rejno ni manĝis eminentajn glaciaĵojn – cinaman, ĉokoladan kaj kun ĉili-spicaĵo... Revenante ni vizitis diversajn vilaĝetojn kun tipaj dometoj. La bus-kaj trajnligoj inter ili estis ĉiam tre akurataj kaj senproblemaj. En unu el la survojaj vilaĝetoj ni aĉetis asparagon, kiu kontribuis al vespermanĝo – krome ni manĝis tipan svisan manĝon el roŝkrustigitaj raspitaj terpomoj, nomata *rösti*, kaj denove trinkis hingan teon kun lakto...

Merkredon la 2an de majo ni vizitis samideaninon Trudi Eggenberger (egenberger), kiun ni longe ne vidis, sed kiu restis same ĉarma, kiel mi rememoras ŝin el la fervojistaj kongresoj. Ŝi gastigis nin en agrabla bien-etosa restoracio kaj poste montris al ni almenaŭ ion el vidindaĵoj de Wintertur. Antaŭvespere ni per aŭtomobilo veturis al Will, kie ni partoprenis renkontiĝon de loka E-klubo. Tie ni kun ĝojo revidis niajn konatulojn Mirta kaj Franciska kaj nun ankaŭ ilian edzon/patron Wolfram (volfram), kiu estas prezidanto de la klubo. Mi prezentis tie mian prelegon pri *Slovakujo sur siaj bankbiletoj kaj moneroj*, sed bedaŭrinde, la komputilo ne akceptis mian bild-prezentadon kaj tio iom malutilis. Ĉi tie ni renkontiĝis ankaŭ kun s-ano Ernst Glättli (gletli), kiu same jam dum pli longa tempo ne partoprenas IFEF-kongresojn... Eĉ Roberton de Konstanca lago, kiun mi iam renkontis en Halle, mi rekonis inter la partoprenintoj!

Ĵaŭdon la 3-an de majo Janka veturis al Bern por viziti sian malnovan, maljunan leteramikinon, kaj mi „laboris” kun Verena. Ŝi instruas al dua kaj tria klasaj infanoj muzikon. La lecionon vizitis proksimume dek infanoj, kiuj en speciala klasĉambro vigle partoprenis ĝin per kantado, moviĝado kaj frapado je tamburinoj kaj tamburoj. La tagmanĝo estis simpla, sed ege bongusta: rizo kaj tranĉita kolbaseto en karea-saŭco. Post la aĉetado en la grandmagazeno kaj forigo de rubaĵo en la unuopajn forfalaĵojn ĉe la vendejgo Gabriel veturigis nin al komenco de turisma vojeto kaj ni tra belega regiono kaj kampoj kun bovinoj kaj ĉevaloj revenis al Flawill (flavil). Vespere ni ankoraŭ pertrajne veturis al St. Gallen, kie ni post la vespermanĝo partoprenis en loka preĝejo-koncerton, kie kantis ankaŭ Domingo, unu el la du filoj de niaj gastigantoj. Bedaŭrinde Gabrielo deĵoris dum tuta tago „je telefon-alvoko“ kaj li eĉ malfrunokte devis en nekonata tereno serĉi sian pacientinon...

Vendredon la 4-an de majo ni veturis al Romanshorn. Tie ni fotiĝis ĉe la gepatra domo de tri fratinoj (en la Esperanto-Weg-strato!), kiun siatempe Janka vizitis, kaj tiamaniere ŝi estis ege kortuŝita denove vidi ĝin. En la tombejo ni metis florojn sur la tombon de la patro, Otto Walder (oto valder), konata svisa Esperantisto, kies nomo multfoje aperas ankaŭ sur la paĝoj de la *Antologio pri Esperanto en Svisujo*. Nekutima por ni estis florkampo, kie rande staris tabloj kun tranĉiloj kaj kasketoj, kaj kie la interesuloj memserve prenadis al si deziratajn florojn... tiu ĉe ni ne funkcius longe, ĉar ĉio estus baldaŭ disŝtelita! Per la ŝipo ni veturis tra la lago al germana Fridrichshafen (frideriĥshafen) urbo de zepelinoj. En la vizitita barokaspekta evangelia preĝejo mi sur la murafiŝo legis interesajn infanajn eldiraĵojn, inter ili: *Dio mia, kial mi ne estas vi*, aŭ: *mi volus loĝi en la preĝejo, sed ne mortinta...* En popolstila restoracio ni manĝis bongustegajn *Spätzle* – nokojn kun varmigita fromaĝo, kaj trinkis *Schörle* – gasigitan pomsukon. En loka panvendejo sur la muro ni inter multlingvaj nomoj de pano legis ankaŭ la slovakon *chlieb* kaj ĉeĥan *chléb*... Post reveno al Flawill (flavil) ni ankoraŭ lastmomente sukcesis aĉeti lokajn ĉokoladajn bombonojn kaj en la bona vendejo ĉe la benzinejo fromaĝojn.

Sabate la 5-an de majo ni dum pluvega tago partoprenis SUFO noman metiejon en St. Gallen. Diversaj organizaĵoj kaj societoj (naturprotektantoj, komunistoj, religiaj organizaĵoj, diversaj naciecoj) ricevis eblecon en foirtendoj oferti al interesuloj siajn produktojn. Esperantistoj propagandis Esperanton per prelego por la interesuloj kaj poste per dokumentoj, gramatikaj vortreguloj kaj eldiraĵoj pri Esperanto fare de diversaj Esperantistoj, kiun preparis Olivia, filino de Wolfram kaj Mirta. Ĉe la stando deĵoris ankaŭ mi kun Janka, kune kun Gabriel, Verena kaj anoj de Fischer-familio. Ĉiuj vizitantoj de la stando ricevis mielkukon kun E – steleto.

Adiaŭan vesperon en domo de Verena kaj Gabrielo partoprenis ankaŭ blindulo Martin, kiu ĵaŭde akompanis Jankan al Bern. Kun Gabriel ili ludis fajfilflutojn kaj ni ĉiuj kune kantis. Verena preparis bongustegan mango-ŝmiraĵon laŭ denseco simila al majonezo kaj ĉinan supon! Poste la geedzoj akompanis nin al la stacidomo kaj venis momento de adiaŭo. Martin akompanis nin al Zuriko, kie ni adiaŭis ankaŭ kun li. Kaj poste sekvis nur nokta veturado al Prago kaj rememorado pri agrable trapasitaj tagoj kun Monika, Ruth kaj Verena.

Karaj tri svisaj fratinoj, koran dankon por ĉio: via gastameco, bonkoreco, belaj ekskursoj kaj interesaj neforgeseblaj travivaĵoj! Dankon por Esperanta etoso, kiu donis tute alian aspekton al nia veturado, ol se oni vizitus Svisujon per turisma oficejo...

Krózus²⁴² és Szolón²⁴³

(Krezo kaj Solono)

Lídia volt egykor a leghatalmasabb birodalma Kis-Ázsiának. Az az állam 140 év (i.e. 687-546) folyamataiban szüntelenül támadások, inváziók, és háborúk után meghódított, és behódoltatott minden nagy és kicsi szomszédos államot, és az egyedüli óriás hatalma lett az egész határtalan térségnek.

²⁴² Krózusról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kroiszosz>

²⁴³ Szolónról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Szolón>

Lídia a tetőpontot az utolsó királya Krózus uralkodása alatt érte el (i.e. 560-546), aki az egész akkori világ leggazdagabb embere volt, úgy, hogy a neve máig használt, mint a billiomos rokonértelmű kifejezője.

Krózus idejében Lídia fővárosa, Szárdok, az ipar központja volt, a kereskedelemnek és következőképpen az értelmiségieknek, művészeknek, és hasonlók világának vonzóhelye is. Krózus, haladó szellemű lévén nagy rokonszenvet érzett az embereket szolgáló szellem, és kultúra iránt, ezért szokása volt, hogy meghívjon, és gazdag lakomával áldozzon jeles tudósoknak, művészeknek, filozófusoknak, bölcseknek, és hasonlóknak.

Az egyik a legkiválóbb, világhírű akkori tudósok között volt a hellén Szolón Athénből, aki egykor meglátogatta Szárdokot. Ezt megtudva, Krózus azonnal meghívta a híres bölcset a palotájába, ahol szívélyesen fogadta. A gazdagságára nagyon büszke király a szokása szerint mutatott meg a kiváló látogatónak minden látnivalót és végül bevezette a palotájába és a teljesen tele kincseskamrájába, ahol megmutatta a számlálhatatlan drágaságait.

Utána Krózus meg kívánt vitatni a híres bölcssel néhány dolgot, és teljesen biztosan a bölcs válaszában, megkérdezte, hogy véleménye szerint ki a legboldogabb ember a világon. A bölcs tévovázás nélkül azonnal válaszolta, hogy a legboldogabb ember, akit ő ismer, egy athéni volt, átlagos ember, a közvélemény szerint jó magaviseletű férfi, emberszerető, nagyon jó és becsületes polgár, aki fáradhatatlanul sokáig dolgozott, aki egészséges és nagyon jó gyermekeket nemzett, akik szintén nagyon jó utódokat nemzettek. Az az ember bátran harcolt a hazájáért, a csatában hősiiesen esett el, és mint athéninek, a tiszteletére közpénzből fizették a temetési költségét.

Krózus nagyon meglepődve hallgatta a bölcznek a sajátos elbeszélését, és zavartan kérdezte tőle, mondja meg, hogy azután az athéni után, szerinte, ki a második legboldogabb ember. Szolón ugyanolyan könnyen mondta el a méltatlankodó királynak, hogy van két fiatal fivér, két ismert atléta a hellén Árgoszbán, akiknek egy napon el kellett kísérniük és vezetni a családi szekérrel az anyjukat és nehéz áldozati dolgait az eléggé messze levő szentélybe, hogy az anya részt tudjon venni a nagy Héra istennőnek ajánlott nagy ünnepélyes helyi ünnepen. De, mert az ökrök nem jöttek be időben a mezőről, a fiatalok tévovázás nélkül befogták magukat a hámba, és futva, amilyen gyorsan csak tudták, húzták a nehéz szekeret, a nagy távolságra, és időben elérték a templomot. Érthető, az ünneplők csodálták a derék fiatalokat és áldották a boldog anyát, aki megszülte és felnevelte azokat a gyermekeket. A nagyon büszke anya, imádkozott az istennőhöz és többek között kérte tőle, hogy a fiainak a legjobb emberi sorsot adja. A két fiatal teljesítette a vallási feladatait, szentáldozást az istennőnek, részt vettek az ünnepi rendezvényen, mulattak, és utána nagyon fáradtan a szentélynek egy nyugodt zugában lefeküdtek pihenni, és ott elaludtak. Az istennő jól hallva az anya imáját, előnyben részesítve őt, a két fiatalot a halálnak áldozta, a földi életüknek a legragyogóbb pillanatában. A fiatalok nem ébredtek fel többé, ott haltak meg a szentélyben, a nyugodt álmukban. Az árgosziak nagy tisztelettel adóztak nekik, jóra valóóságuk emlékére szobrot emeltek nekik, amelyet Delphoban²⁴⁴ (delfoi) nagy, görög jósdának mutattak be áldozatként. Immár a második, Szolónnak a szerinte szemtelen és tiszteletlen története után, Krózus dühösen kérdezte meg a bölcset, mit gondol róla ő a génusz, miért nem látja az ő nyilvánvaló, világhíres boldogságát, az ő számlálhatatlan drágaságait?

Szolón, egészen nyugodtan így válaszolt: „Az emberi dolgok nem tartósak, és nem biztosak, hiszen te nagy hatalomnak és gazdagságnak vagy a birtokosa, uralkodsz sok állam és nép felett, mégis én nem tudhatom, hogy ugyanolyan jól fogod-e végezni az életedet. Tudd meg, hogy senki sem lehet biztos az ember boldogságában, mielőtt látná, milyen a vége annak.”

Természetesen a fennhéjázó és büszke Krózust nem győzte meg erről, sőt, Szolón elbeszéléseiből ő arra következtetett, hogy a híres bölcs bölcsessége téves, és hogy az ráadásul egy szokványos gyermek (naiv) ember.

Az idő telt, az eset elfelejtődött, mégis néhány plusz év után, a büszke és becsvágyó Krózus elhatározta, hogy harcba indul a terület új hatalma, a perzsák birodalma ellen, amelyik Cyrus²⁴⁵ király

²⁴⁴ A híres jósdáról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Delphoi>

²⁴⁵ II. Kurus, azaz Cyrus királyról: https://hu.wikipedia.org/wiki/II._Kurus_perzsa_király

uralma alatt fokozatosan kiterjedt, és megerősödött, és nemsokára valószínű veszélynek tűnt Lídia számára. Hosszú, kegyetlen háború következett, amelyben Krózus legyőzötté és rabszolgává vált. Lídiát meghódították és lerombolták, Krózus kincseit elrabolták, mindent elvesztett a pökhendi király, akit nemsokára máglyára kötöztek, mert Cyrus elégetésre ítélte.

Az utolsó pillanatban, amikor az első lángok felcsaptak, Krózusnak eszébe jutottak Szolón szavai: „senkit se áldj, mielőtt láttad volna annak a végét!”, és akkor abban a végzetes pillanatban nagyon jól megértette azokat. Mintha az égnek beszélne, magasba tekintve, teljes torokból, háromszor elkiáltotta a bölcs nevét.

Azt hallva, a perzsa király, Cyrus, a szerencsétlen legyőzött ellenség trónján ülve figyelve a kivégzést, szeretne volna megtudni mivel kapcsolatban kiált az elítélt. Azonnal rendelkezett, kössék le Krózust. Amikor az megtörtént, amikor elévezették a nyomorult ellenfelét, megkérdezte a dologról. Nagyon figyelve és teljes tisztelettel, a valószínűleg bölcsőbb perzsa király meghallgatta Krózus elbeszélését a görög bölcs látogatásáról, és a tanításáról. Valószínűleg a saját sorsára és végére (halálára) gondolva, az igazán szerencsétlen Krózust megajándékozta az élettel.

A Hellén Mitológia és Történelmi Kincs Gyöngyszemeiből, Spiros Sarafiantól.

Krezo kaj Solono²⁴⁶ (Krózus és Szolón)

Lidio estis iam la plej potenca regno de Malgranda-Azio. Tiu regno, en la daŭro de 140 jaroj (687-546 a.K.), post senĉesaj atakoj, invadoj kaj militoj, konkeris kaj submetigis ĉiujn grandajn kaj malgrandajn najbarajn regnojn kaj iĝis la sola ege granda potenco de la tuta senlima regiono.

Lidio atingis sian kulminon dum la reĝado (560-546 a.K.) de sia lasta reĝo, Krezo, kiu estis la plej riĉa homo de la tuta tiam mondo, tiel, ke lia nomo estas ĝis nun uzata kiel sinonimo de miliardulo.

En la tempo de Krezo la ĉefurbo de Lidio, Sardoj, estis la centro de la industrio, de la komerco kaj, sekve, ankaŭ loko loganta la mondon de la intelektuloj, artistoj, k.a. Krezo, persono progresema, simpatias multe la homojn servantajn la spiriton kaj kulturon, tial li kutimis inviti kaj oferi la plej riĉan gastadon al eminentaj scienculoj, artistoj, filozofoj, saĝuloj k.s.

Unu el la plej distingindaj, mond-konataj tiamaj saĝuloj estis la heleno Solono el Ateno, kiu iam vizitis Sardojn. Eksciinte tion, Krezo tuj invitis la faman saĝulon en sia palaco, kie li bonakceptis lin. La reĝo, tre fiero pro sia riĉeco kaj feliĉo, laŭ sia kutimo, montris al la eminenta vizitanto ĉion vidindan kaj fine li kondukis lin al siaj palacoj kaj plenplenaj trezorejoj kie li montris sian nekalkuleblan riĉaĵaron.

Post tio, Krezo deziris diskuti kun la fama saĝulo pri diversaj aferoj, li tion faris, kaj, tute certa pri la respondo de la saĝulo, li demandis lin, kiu laŭ lia opinio estas la plej feliĉa homo en la mondo.

La saĝulo senhezite, tuj respondis, ke la plej feliĉa homo kiun li konas, estis iu atenano, ordinara homo, laŭ la komuna opinio viro bonkondata, homama, tre bona kaj honesta civitano, kiu senlace laboris longe, kiu naskis sanajn kaj tre bonajn infanojn, kiuj siavice naskis tre bonajn geidojn. Tiu homo, militante kuraĝe por sia patrujo, falis heroe en batalo kaj la atenanoj, por honoro lin, zorgis pri lia enterigo, paginte pro tio el la publika kaŝo.

Krezo, ege surprizite aŭskultis la strangan rakontadon de la saĝulo, kaj, konfuzite, petis de li diri, kiu post tiu atenano estas laŭ li la dua plej feliĉa homo. Solono, same facile, diris al la indigninta reĝo, ke estas du junaj fratoj, du konataj atletoj el Argo de Helenujo, kiuj, iun tagon, devis akompani kaj konduki per la familia ĉaro sian patrinon kaj ties pezajn oferaĵojn, sufiĉe malproksimen, al sanktejo, por ke ŝi partoprenu la grandan solenan, lokan feston, dediĉitan al la granda diino Hera. Tamen, ĉar la bovoj ne venis ĝustatempe de la kampo, la junuloj senhezite junkis sin mem kaj kurante kiel eble plej rapide, tiradis la pezan ĉaron, en granda distanco, kaj atingis ĝustatempe la

²⁴⁶ Spiros Sarafian *szervő engedélyével az eszperanto nyelvű szövegét, magyar nyelvre fordította Pásztorné Földi Adrienne 2021-ben – ugyanakkor a szerző engedélyezte az eszperanto szöveg megjelentetését is ebben a kötetben.*

templon. Kompreneble la festantoj admiris la bravajn junulojn kaj beatadis la feliĉan patrinon, kiu naskis kaj edukis tiajn infanojn. La patrino, tre fiero, preĝis al la diino kaj, interalie, petis de ŝi doni al ŝiaj filoj la plej bonan homan sorton. La du junuloj, plenumis siajn religiajn taskojn, ili sanktoferis al la diino, ili partoprenis la festajn aranĝojn, ili sin amuzis kaj poste, tre lacaj, por ripozi, kuŝis en trankvila loko de la sanktejo, kie ili ekdormis. La diino, bonaŭskultinte la preĝon de la pia patrino kaj favorante ŝin, oferis al la junuloj la morton, en ilia plej brila, plej glora momento de ilia surtera vivo. La junuloj neniam vekigis, ili mortis tie, en la sanktejo, dum sia trankvila dormo kaj la arganoj honoris ilin multe kaj memore al ilia braveco ili faris statuon, kiun ili oferis al la granda tuthelena sanktejo de Delfoj.

Post tiu dua, laŭ li impertinenta kaj malrespekta, rakontado de Solono, Krezo, ege kolera, demandis la saĝulon, kion li, tiom genia homo, pensas pri li, kial li ne povas vidi lian evidentan, mond-konatan feliĉon, lian nekalkuleblan riĉaĵaron. Solono, tute trankvile, respondis jene: „ĉio homa estas nefirma kaj necerta; vi, ja, posedas grandan riĉaĵaron kaj potencon, vi regas super multaj regnoj kaj popoloj, tamen mi ne povas scii, ke same bone vi finos vian vivon. Sciu, ke neniu povas esti certa pri la feliĉo de homo antaŭ ol vidi kia estas ties fino!”.

Kompreneble la aroganta kaj fiero Krezo ne konvinkigis, kontraŭe, el la paroloj de Solono li konkludis, ke la saĝeco de la fama saĝulo estas falsa, ke li estas umu ankoraŭ ordinara naivulo.

Pasis tempo kaj tiu okazaĵo estis forgesita, tamen, post kelkaj ankoraŭaj jaroj, la fiero kaj ambicia Krezo decidis militiri kontraŭ la nova potenco de la teritorio, kontraŭ la regno de la persoj, kiuj, sub la regado de la reĝo ²⁴⁷Ciro, iom-post-iome etendiĝis kaj plifortiĝis kaj post nelonge ŝajnis probabla minaco por Lidio. Sekvis longa, kruela milito, en kiu Krezo estis venkita kaj sklavigita, Lidio estis konkerita kaj detruita, la trezoroj de Krezo estis forrabitaj, ĉio estis perdita por la aroganta reĝo, kiu post nelonge estis ligita sur lignoamaso, kondamnita de ²⁴⁸Ciro al forbruligo.

La lastan momenton, kiam la unuaj flamoj ekaltiĝis, Krezo ekmemoris tiujn parolojn de Solono, „benu neniun antaŭ vidi ties finon!”, kaj tiun fatalan momenton li tre bone komprenis ilin. Do, kvazaŭ parolante al la ĉielo, rigardante alten, trifoje, plengorĝe kriis la nomon de la saĝulo.

Aŭdinte tion, la persa reĝo ²⁴⁹Ciro, kiu, sidante sur la trono de la venkita sia mafeliĉa malamiko, observadis la ekzekuton, deziris ekscii pri kio la kondamnito krias. Li ordonis ke oni malligu Krezon kaj kiam tio okazis, kiam oni kondukis antaŭ li la mizeran lian kontraŭulon lin demandis pri la afero. Tre atente kaj plenrespekte, la probable pli saĝa, persa reĝo, aŭskultis la rakontadon de Krezo, pri la vizito kaj la paroloj de la helena saĝulo, kaj, verŝajne pensante ankaŭ pri sia propra sorto kaj fino, donacis la vivon al la vere malfeliĉa Krezo.

Gemoj el la Helena Mitologia kaj Historia Trezoro de Spiros Sarafian.

Jindřiška Drahotová A napforduló titka²⁴⁸ (Sekreto de Solstico)

A sziklás kastély „*Sloup*” (szloup: oszlop), „Česká Lipa”²⁴⁹ (Cseh Hárs) város közelében található, igazán festői, különös építmény. Érdeklődést ébreszt a megjelenési formájával és a történetével. Bámulatos aláírásokat lehet találni itt a pinceterekben. A kastély kápolna pontos csillagászati számítások alapján épült...

A kastélypincékben számos dombormű és aláírás van. Azok mindig vonzották a romantikusok képzelőerejét és az emberek gyakran úgy vélték, hogy azok a templomos lovagokhoz tartoztak. A homokköveken az aláírások lehet, hogy a 15. századból erednek. A börtön helyiség falain több kép

²⁴⁷ Pri la persa reĝo ²⁴⁸Ciro: https://eo.wikipedia.org/wiki/Ciro_la_2-a

²⁴⁸ Magyarra fordította Pásztorné Földi Adrienne a szerző engedélyével 2021-ben.

²⁴⁹ Česká Lipa estas ĉeha urbo, norden al Prago je la distanco 63 km/csehországi város 63 km-re északra Prágától: https://hu.wikipedia.org/wiki/Česká_Lipa

van: így a megfeszítetté, nyolc ágú csillag, kardokkal táncoló hét táncos, lovon lovas, héber betűk részei, homokóra, nap jelek, fejek és így tovább.

De az első írásos dokumentum *Sloup* (szloup) lakosairól, 1680-ból származik, amikor *Ferdinand Hroznata z Kokořova* idős embereket szállított át oda, akik nagyon egyedivé változtatták a kastélyt. Az idős *Konstantin* 1690-től élt ott. Ő építész volt, és ő volt a művezetője a kastély másik épülete építésének. A másik idős ember *Václav* festő volt, aki a szikla keleti falán napórát épített.

II. József uralkodó rendelete 1785-ben az öregemberek távozását okozta.

Érdekes, hogy *Sloupban* nem laktak tudatzavarban szenvedő vallásos öregek, de ügyesek igen, mint az építész, és a festő, aki képes volt napórát építeni.

A többi rejtélyt a kastély sziklás kápolnájában találjuk meg. Ha felmennénk a börtönből a lépcsőn, elérnénk a földalatti templomnak a világítótorny részét. A fő falak mínusz 3-4 fokkal elfordulnak a hegyoldaltól: az észak-déli falak nem visznek a *Klič* (klics) hegy teteje felé, hanem a jobb-oldali keleti lejtő felé vezetnek, amely helyet egykor régi (mappákon) térképeken *Půlnoční stráž* (Éjféle Lejtő)-nek nevezték. Az északi irány valószínűleg a Sark Csillag szerint volt meghatározva, nem pedig iránytű szerint. Abban az időben az a módszer az ilyen épületeknél nem volt szokásos. Az oktaéder (nyolc lap) alakú világítóudvar ferde falai meglepően 45 fokkal el vannak fordítva északtól és déltől, de időben pontosan a Naptól keletnek és nyugatnak, a téli és a nyári napfordulók alatt levők. Miért? Az marad rejtély...

Jindřiška Drahotová Sekreto de Solstico²⁵⁰ (Sekreto de Solstico)

Roka kastelo „*Sloup*”²⁵¹ (Kolono), proksime de urbo „Česká Lipa (Čeha Tilio), estas vere pitoreska, stranga konstruaĵo. Ĝi vekas intereson per sia aspekto kaj historio. Oni trovas ĉi tie mirindajn surskribojn en kelaj spacoj. La kastela kapelo estas konstruita laŭ ekzaktaj astronomiaj kalkuladoj...

En kastelaj keloj estas nombraj reliefoj kaj subskriboj. Ili allogis ĉiam fantazion de romantikoj kaj ofte oni opiniis, ke ili apartenis al templokavaliroj. La sabloŝtronoj surskriboj eble devenas el la 15-a jarcento. Sur muroj de la malliberejo estas bildoj de krucumito, okpinta stelo, sep dancantoj kun glavoj, rajdanto sur ĉevalo, partoj de hebreaj literoj, sabla horloĝo, sunaj signoj, kapoj ktp. Sed la unuaj skribaj dokumentoj pri loĝantoj de *Sloup* devenas el la jaro 1680, kiam *Ferdinand Hroznata z Kokořova* altransportis emeritojn, kiuj tre ŝanĝis la unikan kastelon. La emerito *Konstantin* vivis tie de la jaro 1690. Li estis konstruisto kaj mastris alikonstruaĵon de la kastelo. La dua emerito estis pentristo *Václav*, kiu konstruis sur orienta flanko de la roko sunhorloĝon.

La dekreto de la imperiestro *Josefo la Dua* kaŭzis en la jaro 1785 foriron de la emeritoj.

Estas interese, ke en *Sloup* ne loĝis deliriemaj religianoj, sed lertuloj – konstruisto kaj pentristo kapabla konstrui sunhorloĝon.

La pluan sekreton ni povas trovi en kastela roka kapelo. Se ni irus de malliberejo supren tra ŝtuparo, ni alvenus al lanterno de subtera preĝejo. Ĉefaj muroj direktas minus 3-4 gradoj de montflanko: nordsudaj muroj ne direktas al supro de monto *Klič*, sed al dekstra orienta deklivo al loko iam nomita sur malnovaj mapoj *Půlnoční stráž* (Noktomezua deklivo). La nordo verŝajne estis difinita laŭ Polusa stelo, ne laŭ kompas. En tiu tempo tia maniero ne estis kutima ĉe tiaj konstruaĵoj. Oblikvaj muroj de okedra lanterno estas surprize fortunitaj 45° de sudo kaj nordo, sed akurate al oriento kaj okcidento de Suno dum vintra kaj somera solsticoj. Kial? Tio restas sekreto ...

²⁵⁰ A szöveg, a szerző engedélyével került megjelentetésre, a LEGAJOJ V. c. könyvből / La teksto estas aperigite el la libro menciita, kaj permesite de la aŭtoro, en 2021.

²⁵¹ *Sloup kastélyáról képek / bildoj pri kastelo Sloup*: https://www.tripadvisor.co.hu/Tourism-g10825882-Sloup_Liberec_Region_Bohemia-Vacations.html

Jindřiška Drahotová
A könyvtár olvasójában történt²⁵²
(Okazis en legejo de biblioteko)

Fiatal férfi jött be a könyvtár olvasótermébe és a teljesen tele szalonban kiválasztott egy helyet egy fiatal és szép lány mellett. Mielőtt leült volna, megkérdezte a kislánytól: „Nem zavarnálak, ha leül-nék melléd?”

A válasz sokkoló volt:

– Te? Nem! Nem akarok közösülni veled! Soha!

A könyvtár szalonban minden ember kétségbeesett arccal nézett a fiatalember felé. Szerencsére, talált egy szabad helyet a kislánytól távol. Leült és olvasni kezdett. Egy idő után a férfihez odament a lány és odasúgta:

– Bocsásd meg, de én pszichológiát tanulok és ki akartam próbálni ezt a dolgot. A tanulmányaimnak hála, pontosan tudom, hogyan éreznek és mire gondolnak az emberek. Te szégyelled magad? Nos?

A férfi válasza sokkolta őt:

– Ej, 200 eurót egy éjszakáért? Megörültél? Az túlzott! – kiáltotta a férfi igazán hangosan.

A könyvtárban minden ember méltatlankodva nézte a lányt. A férfi tovább már suttogva mondta a lánynak:

– Jogot tanulok, és azért én nagyon jól tudom, hogyan lehet becsületes emberből bűnöst csinálni...

Jindřiška Drahotová
Okazis en legejo de biblioteko²⁵³
(Okazis en legejo de biblioteko)

Juna viro venis en bibliotekon en legĉambron kaj elektis en plene okupita salono lokon apud juna bela knabino. Antaŭ li sidiĝis, demandis al la knabino: „Ĉu mi ĝenus vin, se mi sidus apud vi?”

La respondo estis ŝoka: „Ĉu vi? Ne! Mi ne volas seksumi kun vi! Neniam!”

Ĉiuj homo jen la salono de biblioteko mienis al la viro malrespekte. Feliĉe la viro trovis alian lokon malproksime de la knabino kaj komenmcis legi. Post ia tempo venis la knabino al la viro kaj flustris: „Pardonu, sed mi studas psikologion kaj mi volis provi tiun ĉi aferon. Danke al la studo mi konas ekzakte kiel homoj sentas kaj pri kio ili pensas. Ĉu vi sentas vin hontema? Ĉu?”

Ankaŭ la respondo de la viro ŝokis ŝin: „Ĉu 200 eŭroj pro unu nokto? Ĉu vi freneziĝis? Tiu estas troo!”

Ĉiuj homo jen la biblioteko rigardis la knabinon indigne. La viro flustre plu diris al la knabino: „Mi studas juron kaj pro tio mi tre bone scias, kiel el honesta homo fari kulpulon.”

Anekdota – Anekdoto²⁵⁴

A házaspár
(Spouses – La geedzoj)

Feleség: Látod azt a részeg férfit?

Férj: Ki az?

²⁵² A könyvtári történet a LEGAĴOJ V. című könyvből származik, melynek, és ennek az írásnak a szerzője engedélyezte Pásztorné Földi Adriennek ennek az írásának a magyar nyelvre fordítását és megjelentetését.

²⁵³ La teksto devenas el la verko LEGAĴOJ V. verkita kaj kompilita de la montrita aŭtoro, kiu permesis la aperigon de ĉi teksto.

²⁵⁴ Az anekdotát esperantóul és magyarra fordítva ebben a könyvben megjelentetni engedélyezte Bardhyl Selimi úr, a fordító, aki angolból fordította ezt esperantóra. / La anekdotojn el la angla esperantigis s-ro Badhyl Selimi permesinta la du lingvajn tekstojn aperigi en ĉi tiu volumo.

Feleség: Tíz évvel ezelőtt házasságot ajánlott nekem, de én visszautasítottam...
Férj: Istenem! Mostanáig ünnepli a visszautasításodat?

La geedzaj

(Spouses)

Edzino: Ĉu vi vidas tiun ebrian viron?

Edzo: Kiu li estas?

Edzino: Antaŭ dek jaroj li proponis al mi geedziĝon, sed mi rifuzis ...

Edzo: Dio, mia! Li ĝis nun festas vian rifuzon!!!

Mongólia címere/Blazono de Mongolio
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Mongólia>

Elda Doerfler

Kék egű Mongólia

(Bluĉiela Mongolio)

Mongólia. A Hunok földje²⁵⁵. A mitikus Dzsingisz Kán!

Sámánizmus. Nomádok. Lovak. Füves puszták... Semmi és minden! V é g t e l e n. És minden felett az ég kékje és a leírhatatlan vöröse a lenyugvó napnak. Elképzelések és ábrándok keverednek, valahogy az ember képtelen hagyni, hogy befolyásolják a televíziós látvány vagy a könyvek olvasmányai: maga kívánja megtapasztalni, maga kézzel megérinteni, maga az ember akar elmerülni a végtelenben, hogy végül ki tudja jelenteni, hogy valahogyan és valamennyit sikerült megközelítenie a mongolok múltjából és a jelenéből! A tekintet messzire száll, mindig messzebb, de annak a messzeségnek határai nincsenek. Állsz, körbenézel, megfordulsz magad körül, 360 fokkal, és... zöld, dombok, sziklák, füvek, ösvények... Ott távol nyargaló lovak csoportja... Kié? Senkié! Szabadon futnak a szélfúvással, eltűnnek, de hová? A préri végtelen, a szemek, a szemek nincsenek hozzászokva azokhoz a távolságokhoz, nem képesek követni őket... És íme, a semmiből, az égen feltűnik egy sas, fehér fejű, lassú, csendes körözeésekkel a szél szárnyán repülve követ valamit – akár egeret akár madarat? – oda, oda a távolba... Homok, dűnék, apró nyomok gödröcskék a sárgás felszínen... Íme egy lyuk nagyobb, amaz kisebb... Mi rejtőzik ott? Száraz, magasra nőtt füvek, tüskések, ... sárga virágok, vörösek, kékek tarkítják a hullámozó dombokat. Koponya, tisztán fehér, körülötte néhány csont: egy elhullott ló maradványai. Élet és halál, harmonikusan együtt van a nagyszerű természetben: az ilyen látvány nem kelt kellemetlen benyomást, az csak a normalitás egyik arca, olyan, ami normális minden teremtmény életében. Owoo a kis magaslaton: mi az? Mit jelent? Áldozat az isteneknek: te is kövesd a rítust. Járd körül azt háromszor, az óramutató járása szerint, fejezz ki egy kívánságot, tégy le egy újabb követ vagy kék derék szalagot, az ég szimbólumát... Ez vajon a sá-

²⁵⁵ A fordító megjegyzése. Mongólia történelme szerint, i-e. a 3. században hun törzsek hódították meg, de nem a mai Mongólia területe volt az őshazájuk. Lásd a Wikipédia cikkeit: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Mongólia> – <https://hu.wikipedia.org/wiki/Hunok>

mánizmusnak vagy a buddhizmusnak a szemlélete? Az ember nem érti egészében, mégis azok a sírdombok, konkrét tanúsítványai a mongolok vallásosságának, mindig a mély tisztelet érzését indítják el. Mindig távolabb, a múlt mentén alig észrevehetően, a nomád szekerek nyomait követve, a víz nélküli folyómedreken áthaladva: figyelj, gödrök vannak, hogy ne boruljon majd fel az autó. Ne félj: tapasztalt a sofőr, nagyon jól ismeri ezt a talajt, légy biztos, hogy az az ember eléri a célt dicsőségben! A csepp hegy lábánál fehér nyájak: egy, kettő, annál nem több. És mellette vasló: a motorbicikli, vagy japán dzsip, hátul tevé. Töméntelen sok juh legel békésen, egy fiatal lovas gondos felügyelete alatt. Időnként, hirtelen, átmennek a nyomvonalon: Nap, izzó nap égeti a bőrt és a fejet. Árnyék hol? Sehol! Hogy lehet védekezni? Nem lehet! Mégis, bátran előre! Feltétlenül fel akarok menni a dombra, az elég távoli, de ott bizonyára megtalálom a... végét! A sapka megakadályozza a teljes „kiszáradását” az agynak, még sikerül nekem jól érvelni: no, gyerünk, előre! Mezei nyúl jelenik meg hirtelen és ugyanolyan hirtelen eltűnik valamilyen búvóhelyen. Zöld a lejtő, de nem füvek miatt, zöld színűek a kövek, metszettek, mint a kristályok, kocka, hasáb formájúak: csodálatosak! A lélegzés kicsit gyorsabb, a kapaszkodás kicsit sietős, hamarosan itt a csúcs! Nem, nincs itt a vége, egy másik csúcs, kicsit távolabbi! Indulás ahhoz! Még egy másik, és másik, és másik: vég nélkül. És nézem a láthatárt, ahol halmok hullámszanak egymás után, a szürke legkülönbözőbb színárnyalatú színeiben, ami újra figyelmeztet, hogy a távol végtelen. Káosz, a rendőrök folyamatos füttyülése, a sofőrök szünet nélküli dudálása (igen, az szintén végtelen!), a járművek százai haladnak megállás nélkül egymás után. A gyalogosnak az utcán átmenni olyan, mint kihívni a sorsot: vagy az ember egészen sérülés nélkül éri el a szemközti járdát az út túloldalán, vagy... mondjon le arról, hogy legalább éjfél előtt vissza tud érni a szálláshelyre.

Meglep, ahogyan az emberek azonnal alkalmazkodni tudnak a helyi körülményekhez és egy, kettő, háromszori tévovázás után megtanulják a leckét, és a helybelieket utánozva cikk-cakkban haladva az autók között végül megmenekülnek az autók elütésétől.

Korszerűség, ósdiság, neoklasszicista stílusú paloták, vörösek, halványpirosak, égszínkékek, halványzöldek, félig épített felhőkarcolók, beton, állványzatok, faházak, fehér házasságkötői palota, Chojjin láma temploma, vitorla formájú üvegükrös kék épület, óriási szélességű tér és íme ő. Ő, a hős, a legendás hős: Dzsingisz-kán. A márvány színhely (színpad) körül veszi Őt: tiszteletet kelt a bronzszobor, amely az ő domináns vezető szerepének a fontosságát érzékelteti Mongólia történelmében. Oldalt a fiai: Ogadei és Kubláj, akik előtte Ulan Bator emlékművéhez a bejáratot őrzik: ott sok fontos esemény történt és történik: forradalmiak, politikaiak, szertartásosak, parádésak és koncertesek. A forró nap folyamatosan éget: muszáj találni óvóhelyet, ahol lehet inni valamit és enni, hogy visszaszerezzük az elvesztett energiát. Nem nehéz azt találni, csak a választás nehéz: íme egy, egészen tipikus, egyszerű, de a tény, hogy ott sok helybeli ül, azt szuggereálja, hogy bizonyára tökéletes hely, ahol jóízűen lehet enni (legalább a mi nyugati gondolkodásmódunk szerint!). Már ülni a kissé frissebb környezetben és megszabadulni a szomjúságtól a „Chinggis”-sörrel, kényelmesebb, no és az ember bele mer kezdeni a második nehézségbe: a cirill betűs menü olvasásba! *Skolte khool, buuz, khuushuur, tsuivan, khuurag...* zárt szemekre teszem az ujjamat ott... a választás megtörtént! Egészségünkre mondjunk tósztot a friss sörre és együk étvággyal azt, amit a mongolok már évszázadok óta élvezettel esznek! Mennyire messze van a színház! Menjünk taxival, túl nagy a távolság! És az a meleg nap, amely mégis, akár reggel akár este van, képes ilyen nagy megindultságot, érzelmeket, eredményezni, az eget andalító színekkel festve be. Micsoda mutatvány! A zene hallgatása és az ének, az a híres torok ének, a *khoomii*: a legkülönbözőbb érzelmek törnek fel a bensőkben, az ember művészi tüzet érez fellobbanni önmagában, kedvet kap sírni az intenzív meghatottságtól mely magával ragad. Micsoda zene! A zene lovak vágóját eleveníti meg a széles végtelenben. Folyamatosan visszajön az érzés a végtelenről, a végtelenségről, mely felszabadít minden lánc alól, szabadnak érzed magad, lebegsz a levegőben, a felhőkben, a napkeltének azokon a leírhatatlan színein át, a horizont mögött az égitest eltűnésének a vérnarancs színe, a zenének és azoknak a varázsos énekeknek az átvitelével. Szélesség, végtelen, határtalan horizont, a dombok zöldje, a dűnék sárgája, az égnek a kékje, sasok, sólymok, lovak, juhok, kecskék, tevék, faragott arcok, bronzosak, napégettetek, vidám szemek, korábban sohasem tapasztaltak. Mindez, és még sokkal több, amit sajnos nehéz papírra vetni, volt és van számomra Mongólia, a kék ég földje, a prérók és a sivatagok

országa, a Hunok és Dzsingisz kán területe, a mongolok hazája, akik napjainkban büszkék a saját történelmükre, a nyelvükre, a zenéjükre, az öltözetükre és életstílusukra, akik megőrizték szeretettel a hagyományait az előző évszázadokból, elfogadva egyidejűleg a modernet és a kikerülhetetlen átformálódást anélkül, hogy elfelejtenék a fontosságát az antik kultúrájuk folyamatos megőrzésének.

Elda Doerfler
Bluĉiela Mongolujo²⁵⁶
(Kék egű Mongólia)

Mongolujo. Lando de la Hunoj. La mita Ĝingis – Ĥano! S e n f i n o.

Ŝamanismo. Nomadoj. Gregoj. Ĉevaloj. Herbejoj... La nulo kaj la tuto! Kaj super ĉio la bluo de la ĉielo kaj la nepriskribebla ruĝo de la malleviĝanta suno. Imagoj kaj fantazio intermiksiĝas, iel oni ne klopodu lasi sin influi de televida speкто aŭ legaĵoj en libroj: mem oni deziras sperti, mem tuŝi per mano, mem oni volu droni en la senfino por povi fine aserti, ke iel kaj iom, oni sukcesis aliri al pasinteco kaj estanteco de mongoloj! La rigardo flugas foren, ĉiam pli foren, sed tiu foro ne havas limojn. Vi staras, rigardas ĉirkaŭen, ĉirkaŭ vi mem turniĝas, 360-grade, kaj... verdo, montetoj, rokoj, herboj, padoj... Tie malproksime aro da galopantaj ĉevaloj... Kies ili estas? Nenies! Liberaj ili kuras laŭ la ventoblovoj, malaperas, sed kien? La prero estas senfina, la okuloj, nealkutimitaj al tiuj distancoj, ne plu kapablas sekvi ilin... Kaj jen, el nenio, aperas en ĉielo aglo, blankkapa: per malrapidaj, silentaj rondiroj laŭ la fluo de la vento ĝi sekvas ion – ĉu muson, ĉu birdon? – tien, tien al la malproksimo... Sablo, dunoj, etaj spuroj fosetas la flavetan surfacon... jen truo, pli granda, tiu, pli malgranda... Kiu tie sin kaŝas? Herboj, altaj, sekaj, malmole dornaj... floroj flavaj, ruĝaj, bluaj buntigas la ondumantajn montetojn. Kranio, pure blanka, ĉirkaŭe kelkaj ostoj: restaĵoj de mortinta ĉevalo. Vivo kaj morto harmonie kunestas en la grandioza naturo: tia vido donas impreson nemalagrablan, tio estas nura aspekto de la normalo, de tio kio normalas en la vivo de ĉiu kreitaĵo. Ovoo sur altaĵeto: kio ĝi estas? Kion ĝi signifas? Ofero al la diaĵoj: ankaŭ vi sekvu riton. Ĉirkaŭiru ĝin trifoje, laŭ la horloĝmontrila direkto, esprimu deziron, surmetu plian ŝtonon aŭ bluan skarpon, simbolon de la ĉielo... Ĉu aspekto de ŝamanismo aŭ de budaismo? Oni ne komprenas entute, tamen tiuj tumultoj, konkretaj atestoj de religiemo de mongoloj, ĉiam naskas senton tre respektteman. Ĉiam pli foren, laŭ paseoj apenaŭ rimarkeblaj, sekvante la spurojn de nomadaj ĉaroj, trairante fundon de vsenakvaj riveroj: atentu, kavaĵoj, ke ne renversiĝos la aŭto. Ne timu: sperta ŝoforo tre bone konas tiun grundon, estu certa ke oni atingos la celon en gloro! Piede de monteto, blankaj gregoj: unu, du, ne tiom pli. Kaj apude, ferĉevalo: la motorciklo, aŭ japana ĵipo, malantaŭe, kamelo. Arego da ŝafoj paŝtas trankvile, zorge kontrolita de juna ĉeval-rajdanto. Fojfoje, subite, transiro de la spurvojo: Suno, arda suno bruligas haŭton kaj kapon. Kie ombro? Nenie! Kiel sin ŝirmi? Ne eblas! Tamen, kuraĝe antaŭen! Mi nepre volas supreniri la monteton, ĝi estas sufiĉe malproksima, certe tie mi trovos la... finon! Ĉapo malhelpas kompletan „sekiĝon” de la cerbo, ankoraŭ bone mi sukcesas rezoni: do ek tien, supren! Leporo subite aperas kaj subite malaperas en iun kaŝejon. Verda estas la deklivo, sed ne pro herboj verdkoloraj estas la ŝtonoj, tajlitaj kiel kristaloj, kubo-, prismoformaj: mirindaj! Spirado iom pli rapida, ekmarŝo iom pli hasta, baldaŭ la pinto! Ne, ne estas la fino, alia pinto iom pli fora! Ek, al tiu! Ankoraŭ unu alia, kaj alia, kaj alia: senfine. Kaj mi rigardas horizonten, kie montetoj ondumadas unu post alia, en plej diversnuancaj koloroj de grizo, kio denove atentigas ke la foro estas senfina. Kaoso, daŭra fajfado de policanoj, hupado senfina de ŝoforoj (jes, ankaŭ tio senfina!), dekoj kaj dekoj da veturiloj marŝas senhalte unu post la alia. Transiri straton por piediranto estas kiel defii la sorton: aŭ tute sendifekte oni atingos la vid-alvidan trotuaron aŭ ... oni rezignu kaj atendu almenaŭ noktomezon por reiri al tranoktejo. Surprizas, kiel oni tuj adaptiĝas al la lokaj cirkonstancoj, kaj post unua-, dua-, tria-foja hezitemo oni eklernas la lecionon, kaj imitante la lokanojn, kuraĝas zigzage inter unu aŭto kaj la alia, por fine saviĝi de aŭtomobila surtretiĝo.

²⁵⁶ Elda Doerfler permesis komuniki kaj esperantolingve kaj hungarigite sian ĉi tiun tekston. Hungarigite de Adrienne Pásztor en 2021.

Moderno, malmoderno, novklasikstilaj palacoj, ruĝaj, ruĝetaj, lazuraj, verdetaj, duonkonstruitaj nubskrapuloj, betono, skafaldoj, lignaj domoj, blanka geedziĝa palaco, la templo de Choijinlamao, vitro-spegula blua konstruaĵo velo forma, vastega placo kaj jen li, Li, la heroo, la mita heroo: Ĉingis-Ĥaano. La marmora scenejo ĉirkaŭas Lin: imponas la bronza statuo, kiu sentigas la gravecon de lia superrega rolo en la historio de Mongolujo. Ĉeflanke la filoj *Ogedei* kaj *Kublai*, pli antaŭe gardas la enirejon al la monumento de Ulan-Batoro: tie okazis (kaj okazas) multaj gravaj eventoj: revoluciaj, politikaj, ceremoniaj, paradaĵ kaj koncertaj. Varmega suno daŭre bruligas: nepras trovi ŝirmejon, kie trinki ion kaj ankaŭ manĝi por reakiri perditan energion. Ne malfacilas trovi ĝin, nur malfacilas la elekto: jen tiu, tute tipa, simpla sed la fakto, ke tie sidas multaj lokanoj, sugestas ke certe estas la perfekta loko kie bonguste manĝi (almenaŭ laŭ nia okcidenta pensmaniero!). Jam sidi en freŝeta medio kaj sensoifiĝi per „Chinggis”-biero, pli komfortigas kaj do, oni kuraĝas alpaŝi al la dua malfacilo: legado de la menuo en cirila alfabeto! *Skolte khool, buuz, khuushuur, tsuivan, khuurag...* je fermitaj okuloj mi metas mian fingron tie... elekto farita! Je nia sano, ni tostus por freŝa biero kaj manĝu apetite kion mongoloj jam de jarcentoj frandeme manĝas! Kiom malporoksima la teatro! Ni iru taksie, troas la distanco kaj tiu varma suno, kiu tamen, matene ĉu vespere, kapablas doni tiel grandajn emociojn, farbante la ĉielon per revigaj koloroj. Kia spektaklo! Aŭskultado de muziko kaj kanto, tiu fama gorĝa *kanto khoomii*: sentoj plej diversaj eksplodas en la interno, oni eksentas artfajraĵojn en sia memo, oni ekemas plori pro la intensa emocio onin kaptanta. Kia muziko! Ĝi elvokas galopadon de ĉevaloj en la vasta senfino. Daŭre revenas tiu sento pri senfino, senfino kiu liberigas vin el ĉiuj ĉenoj, vi eksentas vivi libere, vi ŝvebas en la ĉielo, en la nuboj, tra tiuj nepriskribeblaj koloroj de sunleviĝo, tra l’ ruĝooranĝo de la astra malapero malantaŭ la horizonto, transportata de tiuj magiaj kanto kaj muziko. Vasteco, senfino, senlimaj horizontoj, verdo de la montetoj, flavo de la dunoj, bluo de la ĉielo, agloj, falkoj, ĉevaloj, ŝafoj, kaproj, kameloj, vizaĝoj skulptitaj, bronzaj, sun-bruligitaj, okuloj gajaj, neniam antaŭe spertitaj. Ĉio ĉi, kaj ankoraŭ multo pli, kion bedaŭrinde malfacilas surpaperigi, estis kaj estas por mi Mongolio, la tero de la blua ĉielo, la lando de prerioj kaj dezertoj, la teritorio de la Hunoj kaj de Ĉingis-Ĥaano, la hejmo de mongoloj, kiuj vivas en la nuntempo fieraj pri propra historio, lingvo, muziko, kostumoj kaj vivstilo, kiuj konservas ame siajn tradiciojn de antaŭjarcentoj, akceptante samtempe la modernon kaj ties neeviteblajn transformigojn, sen forgesi pri la graveco daŭre gardi la grandajn valorojn de sia antikva kulturo.

– Fino –